บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี

โดย

นางสาวนพวรรณ งามรุ่งโรจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Ref. code: 25595506032373NOS

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี

โดย

นางสาวนพวรรณ งามรุ่งโรจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Ref. code: 25595506032373NOS

COMPLAINT IN MODERN THAI POETRY:
THE CREATIVE PERPETUATION AND POETRY'S IDEAS

BY

MISS NOPPHAWAN NGAMRUNGROT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN THAI LANGUAGE

DEPARTMENT OF THAI AND EAST ASIAN LANGUAGES AND CULTURES

FACULTY OF LIBERAL ARTS

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2016

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

Ref. code: 25595506032373NOS

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชื่อคณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวนพวรรณ งามรุ่งโรจน์

เรื่อง

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ สุปาณี พัดทอง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นิตยา แก้วคัลณา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา แก้วคัลณา)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประคอง เจริญจิตรกรรม

(รองศาสตราจารย์ประคอง เจริญจิตรกรรม)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ณัฐา ค้ำชู

(อาจารย์ ดร.ณัฐา ค้ำชู)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ อดุลยฤทธิกุล)

Ref. code: 25595506032373NOS

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี
ชื่อผู้เขียน	นางสาวนพวรรณ งามรุ่งโรจน์
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา แก้วคัลณา
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญ และศึกษาวิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญ ตลอดจนศึกษาแนวคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่ปรากฏในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ โดยขอบเขตของการศึกษาผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุจิตต์ วงษ์เทศ คมทวน คันธนู แรคำ ประโดยคำ และไพวรินทร์ ขาวงาม การเลือกผลงานของกวีดังกล่าวเพราะมีลักษณะเด่นด้านการสืบสรรค์ในการพรรณนาคร่ำครวญ คือ มีการสืบทอดบทคร่ำครวญจากอดีตและนำมาปรับเปลี่ยนหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้เข้ากับบริบทงานของกวีร่วมสมัย อีกทั้งมีเนื้อหาและแนวคิดที่โดดเด่นในเชิงสังคม ตลอดจนผลงานของกวีเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างงานของกวีรุ่นหลัง

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่พบคือ การเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม ซึ่งกวีสมัยใหม่ยังสืบทอดลักษณะการคร่ำครวญจากอดีต หากแต่เรื่องราวที่นำมาคร่ำครวญนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความสำคัญต่อการสร้างงานของกวีที่มีต่อผู้อ่านโดยตรง ทั้งการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งหรือเปิดเผยความในใจให้เห็นภาวะแห่งทุกข์โศก และเป็นสื่อแสดงทัศนะเกี่ยวกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเอื้อประโยชน์ให้กวีได้แสดงความรู้ความสามารถทางวรรณศิลป์ของไทย

Ref. code: 25595506032373NOS

การศึกษาวิธีการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่พบว่า กวีสร้างบทคร่ำครวญโดยการพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้คำ และการใช้ฉันทลักษณ์ ซึ่งเป็นกลวิธีการประพันธ์ตามขนบวรรณศิลป์ของไทย อันแสดงให้เห็นว่าแม้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ขนบวรรณศิลป์ของไทยยังคงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์บทคร่ำครวญให้เข้ากับบริบทแห่งยุคสมัยของตน ความสามารถในการสร้างความงามทางภาษาของกวีไทยสมัยใหม่นี้ มิเพียงช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นแง่งามทางภาษาวรรณศิลป์เท่านั้น หากยังช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและเกิดจินตนาการร่วมรับรู้ประสบการณ์ทางความคิดและความรู้สึกของกวีได้ดียิ่งขึ้น กวีไทยสมัยใหม่จึงเป็นผู้แสดงออกซึ่งพลังทางปัญญาและพลังทางวรรณศิลป์สามารถธำรงรักษาภูมิปัญญาของไทยและสามารถพัฒนาสร้างสรรค์ได้หลากหลายมิติและไม่รู้จบ

ส่วนการสืบสรรค์บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่ามีทั้งการดัดแปลง การพาดพิง และการล้อเลียน วิธีการสืบสรรค์นี้แสดงให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่มิได้ดำเนินรอยตามขนบเท่านั้น หากยังพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่ ตลอดจนนำของเดิมมาสื่อความหมายใหม่ อันจะทำให้เห็นมิติของการสร้างงานและวิธีคิดของกวีที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย การสืบสรรค์ดังกล่าวยังทำให้เกิดผลในแง่การสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดของกวีที่ไม่ถูกจำกัดกรอบแต่เพียงแบบแผนความคิดเดิม แต่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญไปในวงกว้าง อันจะทำให้เห็นการแตกยอดทางความคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่เกิดจากความเข้าใจแก่นของวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยอย่างแท้จริง

การศึกษาแนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่า กวีไทยสมัยใหม่สื่อแนวคิดสำคัญผ่านบทคร่ำครวญจำแนกได้ 4 ประเด็น คือแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม ซึ่งกวีจะสื่อ “สาร” ความคิดเหล่านี้แก่ผู้อ่านผสานกับอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งที่มีทั้งการพลัดพราก สูญเสีย ความทุกข์โศกเศร้า โหยหาอาลัย อันเป็นการคร่ำครวญเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านได้ตระหนัก ฉุกคิด ตลอดจนมองเห็นปัญหาของมนุษย์และสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวได้ว่าบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการสื่ออารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวไปสู่การคร่ำครวญสื่ออารมณ์และความคิดที่มีต่อสังคมโดยรวม

คำสำคัญ: บทคร่ำครวญ, กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่, การสืบสรรค์

Ref. code: 25595506032373NOS

Thesis Title	COMPLAINT IN MODERN THAI POETRY: THE CREATIVE PERPETUATION AND POETRY'S IDEAS
Author	Ms. Nopphawan Ngamrungrot
Degree	Master Degree
Department/Faculty/University	Thai Language Faculty of Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Dr.Nittaya Kaewkallana
Academic Years	2016

ABSTRACT

This thesis aims to study nature and importance of the compliant. Studying how literary perpetuate creatively in the complaint, as well as, study ideas and concepts of modern Thai poets that appeared in the complaint in modern Thai poetry. Scope of research is works of Angkarn Kalayanapong, Naowarat Pongpaibul, Sujit Wongthes, Komtuan Kanthanu, Raekham Pradouykham and Phaiwarin Khaongam, these works are selected due to the traits of creative perpetuation in the depiction of complaints. Inherited the past complaint and adapted or invented anew to comply with the context of contemporary poets. Furthermore, the work also has a strong social content and concept, as well as, influenced the creation of later poets.

Result of the study revealed that complaint in modern Thai poetry has many categories; straying from homeland, recalling happy memories and expressing affliction to life and society. In which modern Thai poets inherit the complaint from the past, however, the story which complained has come to be related with social and cultural context of the era.

The complaint in modern Thai poetry is important in the creation of poet's works which directly influence readers, both in conveying deep emotions or exposing oneself to the state of distress and as a medium of communication about

Ref. code: 25595506032373NOS

life and contemporary society, beneficial to the poet for expressing their Thai's literacy capability.

The study on modern Thai poet's creation of complaint revealed that poets made complaints by depicting, comparing, use of wordings and prosody. This is a literary technique in accordance to Thai literature which shows that despite the changing social and cultural context. But Thai literature still remains as the cornerstone in the creation of complaints to be in accordance with the context of their time. The ability to create the linguistic beauty of modern Thai poets not only helps readers to see the beauty in linguistic aspect of language but also helps them to feel emotional and share the imagination of experience of thought and feeling of the poets better. Modern Thai poetry thus become the exhibitors of intellectual power and literary power, upholding the wisdom of Thailand, and able to develop in a multidimensional and endless way.

The creative perpetuation of the complaint in modern Thai poetry included adaptations, allusions and parody. This method of perpetuation shows that modern Thai poets do not only follow the old pattern, they also develop new creative works as well as bring new meaning to the original. Revealing the changing in poet's dimension to create works and ways of thinking which comply with the changing in the social and cultural context of the era. The creative perpetuation also results in a deep emotional expression of emotions and the unrestricted notion of poetry which not limited to the original conceptual framework, but broadens the scope of the complaints to wider areas. Resulting in the splendor of the thinking of modern Thai poets which born from the true understanding of the essence of Thailand literary culture.

The study of the concept of complaint in modern Thai poetry found that Modern Thai poets convey the key concepts through complaint in 4 categories: Social and Cultural, Nature, Political and Public administration and Buddhism. The poets will convey the "message" of these concepts to the reader, coupled with deep emotional emotions including separation, loss, sorrow and longing for. The complaint aims to stimulate readers to realize, reflect and to perceive human

Ref. code: 25595506032373NOS

problems and the changing of social situation which changed by the era. This can be infer that the complaint in modern Thai poetry has extend the scope of the content of complaint, from individual level which emphasizing personal feeling or emotions toward the emotions and the thoughts on society as a whole.

Keywords: The complaint, Modern Thai poetry , Creative perpetuation

Ref. code: 25595506032373NOS

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา แก้วคัลณา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ “ครู” ผู้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และสละเวลาอันมีค่าในการตรวจแก้วิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้แง่คิดในการทำงานด้านวิชาการพร้อมทั้งให้กำลังใจที่เปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตาและความรักเสมอมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง ประธานสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อคิดเห็นและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์แก่งานวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ประคอง เจริญจิตรกรรม ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่า ทั้งการเป็นผู้วิจารณ์วิทยานิพนธ์และกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณ ดร.ณัฐา ค้ำชู กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับงานวิจัยด้วยความเต็มใจและความปรารถนาดี

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัตน์ ศรีราษฎร์ “ครู” ผู้เป็นที่ปรึกษาในระดับปริญญาตรีคอยดูแล ให้คำปรึกษา และให้ความรักแก่ลูกศิษย์อย่างเท่าเทียมกัน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร พลายเล็ก และอาจารย์ ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ “ครู” ผู้ให้ความใส่ใจในความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์และให้กำลังใจแก่ศิษย์ในยามท้อตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ประสิทธิ์ประศาสน์วิชาความรู้ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโทให้แก่ผู้วิจัยเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อในระดับสูง และผู้วิจัยได้รับพลังความรักและความปรารถนาดีจากคณาจารย์หลายท่านที่คอยสนับสนุนให้ “ศิษย์” ประสบความสำเร็จทางการศึกษาจนทุกวันนี้

ขอขอบคุณ ณัฐธิดา ศิริชัยยงบุญ ณปภัช มานินพันธ์ พรเพ็ญ เหล็กดีเศษ และเมธีนี อังศุวัฒนากุล เพื่อนร่วมรุ่นที่คอยเกื้อหนุน ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ และผู้วิจัยขอขอบคุณในมิตรไมตรีจากกัลยาณมิตรทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและให้แง่คิดที่ดีทั้งเรื่องเรียนเรื่องชีวิตและอยู่เคียงข้างกันเสมอ

ท้ายที่สุดนี้ ขอน้อมรำลึกถึงพระคุณของบุรพกวี ตลอดจนกวีไทยสมัยใหม่ผู้สร้างสรรค์ผลงานอันมีค่าจากการสืบสรรค์มรดกทางวรรณศิลป์ของไทยเพื่อเป็นสมบัติทางความรู้และวัฒนธรรมสืบไป และความดีงามใดอันเกิดจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ขอมอบบูชาแด่ “พ่อ” พินิจ งามรุ่งโรจน์ และ “แม่” ศรีวรรณ งามรุ่งโรจน์ ผู้ให้กำเนิดลูก และเสียสละเวลาในการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกด้วยเหตุและผล พร้อมทั้งมอบความรักความเมตตาชี้นำให้ลูกเดินไปในเส้นทางที่ดีงาม ตลอดจนคอยสนับสนุนการศึกษาเพื่อเป็นทุนชีวิตแก่ลูกในอนาคต และขอขอบคุณพี่ชาย พี่สะใภ้ ที่มอบหลานชายที่น่ารักน่าเอ็นดูให้เป็นพลังแรงใจที่สำคัญแก่ผู้วิจัย และเป็นศูนย์รวมความรักในครอบครัวเสมอมา

Ref. code: 25595506032373NOS

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
1.3 สมมติฐานของการวิจัย	11
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	12
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	15
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	16
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	16
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
2.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับขนบเชิงกลศิลป์และบทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย	17
2.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลงานของกวีไทยสมัยใหม่	22
บทที่ 3 การสืบสรรค์บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่	27
3.1 ลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่	27
3.1.1 การเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่	27
3.1.2 การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข	30
3.1.3 การแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม	32

Ref. code: 25595506032373NOS

3.2 ความสำคัญของบทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ 36
3.2.1 เพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกหรือเปิดเผยความในใจ 37
3.2.2 เพื่อแสดงทัศนะของกวีที่มีต่อชีวิตและสังคม 39
3.2.3 เพื่อแสดงความสามารถของกวีในเชิงวรรณศิลป์ 42
3.3 วิธีการสร้างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ 44
3.3.1 การสร้างโดยการพรรณนา 45
3.3.2 การสร้างโดยการเปรียบเทียบ 51
3.3.3 การสร้างโดยการใช้คำ 56
3.3.3.1 การซ้ำคำและความ 56
3.3.3.2 การเล่นคำ 63
3.3.3.3 การสรรคำ 67
3.3.4 การสร้างโดยการใช้ฉันทลักษณ์ 71
3.3.4.1 ฉันทลักษณ์เดี่ยว 72
3.3.4.2 ฉันทลักษณ์ประสม 104
3.4 การสืบสรรค์บทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ 115
3.4.1 การดัดแปลง 115
3.4.2 การพาดพิง 121
3.4.3 การล้อเลียน 133

บทที่ 4 แนวคิดในบทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ 139

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม 139
4.1.1 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในบริบทของการพัฒนา 139
4.1.1.1 วิถีของการพัฒนาสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม 140
4.1.1.2 วิถีของการพัฒนาสู่ความหลงลืมวัฒนธรรมไทย 147
4.1.2 ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกระแสการพัฒนา 155
4.1.3 ความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ 165
4.1.3.1 ความลุ่มหลงในกระแสวัตถุนิยม 166
4.1.3.2 การเกิดสงคราม 173

Ref. code: 25595506032373NOS

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ 179
4.2.1 ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ 179
4.2.2 ธรรมชาติถูกทำลายจากโลภจริตของมนุษย์ 188
4.2.3 ธรรมชาติสื่อความจริงแท้ของชีวิต 196
4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง 207
4.3.1 อำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง:ความทุกข์เดือดร้อนของประชาชน 208
4.3.2 ประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม:การต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน220
4.4 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม 236

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ 248

5.1 สรุปผลการวิจัย 248
5.2 ข้อเสนอแนะ 252

รายการอ้างอิง 253

ประวัติผู้เขียน 260

Ref. code: 25595506032373NOS

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

อารมณ์ที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและผันแปรไปตามสิ่งเร้าส่งผลให้เกิดพฤติกรรมและการแสดงออกต่าง ๆ หากมนุษย์ประสบกับความสูญเสีย ความผิดหวัง ตลอดจนการพลัดพรากจากคนรักหรือสิ่งอันเป็นที่รักแล้ว เป็นธรรมดาที่มนุษย์จะแสดงอารมณ์โศกเศร้าของตนเพื่อระบายความทุกข์ระทมนั้น ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากปกติ ได้แก่ เงียบขรึม ซึมเศร้า ร้องไห้ ตลอดจนการรำพึงรำพันถึงสิ่งที่รัก อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์นี้ จึงเป็นเรื่องธรรมชาติและเป็นสาเหตุหรือแรงบันดาลใจอย่างหนึ่งของการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทย ดังคำกล่าวที่ว่า

> อารมณ์เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกรูปนาม ไม่ว่าจะมีฐานะสูงส่งหรือต่ำต้อย หญิงหรือชาย เด็กหรือแก่ และไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด มีเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมใด ย่อมมีอารมณ์รัก โกรธ กลัว ฯลฯ ได้ทั้งนั้น อารมณ์เป็นสาเหตุหนึ่งของงานวรรณศิลป์ กล่าวคือ กวีสร้างสรรค์งานขึ้นมาจากอารมณ์สะเทือนใจไม่เพียงแต่จะมีตำนานที่เล่าขานกันเกี่ยวข้องกับบทโศลก อันไพเราะที่เกิดจากอารมณ์สะเทือนใจของฤษีวาลมีกิเมื่อเห็นนกกระเรียนถูกยิ่งตายเท่านั้นตามหลักสุนทรียศาสตร์ก็ถือว่าวรรณคดีเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจ
>
> (กุสุมา รักษมณี, 2549, น.199-200)

เมื่ออารมณ์ความรู้สึกมีความสำคัญต่อการสร้างงานวรรณศิลป์ อารมณ์โศกเศร้าอันเป็นอารมณ์พื้นฐานหนึ่งของมนุษย์จึงมีความสำคัญเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อกวีรู้สึกทุกข์ระทมเนื่องจากการพลัดพรากสูญเสียสิ่งที่รัก กวีจะถ่ายทอดอารมณ์ทุกข์โศกเศร้านั้นด้วยการประจงกลั่นกรองถ้อยคำออกมาเป็นบทคร่ำครวญให้ผู้อ่านได้รับรู้อารมณ์นั้น บทคร่ำครวญจึงมีความสำคัญทั้งกับผู้สร้างและผู้เสพ

ในฐานะของผู้สร้างหรือกวีได้ใช้บทคร่ำครวญเพื่อเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนไปสู่ผู้อ่าน และเพื่อเป็นสื่อแสดงความคิดหรือทัศนคติของกวีซึ่งปรากฏในผลงานของกวีไทยแต่อดีต แต่ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่จะสื่อ “สาร” ความคิดอันเกี่ยวเนื่องกับเรื่องสังคมและสภาพการณ์ปัจจุบันผสานกับความเข้มข้นรุนแรงของภาวะทางอารมณ์ที่มีทั้งการพลัดพราก

Ref. code: 25595506032373NOS

สูญเสีย ความทุกข์ตรอมตรม โหยหาอาลัย โดยมิได้จำกัดกรอบอยู่เพียงการคร่ำครวญเฉพาะชีวิตรัก อันแสดงสาระสำคัญของบทคร่ำครวญที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างงาน ทำให้บทคร่ำครวญของกวีไทยมีเนื้อหาแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ส่วนกลวิธีการสร้างบทคร่ำครวญโดยเฉพาะผลงานของกวีไทยสมัยใหม่มีทั้งการสืบทอดและการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ตลอดจนนำขนบการพรรณนาคร่ำครวญแต่อดีตมาสร้างสรรค์ใหม่ทำให้มีลักษณะเฉพาะตน วิธีการดังกล่าวเรียกว่า การสืบสรรค์ ดังความหมายที่ว่า “การสืบสรรค์ (Creative Perpetuation) หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งมิใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีต หรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว” (นิตยา แก้วคัลณา, 2551, น. 16)

ในฐานะผู้เสพ บทคร่ำครวญช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์อันจะนำไปสู่การเข้าใจตนเอง และบทคร่ำครวญยังเป็นสื่อช่วยให้ผู้อ่านตีความสารได้ง่ายขึ้น ทำให้เข้าถึงแนวคิดและสาระสำคัญของเรื่องได้ดียิ่งขึ้น

สำหรับลักษณะการคร่ำครวญของกวีไทยแต่อดีตจะปรากฏเมื่อมีเหตุแห่งการพลัดพรากจากนางหรือสิ่งอันเป็นที่รัก เช่น เดินทางไปบ้านเมืองอื่นด้วยกิจส่วนตัว หรือเดินทางไปเพื่อราชการหรือการทำศึกสงคราม กวียังสื่อแสดงความทุกข์ระทมที่ต้องพลัดพรากจากคนรักด้วยการร่ำไห้หรือกล่าวถึงอาการเจ็บไข้ต่าง ๆ เพราะคิดถึงนาง รวมถึงการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการคิดถึงความงามหรือความสามารถของนางโดยใช้ความเปรียบเพื่อสื่อแสดงให้เห็นว่านางอันเป็นที่รักนั้นควรค่าแก่การคร่ำครวญหา ส่วนลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ยังคงสืบทอดลักษณะการคร่ำครวญในอดีตทั้งการเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม แต่แตกต่างตรงเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ของกวีที่มิได้เป็นเรื่องชีวิตรักส่วนตัวเท่านั้น หากเรื่องราวที่กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญนั้นมักเกี่ยวเนื่องกับสังคมการเมือง ตลอดจนปัญหาของคนในสังคมร่วมสมัย

ในการสร้างงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังคงสืบทอดขนบการคร่ำครวญตามบุรพกวี ซึ่งกวีจะเผยความในใจโดยนำชื่อสถานที่หรือธรรมชาติที่พบเห็นระหว่างทางไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ดอกไม้ นก ปลา มาเป็นสื่อในการคร่ำครวญด้วยความโศกเศร้าอาลัยรักถึงนางที่พลัดพรากจากกัน ดังความในบท “นิราศเล่มน้อย” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

หัวลำโพงโมงเช้าเจ้าไปแล้ว ไม่เห็นแก้วตาพี่อยู่ที่ไหน
หัวอกเอ๋ยเคยแอบจะแนบใคร ลำโพงไม่ไขข่าวให้สาวฟัง

Ref. code: 25595506032373NOS

.....	.....
โอ้บางซื่อชื่อบางเช่นนางซื่อ	ขวัญพี่หรือสารพัดซื่อสัตย์เหมือน
สงสารศรีสไบบางยามห่างเรือน	ซื่อจะเตือนตอบซื่อให้ลือชา
	(คำหยาด, 2529, น. 40-41)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ใช้ชื่อสถานที่มาเป็นสื่อถ่ายทอดอารมณ์โศกเศร้า ห่วงหาอาลัยถึงนางอันเป็นที่รักตามขนบการคร่ำครวญในวรรณคดี โดยยังคงเน้นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจอันทุกข์ระทมของตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบกาย

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวียังใช้วิธีการสืบสรรค์โดยมิได้นำชื่อพรรณไม้มาเป็นวัสดุในการคร่ำครวญรำพันถึงนางอันเป็นที่รักเมื่อพลัดพรากจากกันเท่านั้น แต่นำชื่อพรรณไม้มาเชื่อมโยงในบริบทของความโศกเศร้าอันเกิดจากเหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง ดังการคร่ำครวญในบท “มาลัยปรโลก” ใน *ราชสดุดี มิ่งขวัญประชาธิปไตย* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

ลำดวนเอ๋ยด่วนสิ้น	สลายใจ
เพื่อประชาธิปไตย	คู่ฟ้า
สละชีพหลั่งเลือดไหล	ปรโลก ลับแล
อกแม่ธรณีผวาหล้า	ล่าแล้งมนุษยธรรม ฯ
ซ่อนกลิ่นซ่อนซากสิ้น	ถวิลไฉน
วาระหนึ่งร้ายจัญไร	แจ่มแจ้ง
เหยียบหน้าฆ่าชาติไทย	ใจพม่า สามานย์
ค้าเศอกบ่เลิกแล้ง	เลือดล้นสยามสยอง ฯ
	(ราชสดุดี มิ่งขวัญประชาธิปไตย, 2535)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ได้สืบสรรค์ขนบการคร่ำครวญในอดีตมาใช้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างไปจากเดิม โดยนำชื่อพรรณไม้มาเป็นสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจที่เป็นความโศกเศร้าอันเกิดจากมนุษย์หันมาฆ่าฟันกันอย่างโหดเหี้ยมและไร้มนุษยธรรมจนเกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตในบริบทของเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในช่วง 17-20 พฤษภาคม 2535

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการสืบสรรค์โดยการนำตัวบทในวรรณคดีเรื่องอื่นมาอ้างหรือพาดพิงถึงเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารในตัวบทใหม่ ดังการนำตัวบทในเสภา

Ref. code: 25595506032373NOS

เรื่องขุนช้างขุนแผนมาอ้างหรือพาดพิงถึงโดยตรง เพื่อสื่อแสดงสารและอารมณ์อันเกี่ยวเนื่องกับสังคมยุคปัจจุบัน ในบท “วันนี้ไม่มีเพลงเสภา” ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

“เจ้าลืมนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มต่ำ เด็ดใบบอนช้อนน้ำที่ไร่ฝ้าย
พี่เคี้ยวหมากเจ้าอยากพี่ยังคาย แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนุนนอน”
หนาวสำเนียงเสียงเห่เพลงเสภา เสน่หาหนหลังแต่ครั้งก่อน
ดูนานนักหนักหนาโอ้อาวรณ์ ไหนจะย้อนกลับคืนมาชื่นใจ
ไม่มีแล้วแนวพุ่มกระทุ่มทิพย์ มีดวงไฟไหววิบวับวับไหว
เสียงเครื่องจักรเครื่องยนต์เครื่องกลไก เร็วเร็วเข้าเร็วไวไปทำงาน
แหงนมองฟ้าแผ่นฟ้าก็ฝ้าฝาด ละอองไออากาศก็หยาบกร้าน
ทั้งผู้คนคลาคล่ำน่ารำคาญ ยัดทะนานแน่นอยู่ในรถยนต์
เป็นแถวยืดยาวไปไม่รู้จบ เสียงนกหวีดกรีดกลบ กระจายหน
ในหมอกฝ้า ควันฝุ่น น้ำหมุนวน ที่ริมคูข้างถนนขนาบทาง
บัวเจ้าแย้มยิ้มรับประดับดอก น้ำแก้วกลอกเกลือกประกายเมื่อสายสาง
ละมุนเหมือนเมื่อวัยเยาว์อันเบาบาง นอนเท้าคางเคียงกันอ่านวรรณคดี
แล้วแตรรถก็แผดลั่นกระชั้นกระโชก โลกทั้งโลกราวจะหล่นลงป่นปี้
ลืมเสียเถิดวันนั้นแม้วันนี้ ปล่อยดนตรีเครื่องจักรมันกินใจ
(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532, น. 71-72)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีได้พาดพิงถึงคำคร่ำครวญของพลายแก้วที่ตัดพ้อนางพิม ซึ่งเป็นการรำลึกนึกย้อนถึงอดีตอันแสนสุขที่เคยมีร่วมกันมา เพื่อสื่อนัยเชื่อมโยงเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ ในอดีตนั้นมีธรรมชาติเป็นวัสดุแทนความรื่นรมย์แห่งชีวิต แต่ในยุคปัจจุบันกลับเป็นยุคสังคมวัตถุนิยมที่มีแต่ความสับสนวุ่นวาย มีเสียงเครื่องยนต์กลไก เสียงนกหวีด เสียงแตรรถที่เข้ามาแทนที่เสียงดนตรี เสียงเห่เสภา และไม่มีความงดงามของธรรมชาติให้เสพสุนทรียะเหมือนในอดีต

การคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวียังนำบทพรรณนาหรือเนื้อความตอนใดตอนหนึ่งมาดัดแปลงเพื่อสื่อความใหม่ให้สอดคล้องกับความคิดและบริบททางสังคม ดังความในบท “ตุลารำพึง” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

รอนแรมสุริยะโอ้ อัสดง
เรื่อยเรื่อยลับเมรุปลง ศพเปลื้อง

Ref. code: 25595506032373NOS

รอนรอนเมื่อเสียงสงฆ์ สมณะ สวดเอย
เรื่อยเรื่อยไฟแลบเรื้อง โอบไล้โลงผวา
(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 27)

การพรรณนาคร่ำครวญนี้ กวีได้ดัดแปลงวรรคทองบทหนึ่งในบทเห่ชมนกที่สื่อแสดงภาพในยามอาทิตย์อัสดงเพื่อถ่ายทอดอารมณ์โศกเศร้าเพราะคิดถึงนางอันเป็นที่รัก ปรากฏใน *กาพย์เห่เรือ* พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ความว่า

รอนรอนสุริยะโอ้ อัสดง
เรื่อยเรื่อยลับเมรุลง ค่ำแล้ว
รอนรอนจิตจำนง นุชพี่ เพียงแม่
เรื่อยเรื่อยเรียมคอยแก้ว คลับคล้ายเรียมเหลียว
(กาพย์เห่เรือ, 2545, น. 205)

จะเห็นได้ว่า คมทวน คันธนู ได้นำวรรคทองของวรรณคดีไทยโดยอาศัยบรรยากาศยามเย็นที่เศร้าสร้อยมาดัดแปลงเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าในบริบทของการสูญเสียวีรชนผู้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 การคร่ำครวญในโคลงบทนี้จึงเป็นอารมณ์โศกเศร้าระคนเจ็บแค้นที่ศพแต่ละศพถูกทยอยมาทำพิธีฌาปนกิจ ในขณะที่การคร่ำครวญในตัวบทเดิมสื่ออารมณ์โศกเศร้าระคนความรักและความคิดถึงนาง

ในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสืบสรรค์โดยการนำบทคร่ำครวญแต่โบราณมา “ล้อเลียน” ดังการนำบท “ฝากนาง” มาปรับเปลี่ยนใหม่เป็นการฝากนางไว้กับสิ่งต่าง ๆ เพื่อเสียดสีสังคมร่วมสมัยและบริภาษผู้หญิง ดังปรากฏในบท “ฝากนาง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

โฉมแม่จักฝากไว้ อยุธยา ดีฤๅ
เกรงสัตว์ป่าพม่าหมา หมู่ร้าย
ฉุดคร่าข่มขืนสา- รพัดถ่อย ทำแล
สาปแช่งชาติพม่าให้ หม่นไหม้ฉิบหาย ฯ
โฉมน้องจักฝากน้ำ ใจนาง เองฤๅ
เกรงเช่นน้ำค้างสาง เสื่อมสิ้น

Ref. code: 25595506032373NOS

กลอกกลิ้งอย่างเพชรวาง รุ้งร่วง งามแฮ
แต่ครู่เดียวแตกดิ้น เชื่อได้หมายไฉน ฯ
โอ้ศรีนวลทิพย์แก้ว กินรี พี่เอย
ฝากเทพไท้ธรณี ฟากฟ้า
สามโลกหล่มโลกีย์ ฤๅเชื่อ
โฉมแม่ฝากป่าช้า ชอบแท้อาถรรพณ์ ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น.17-18)

การพรรณนาบทฝากนางในอดีตจะพรรณนาคร่ำครวญฝากหญิงคนรักไว้กับเทวดาฟ้าดิน และลงท้ายขอฝากนางไว้กับใจนางเอง เพื่อแสดงความเชื่อมั่นในความรักที่นางมีต่อกวี ดังปรากฏในวรรณคดีต้นแบบสมัยอยุธยา ใน *กำสรวลโคลงดั้น* ความว่า

โฉมแม่จักฝากฟ้า เกรงอินทร หยอกนา
อินทรท่านเทอกโฉมเอา สู่ฟ้า
โฉมแม่จักฝากดิน ดินท่าน แล้วแฮ
ดินฤขัดเจ้าหล้า สู่สำสองสำฯ
โฉมแม่ฝากน่านน้ำ อรรณพ แลฤๅ
ยยวนาคเชยชำอก พี่ไหม้
โฉมแม่รำพึงจบ จอมสวาสดิ กูเอย
โฉมแม่ใครสงวนได้ เท่าเจ้าสงวนเอง ฯ
(กำสรวลโคลงดั้น, 2545, น. 516-517)

จะเห็นได้ว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ นำขนบการฝากนางแต่อดีตมา “ล้อเลียน” เพื่อการบริภาษ เย้ยหยัน ตลอดจนเสียดสีสังคมและผู้หญิง ดังคำกล่าวที่ว่า

> อังคารแปลงขนบนี้เสียใหม่ว่า ฝากใจนางก็เชื่อไม่ได้เพราะใจนางไม่มั่นคงเหมือนน้ำค้างที่กลิ้งไหลลงดิน....ฉะนั้น ในความคิดของอังคาร เขาขอ “ฝากนาง” ไว้ที่ป่าช้าหรือนรกนั่นเอง “โฉมแม่ฝากป่าช้า ชอบแท้อาถรรพณ์” ฉะนั้นแทนที่จะครวญคร่ำด้วยความอาลัยนางกลับเป็นว่าเขาดีใจที่จากนางไปเสียได้...อังคารจะเย้ยหยันไปอีกว่าจะส่งแก้วแหวนเงินทอง เสื้อผ้า อาหารคาวหวาน ตึกอาศัย พาหนะ

Ref. code: 25595506032373NOS

ฯลฯ โดยเผากงเต๊กไปให้ เราอาจสรุปได้ว่า อังคารเปลี่ยนขนบจากการคร่ำครวญอาลัยรักไปสู่การบริภาษเย้ยหยันและเหน็บแนมทั้งสังคมและผู้หญิง

(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2544, น.189)

นอกจากการสืบทอดและการนำบทคร่ำครวญแต่อดีตมาปรับใช้เพื่อสื่อความใหม่ในบริบทใหม่ดังได้กล่าวมาแล้ว กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อแสดงความทุกข์โศก ดังการนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตอย่างอิฐ ปูน ดิน ทราย มาคร่ำครวญถึงการสูญเสียศิลปะที่งดงามของไทย มิใช่คร่ำครวญแสดงความอาลัยในการพลัดพรากจากหญิงคนรัก ปรากฏในบท “ศิลปอยุธยา” ใน *กวีนิพนธ์ ของ อังคาร กัลยาณพงศ์* ว่า

เสียงซากอิฐปูนสะอื้น วังเวงพื้นกรุงไทยไหว
ทุกผงทรายธุลีไป ทุกสมัยเสมอเพ้อเจรจา

(กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 47)

นอกจากนี้ กวีไทยสมัยใหม่ยังนำสิ่งไม่มีชีวิตอย่างตุ๊กตามาสื่อแสดงการร่ำไห้คร่ำครวญจากการสูญเสียผู้ใช้แรงงานในเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานผลิตตุ๊กตา ปรากฏในบท “ตุ๊กตากำสรวล” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

เปลวแดดไม่ทันดับ โลกยิ่งกลับร้อนระอุ
เปลวเพลิงเริงปะทุ ให้เดือดดุกว่าแดดใด
ตุ๊กตาซบหน้านิ่ง ไม่ไหวติงแต่ร่ำไห้
หวีดร้องในกองไฟ ที่โหมไหม้ทั้งโรงงาน
โรงงาน เหมือนโรงงก เหมือนนรก เหมือนสุสาน
กลบฝังร่างคนงาน ให้ร้าวรานทุกวิญญาณ์

(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 68)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นการสร้างสรรค์บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่มิใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น หากยังมีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ และนำของเดิมมาปรับเปลี่ยนเพื่อสื่อความใหม่ให้สอดคล้องกับความคิด ค่านิยม ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เรียกว่า การสืบสรรค์

Ref. code: 25595506032373NOS

อันจะทำให้เห็นพลังของวรรณศิลป์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ตัวบทใหม่ได้ไม่รู้จบ อีกทั้งทำให้ชนรุ่นหลังประจักษ์ในภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ของกวีไทยอีกด้วย

นอกจากการสร้างบทครร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่แล้ว ลักษณะเด่นที่ปรากฏในบทครร่ำครวญคือแนวคิดของกวีโดยเฉพาะทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังตัวอย่างการครร่ำครวญถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในบท “เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่” ใน *เพียงความเคลื่อนไหว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

ยอมมิยอมย่อมแม้น เหมือนยอม
เสื้อนอกเนคไทปลอม จับปิ้ง
2, 3, 4, รับหลอม เป็นเลข
ลม ๑, ๒, ๓, ทิ้ง กระทืบซ้ำเหลือ ๐
ปูนปั้นเป็นชื่อร้าน THAILAND
NEWYORK,BANGKOK,MAN HUTTON
ไนต์คลับอาบนวดแอนด์ อบ นาบ
yes, อุแม่อุแหม่อั้น กระอ่วนโอ้กูเอ๋ย
(เพียงความเคลื่อนไหว, 2544, น. 114)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ครร่ำครวญด้วยความรู้สึกอัดอั้นที่คนไทยเพิกเฉยต่อวัฒนธรรมไทย แล้วพยายามปรับตัวให้ทันสมัยทั้งเรื่องการแต่งกาย การใช้ภาษาอังกฤษ และการเที่ยวกลางคืนเลียนแบบชาวตะวันตก จนขาดการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะภาษาไทยอันเป็นภูมิปัญญาหรือความรู้ของบรรพบุรุษที่สั่งสมมาช้านาน

การครร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังสื่อแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปอันเกิดจากความแห้งแล้ง ขาดเมฆฝน ซึ่งบ่งบอกถึงอำนาจของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมเกษตรกรรมให้ต้องทุกข์ร้อนใจและมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก ดังปรากฏในบท “แล้ง” ใน *ลานชเล* ความว่า

ย้อนนิยายปลายนากลางหน้าฝน ความอดทนขมขมถูกข่มขืน
วัวผอมผอมลากไถไร้หญ้ากลืน ฟางชื้นชื้นคืออาหารการเป็นวัว
ฝนหลั่งเม็ดลงมาแล้วซาหาย แดดทอดกายแรงแรงแกล้งยิ้มหัว
เมฆแห่งฝนบนฟ้าท่าจะกลัว จึงเร้นตัวลึกลับสำหรับนา

Ref. code: 25595506032373NOS

กล้าแห่งข้าวแน่นแปลงดูแห้งเหลือง ความรุ่งเรืองร่วงโรยจึงโหยหา
เปียกน้ำฝนทรมานจากม่านตา คอยเวลาแตกดับกับนายทุน
พรุ่งนี้แห่งชีวิตดูมิดมืด ยิ้มจืดจืดเรื่อเรื่อเมื่อโลกหมุน
ฝันถึงมือเมตตามาค้ำจุน มีเพียงฝุ่นฟุ้งฟ้ามาตอบแทน
(ลานชเล, 2533, น. 58-59)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ครั่ำครวญสื่อความทุกข์ยากของชาวนาอันเกิดจากความแปรปรวนของธรรมชาติว่าในช่วงฤดูฝนชาวนาต้องประสบกับปรากฏการณ์ “ฝนซาหาย” “แดดทอดกายแรง” “เมฆเร้นตัวลึกลับ” ซึ่งน้ำฝนถือเป็นปัจจัยหลักในการทำเกษตรกรรม แต่เมื่อชาวนาต้องเผชิญกับความแห้งแล้งจน “กล้าแห่งข้าวแห้งเหลือง” จึงส่งผลต่อความมั่นคงในชีวิตเนื่องจากไม่มีผลผลิตไปขายให้กับนายทุนเพื่อมาเลี้ยงชีพ ตลอดจนภัยแล้งยังเป็นเหตุให้ชาวนาทุกข์ระทม “ขมขื่น” เพราะความเจริญรุ่งเรืองในทุ่งนาได้เปลี่ยนแปลงไป แม้แต่สัตว์ที่เป็นแรงงานในการไถนาอย่าง “วัว” ก็ได้รับผลกระทบคือ “ไร้หญ้ากลืน” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แม้ชาวนาจะหวังให้ผู้อื่นมาเมตตาช่วยเหลือแต่กลับพบ “เพียงฝุ่นฟุ้งมาตอบแทน” อันสื่อนัยถึงอุปสรรคและความยากลำบาก วิถีชีวิตของชาวนาที่ต้องทน “เปียกน้ำฝนทรมานจากม่านตา” สื่อถึงการรั่ำไห้เพราะทุกข์ใจนี้จึงแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติมีอำนาจ และทรงพลังเหนือมนุษย์เพราะมนุษย์ไม่สามารถเข้าไปควบคุมและเปลี่ยนแปลงธรรมชาติได้ตามที่ใจต้องการ การรอคอยให้ฝนตกตามฤดูกาลจึงดูมืดมนดังการครั่ำครวญว่า “พรุ่งนี้แห่งชีวิตดูมิดมืด”

ในบทครั่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังครั่ำครวญเพื่อแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างงานของกวี เนื่องจากกวีได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรับรู้เรื่องราวนั้นอาจโดยตรงและโดยอ้อม ดังปรากฏในบท “ประชาชน” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

วิปโยคสิ่งโศกเศร้า สับสน
สิบสี่ตุลาลาง โลกร้อน
ความตายประชาชน เลือดโชก
เสียงร่ำเสียงร้องซ้อน โศกเสียง
เลือดจะสาดโลกล้าง เลือดฤๅ
หกตุลาศพเรียง โหดร้าย

Ref. code: 25595506032373NOS

ใครฆ่าและใครหรือ ถูกฆ่า
แดงเลือดเชือดเปื้อนป้าย เปรอะสี
(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539 ,น. 37)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยความโศกเศร้าอาลัยเพื่อสื่อแนวคิดการต่อสู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งกวีได้ใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ว่า “ใครฆ่า” และ “ใครหนอถูกฆ่า” เพื่อสะท้อนภาพการตายของประชาชนที่ถูกอำนาจเผด็จการทำลายอย่างทารุณโหดร้าย

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อทัศนะเกี่ยวกับพุทธธรรมโดยชี้ให้เห็นว่าหากมนุษย์เข้าไปสัมพันธ์กับโลกและชีวิตด้วยกิเลสตัณหาโดยไม่รู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิต มนุษย์ก็จะประสบแต่ความทุกข์โศก ดังปรากฏในบท “ใจข้าน้อยคือน้ำเพชรใส” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

วารหนึ่งใจเถลไถลไปลิ่ว ปลิววนวัฏฏะอสรพิษอิสถี
หิวระหายรสเสน่หานารี พลีอุทิศจิตรแก้วกามกิเลสครอง ฯ
กิเลสมารนั้นสวยแต่รูปร่าง อ้างว้างไร้แก่นสารเศร้าหมอง
ให้ทุกข์ใจภัยระยำลำพอง ชลเนตรนองคือเลือดไหลริน ฯ
(ลำนำภูกระดึง, 2512, น. 181)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงชีวิตของตนที่ครั้งหนึ่งถูกกิเลสครอบครองจิตใจให้หลงใหลในรูปร่างหน้าตาหรือเสน่ห์ของนารีจนเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ กวีจึงชี้นำให้ผู้อ่านหรือเพื่อนมนุษย์เห็นว่า “กิเลส” นั้นเปรียบเหมือน “มาร” ที่สวยแต่รูปร่างทั้งที่เป็นสิ่งไร้แก่นสารหรือไม่มีความสำคัญอันใดให้มนุษย์หลงใหลหรือยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ หากมนุษย์ปล่อยให้กิเลสครอบงำจิตใจก็จะส่งผลให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์โศกดังที่กวีสร้างจินตภาพการร่ำไห้เป็นสายเลือดว่า “ชลเนตรนองคือเลือดไหลริน”

จากแนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กวีได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญในระดับปัจเจกชนไปสู่การคร่ำครวญถึงสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นการคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกและความคิดเกี่ยวกับปัญหาของสังคมและสภาพการณ์ปัจจุบัน

การศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่จึงนับว่ามีคุณค่าหลายประการ ประการแรกคุณค่าต่อการเข้าใจลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญ เพราะการคร่ำครวญของกวีไทย

Ref. code: 25595506032373NOS

สมัยใหม่มีการสืบทอดลักษณะการคร่ำครวญจากกวีโบราณ แต่เรื่องราวที่นำมาคร่ำครวญนั้นจะสอดคล้องกับบริบททางสังคมร่วมสมัย หากผู้อ่านเข้าใจลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญที่กวีสร้างสรรค์ขึ้นก็จะทำให้เข้าใจวิธีคิดของกวี อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในสารที่กวีต้องการนำเสนอตลอดจนเข้าถึงคุณค่าทางอารมณ์และจิตนาการของมนุษย์ที่นำไปสู่การเข้าใจตนเอง

นอกจากจะทำให้ทราบถึงลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่แล้ว คุณค่าอีกประการหนึ่งคือ การศึกษาวิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ที่กวีสมัยใหม่นำมาใช้สร้างบทคร่ำครวญจะทำให้เห็นความสามารถของกวีที่นำกลวิธีทางวรรณศิลป์จากการศึกษาวรรณคดีโบราณมาสืบทอด ปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์ใหม่ให้ผลงานมีลักษณะเฉพาะตนเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการออกมาได้อย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้อ่านตระหนักรู้ในคุณค่าทางวรรณศิลป์ ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ช่วยสร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ไทยให้เจริญงอกงาม

คุณค่าสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การศึกษาแนวคิดของกวีที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญ จะทำให้เห็นอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างงานของกวี และทำให้เห็นสาระสำคัญของเรื่องหรือความคิดเห็นของกวีที่มีต่อสังคม ธรรมชาติ การเมือง และพุทธธรรม

งานวิจัยเรื่อง “บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี” เกิดขึ้นจากความตระหนักในคุณค่าของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จึงต้องการศึกษาบทคร่ำครวญที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ว่ามีลักษณะและความสำคัญอย่างไร วิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ที่กวีใช้สร้างบทคร่ำครวญมีอะไรบ้าง และสื่อแนวคิดสำคัญประการใดบ้าง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. กวีไทยสมัยใหม่เลือกใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายในอดีตมาสืบสรรค์เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์งานของตน ทำให้บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความไพเราะและสามารถนำเสนอสารได้อย่างลึกซึ้ง

Ref. code: 25595506032373NOS

2. บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ปรากฏแนวคิดสำคัญคือ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม ซึ่งกวีสมัยใหม่จะสื่อแสดงทัศนะของตนผสานกับการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจเพื่อชี้ให้เห็นปัญหาของมนุษย์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแห่งยุคสมัย อันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงพลังทางปัญญาของกวีที่ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญจากระดับปัจเจกบุคคลไปสู่สังคมโดยรวม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยจะศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เพราะกวีนิพนธ์มีลักษณะเด่นด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอแนวคิดของกวี

2. การศึกษากวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ในงานวิจัยนี้จะเริ่มจากงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นต้นมา ซึ่งจัดตามความคิดเห็นของ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ที่กล่าวถึง อังคาร กัลยาณพงศ์ ว่าเป็น “ผู้ที่ทำให้เกิดหัวเลี้ยวในวรรณกรรมไทย” เพราะ“บทกวีของอังคารเปลี่ยนแปลงไปจากบทกวีเดิมของไทยในข้อสำคัญข้อหนึ่ง คือ เร้าให้ใช้สมองพร้อมกันกับเร้าอารมณ์อันประณีต ซึ่งน่าจะถือเป็นความก้าวหน้า เพราะบทร้อยกรองของไทยเดิมนั้น มักจะเร้าอารมณ์เป็นส่วนใหญ่ที่เร้าให้ใช้สมองก็มักถูกละเลยไม่มีผู้สนใจนัก” (หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2520, น.125-126)

3. ผู้วิจัยจะศึกษากวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เฉพาะผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุจิตต์ วงษ์เทศ คมทวน คันธนู แรคำ ประโดยคำ และไพวรินทร์ ขาวงาม การเลือกผลงานของกวีดังกล่าวเพราะมีลักษณะเด่นด้านการสืบสรรค์ในการพรรณนาคร่ำครวญ คือ มีการสืบทอดบทคร่ำครวญจากอดีตและนำมาปรับเปลี่ยนหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้เข้ากับบริบทงานของกวีร่วมสมัย อีกทั้งมีเนื้อหาและแนวคิดที่โดดเด่นในเชิงสังคม ตลอดจนผลงานของกวีเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างงานของกวีรุ่นหลัง ผลงานที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษามีดังต่อไปนี้

3.1 กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ จำนวน 6 เล่ม ได้แก่

1. ลำนำภูกระดึง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2516
2. บางกอกแก้วกำศรวลหรือนิราศนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2521
3. กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2529
4. ปณิธานกวี ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2533

Ref. code: 25595506032373NOS

5. ราชสดุดี มิ่งขวัญประชาธิปไตย ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2535
6. กวีศรีอยุธยา ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2542

3.2 กวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จำนวน 12 เล่ม ได้แก่

1. จารึก ร.ศ. 200 ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2526
2. คำหยาด ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2529
3. กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2529
4. ตากรุ้งเรืองโพยม ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2531
5. เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2532
6. ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 1 ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2533
7. ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 2 ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2535
8. มุมมอง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2535
9. พ่อสอนลูก ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2542
10. เพียงความเคลื่อนไหว ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2544
11. อาทิตย์ถึงจันทร์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2546
12. ขับไม้มโหรี ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2552

3.3 กวีนิพนธ์ของสุจิตต์ วงษ์เทศ จำนวน 7 เล่ม ได้แก่

1. นิราศเมืองนนท์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2507
2. กลอนลูกทุ่ง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2508
3. เห่ลูกทุ่ง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2509
4. เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2524
5. นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2524
6. กูเป็นนิสิตนักศึกษา ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2529
7. กลอนกัมปนาท ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2548

3.4 กวีนิพนธ์ของคมทวน คันธนู จำนวน 11 เล่ม ได้แก่

1. แสงดาวแห่งศรัทธา ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2521
2. สำนึกขบถ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2523

Ref. code: 25595506032373NOS

3. กำสรวลโกสินทร์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2526
4. บนถนนและทางผ่าน ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2526
5. คนตกงาน ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2528
6. วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2530
7. วันวัยในชีวิต ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2531
8. รุ้งสายอันรายสรวง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2539
9. ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2541
10. เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2541
11. นาฏกรรมบนลานกว้าง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2546

3.5 กวีนิพนธ์ของแรคำ ประโดยคำ จำนวน 5 เล่ม ได้แก่

1. แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2528
2. ลานชเล ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2533
3. ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2535
4. น้ำพุรุ้ง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2538
5. ในเวลา ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2541

3.6 กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม จำนวน 9 เล่ม ได้แก่

1. ฤดีกาล ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2532
2. ม้าก้านกล้วย ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2538
3. ลำนำวเนจร ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2538
4. คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2539
5. เจ้านกกวี ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2541
6. คือแรงใจและไฟฝัน ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2549
7. ณ ที่ซึ่งแมโพสพเคยสถิต ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2553
8. เล่นคำอำนาจ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2555
9. วายุทุรยุค ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2556

Ref. code: 25595506032373NOS

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ หมายถึง กวีนิพนธ์ไทยหลังได้รับอิทธิพลตะวันตกนับแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา (พ.ศ. 2394) มีรูปแบบและเนื้อหาชัดเจนในงานของ “ครูเทพ” หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (พ.ศ. 2456-2485) (กีรติ ชนะไชย, 2547, น. 8) ในวิทยานิพนธ์นี้เน้นกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เริ่มตั้งแต่ระยะเวลาที่ปรากฏงานของอังคาร กัลยาณพงศ์จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2501-2556) การเรียกงานสร้างสรรค์ของกวีหลังยุคที่ไทยได้รับอิทธิพลตะวันตกว่าเป็นกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ด้านหนึ่งน่าจะยืนยันถึงความไม่บ่งชี้ยุคสมัย ส่วนคำว่า*สมัยใหม่*มีนัยความหมายแสดงการเปลี่ยนแปลง คลี่คลาย หรือพัฒนาจากสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งหนึ่ง กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่จึงหมายถึงผลงานของกวีซึ่งแตกต่างกับกวีนิพนธ์แบบเดิมทั้งรูปแบบและเนื้อหา ทั้ง 2 ประการเกิดจากการรับอิทธิพลตะวันตก นอกจากนี้ยังมีคำเรียกอื่น ๆ คือ *กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย*และ*กวีนิพนธ์ไทยปัจจุบัน* (กีรติ ชนะไชย, 2547, น. 17) แต่ตามความเห็นของรื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2544, น. 1-2 อ้างถึงใน กีรติ ชนะไชย, 2547, น. 17) ได้ชี้แจงว่าคำว่า*ปัจจุบัน*มีปัญหาในเรื่องเวลาที่แน่นอน ส่วนคำว่า*ร่วมสมัย*ก็ก่อให้เกิดคำถามที่ไม่อาจตอบได้อย่างชัดเจนว่าร่วมสมัยกับใคร กับกวี นักเขียน กับผู้อ่าน หรือแม้แต่กับผู้ศึกษาวรรณกรรม ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำว่า*กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่* ซึ่งสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการได้ชัดเจน

2. การสืบสรรค์ ในที่นี้ใช้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Creative Perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งมิใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีต หรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว” (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น. 1)

3. แนวคิดหรือความคิด ใช้ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Ideas” หมายถึง ความคิดหรือทัศนะ การตระหนักรู้ที่กวีหรือผู้แต่งมีต่อชีวิต สังคม และสภาพต่าง ๆ อันเป็นธรรมชาติของโลกและมนุษย์ (ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร, 2539, น. 4)

4. บทคร่ำครวญ หมายถึง บทประพันธ์แสดงความในใจหรือครวญคร่ำรำพัน (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น.174) ส่วนบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่เรื่องราวที่เป็นวัสดุกว้างขวางออกไปจากเรื่องชีวิตส่วนตัว อย่างไรก็ตาม กวียังคงพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตรัก อันเป็นความผิดหวัง ความสมหวัง ความทุกข์ตรอมตรม หากส่วนของวัสดุหรือเรื่องราวที่พรรณนาคร่ำครวญเป็นจุดเด่นที่สำคัญมักเป็นเรื่องสังคมและสภาพการณ์ปัจจุบัน (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น. 185)

Ref. code: 25595506032373NOS

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทคร่ำครวญ

2. รวบรวมผลงานกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่จะใช้ศึกษา

3. ศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญที่มีต่อการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

4. วิเคราะห์วิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอแนวคิดของกวี

5. วิเคราะห์แนวคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ โดยจะศึกษาอิทธิพลจากบริบทแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างงานของกวี

6. เรียบเรียงผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

7. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ เมื่อเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกที่กวีพรรณนาคร่ำครวญทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสารที่กวีต้องการนำเสนอ รวมถึงเข้าใจอารมณ์ของมนุษย์อันจะนำไปสู่การเข้าใจตนเอง

2. ทำให้ทราบวิธีการสืบสรรค์ทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ซึ่งวิธีการสร้างงานเพื่อนำเสนอความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของกวีมีทั้งการสืบทอดสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ตลอดจนนำขนบการพรรณนาในอดีตมาใช้ในบริบทใหม่ให้สอดคล้องกับความคิดค่านิยม ตลอดจนบริบททางสังคมร่วมสมัย ทำให้บทคร่ำครวญมีความเข้มข้นทางอารมณ์ ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและเกิดจินตนาการร่วมรับรู้ประสบการณ์ทางความคิดและความรู้สึกของกวีได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งส่งผลทางอ้อมให้กวีรุ่นใหม่เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะนำกลวิธีการสร้างบทคร่ำครวญมาพัฒนาสร้างสรรค์งานของตนต่อไป

3. ทำให้เข้าใจวิธีคิดของกวีที่พัฒนาและสร้างสรรค์บทคร่ำครวญจากการสื่ออารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวของกวีหรือตัวละครมาเป็นการคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์และความคิดที่มีต่อสังคม ก่อเกิดการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านมองเห็นปัญหาหรือสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

Ref. code: 25595506032373NOS

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีทั้งเรื่องวิธีการสร้างบทคร่ำครวญ การสืบทอดและสร้างสรรค์ใหม่ โดยส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องกลวิธีนำเสนอเนื้อหาหรือแสดงทัศนะของกวีในภาพรวมที่มีทั้งการใช้คำ เสียง ภาพพจน์ และการพรรณนาบางประเภท ตามที่มีผู้ศึกษาไว้โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับขนบเชิงกลศิลป์และบทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย

2.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลงานของกวีไทยสมัยใหม่

ในแต่ละกลุ่มมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับขนบเชิงกลศิลป์และบทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย

การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้พบว่ามีผู้สนใจศึกษาขนบวรรณศิลป์ทั้งด้านจินตภาพ ฉันทลักษณ์ และการเลือกใช้ธรรมชาติเป็นสื่อในการพรรณนาคร่ำครวญเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าเมื่อต้องพลัดพรากจากคนรัก พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่มีการสืบทอดขนบวรรณศิลป์ในอดีตมาพัฒนาสร้างสรรค์งานของตนให้มีเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมดังที่ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2528) เขียนบทความเรื่อง “ธรรมชาติในนิราศไทย: จากบทพิลาปร่ำรักถึงบทปรัชญา” มุ่งศึกษาการสืบทอดและการปรับเปลี่ยนบทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีนิราศโบราณสู่กวีนิพนธ์สมัยใหม่ โดยพิจารณาจากนิราศธารโศกของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์และลำนำภูกระดึงของอังคาร กัลยาณพงศ์ ผลการศึกษาพบว่า นิราศธารโศก กวีพรรณนาธรรมชาติเพื่อเป็นสื่อถ่ายทอดอารมณ์โศกเศร้าหรือคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก โดยธรรมชาติที่กวีกล่าวถึงนั้นไม่ได้มีบทบาทโดยตรง ส่วนลำนำภูกระดึงได้สืบทอดขนบการใช้ธรรมชาติในนิราศของกวีโบราณแล้วยังปรับเปลี่ยนให้ธรรมชาติมีบทบาทสำคัญในการสื่อความคิดด้านปรัชญา

นอกจากนี้ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2538) ได้เขียนบทความเรื่อง “ม้าก้านกล้วย นิราศแรมร้างจากฝัน” มุ่งศึกษากวีนิพนธ์เรื่องม้าก้านกล้วยของไพวรินทร์ ขาวงาม ในแง่ของการเป็นนิราศสมัยใหม่ ซึ่งได้ใช้ “ขนบ” ของนิราศมาสร้างสรรค์นิราศรูปแบบใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ม้าก้านกล้วยเป็นบันทึกการพลัดพรากจากมาตุภูมิ และกวียังพรรณนาความโหยหาอาลัยในฐานะตัวแทนของมนุษย์ร่วมสมัยที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมเมือง ม้าก้านกล้วยจึงเป็นนิราศสมัยใหม่ที่ก้าวพ้นจาก “คำคร่ำครวญ” ของปัจเจกบุคคลมาเป็น “คำคร่ำครวญ” ของกลุ่มชนผู้ทน

Ref. code: 25595506032373NOS

ทุกข์จากการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการของนิราศในวรรณกรรมร่วมสมัยอันมีลักษณะเฉพาะตนของกวี

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2541) ยังเขียนตำราเรื่อง “หวังสร้างศิลป์นฤมิต เพริศแพร้ว: การสืบทอดขนบ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่” มุ่งศึกษากวีนิพนธ์ของกวีสมัยใหม่ 5 คน ได้แก่ อุชเชนี อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ไพวรินทร์ ขาวงาม และจิระนันท์ พิตรปรีชา โดยพิจารณาว่ากวีสมัยใหม่มองธรรมชาติและใช้ธรรมชาติสร้างวรรณศิลป์อย่างไร ตลอดจนพิจารณาลีลาวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เพื่อให้เข้าใจการสืบทอดขนบและการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ให้มีลักษณะเฉพาะของกวีแต่ละคน ผลการศึกษาพบว่า ผลงานของกวีสมัยใหม่ทั้ง 5 คน ได้แสดงให้เห็นการสืบทอด “ขนบ” จากกวีโบราณมาพัฒนาสร้างสรรค์จนเกิด “ขนบ” ของกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวกับบทคร่ำครวญ กวีในอดีตจะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าอันเกิดจากการพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รักในลักษณะคร่ำครวญรำพันผ่านการพรรณนาธรรมชาติ จนกลายเป็น “ขนบ” ในวรรณคดีไทย เรียกว่า การพรรณนาเชิงนิราศ ซึ่งกวีสมัยใหม่ได้สืบทอดรูปแบบของนิราศมาสร้างสรรค์ในงานประพันธ์ให้มีลักษณะเฉพาะตนและมีคุณค่าไม่ด้อยกว่างานของกวีโบราณ

เอมอร ชิตตะโสภณ (2539) เขียนตำราเรื่อง “จารีตนิยมทางวรรณกรรมไทย: การศึกษาวิเคราะห์” มุ่งศึกษาวิเคราะห์จารีตนิยมทางวรรณกรรมไทยทั้งร้อยกรองและร้อยแก้วตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนสิ้นสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า จารีตนิยมทางวรรณกรรมไทยมี 7 ประการ ได้แก่ แบบแผนฉันทลักษณ์ คำประณามพจน์และการลงท้าย แบบฉบับของตัวเอก บทสระสรงทรงเครื่อง อากัปกิริยาส่อความรู้สึก ความเปรียบในเชิงต่าง ๆ และความเชื่อ ส่วนที่เกี่ยวกับการครำ่ครวญจัดอยู่ในอากัปกิริยาส่อความรู้สึกรักและเสียใจ ซึ่งจะมีระดับของความรู้สึกหรือการแสดงออกมากน้อยแตกต่างกันไป ในบางครั้งการแสดงความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะของการใช้ความเปรียบในเชิงปริมาณและอิทธิพลของความรัก หากเป็นอารมณ์โศกเศร้าอันเกิดจากการพลัดพรากสูญเสียเชิงนิราศ กวีจะเปรียบเทียบโดยเลือกชื่อสถานที่ ธรรมชาติ ระหว่างทางที่ผ่านไปเป็นแกนครวญชวนให้คะนึงถึงผู้เป็นที่รัก

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2540) เขียนบทความเรื่อง “ธรรมชาติ: สื่อสร้างเอกภาพงานวรรณศิลป์” มีเนื้อหากล่าวถึงกวีไทยจะสอดแทรกบทพรรณนาธรรมชาติไว้ในบทกวีของตนเองเสมอ ธรรมชาติจึงเป็น “สื่อ” หรือ “กลอุปกรณ์ทางวรรณศิลป์” อย่างหนึ่งที่กวีใช้เพื่อสร้างเอกภาพของเรื่อง และสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องกันระหว่างบรรยากาศกับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โดยเฉพาะวรรณคดีประเภทนิราศที่เนื้อหาของการครำ่ครวญรำพึงรำพันถึงคนรักเมื่อกวีต้องเดินทาง

Ref. code: 25595506032373NOS

พลัดพรากจากบ้านและจากคนรัก กวีจะใช้ธรรมชาติที่พบเห็นระหว่างการเดินทางเป็นกลอุปกรณ์เพื่อพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตนจนกลายเป็น “ขนบ” อย่างหนึ่งของการแต่งนิราศที่นิยมกันสืบมา

ในปีเดียวกัน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ยังเขียนบทความเรื่อง “นิราศ : บทพิลาปรำพันรักและบันทึกประสบการณ์กวี” ได้นำเสนอว่า นิราศเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงการคร่ำครวญรำพันรักของกวีอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากนางที่รัก วรรณคดีประเภทนี้นิยมแต่งกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะนิราศของสุนทรภู่ที่มีลักษณะเด่นด้านการประสานการคร่ำครวญถึงหญิงคนรักกับการบันทึกประสบการณ์ชีวิตของผู้แต่งไว้ด้วยกัน ซึ่งสุนทรภู่จะพรรณนาคร่ำครวญโดยนำชื่อธรรมชาติหรือชื่อสถานที่มาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงให้สัมพันธ์กับความรู้สึกในใจที่มีต่อหญิงคนรัก นอกจากนี้สุนทรภู่ยังใช้กลวิธีการอ้างถึงตัวละครในวรรณคดีโบราณที่พลัดพรากจากกันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับตนและกล่าวว่าตนมีความทุกข์ยิ่งกว่าตัวละครเหล่านั้น การอ้างถึงเช่นนี้จึงทำให้บทคร่ำครวญมีน้ำหนักยิ่งขึ้น

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2544) เขียนบทความเรื่อง “นวลักษณ์ (NOVELTY) จากกรอบของนิราศที่ปรากฏในลำนำภูกระดึงและบางกอกแก้วกำศรวล” มุ่งศึกษาวิเคราะห์นวลักษณ์ในลำนำภูกระดึงและบางกอกแก้วกำศรวล ซึ่งเป็นผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ ผลการศึกษาพบว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้อาศัยกรอบของ “ขนบ” นิราศ ได้แก่ การกล่าวถึงสถานที่และการเดินทาง การคร่ำครวญอาลัยรัก และการพรรณนาธรรมชาติ มาเป็นแนวทางในการเสนอความคิดบริภาษทั้งสังคมและผู้หญิงมากกว่าการพรรณนาอาลัยรักถึงหญิงคนรักเหมือนในนิราศทั่วไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอังคารนำความรู้เรื่อง “ขนบ” ของนิราศมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างลักษณะการดำเนินเรื่องแบบใหม่ โดยบางส่วนอาจจะ “ล้อ” ของเดิม บางส่วนเป็นสิ่งใหม่ที่อังคารเสนอออกมา นิราศของอังคารจึงมีความโดดเด่นเฉพาะตัว

เบญจพร เนียรนาทสกุล (2544) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการสร้างจินตภาพเกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ รวมถึงการสื่อความหมายของจินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของกวีทั้งสามคนเป็นจินตภาพที่เกิดจากการใช้พรรณนาโวหาร การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสื่อภาพที่ชัดเจน อีกทั้งช่วยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและสาระสำคัญให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของกวีตลอดจนสร้างความงามให้แก่บทกวี

การเลือกใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของศริญญา ขวัญทอง (2547) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา” มุ่งศึกษาวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาด้านลักษณะ

Ref. code: 25595506032373NOS

การพรรณนา กลวิธีการประพันธ์ และบทบาทของบทพรรณนาธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าวรรณคดีไทยสมัยอยุธยามีบทพรรณนาธรรมชาติปรากฏ 25 เรื่อง กวีพรรณนาบทธรรมชาติเป็น 2 ลักษณะ คือ พรรณนาบทธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์ปกติ และพรรณนาธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์พิเศษ การพรรณนาบทธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์ปกติใน 4 ตอน ได้แก่ ตอนเดินทาง ตอนครวญ ตอนร่วมรัก และตอนชมเมืองหรือชมอุทยาน ส่วนการพรรณนาธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์พิเศษปรากฏใน 7 ตอน ได้แก่ ตอนตัวละครสร้างบุญบารมี ตอนเคลื่อนทัพหรือแสดงความสามารถทางการรบ ตอนพลัดพราก ตอนพรรณนาบารมีตัวละครหรือศาสนสถาน ตอนสร้างโลกหรือเกิดยุคใหม่ ตอนร่วมรัก และตอนกระทำพิธีกรรมสำคัญ ในการนำเสนอบทบาทพรรณนาธรรมชาติจำนวนมากเหล่านี้ กวีเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ต่าง ๆ อย่างพิถีพิถันและเหมาะสมกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง ทั้งกลวิธีด้านเสียง กลวิธีด้านคำ และกลวิธีด้านความ จึงช่วยประดับตกแต่งให้บทพรรณนาธรรมชาติมีความไพเราะงดงามทั้งด้านเสียงและความหมาย ในด้านบทบาทของบทพรรณนาธรรมชาติพบว่า บทพรรณนาธรรมชาติมีบทบาทสำคัญต่อวรรณคดี 7 ประการ ได้แก่ บทบาทในการช่วยสร้างอารมณ์สะเทือนใจ บทบาทในการแสดงภูมิรู้กวี บทบาทในการแสดงทัศนคติกวี บทบาทในการเสริมลักษณะตัวละคร บทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ บทบาทในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ และบทบาทในการแสดงให้เห็นความสามารถด้านการประพันธ์ของกวี จึงอาจกล่าวได้ว่าบทพรรณนาธรรมชาติที่มีจำนวนมากในวรรณคดีอยุธยามีความสำคัญในฐานะที่เป็นขนบการประพันธ์ที่สำคัญของวรรณคดีไทย

นิตยา แก้วคัลนา (2551) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย” มุ่งศึกษาวิเคราะห์การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า การสร้างจินตภาพในกวีนิพนธ์ไทยเป็นการสืบทอด และการสร้างสรรค์ใหม่โดยมีรากฐานจากงานเก่าเป็นส่วนใหญ่ อันแสดงให้เห็นพลังของจินตภาพที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ใหม่ได้หลากหลายมิติ เพื่อสื่อความคิดในบริบทใหม่ได้อย่างเข้มข้น และกวีได้ใช้การสืบสรรค์จินตภาพเพื่อสร้างบรรยากาศและให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสื่อแสดงอารมณ์ของตัวละครหรือกวี เพื่อแสดงคู่เปรียบเทียบ และเพื่อแสดงโลกทัศน์ของกวีที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การกล่าวถึงบทพรรณนาจากอดีตสู่ปัจจุบันปรากฏในผลงานของ นิตยา แก้วคัลณา (2555) เขียนตำราเรื่อง “บทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย: ลีลา ความคิด และการสืบสรรค์” มุ่งศึกษาบทพรรณนาชนิดต่าง ๆ ในกวีนิพนธ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีลักษณะความสำคัญหรือมีบทบาทหน้าที่อย่างไร และกวีไทยปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่เชื่อมโยงกับกรอบคิดทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการพรรณนาของกวีไทยจัดเป็นศิลปะแห่งการสื่อภาพและความหมายโดยการพรรณนาโดยตรง การพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ และการพรรณนาโดยการเล่นคำ อันเป็นการปรุงแต่งบทประพันธ์และการใช้กลศิลป์ที่สร้างทั้งความงามและการสื่อสาร

Ref. code: 25595506032373NOS

ที่มีคุณค่าในวัฒนธรรมการสร้างและเสพวรรณศิลป์ของไทย นอกจากนี้การสร้างบทพรรณนาต่าง ๆ ของกวีไทยจากอดีตสู่ปัจจุบันทำให้เห็นว่าแบบแผนหรือขนบการพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทยมีการนำแบบแผนหรือขนบเดิมมาสืบสรรค์หรือสร้างใหม่ได้ไม่รู้จบด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำให้เห็นถึงกระบวนการสร้างสรรค์บทพรรณนาที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสบริบทสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทคร่ำครวญคือ การพรรณนาคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยในอดีต กวีจะสรรค์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องชูรสแห่งความสะเทือนอารมณ์จากผู้สร้างสู่ผู้เสพ อันเป็นบทบาทของการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและแสดงความคิดเกี่ยวกับชีวิตที่เกิดจากการพรากจากคนรักหรือการสูญเสีย ในขณะที่กวีสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญของปัจเจกชนไปสู่สังคมโดยรวมเสมือนเป็นบันทึกอารมณ์ของสังคมร่วมสมัย

นิตยา แก้วคัลณา (2556) ยังเขียนตำราเรื่อง “สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรียภาพในกวีนิพนธ์ไทย” มุ่งศึกษากระบวนการ “สืบสรรค์” ขนบวรรณศิลป์ของกวีไทย โดยพิจารณาขนบวรรณศิลป์ทางด้านฉันทลักษณ์ จินตภาพ และบทพรรณนาชนิดต่าง ๆ ในกวีนิพนธ์ไทยแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า กวีไทยตระหนักถึงความสำคัญของขนบวรรณศิลป์โดยการสืบทอดขนบและมีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ตลอดจนนำมาใช้หรือสร้างใหม่ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลหรือพลังของขนบวรรณศิลป์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ใหม่ได้ไม่รู้จบ ส่วนที่เกี่ยวกับบทคร่ำครวญ กวีไทยในอดีตจะพรรณนาคร่ำครวญเปิดเผยความทุกข์โศกเมื่อต้องพลัดพรากจากคนรักหรือสิ่งอันเป็นที่รักโดยใช้ชื่อสถานที่ และนำสิ่งที่พบเห็นมาพรรณนาเปรียบเทียบกับอารมณ์โศกของตนจนกลายเป็นขนบทางการประพันธ์ ส่วนกวีสมัยใหม่รับอิทธิพลบทพรรณนาคร่ำครวญจากอดีตมาสรรค์สร้างใหม่ในบริบททางสังคมร่วมยุคสมัยในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ล้อเลียน และเสียดสีสังคมไทย

พรเทพ โตชยางกูร (2553) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การอ้างถึงในนิราศสมัยใหม่: กลวิธีการสื่อสารและการสร้างอารมณ์สะเทือนใจ” มุ่งศึกษาลักษณะการอ้างถึงที่หลากหลาย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการอ้างถึงกับการสื่อสารและการสร้างอารมณ์สะเทือนใจในนิราศสมัยใหม่จำนวน 7 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า นิราศสมัยใหม่ปรากฏลักษณะการอ้างถึงที่หลากหลาย ได้แก่ การอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องอื่น รวมถึงนิทาน ตำนาน และเพลง การอ้างถึงบุคคล และการอ้างถึงเหตุการณ์ กลวิธีการอ้างถึงนี้มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและสร้างอารมณ์สะเทือนใจด้วยการเชื่อมโยงหรือถ่ายโยงความหมาย ขยายข้อมูล ตลอดจนแบ่งปันประสบการณ์ และอารมณ์ความรู้สึกจากเรื่องหนึ่งสู่อีกเรื่องหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการคร่ำครวญ กวีจะไม่อ้างถึงการพลัดพรากของตัวละครเอก จากวรรณกรรมเรื่องอื่นแต่จะอ้างถึงความเปรียบและสำนวนโวหารเกี่ยวกับความทุกข์จากวรรณกรรมโบราณเพื่อเน้นย้ำและเพิ่มความโศกเศร้าของตน

Ref. code: 25595506032373NOS

การศึกษาบทคร่ำครวญยังปรากฏในผลงานของ Thomas John Hudak (1995) เขียนบทความเรื่อง “The Kāmadasā In Classical Thai Poetry” ได้ศึกษาวิเคราะห์บทคร่ำครวญในเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนพิทยาธรรณาภิมุขครวญถึงชายาที่ถูกพิทยาธรรณบุตรชิงไป พบว่ามีความสอดคล้องกับขนบการคร่ำครวญ 10 ขั้นตอนในวรรณคดีสันสกฤตเรียกว่า หลักกามทศ ซึ่งกวีจะให้ตัวละครแสดงอารมณ์โศกเศร้าที่พลัดพรากจากคนรักผ่านการคร่ำครวญเป็นขนบจากอารมณ์โศกเริ่มต้นสู่จุดสูงสุดเป็นขั้นตอน เริ่มจากอภิลาษะ (abhilāṣa) คือ ตัวละครพรรณนาโหยหาคนรัก ขั้นที่สองคือจินตา (cintā) ตัวละครรู้สึกกังวลหรือกระวนกระวายใจ ขั้นที่สามเรียกว่าสมฤติ (smṛti) คือ ตัวละครหวนคิดถึงความหลังหรือระลึกถึงประสบการณ์ที่เคยมีร่วมกันในอดีต ขั้นที่สี่คือคุณกถนะ (guṇakathana) ตัวละครพรรณนาชื่นชมความดีงามของนาง ขั้นที่ห้าคืออุทเวคะ (udvega) ตัวละครคร่ำครวญโหยไห้ด้วยความรู้สึกเจ็บแค้น ขั้นที่หกคือสัมประลาปะ (sampralāpa) ตัวละครพูดไม่เป็นภาษา ขั้นที่เจ็ดคืออุนมาทะ (ummāda) ตัวละครมีสภาวะใกล้คลั่ง ขั้นที่แปดคือวยาธิ (vyādhi) คือ ตัวละครเจ็บไข้ ไม่สบาย เมื่อยล้า ขั้นตอนที่เก้าคือชฒตา (jaḍatā) ตัวละครเป็นลมหมดสติ และขั้นตอนสุดท้ายคือมฤติ (mṛti) หมายถึงตัวละครไม่สามารถทนความเจ็บปวดทางกายและใจได้จนถึงแก่ความตาย และอาจฟื้นคืนชีพได้จากความช่วยเหลือของเทวดา แม้บทครวญของพิทยาธรรณาภิมุขจะตรงตามขนบการครวญ 10 ขั้นตอน หรือกามทศ แต่มีข้อสังเกตว่าขั้นตอนการครวญไม่ได้เรียงตามลำดับติดต่อกันตลอด และอาจมีการครวญซ้ำบางขั้นตอน

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญของบทคร่ำครวญในการเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกและเป็นสื่อแสดงทัศนะของกวี โดยกวีส่วนใหญ่จะเลือกใช้ธรรมชาติและสิ่งที่พบเห็นมาเป็นสื่อในการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รักเมื่อยามพลัดพรากจากกัน กวียังใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้งด้านจินตภาพ ฉันทลักษณ์ และการอ้างถึง มาสร้างสรรค์ผลงานเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพและเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวี นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวีในการสืบทอดขนบมาพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานตามกรอบของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

2.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลงานของกวีไทยสมัยใหม่

การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีผู้สนใจศึกษาผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอทัศนะหรือความคิดของกวีซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างบทคร่ำครวญและแนวคิดของกวีที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญที่ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ ดังในผลงานของพิทยา เหรียญสุวรรณ (2520) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร

Ref. code: 25595506032373NOS

กัลยาณพงศ์ มุ่งศึกษาศิลปะการใช้ภาษา โดยเฉพาะการใช้โวหารและการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ และคำที่กวีใช้เปรียบเทียบยังแสดงให้เห็นอารมณ์ จินตนาการ และความผูกพันที่กวีมีต่อวรรณคดีโบราณ ศิลปกรรม ธรรมชาติและสังคมมนุษย์

อรชร ตราชู (2538) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “คุณค่าทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ร้อยกรองของอังคาร กัลยาณพงศ์”มุ่งศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ รูปแบบ เนื้อหา ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบและเนื้อหา และสัญลักษณ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหา กวีมุ่งเน้นประเด็นสำคัญอยู่ที่คุณค่าของชีวิต ธรรมชาติ ธรรมะ พุทธศาสนา ศิลปะ และกวีนิพนธ์ อดีตและอารยธรรม กวียังใช้สัญลักษณ์เป็นอุปกรณ์สำคัญในการแสดงทัศนะของตนซึ่งมีทั้งสัญลักษณ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากขนบเดิมและการใช้สัญลักษณ์เฉพาะตัว อันก่อให้เกิดความเข้มข้นและพลังในการสื่อสาร

การศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์สมัยใหม่ยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ ธนิต เพ็ญชาลี (2534) เรื่อง “วิเคราะห์ร้อยกรองของคมทวน คันธนู” มุ่งศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของคมทวน คันธนู ในด้านเนื้อหา รูปแบบ และศิลปะการใช้ภาษา ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมร้อยกรองส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เนื้อหาด้านอื่นคือ ความรัก วัฒนธรรมประเพณี สถานภาพสตรี เศรษฐกิจ ชนชั้น ศาสนา สะท้อนภาพชีวิตของชาวชนบท ปัญหาสงครามและสันติภาพ ในด้านรูปแบบกวีเลือกใช้คำประพันธ์หลายชนิดมาใช้ได้กลมกลืนกับเนื้อหา ซึ่งกวีจะเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์เดี่ยวหรือผสมตามความพอใจของผู้แต่งเอง ในส่วนศิลปะการใช้ภาษา กวีจะสร้างลักษณะเด่นในบทร้อยกรองโดยการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบที่แปลกใหม่ รุนแรง และมักใช้คำตรงไปตรงมาอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว

ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร (2539) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์: วัจนลีลากับความคิดของกวี” มุ่งศึกษาลีลาการใช้ภาษาเพื่อชี้ให้เห็นว่า วัจนลีลาของกวีมีความสัมพันธ์กับความคิดของกวี ผลการศึกษาพบว่า งานร้อยกรองของกวีนำเสนอแนวคิดอยู่หลายด้าน เช่น ความรัก ธรรมชาติ ศาสนา และสังคม โดยกวีจะเลือกสรรถ้อยคำที่มีลีลาอ่อนหวานมาสื่อสารความคิด และใช้ความเปรียบมาสื่อจินตภาพได้อย่างสวยงาม ตลอดจนนำขนบการแต่งวรรณคดีและเพลงพื้นบ้านมาปรับใช้อย่างสร้างสรรค์

ส่วนการศึกษาวิเคราะห์วิธีการสื่อความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ อรพินทร์ บำรุงเมือง (2544) เรื่อง “วิเคราะห์สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ” มุ่งศึกษาวิเคราะห์สุนทรียภาพด้านเสียงและสุนทรียภาพด้านโวหาร ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ มีความไพเราะอันเกิดจากการ

Ref. code: 25595506032373NOS

เลือกสรรถ้อยมาช่วยสื่อความหมาย มีการเล่นคำ เล่นเสียงสัมผัส ก่อให้เกิดเสียงเสนาะ ตลอดจนเลือกใช้ภาพพจน์มาสื่อความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อความได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เบญจวรรณ สุขวัฒน์ (2545) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ” มุ่งศึกษาวิเคราะห์ในด้านรูปแบบ ท่วงทำนองการแต่ง ความคิดและกลวิธีในการนำเสนอ ผลการศึกษาพบว่า กวีใช้กลวิธีนำเสนอแบบตรงไปตรงมา การใช้สัญลักษณ์ หรือความเปรียบ การนำเสนอแบบซ้ำคำซ้ำความ และการแสดงอาการเคลื่อนไหวทางกายหรืออารมณ์ เพื่อช่วยให้การนำเสนอแนวคิดมีความน่าสนใจ

ผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังมีผู้นำมาวิเคราะห์ถึงท่วงทำนองการเขียนเพื่อสื่อเนื้อหาดังปรากฏในผลงานของ พระมหาสาคร ภักดีนอก (2542) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม ด้านเนื้อหา รูปแบบ และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ในส่วนที่เกี่ยวกับท่วงทำนองการเขียน กวีเลือกใช้คำและโวหารให้เข้ากับการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม การเมือง ชีวิต ความรัก ธรรมชาติ จินตนาการ และปรัชญาชีวิต รวมทั้งกวีมีความโดดเด่นในการใช้ศิลปะการใช้ภาษาเฉพาะตัวของกวี

พรพิมล พิมสวัสดิ์ (2542) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษาสุนทรียภาพในวรรณกรรมร้องกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม แบ่งเป็น 4 ลักษณะคือ สุนทรียภาพด้านรูปแบบการใช้คำ ความหมาย และความประสมกลมกลืนของรูปแบบเนื้อหา และแนวคิด ผลการศึกษาพบว่า กวีให้ความนิยมในการแต่งบทร้อยกรองด้วยการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ดั้งเดิมในการเสนอเนื้อหาสะท้อนภาพชีวิตและสังคม ตลอดจนให้แนวคิดเชิงปรัชญาคล้ายเรื่องสั้นและนิทานด้วยกลวิธีการนำเสนอรูปแบบคำประพันธ์เดียว เป็นการสร้างความกลมกลืนกันทั้งรูปแบบ เนื้อหาและแนวคิดอย่างเป็นเอกภาพ นอกจากนี้กวีเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการด้วยการเล่นคำ เล่นสัมผัส ผสมผสานกับการใช้กวีโวหารถ่ายทอดเนื้อหาและแนวคิดเชิงสร้างสรรค์สังคมและเข้าใจโลกอย่างลึกซึ้ง

เพ็ญพักตร์ สูงสุมาลย์ (2544) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์บทร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษาในด้านรูปแบบ ท่วงทำนองการเขียน กลวิธีในการนำเสนอ และทัศนะที่ปรากฏในวรรณกรรม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท่วงทำนองการเขียนกวีจะเลือกใช้คำ และโวหารมาเสนอเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม ในด้านกลวิธีการนำเสนอกวีจะนำเสนอแนวคิดโดยการกล่าวหรือเล่าเรื่องให้ผู้อ่านได้รับทราบและใช้ตัวละครสนทนากันเพื่อแสดงทัศนะเกี่ยวกับสังคมและชีวิตเป็นส่วนใหญ่

วิธีการสื่อสารเนื้อหาหรือความคิดของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏในผลงานของกีรติกานต์ บุญฤทธิ์และคณะ (2551) เขียนบทความเรื่อง “โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ม้าก้านกล้วยของไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษาโลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ชุดม้าก้านกล้วยที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์

Ref. code: 25595506032373NOS

ของผู้แต่ง และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของบทประพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ม้าก้านกล้วย แสดงโลกทัศน์ที่มีรากฐานจากการให้ความสำคัญต่อการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนของชีวิตกับธรรมชาติมากกว่าการแสวงหาความมั่งคั่งทางวัตถุเงินตรา โลกทัศน์นี้เป็นเหตุผลให้กวีแสดงปฏิกิริยาเชิงลบอย่างโศกเศร้าต่อสังคมเมืองที่มีความเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมและจริยธรรมของผู้คนในสังคม แต่ในพื้นฐานของความสำนึกในรากเหง้าทางวัฒนธรรม กวีพยายามชี้แนวทางแก้ปัญหาให้เพื่อนร่วมชะตากรรมมีความหวังที่จะรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นคุณค่าที่แท้จริง นอกจากนี้กวีได้ใช้กลวิธีการสื่อสาร ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากฉันทลักษณ์ คำ กลุ่มคำ และประโยค อีกทั้งภาพพจน์และสัญลักษณ์เพื่อสื่ออารมณ์โหยหาอาลัยและคร่ำครวญต่อความสุขในอดีต และแสดงความเศร้าต่อการสูญเสียความงามของธรรมชาติ และจริยธรรมของเพื่อนร่วมยุคได้เป็นอย่างดี

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์ (2546) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์)” มุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ซีไรต์ตั้งแต่ พ.ศ.2523-2544 รวมทั้งหมด 8 เล่ม ผลการศึกษาพบว่า กวีซีไรต์มีแนวคิดที่มุ่งแสดงความรับผิดชอบและสำนึกต่อสังคม พร้อมทั้งเสนอแนวทางที่ทำให้สังคมเป็นปกติสุข เนื้อหาที่กวีกล่าวถึงแบ่งออกได้เป็น 3 แนวคิด คือ แนวคิดด้านสังคม แนวคิดด้านการเมือง และแนวคิดด้านปรัชญา ในส่วนของคุณค่าที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ซีไรต์มีคุณค่าสำคัญ 2 ประการ คือ คุณค่าด้านการสืบทอดและสร้างสรรค์วรรณศิลป์ อันเป็นผลมาจากการรับเอาขนบวรรณศิลป์โบราณมาเลียนแบบและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามบริบททางสังคมของยุคสมัย คุณค่าอีกประการหนึ่งคือ คุณค่าด้านการสร้างพุทธิปัญญา ซึ่งกวีจะถ่ายทอดความจริงของสังคมและโลกโดยใช้ความงามวรรณศิลป์เป็นเครื่องน้อมนำจิตใจมนุษย์ให้เกิดปัญญาและสำนึกถึงสิ่งที่ควรกระทำเพื่อนำประโยชน์มาสู่สังคม ส่วนที่เกี่ยวกับบทพรรณคร่ำครวญ กวีซีไรต์ได้นำเค้าของโวหารพรรณนาในวรรณคดีโบราณมาปรับใช้ในงานของตนเพื่อสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้เข้มข้นขึ้น

ณัฐกาญจน์ นาคนวล (2547) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และไพวรินทร์ ขาวงาม” มุ่งศึกษานิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และไพวรินทร์ ขาวงาม ผลการศึกษาพบว่า นิราศสมัยใหม่ของกวีทั้ง 2 คน มีลักษณะเด่นในการสืบทอดขนบจากนิราศโบราณ และมีการสร้างสรรค์นวลักษณ์ในการขยายขอบเขตความคิดและเนื้อหา จากวรรณคดีแสดงความรักระหว่างปัจเจกชนไปสู่การเป็นวรรณคดีเพื่อจรรโลงปัญญาที่ทรงคุณค่าต่อสังคม ในส่วนที่เกี่ยวกับการคร่ำครวญคือ กวีปรับใช้ขนบนิราศเพื่อนำเสนอความคิดและเนื้อหา โดยพัฒนาขนบการจากและการฝากนาง เป็นการจากและการฝากสิ่งมีค่าที่เป็นนามธรรมไว้กับมวลมนุษย์ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความเรียบง่ายของชนบท และความดีงามของจิตวิญญาณมนุษย์ กวีคร่ำครวญถึงความสูญเสียสิ่งเหล่านี้ด้วยความทุกข์เพื่อชี้นำให้เห็นความรุนแรง

Ref. code: 25595506032373NOS

ของปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา นั่นคือ สอนให้เพื่อนมนุษย์ใช้พุทธธรรมขัดเกลาจิตใจเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและสังคม

การศึกษาความคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อผ่านวิธีการทางวรรณศิลป์ยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ สุวรรณา ทับแจง (2550) เรื่อง “การศึกษาความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์สิริ มีสมสืบ และศิวกานท์ ปทุมสูติ” มุ่งศึกษาความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของกวีทั้ง5 คน ผลการศึกษาพบว่ากวีได้นำเสนอให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยจิตสำนึกมุ่งพัฒนาสังคม เกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและการศึกษา ส่วนคุณค่าทางวรรณศิลป์ ได้แก่ คุณค่าด้านการสืบทอดขนบและการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ ซึ่งกวีจะศึกษาวรรณคดีโบราณทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาเพื่อนำมาสืบทอดและสร้างสรรค์บทประพันธ์ตามบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน และคุณค่าทางพุทธิปัญญาซึ่งกวีจะสอนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ไม่ให้ยึดมั่นกับสิ่งใด ตลอดจนมีความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ในสังคม

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวพบว่า ผู้ศึกษามักจะศึกษากวีนิพนธ์ไทยตามยุคสมัยและเน้นศึกษาเฉพาะบุคคลที่มีผลงานโดดเด่น ซึ่งผลงานที่มีการศึกษาเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กับบทครำ่ครวญโดยเฉพาะการเลือกใช้คำ การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ ตลอดจนวิธีการพรรณนาที่มีทั้งการสืบทอดและสร้างสรรค์ใหม่ที่เป็นส่วนสำคัญในการสื่อแสดงอารมณ์ที่ลึกซึ้งและเป็นสื่อแสดงทัศนะของกวีโดยภาพรวม แต่มิได้มุ่งศึกษาทัศนะของกวีที่สื่อผ่านบทครำ่ครวญโดยตรง

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แม้จะมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับบทครำ่ครวญ แต่เป็นการศึกษาเพียงบางส่วน กล่าวคือศึกษาเฉพาะกวีนิพนธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือศึกษาเป็นเพียงส่วนประกอบของแนวคิดหลักของกวีเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเท่านั้น ทำให้มองไม่เห็นภาพรวมของการสร้างบทครำ่ครวญ และแม้จะมีการศึกษาเรื่องการสืบทอดและสร้างสรรค์ใหม่ที่เรียกว่าการสืบสรรค์ แต่ผู้ศึกษามิได้มุ่งเน้นเฉพาะการสืบสรรค์ขนบการครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ หากกล่าวเพียงภาพรวมของบทพรรณนาชนิดต่าง ๆ ในกวีนิพนธ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังไม่มีผู้ศึกษาวิธีการสร้างบทครำ่ครวญโดยตรง เพียงแต่กล่าวถึงกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาหรือสาระสำคัญของกวีนิพนธ์โดยรวมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของวิธีการสร้างบทครำ่ครวญ และเข้าใจกระบวนการสืบสรรค์บทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่มีทั้งการสืบทอด สร้างสรรค์ใหม่ และนำของเดิมมาปรับเปลี่ยนใหม่ ตลอดจนเข้าใจทัศนะของกวีที่สื่อผ่านบทครำ่ครวญ

Ref. code: 25595506032373NOS

บทที่ 3
การสืบสรรค์บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่

ในกระบวนการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปลักษณ์ของกวีนิพนธ์ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ตลอดจนวิธีการสร้างบทคร่ำครวญซึ่งกวีไทยสมัยใหม่มิเพียงเป็นผู้สืบทอดสมบัติวรรณศิลป์เท่านั้น หากยังพัฒนางานของตนจาก “ราก” วรรณศิลป์ของไทยด้วย

3.1 ลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

ลักษณะการคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ พบว่ากวีจะกล่าวถึงการเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ และการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขเพื่อเป็นเครื่องปลอบประโลมใจให้กวีคลายความทุกข์ใจหรือเร้าอารมณ์โหยหาอาลัยยิ่งขึ้น ตลอดจนการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม แต่กวีมิได้มุ่งเน้นคร่ำครวญถึงการพลัดพรากอันเป็นความทุกข์โศกเศร้าเฉพาะบุคคลเท่านั้น หากได้ขยายขอบเขตความคิดและเนื้อหาให้กว้างออกไป อันเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยรวมและปัญหาของสังคมหรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังจะอภิปรายถึงลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ต่อไปนี้

3.1.1 การเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่

ลักษณะการคร่ำครวญของกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวีจะกล่าวถึงการเดินทางเคลื่อนที่จากบุคคลอันเป็นที่รักหรือจากสถานที่ที่ตนเองเคยอยู่ เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ว่าการพลัดพรากจากสิ่งเหล่านี้ทำให้กวีรู้สึกเศร้าโศกจนต้องคร่ำครวญถึงสิ่งที่ตนจากมาด้วยความถวิลหาอาวรณ์ ดังความในบท “จากมารดา” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

พลันพลัดพรากจากบ้าน มารดา
เที่ยวเร่ร่อนเรียนวิชา เนิ่นช้า

Ref. code: 25595506032373NOS

หมกมุ่นแต่ศิลปะมา หลายชาติ นักนา
หนักเสน่ห์ศาสตร์ฉกาจกล้า ว่ายฟ้าแสวงขลัง
....
มองยอดไม้เหม่อน้ำ ตาไหล
ใจหนึ่งลอยกลับไป สู่บ้าน
ใจหนึ่งหวั่นหวาดไหว เมืองใหม่
ใจหมุ่นหมกอกสะท้าน ย่อท้อสะเทือนขวัญ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 9)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีกล่าวถึงการเดินทางมาศึกษาเล่าเรียนวิชา “ศิลปะ” ในเมืองหลวง อันเป็นสาเหตุให้กวีต้องพลัดพรากจากบ้านและมารดา กวีจึงพรรณนาความรู้สึกทุกข์ใจด้วยความอาลัยในบ้านเกิด รวมถึงรู้สึก “หวั่นหวาด” และ “ย่อท้อ” เมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ตัวคนเดียวใน “เมืองใหม่”

การคร่ำครวญถึงความทุกข์ใจของคนที่เข้ามาใช้ชีวิตในเมืองนั้น กวีสมัยใหม่สื่อแสดงโดยให้ตัวละครชาวชนบทออกเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ แต่การเดินทางของเขากลับต้องเผชิญกับความแปลกแยกในสังคมเมือง ดังความในบท “นาฏกรรมบนลานกว้าง” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

จากบ้านนามากรุงโดยมุ่งมั่น จะตามเจ้าจอมขวัญที่ขวัญหาย
จนลมเคลื่อนแดดคล้อยเมฆลอยชาย ตาก็ลายแรงก็เนือยขาเมื่อยล้า
ท้องยิ่งหิวหิ้วแคนเดินหลังค่อม อีกมือโอบอุ้มชะลอมกะเร่อกะร่า
ด้วยสองตีนเปลือยเปล่าหนุ่มชาวนา ประทับตราต่อเนื่องถึงเมืองโจร
ไม่เห็นซึ่งแสงดาวอันเรืองเหลือง แสงจากเมืองชัดสาดสีผาดโผน
เป็นช่วงไฟไล่วนแรกชนโคน บ้างก็โชนบ้างกระพริบระยิบระยับ
....
ปรากฏการณ์ก็อุบัติขึ้นอัดแน่น ทั้งสิ้นหวังทั้งแค้นทั้งโศกเศร้า
มือก็ชี้นขาก็ชุ่มเหงื่อดุ่มเดา ตามถนนว่างเปล่าและลางเลือน
(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 85-86)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีบอกเล่ารำพันถึงการเดินทางของชายชาวชนบทเพื่อออกตามหาหญิงคนรักที่จากมาทำงานในเมือง ซึ่งกวีพรรณนาให้เห็นเป็นภาพการเดินทางที่ยากลำบาก จะเห็นได้จากการคร่ำครวญของชายชาวชนบทที่ต้องเดินทางจากบ้านนาท่ามกลางความหิวโหย “ด้วยสองตีนเปลือยเปล่า” และประสบกับความอ่อนเพลียทางร่างกายทั้ง “ตาลาย” “ขาเมื่อยล้า” จนถึงเมืองหลวง เมื่อถึงเมืองหลวงก็ต้องพบกับความรู้สึกแปลกแยกเมื่อเห็นแสงไฟในเมืองเข้ามาแทนที่แสงจากธรรมชาติ บรรยากาศที่ต่างไปจากวิถีดั้งเดิมนี้จึงเร้าอารมณ์ความรู้สึกของชายชาวชนบทให้ “สิ้นหวัง” “โศกเศร้า” กลายเป็นผู้แปลกถิ่นที่มองไม่เห็นหนทางที่จะใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมเมืองได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงคำคร่ำครวญของลูกชาวนาที่ต้องเดินทางจากชนบทมาต่อสู้ชีวิตในเมือง อันมีสาเหตุมาจากภาวะบีบคั้นของสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ชาวนาหมดหวังในการทำมาหากิน ดังความในบท “เจ้าต้นกล้าไปรบ” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

แดดบ่มลมโบยดั่งบ้า ลูกชายชาวนาผิวกร้าน
ตรากตรำทำนาช้านาน จำต้องจากบ้านไปไกล
จากแม่ไปรบในเมืองหลวง ศึกนี้หนักหน่วงกว่าศึกไหน
เพลงศึกกึกก้องหัวใจ สมรภูมิเมืองใหญ่ไฟสงคราม
รันทดระทมลมทุ่ง สั่งเสียแล้วมุ่งเดินข้าม
ลาก่อนแผ่นดินถิ่นคาม อย่าเลยอย่าปรามห้ามกัน
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 40)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาคร่ำครวญถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชาวนา โดยกล่าวถึงลูกชายชาวนาที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ เดินทางจากถิ่นเข้าไป “เมืองใหญ่” ซึ่งการเดินทางของลูกชายชาวนาในครั้งนี้เปรียบเหมือนการ “ไปรบ” เพราะตระหนักแล้วว่าต้องเผชิญกับ “ไฟสงคราม” หรือความทุกข์ยากในเมืองหลวง

การกล่าวถึงการเดินทางพรากจากถิ่นที่อยู่เป็นลักษณะสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาใช้ในการคร่ำครวญ เพราะการเดินทางเป็นสาเหตุของพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักหรือสถานที่ที่กวีคุ้นเคย ความจำเป็นในการเดินทางนี้ กวีจึงใช้เป็นสื่อแสดงความทุกข์ถึงสิ่งที่ตนจากมาด้วยความอาลัยอาวรณ์

Ref. code: 25595506032373NOS

3.1.2 การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข

การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขเป็นลักษณะสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาพรรณนาครำ่ำครวญเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ระทม หากกวีมิได้มุ่งครำ่ำครวญถึงอดีตอันแสนสุขที่เคยมีความสัมพันธ์ร่วมกันกับนางที่รัก แต่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาเป็นการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขที่กวีไม่สามารถหวนย้อนกลับไปสู่อดีตที่งดงามนั้นได้อีก ดังตัวอย่างการครำ่ำครวญถึงภาพความทรงจำในช่วงวัยเยาว์ของกวีเมื่อครั้งมองกลุ่มก้อนเมฆแล้วจินตนาการไปตามวัยอย่างมีความฝัน หากต้องรู้สึกทุกข์ตรอมตรมเมื่อพลัดพรากจากฝันอันเนื่องมาจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ปรากฏใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ว่า

จำได้สมัยเด็ก เฝ้ามองเมฆอันสูงมี
-ปุยใสเพราะไร้สี อื่นอื่นแซมแต่งแต้มสวย
ฝันร่างโครงสร้างรูป จนเห็นรูปซึ่งรุ่มรวย
แต่ฉากขึ้นลากฉวย เป็นภาพหลากที่ลากไหล
ลอยลิ่วเป็นทิวเลื่อน กระจายเกลื่อนทั้งใกล้ไกล
ผลักดันถึงฝันใด ก็วาดฝันแทบฟั่นเฟือ
มาในสมัยนี้ แม้เมฆมีก็ยากละเมอ
สร้างเมฆสรรเสกเสมอ- -เสมือนเก่าครั้งเยาว์เกิน
เกินแฝงผลักแรงฝัน เพื่อผลักดันเป็นแรงเดิน
คล้ายห่างเริดร้างเหิน จากวันวัยเคยใฝ่หวัง
โลกแปรกระแสเปลี่ยน แต่ทุกข์เวียนในวนวัง
ปีเดือนก็เหมือนดัง จะย่ำถอยทับรอยเท้า

(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น.96-97)

กวีครำ่ำครวญถึงภาพความทรงจำ “สมัยเด็ก” ที่เฝ้ามองกลุ่มก้อนเมฆเป็น “ปุยใส” ไร้สีแต่งแต้ม ทำให้กวีสามารถวาด “เป็นภาพ” ฝันเป็น “โครงร่าง” ได้ตามจินตนาการของตน แต่เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ “แม้เมฆมีก็ยากละเมอ” กวีก็ไม่มี “แรงฝัน” “แรงเดิน” เหมือนครั้งเยาว์วัย เพราะกวีต้องทนทุกข์ “เวียนวน” อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่นำพาชีวิตมนุษย์ให้เสื่อมถอยเหมือนดัง “จะย่ำถอยทับรอยเท้า”

ในบทครำ่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ ยังปรากฏการครำ่ำครวญรำพึงรำพันถึงอดีตอันแสนสุขในวัยเยาว์ เพื่อเป็นเครื่องปลอบประโลมใจให้กวีคลายความทุกข์โศก คลายความเจ็บปวด

Ref. code: 25595506032373NOS

เนื่องมาจากความเลวร้ายของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแห่งยุคสมัย ดังความใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ของคมทวน คันธนู ว่า

บ่อยครั้งที่มีทุกข์เข้ารุกถม จนโศกซมเศร้าสุมสิ้นสุ้มเสียง
นอนหนาวไข้ไร้คู่คอยอยู่เคียง เหลือแต่เพียงอดีตผ่านสมานพิษ
หวนนึกย้อนตอนเยาว์แรกก้าวย่าง ภาพกระจ่างหัวใจฝังใจจิต
บนหนทางกว้างทอดตลอดทิศ เห็นชีวีชีวิตเคลื่อนชิดวัย
แฝงในสุขส่วนเมื่อหวนซับ อุ่นความลับความหลังที่หลั่งไหล
ไม่มีใครไหนคร่าไม่ว่าใคร เพราะตัวได้ดุ่มด้นเห็นคนเดียว
....
เดี๋ยวนี้ภาษาพูดคนผุดพ่น ล้วนแต่ผลประโยชน์แผกแบ่งแยกเผ่า
เสียงอึงอลพ่นเอาและเอาเอา คือรากเหง้าเงื้องำภาษาเงิน
(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 65-67)

กวีคร่ำครวญถึงการ “หวนนึกย้อน” ถึงอดีตในวัยเยาว์ย่างแรกก้าวเดิน ซึ่งเป็นภาพความทรงจำที่ “ฝังในจิต” ของกวี แม้จะเดินไปไหนคนเดียวบนหนทางที่กว้างก็รู้สึกมีชีวิตชีวาและรู้สึกอบอุ่น ไม่มีใครเข้ามาทำร้ายหรือฉุดคร่าความสุขของตนได้ แต่ความทรงจำที่งดงามเหล่านี้เป็นเพียงอดีตที่ผ่านมา “สมานพิษ” ที่อยู่ในใจกวีให้คลายความทุกข์ และคลายความโศกเศร้าเท่านั้น เพราะวิถีชีวิตที่กวีกำลังเผชิญอยู่คือภาพความโลภของมนุษย์ที่มุ่งหวังเอาผลประโยชน์เข้าพรรคพวกตนเอง วิถีแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้มีแต่การพูดคุยกันถึงเรื่องเงินที่กวีเรียกว่า “ภาษาเงิน” อันเป็นภาวะแห่งความ “ทุกข์เข้ารุกถม” ให้กวีรู้สึก “โศกซมเศร้า” เพราะไม่อาจหวนคืนสู่อดีตได้

เมื่อกวีไทยสมัยใหม่ต้องเผชิญอยู่ในสภาวะบีบคั้น ตลอดจนการแข่งขันกันของคนในสังคม วิถีชีวิตที่ตนกำลังเผชิญอยู่จึงทำให้กวีคร่ำครวญถึงภาพความทรงจำในวัยเยาว์เมื่อไม่อาจหวนย้อนกลับไปสู่อดีตที่งดงามนั้นได้อีกแล้ว ดังความในบท “สายลมที่พัดมาจากความหลัง” ใน *คือแรงใจและไฟฝัน* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

หนอวัยเยาว์ที่เรารักนักหนานั้น ช่างเหมือนเพลงบทสั้นรำพันแผ่ว
วันเอย...เคยวาวก็ร้าวแวว ฝันเอย...เคยแพร้วก็พรากไป
โตจนเกินจะหยอกเอินกับดอกหญ้า ยุ่งจนเกินจะเสาะหาผีเสื้อได้
ตัวที่เคยไล่จับก็ลับไกล เพียงซากนิ่งเหลือในความทรงจำ

Ref. code: 25595506032373NOS

แมลงปอเร้นหนี ผีเสื้อเร้นหาย พายุร้ายแห่งทุกข์ตรมก็โหมกระหน่ำ
แข่งกันวิ่งไปข้างหน้า-บ้าระยำ... ลืมรู้สึกลึกล้ำกับความงาม
วันนั่งลงตรงข้ามทางลบเปลี่ยว หลังท่องเที่ยวเตลิด...ตั้งคำถาม
เรายังหวังรักโยงร้อยโมงยาม หรือหยาบหยามจิตวิญญาณเกรียมกร้านนัก
(คือแรงใจและไฟฝัน, 2549, น. 68)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยความรู้สึกโหยหาชีวิตในวัยเด็กที่เคยสัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงามและเป็นสิ่งเร้าให้กวีมีความสุข แต่ภาพความงดงามนี้ได้เลือนหายไป เพราะวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปท่ามกลางการ “แข่งขันวิ่งไปข้างหน้า” และต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เสมือนพายุที่โหมกระหน่ำ ทำให้กวีรู้สึกเปลี่ยวดายและทุกข์ระทมใจเมื่อคิดถึงความสุขในอดีต

การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขเป็นลักษณะสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาใช้ในการคร่ำครวญเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ใจ หากกวีมิได้มุ่งคร่ำครวญโหยหาอาลัยถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งหรือคุณความดีของนางอันเป็นที่รัก แต่กวีไทยสมัยใหม่จะคร่ำครวญถึงชีวิตในวัยเยาว์ด้วยความโหยหาอาลัยเพราะไม่สามารถหวนย้อนกลับไปสู่อดีตที่งดงามนั้นได้อีกแล้ว เหลือเพียงความปวดร้าว และเศร้าหมองกับชะตากรรมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ในภาวะดิ้นรนต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

3.1.3 การแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม

กวีสมัยใหม่จะคร่ำครวญด้วยการขยายขอบเขตของการแสดงความทุกข์ระทมใจออกไปจากเรื่องราวชีวิตส่วนตัวโดยเฉพาะชีวิตรักมาเป็นการแสดงความทุกข์ระทมอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตส่วนรวมและปัญหาหรือสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันมากขึ้น ดังตัวอย่างการแสดงความทุกข์ระทมผ่านบทคร่ำครวญเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาของคนในสังคมปัจจุบันที่กำลังตกอยู่ในความตกต่ำทางจิตวิญญาณหรือถูกอวิชชาครอบงำ ปรากฏในบท “ชีวิตปริศนาหล้า” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ยุคอารยธรรมป่วยไข้ ขื่นขม
ดวงจิตก็ต่างตรม โตรดเศร้า
ชีพมีวิถีระทม เที่ยวท่อง
ท่องเที่ยวทุกค่ำเช้า ชุ่มน้ำตาสมัย

Ref. code: 25595506032373NOS

สมัยจิตวิปริตอ้าง ว้างนัก
โดดเดี่ยวเดียวดายอะดัก ด่าวดิ้น
ชีวิตประเดี่ยวรัก ประเดี๋ยวหน่าย
เดี๋ยวสุขเดี๋ยวทุกข์สิ้น กระหน่ำซ้ำสงสาร
วิญญาณถูกโรคร้าย แรงรุม
ชีวิตถูกไฟสุม สาปไหม้
ละเมอละโมบกุม พยาธิ
กุมเคราะห์กุมกรรมไว้ กับห้วงโศกศัลย์
สรวงสวรรค์ในอกเศร้า หนาวแสน
ขุมนรกขยายเขตแดน ล่วงล้ำ
ภูตผียิ่งยศแทน ทวยเทพ
วิบัติวิบากกรรมซ้ำ หมื่นไหม้แสนหมอง
นรกจองจับเนื้อที่ สวรรค์ถอย
สวรรค์หดถดหนีรอย นรกสร้าง
นรกรุกรุ่งโรจน์สอย สวรรค์ล่ม
สวรรค์เงียบเยียบเย็นร้าง นรกเรื้องเรืองไร
(ม้าก้านกล้วย, 2538 , น. 114-115)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยความทุกข์ระทมเมื่อพบว่ายุคสมัยนี้เป็น “ยุคอารยธรรมป่วยไข้” และ “สมัยจิตวิปริต” เพราะมนุษย์ถูกอวิชชาครอบงำคือไม่รู้แจ้งแห่งธรรมหรือไม่เรียนรู้เท่าทันความจริงของชีวิต ต่างมีความละโมบเสมือนปล่อยให้ไฟเข้ามาสุมภายในจิตใจให้ร้อนรุ่ม ดังที่กวีใช้สัญลักษณ์ “สรวงสรรค์” หมายถึงคุณธรรมความดีงามที่อยู่ในจิตใจมนุษย์กำลังถูก “นรก” หรือความชั่วร้ายเข้ามารุกรานหรือครอบงำอย่างรวดเร็ว จนเป็นการทำลายความศรัทธาในคุณงามความดีและนำไปสู่ความเสื่อมถอยทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ดังที่กวีกล่าวย้ำว่า “ภูตผี” จะยิ่งยศหรือเป็นที่ยกย่องนับถือแทน “ทวยเทพ” อันส่งผลให้ “สวรรค์เงียบเยียบเย็นร้าง นรกเรื้องเรืองไร”

กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงความทุกข์ระทมเมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมคือเกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังความในบท “หมายเหตุปลาช่อน” ใน *ตากรุ้งเรืองโพยม* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ขึ้นปีใหม่ปีหมูเป็นปีเหม็น ที่หนาวเย็นก็เย็นจัดเย็นขัดสน
ที่ร้อนเลือดเดือดร้ายทุรายทุรน อุตลุดอลวนอันตราย
....
สิ่งแวดล้อมเลวล้นเหลือคณนา ทั้งน้ำท่าอากาศกาลกิณี
อากาศเสียน้ำเสียด้วยสารพิษ มักคุกคามตามติดทุกทิศที่
ครั้งปู่ย่าตายายไม่เคยมี เห็นคราวจะถึงที่กลียุค
หนึ่งเครื่องหุ้มเครื่องห่มก็หดหู่ สองที่อยู่อาศัยไม่ผาสุก
สามข้าวปลาอาหารก็ซานซุก โรคระบาดเบิกบุกทุกบ่อบึง
สี่โอสถซองส้องเสพติด ทีละนิดทีละหน่อยทีละหนึ่ง
(ตากรุ้งเรืองโพยม, 2531, น. 189)

กวีคร่ำครวญเมื่อเห็นสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงไปคือ เมื่อมีอากาศหนาวเย็นก็เย็นจัด เมื่ออากาศร้อนก็ร้อนจัดเปรียบเหมือน “เลือดเดือด” จนมนุษย์ต้องรู้สึก “ทุรนทุราย” สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจาก “สารพิษ” ซึ่งยังส่งผลให้เกิดอากาศเสียและน้ำเน่าเสีย ตลอดจนส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้ขาดแคลนทั้งเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ข้าวปลาอาหาร และยารักษาโรค กวีจึงคร่ำครวญด้วยความรู้สึกทุกข์ระทม “ไม่ผาสุก” และแฝงน้ำเสียงเสียดสีว่า “ครั้งปู่ย่าไม่เคยมี เห็นคราวจะถึงที่กลียุค” เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนในสังคมตระหนักถึงภาวะขาดแคลนปัจจัยสี่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งส่งผลกระทบให้มนุษย์เดือดร้อน

การคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังแสดงความทุกข์ระทมอันเกิดจากการมองเห็นป่าไม้ถูกทำลายจากการกระทำของมนุษย์ ดังความใน *กลอนกัมปนาท* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ล้วนแต่มองเห็นป่าน้ำตาไหล ว่าพินาศขาดไม้ไม่เห็นป่า
พูดทำไมให้สมเพชเวทนา อยู่ในป่าแต่ไม่เห็นคนตัดไม้
(กลอนกัมปนาท, 2548, น. 42)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญสื่อแสดงความทุกข์ระทมใจเป็นภาพ “น้ำตาไหล” เมื่อมองเห็นป่าไม้ถูกทำลาย อันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์จนทำให้ป่าเกิดความเสียหายหรือ “พินาศ” จนไม่เหลือความเป็นป่า ซึ่งกวีพรรณนาความทุกข์โศกนี้โดยแฝงน้ำเสียงประชดประชันว่า “พูดทำไมให้สมเพชเวทนา” เนื่องมาจาก “ไม่เห็นคนตัดไม้” อันสื่อนัยว่าผู้มีอำนาจหรือผู้มีหน้าที่

Ref. code: 25595506032373NOS

รับผิดชอบดูแลป่าไม้ปล่อยปละละเลยให้มีผู้เข้ามาตัดต้นไม้ทำลายป่า จึงไม่สามารถหาผู้กระทำผิดมารับผิดชอบได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญด้วยความทุกข์ระทมเสมือนเป็นตัวแทนของชาวชนบทที่ต้องทิ้งนามาใช้ชีวิตอยู่ในเมือง อันมีสาเหตุมาจากความแห้งแล้งของท้องถิ่นและความหิวโหย ปรากฏในบท “บทโศลกจากที่ราบสูง” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ของคมทวน คันธนู ความว่า

ฝนแห้งแล้งแดดแผดเผา ผืนนาป่าเขา
ชาวนาหน้านิ่วหิวโหย
ทิ้งนามากรุงมุ่งโดย ขายแรงแรงโรย
กลับถูกเขาเถือเหลือทน
ยิ่งอยู่ยิ่งเจ็บยิ่งจน หากินดิ้นรน
เสาะหาอาหารซานเซ
หนีเสือมาปะจรเข้ น้ำตาบ่าเท
แทนฝนล้นฟ้าฟูมฟาย

(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521, น. 95)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญแสดงความทุกข์ระทมของชาวชนบทโดยเฉพาะอาชีพชาวนาที่ต้องเผชิญกับปัญหาความ “แห้งแล้ง” และความ “หิวโหย” จนต้องทิ้งนามาขายแรงงานในเมืองหลวง และยังเผชิญกับสภาวะบีบคั้นจากสังคมเมืองที่ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบ การใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวงของชาวนาจึงประสบแต่ความยากจนและความลำบากมากยิ่งขึ้นเสมือน “หนีเสือปะจรเข้” หมายถึงการหนีภัยอันตรายอย่างหนึ่งแล้วต้องพบภัยอันตรายอีกอย่างหนึ่ง ชาวนาจึงร้องไห้มี “น้ำตา” เปรียบเหมือนกับน้ำฝนที่หลั่งล้นฟ้าเพราะความเจ็บปวดทุกข์ทนกับสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่

การคร่ำครวญในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏเป็นการแสดงความทุกข์ระทมของคนชราที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกหลานเพื่อสะท้อนปัญหาสังคมในปัจจุบัน ดังความในบท “ลีลาอีกหน้าหนึ่ง” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

แม่เฒ่าบ่นพร่ำเป็นพรั่งพรู ขณะเสียงลมวู่อยู่เวียนวน
แม่อีหล่าน้อยน้อยเคยนำก้น ถิ่มอีหล่าน้อยน้อยเคยนำก้น
ไปเพลินเล่นหมอลำหลายตำบล บ่มายามตูบตนจักเทื่อเดียว
จะบกใหญ่ไกวลูกหล่นถูกแคร่ ผ่านหลังคาลงแลแม่เฒ่าเกรี้ยว

Ref. code: 25595506032373NOS

กระหน่ำฝนเทฟ้ามาจริงเจียว จะหลบเลี้ยวหลีบใดก็ไม่พ้น
ปาดน้ำตาบนหน้าอีหล่าน้อย ปาดน้ำตาแม่เฒ่าย้อยกับฝอยฝน
เฉียบหนาวรุกล้ำมาย้ำยล ย่อมพ่อเฒ่าอับจนทุกหนทาง

(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528, น. 33)

บทกวีข้างต้น กวีให้ “แม่เฒ่า” คร่ำครวญถึงลูกสาวที่ทอดทิ้งลูกให้ตนเลี้ยงดูแล้วไปเที่ยวเล่น “หมอลำ” อยู่หลายตำบลไม่มาเยี่ยมเยียนหรือดูแลลูกเลย และก่อนที่ลูกสาวของแม่เฒ่าจะทิ้งลูกไปนั้นก็ปล่อยให้ลูกนอนในเปลไกวที่ผูกอยู่กับ “จะบก” หรือไม้ยืนต้นขนาดใหญ่จนเด็กตกลงมา “ถูกแคร่” แม่เฒ่าจึงต้องรับมาเลี้ยงดูอย่างเลี่ยงไม่ได้ แม้จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากลำบากต้องเหน็บหนาวในยามฝนตก “กระหน่ำ” ก็ไม่อาจหลบเลี้ยวหนีไปไหนได้ กวีจึงพรรณนาความทุกข์ระทมด้วยการร่ำไห้ของ “แม่เฒ่า” ที่มีน้ำตาไปพร้อมกับ “ฝอยฝน" รวมทั้งพ่อเฒ่าก็ต้องร่วมทุกข์ใจไปกับแม่เฒ่าด้วยเพราะอับจนหนทาง

การแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคมเป็นลักษณะสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาใช้ในการคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดง “สาร” ทั้งสารทางอารมณ์ความรู้สึกและความคิดที่กว้างขวางออกไปจากเรื่องชีวิตส่วนตัว หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตและสังคมโดยรวมทั้งความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และปัญหาครอบครัว เพื่อชี้นำให้ผู้อ่านมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นลักษณะสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ได้แก่ การเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม กวีไทยสมัยใหม่ยังสืบทอดลักษณะการคร่ำครวญจากอดีต หากแต่เรื่องราวที่นำมาคร่ำครวญนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย

3.2 ความสำคัญของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความสำคัญเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและเป็นสื่อแสดงทัศนะเกี่ยวกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเอื้อให้กวีสมัยใหม่ได้แสดงความสามารถทางการประพันธ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและเกิดจินตนาการร่วมรับรู้อารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนรวมถึงประสบการณ์ทางความคิดของกวี ตลอดจนมองเห็นความแง่งามทางวรรณศิลป์ ดังนี้

Ref. code: 25595506032373NOS

3.2.1 เพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกหรือเปิดเผยความในใจ

เมื่อกวีรู้สึกโศกเศร้าอันเกิดจากการพลัดพราก สูญเสีย กวีสมัยใหม่จะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนั้นด้วยการพรรณนาคร่ำครวญ โดยอาจรำพึงรำพันความในใจออกมาโดยตรง ดังบทคร่ำครวญในบท “บันทึก” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

พลันชลนัยน์เอ่อล้น ข่มสลาย
อย่าร่ำน้ำตาพราย สุดท้าย
เกรงแม่จักว่ายสาย ชลเนตร
เพียงเอ่อตาตกหม้าย อกม้วยแผลถวิลฯ
รินรินโศกหมิ่นสิ้น สายใจ
บ่ายกว่าห้าโมงไหว อกว้า
พิศเพ่งอสุภซากไป ครู่หนึ่ง
เขาพลิกศพคว่ำหน้า เข่าคู้พับขาฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 231)

บทกวีข้างต้น กวีแสดงอารมณ์โศกเศร้าอันเกิดจากการสูญเสียแม่ผู้เป็นที่รัก โดยกวีพรรณนาคร่ำครวญว่าตนพยายามจะไม่ “ร่ำน้ำตา” เพราะเกรงว่าแม่ “จักว่ายสาย ชลเนตร” คือกลัวว่าแม่ของตนจะจากไปอย่างมีห่วงหรือยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ แต่กวีก็ไม่อาจกลั้นน้ำตาไว้ได้เมื่อมองศพของแม่ที่กำลังถูกเผา ความทุกข์เทวษของกวีนี้ทำให้กวีเกือบจะ “สิ้นสายใจ” หรือขาดใจตายตามแม่ผู้ล่วงลับไป

เมื่อกวีไทยสมัยใหม่ต้องการสื่อแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูกว่ามีมากเพียงใด หากต้องสูญเสียลูก กวีอาจสร้างภาพธรรมชาติให้มีอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ และสร้างจินตภาพเปรียบเทียบการร่ำไห้ในปริมาณมากเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพความทุกข์ระทมและเกิดอารมณ์สะเทือนใจยิ่งขึ้น ดังความในบท “ในเลี้ยงรับน้องใหม่บนฟากฟ้า” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

แผ่นดินโลกหมดเวลาของลูกแล้ว เพื่อนพิกุลเกดแก้วต่างร้าวหนาว
ช่างกระไรชีวันมิ่งขวัญวาว เพียงหลับฝันครู่คราวของค่ำคืน
ฝันสมควรแก่เวลาของลูกแล้ว จึงลับแวววาวฝันเมื่อพลันตื่น
แม่สิกลืนน้ำตาไปหลายคืน อิ่มอื่นไม่เท่าอิ่มน้ำตาตรม

Ref. code: 25595506032373NOS

มาสู่แม่ให้แม่รักไม่ทันไร ลูกก็ผ่านแม่ไปกับขื่นขม
ประหนึ่งโลกโหดร้ายไม่หมายชม แกล้งให้ฝันลูกล่มลงกลางคัน
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 109)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกและพลังแห่งรักของแม่ที่สูญเสียลูกไปอย่างรวดเร็ว “ประหนึ่งโลกโหดร้าย” ด้วยการให้ธรรมชาติอย่างดอก “พิกุล” “เกด” และ “แก้ว” มีอารมณ์ความรู้สึก “ร้าวหนาว” เหมือนมนุษย์ และสร้างจินตภาพการร่ำไห้ในระยะเวลาที่ยาวนานว่า “กลืนน้ำตาไปหลายคืน” ตลอดจนเปรียบเทียบการร่ำไห้ในปริมาณมากว่าความอิ่มใดก็ไม่เท่า “อิ่มน้ำตา”

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ระทมอันมีสาเหตุมาจากการขาดไร้นางอันเป็นที่รัก ดังความในบท “โคลงศักดิ์สิทธิ์” ใน *กูเป็นนิสิตนักศึกษา* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ชีวิตนี้หากสิ้น สิเนหา
สูญเสน่หาปรานี แน่งแก้ว
แก้วคงจักเสื่อมรา ศีหมด
หมดศักดิ์สิทธิ์ประกายแพร้ว พลุ่งฟ้าเวียงสยาม
หัวใจอาจหักห้าม ครวญหวน ไห้ฮา
เท่ากับอาจกำศรวล สลด
ร่างกายจักอบอวล แต่ทุกข์ ทวีฮา
บ่เหือดแห้งหมด ฮะโหย โฮโหย
(กูเป็นนิสิตนักศึกษา, 2529, น. 20)

กวีคร่ำครวญเพื่อเผยความในใจว่าหากชีวิต “สูญเสน่หา” หรือขาดไร้นางอันเป็นที่รัก ก็ไม่อาจห้ามใจไม่ให้ร้องรำพันเพื่อบอกถึงความรู้สึกโศกเศร้าได้ แม้ร่างกายก็จะ “อบอวลแต่ทุกข์” ซึ่งความรู้สึกทุกข์เทวษนี้มีมากมายและไม่มีทางหมดสิ้นไปได้

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่นั้นมีความสำคัญในการเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งหรือเพื่อเปิดเผยความในใจ อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ตลอดจนเข้าถึงจินตนาการของมนุษย์ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจตนเอง

Ref. code: 25595506032373NOS

3.2.2 เพื่อแสดงทัศนะของกวีที่มีต่อชีวิตและสังคม

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการคร่ำครวญในระดับปัจเจกบุคคลมาเป็นการคร่ำครวญในระดับมวลมนุษย์เพื่อแสดงทัศนะหรือความคิดอันเกี่ยวกับสังคมและสภาพการณ์ในปัจจุบัน ดังตัวอย่างในบท “โลกนี้แห้งแล้งน้ำใจ” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

อนิจจาข้าน้อยละห้อยจิต วิปริตยิ่งคิดร้ายหม่นหมอง
น้ำท่วมปากมิอยากขอร้อง พี่น้องมนุษยชาติอนาถสิ้นดี ฯ
บ้างฆ่าภูผาทำกอล์ฟสนาม ทำบาร์งามบนเขาเอาเต็มที่
ฆ่าต้นน้ำลำธารไปทุกที ไม่มีการศึกษาอาธรรม์ ฯ
โลกระยำทำแต่ระเบิด จักเกิดฉิบหายมากมายมหันต์
ปรมาณูจะประลัยกัลป์ วารนั้นรู้พิษอำมหิตคน ฯ
โอ้โลกนี้แห้งแล้งน้ำใจ จะเกิดไฟไหม้ทุกแห่งหน
เลือดตาย้อยย่อยยับอับจน เพราะผลวิทยาศาสตร์ฉกาจฉกรรจ์ ฯ
แม้วิทยาศาสตร์วิเศษมากมาย แต่คราวร้ายก็อำมหิตมหันต์
อาจเผาไหม้หลายชาติโคตรพันธุ์ มนุษย์สัตว์นั้นจะอันตรธาน ฯ
(ลำนำภูกระดึง, 2516, น. 56)

กวีคร่ำครวญถึงความ “วิปริต” ที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ โดยเฉพาะมนุษย์ที่ “คิดร้าย” ทำลายธรรมชาติทั้ง “ฆ่าภูผา” และ “ฆ่าต้นน้ำลำธาร” เพื่อสร้าง “สนามกอล์ฟ” และ “บาร์” แสดงให้เห็นถึงความโลภและความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่สร้างวัตถุมาแทนที่ธรรมชาติ นอกจากนี้มนุษย์ยัง “แล้งน้ำใจ” มุ่งที่จะพัฒนาโลกให้เจริญก้าวหน้าตามวิถีแห่งวิทยาศาสตร์คิดสร้าง “ระเบิดปรมาณู” โดยไม่คำนึงว่าระบบคิดทางวิทยาศาสตร์อาจเป็นภัยทำลาย “หลายชาติโคตรพันธุ์” หรือนำไปสู่ความหายนะของสรรพสิ่งบนโลกได้ กวีจึงคร่ำครวญถึงสภาวการณ์นี้ด้วยความรู้สึกโศกเศร้าจน “เลือดตาย้อย” เพราะ “อับจน” หนทางที่จะต้านทานความ “อำมหิต” ของมนุษย์

ในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังนำเสนอความคิดถึงสภาพสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปคือ เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ ดังความในบท “อารมณ์กรุงเทพ” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

เจ้าพระยายังไหลในวันนี้ มิ่งนทีธารไทยไม่พักผ่อน
มาจากไหนไปสู่ไหนไหลเซาะซอน จากกาลก่อนสู่กาลใหม่ได้รับรู้
มีเรื่องราวมากมายให้ร่วมคิด มีชีวิตมากมายให้ร่วมอยู่
พบความเป็นเห็นความตายล่องไหลดู เมืองสองฝั่งยังคู่คงคาลัย
เมื่อเมืองเน่าน้ำก็เน่าน่าเศร้านัก ใจก็หมักหมมเน่าเศร้าสมัย
เมื่อพ่อแม่ก่อกรรมชอกช้ำไทย มรดกนี้ใครเล่าได้รับ
ลูกหลานไทยมิใช่ทุกขทายาท คอยรักชาติกู้ชาติที่ตกอับ
มิใช่บาปแห่งสังคมที่ถมทับ จะเป็นบุญสำหรับอนุชน
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 67)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงสภาพเมืองและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะแม่น้ำ “เจ้าพระยา” อันเป็นแม่น้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนไทยมาช้านาน และแม่น้ำนี้มีเรื่องราวมากมายให้คนเมืองได้เห็นสัจธรรมของชีวิตนั่นคือ “ความเป็น” และ “ความตาย” แต่มนุษย์ในสังคมปัจจุบันกลับไม่ให้ความสำคัญด้วยมีใจที่ “หมักหมม” คิดทำลายแม่น้ำจนน้ำเน่าไม่ใสสะอาดเหมือนในอดีต ซึ่งกวีมองว่าเป็นเรื่องที่ “น่าเศร้า” พร้อมให้ทัศนะว่าธรรมชาติที่รุ่นพ่อแม่ได้ทำลายลงนั้นไม่ได้ถือเป็นมรดกที่รุ่นลูกหลานควรจะได้รับ

การครำ่ครวญของกวีสมัยใหม่ยังแสดงทัศนะถึงความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่คนรุ่นใหม่หลงลืมรากเหง้าของตนเอง ดังความใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ของคมทวน คันธนู ว่า

สงสารภาษาเผ่าถูกเงาแผ่ บดเหลื่อมรากเง่าจนเหงาหงอย
ต้องซุกซ่อนซอนซอกตามตรอกซอย ด้วยเลือดไทยไหลถอยโดนลอยทิ้ง
เห็นต่างด้าวเขาดีกระดี้กระด้า เห็นปู่ย่าตายายเบื่อหน่ายยิ่ง
ไทยเดิมต่ำซ้ำเติมเห่อเหิมติง ถูกชายหญิงแห่งยุคดูถูกยับ
ประเพณีนี่โน่นพลอยโดนกระหน่ำ เหมือนผีซ้ำด้ำแทรกชำแรกสับ
ไทยไม่เหลือเชื้อแล้วแตกแถวลับ มัวแต่หลับใหลหลงงันงงแล
พูดไทยแซมแถมสร้อยอังกฤษใส่ ส่งเสียงใสส่อสอซึ้งซ่อแซ่
สำเนียงไทยไม่เท่ห์ไขว้เขวแท้ คือบาดแผลด่างพร้อยคือรอยพลั้ง
(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 23-24)

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีสมัยใหม่ครำ่ครวญว่า “สงสารภาษาเผ่า” ที่ถูก “เงาแผ่ บดเหลื่อมรากเง่า” เพื่อสื่อถึงความมืดบอดของคนไทยที่ไม่เห็นคุณค่าของภาษาไทยหรือรากเหง้าของไทย กวียังเน้นย้ำให้เห็นว่าคนในยุคสมัยนี้มองเห็นคนต่างชาติต่างภาษาดีกว่าชาติของเราเองด้วยการแสดงภาพความขัดแย้งกันระหว่าง “เห็นต่างด้าวเขาดีกระดี้กระด้า” กับ “เห็นปู่ย่าตายายเบื่อหน่ายยิ่ง” เป็นผลให้วัฒนธรรมประเพณีที่บรรพบุรุษสั่งสมมา “ไม่เหลือเชื้อแล้ว” อีกทั้งคนไทยยังหลงใหลในค่านิยม “พูดไทยแซมแถมสร้อยอังกฤษใส่” อันเป็นความวิบัติของการใช้ภาษาไทยที่พูดไทยปนกับภาษาอังกฤษ

บทครำ่ครวญในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการสื่อแสดงทัศนะถึงความสูญเสียศิลปะและโบราณสถานสมัยอยุธยาด้วยความโศกเศร้าอาลัย ดังปรากฏในบท “อยุธยาวิปโยค” ใน *กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ว่า

โอ้อโยธยา เป็นป่าช้าท้าฝังฝัน
อมตศิลปมหัศจรรย์ มิ่งขวัญฟ้ามาจมดิน ฯ
ปราสาทราชฐานแก้ว แหลกลาญแล้วยังเจ็บดิ้น
น้ำตาบ่ารินริน ร่ำเรื่องไว้ในจิตรกรรม ฯ
ศรีสรรเพชญ์อเนจอนาจ วินาศสุนทรีย์ที่เลิศล้ำ
พม่ากลับชาติฆ่าซ้ำ ให้สูญสิ้นวิญญาณไทย ฯ

(กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 51)

บทกวีข้างต้น กวีครำ่ครวญเพื่อสื่อแสดงทัศนะถึงการสูญสิ้นศิลปะสมัยอยุธยาทั้ง “ปราสาท” “ราชฐาน” ต้องถูกทำลายไปพร้อมกับ “จิตรกรรม” ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดเรื่องราวสมัยนั้นเอาไว้ผ่านภาพวาดเขียน รวมทั้งวัด “ศรีสรรเพชญ์” ก็พังทลาย ภาพศิลปะและโบราณสถานของไทยที่เคยรุ่งเรืองในอดีตแต่ต้องมาพินาศลงเพราะพม่าได้เข้ามาทำลายเมื่อครั้งอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ 2 นี้จึงนำไปสู่การแสดงความรู้สึกโศกเศร้าอาลัยของกวีด้วยการรำ่ไห้ “น้ำตาบ่ารินริน” เมื่อรับรู้ถึงการ “สูญสิ้นวิญญาณไทย”

การสร้างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่นั้นมีความสำคัญเป็นสื่อแสดงทัศนะอันเกี่ยวกับชีวิตและสังคมให้ผู้อ่านมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม กวียังใช้บทครำ่ครวญเตือนสติให้มนุษย์เกิดความตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และไม่ควรมองข้ามความสำคัญของธรรมชาติและคุณค่าของวัฒนธรรมไทยเพื่อคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

Ref. code: 25595506032373NOS

3.2.3 เพื่อแสดงความสามารถของกวีในเชิงวรรณศิลป์

กวีไทยสมัยใหม่มีการนำลักษณะสำคัญของภาษาไทยมาสร้างความไพเราะ และสื่อความหมายที่ลึกซึ้งให้กระทบอารมณ์ผู้อ่าน กล่าวคือ “ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด มีคำพ้องรูปพ้องเสียงอยู่มิใช่น้อย กวีจึงสามารถนำลักษณะดังกล่าวของภาษามาสร้างสรรค์วรรณศิลป์ขึ้นในบทประพันธ์ ยิ่งกว่านั้น ภาษาไทยเป็นภาษาวรรณยุกต์ การเล่นเสียงควบคู่ไปกับการเล่นคำจึงเป็นลักษณะที่เด่นชัดในวรรณศิลป์ของไทย” (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549, น. 22) การเล่นเสียงเล่นคำนี้จึงได้รับความนิยมมากในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ เพราะนอกจากจะให้ความงามทางด้านเสียงและความหมายแล้ว ยังเป็นการแสดงฝีมืออย่างหนึ่ง ดังที่กวีนำชื่อพรรณไม้ ดอกไม้ มาเล่นเสียงเล่นความหมายให้สัมพันธ์กับจิตใจอันทุกข์ระทมของตนโดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริง ปรากฏในบท “บันทึก” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

ลำดวนเอ๋ยด่วนดับ ชีวิตลับเหมือนกับฝัน
หอมหายละม้ายรสสุคันธ์ อันแม่ไม้ไว้อาลัย
ลำดวนแม่ด่วนสิ้น สลายขวัญ
โศกกว่าโศกทุกข์มหันต์ ร่ำไห้
หว้าว้าเหว่คืนวัน ขมขื่น
ต้องเล่ห์ต้องฟ้าไหม้ ดิ่งม้วยสลายขวัญ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, 229)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีนำชื่อดอกไม้มาเป็นสื่อแสดงความรู้สึกทุกข์โศกจากการสูญเสียมารดาอันเป็นที่รักไปอย่างกะทันหัน เริ่มจากนำชื่อดอก “ลำดวน” มาเล่นเสียงวรรณยุกต์กับคำว่า “ด่วน” หมายถึงเวลารวดเร็วที่กวีต้องสูญเสียมารดาไปอย่างไม่ทันตั้งตัว อันแสดงให้เห็นความสามารถของกวีที่นำคำที่มีเสียงพยัญชนะและเสียงสระเดียวกัน แต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกันมาเล่นสัมผัสให้เกิดทั้งความไพเราะและเข้ากับเนื้อความ กวียังนำชื่อดอก “โศก” มาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงกับคำว่า “โศก” เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้า และนำชื่อพรรณไม้ “หว้า” มาเล่นเสียงวรรณยุกต์กับคำว่า “ว้า” เพื่อสื่ออารมณ์อ้างว้าง โดดเดี่ยว ตลอดจนนำชื่อพรรณไม้ว่า “ต้อง” มาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงกับกิริยา “แตะต้องฟ้า” เพื่อสื่อความรู้สึกเร่าร้อน หม่นไหม้ การเล่นเสียงเล่นคำนี้จึงไม่เพียงส่งผลให้บทคร่ำครวญมีความไพเราะและเข้มข้นทางอารมณ์เท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นความสามารถในเชิงวรรณศิลป์ของกวีในการนำคำมาเล่นกลทางเสียงและความหมายเพื่อสื่อจินตภาพให้แก่ผู้อ่านร่วมทุกข์ใจไปกับกวีด้วย

Ref. code: 25595506032373NOS

กลวิธีที่กวีใช้ “การเล่นเสียงเล่นคำนี้ เมื่อนำมาจัดให้เป็นระบบระเบียบอย่างประณีตซับซ้อนมากขึ้นก็จะเกิดเป็นลักษณะของ ‘กลบท’ อันเป็นลักษณะเด่นที่สุดประการหนึ่งของวรรณศิลป์ไทย ในวรรณคดีชั้นครูของไทยเกือบทุกเรื่องจะปรากฏลักษณะของ‘กลบท’แทรกอยู่เกือบทั้งสิ้น เพราะถือเป็นการแสดงฝีมือ และความเป็น ‘ปราชญ์ของภาษา’ ของกวีผู้รจนางาน” (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549, น. 26- 27) กวีสมัยใหม่ได้ใช้วิธีการจัดระบบเสียงและคำที่เรียกว่า “กลบท” เช่นเดียวกัน ดังความในบท “ขอทานบรรดาศักดิ์” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

ลูก**โหย**หิวโหยไห้ร้อง**โหย**หวน
แท้**ท้อ**ครวญครางจอจน**ท้อ**ถอย
น้ำ**ตา**เอ่อเหม่อหาเงิน**ตา**ลอย
ที**ละ**ภาพคือร่วงผล็อยที**ละ**คน
สาย**ธาร** “คาราวานขอ**ทาน**” เคลื่อน
จาก**ท้อง**นามาเกลื่อนเต็ม**ท้อง**ถนน
ตาย**ก็**ฝังยังก็ขอหิว**ก็**ทน
ทุก**เส้น**ขนเหลือลำเค็ญตาม**เส้น**ทาง

(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 21)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีจัดระบบเสียงและคำให้มีลักษณะที่เรียกว่า “กลบทเสือซ่อนเล็บ” คือ ในแต่ละวรรคกำหนดให้มีคำซ้ำกันหนึ่งคู่อยู่ในตำแหน่งคำที่ 2 จากต้นวรรค และคำที่ 2 จากท้ายวรรค ได้แก่ คำว่า “โหย” “ท้อ” “ตา” “ละ” “ธาร-ทาน” “ท้อง” “ก็” “เส้น” วิธีการนี้จัดเป็นการแสดงฝีมือของกวีที่เล่นคำซ้ำให้เกิดความไพเราะและเน้นย้ำความเพื่อสื่อภาพและอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งของ “คาราวานขอทาน” ที่จากบ้านเกิดมาขอทานในเมือง ซึ่งพวกเขาต้องเผชิญกับความหิวโหยและความทุกข์ท้อสิ้นหวังกับชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนในสภาพ “เหลือลำเค็ญ”

นอกจากการเล่นเสียงเล่นคำ กวีไทยสมัยใหม่นิยมใช้คำเดียวกันมากล่าวซ้ำหลายแห่งในบทกวีหนึ่งบท เรียกว่า การซ้ำคำ ซึ่งเป็นการแสดงฝีมือหรือแสดงภูมิรู้ทางภาษาของกวี ทั้งยังช่วยเพิ่มความหนักแน่นของสารที่กวีต้องการจะนำเสนอให้มีพลังและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังความในบท “ไผ่พลัดกอ” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

พลัดกอ**พลัด**กิ่งพร้อม **พลัด**กาย
พลัดพรากเพียง**พลัด**ตาย แต่นั้น

Ref. code: 25595506032373NOS

พลัดแดนพ่างพลัดดาย โดยเดี่ยว
พลัดสุข**พลัด**เกินกลั้น ยิ่งกลั้น**พลัด**ไกล
พลัดกอ**พลัด**ก้านกิ่ง **พลัด**ทุกสิ่งสุดกลืนกลั้น
พลัดแดนแสนผูกพัน **พลัด**โดยเดี่ยวดูเดียวดาย
อาลัยถักใยเยื่อ อาดูรเรื้อมิรู้หาย
ว้าเหว่ไม่ว่างวาย ว้าวุ่นรายบากร่องรอย

(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528, น. 89)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีสมัยใหม่ให้ภาพไผ่ที่พลัดจากกอโดยการซ้ำคำว่า “พลัด” เพื่อเน้นย้ำการจากพรากทุกสิ่งทุกอย่างไป มีนัยยะสื่อถึงคนที่พลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ อันให้ความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ในถิ่นที่เคยผูกพัน และรู้สึก “ว้าเหว่” “ว้าวุ่น” เมื่อต้องตกอยู่ในภาวะลำบากในถิ่นอื่น การซ้ำคำจึงไม่เพียงเร้าอารมณ์สะเทือนใจเท่านั้น หากยังแสดงฝีมือของกวีในการเลือกใช้คำมาสื่อภาพและความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การสร้างบทคร่ำครวญมีความสำคัญต่อการสร้างงานของกวีสมัยใหม่ เพราะจะเอื้อต่อการสร้างความงามเชิงวรรณศิลป์ในงานประพันธ์ อันเป็นเหมือนเครื่องบ่งชี้ถึงความสามารถและพลังทางปัญญาของกวีที่ได้ถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ผ่านกลวิธีทางภาษา

กล่าวได้ว่า บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานของกวีที่มีต่อผู้อ่านโดยตรง และเป็นประโยชน์ต่อตัวกวีที่ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งหรือเปิดเผยความในใจให้เห็นภาวะแห่งทุกข์โศก อันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากบุคคลหรือสูญเสียสิ่งที่รัก การสร้างบทคร่ำครวญยังช่วยสื่อแสดงทัศนะของกวีอันเกี่ยวกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเอื้อประโยชน์ให้กวีได้แสดงความรู้ความสามารถทางวรรณศิลป์เพื่อช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความงามทางภาษาและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น

3.3 วิธีการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่จำเป็นต้องมีลีลาวรรณศิลป์ ในที่นี้ หมายถึง “กลวิธีการประพันธ์อันสร้างให้เกิดความงามทางภาษา หรือสร้างวรรณศิลป์ในงานประพันธ์ กลวิธีเหล่านี้ย่อมมีหลากหลายตั้งแต่การใช้คำ การสร้างความงามของเสียง ของคำ การใช้ภาพพจน์ ตลอดจนการใช้วิธีการเขียนในรูปแบบต่าง ๆ ” (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541, น. 107) ซึ่งวิธีการสร้างบทคร่ำครวญที่พบในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีดังต่อไปนี้

Ref. code: 25595506032373NOS

3.3.1 การสร้างโดยการพรรณนา

3.3.2 การสร้างโดยการเปรียบเทียบ

3.3.3 การสร้างโดยการใช้คำ

3.3.4 การสร้างโดยการใช้ฉันทลักษณ์

3.3.1 การสร้างโดยการพรรณนา

การพรรณนาเป็น “วิธีการเขียนหรือกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด มุ่งให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสังเกต แลเห็นภาพ พร้อมกับเกิดความรู้สึกประทับใจคล้อยตามไปด้วย ผู้พรรณนาอาจพรรณนาตามความเป็นจริง...หรือพรรณนาตามความรู้สึก อารมณ์ที่บังเกิดขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552, น. 69) การพรรณนาเป็นวิธีการสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาสร้างบทคร่ำครวญ กวีอาจสร้างภาพตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้งให้สอดคล้องกับเจตนาและอารมณ์ของกวี เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามกวีหรือตัวละครไปในทางโศกเศร้า ทุกข์ตรอม หรือสงสาร ตลอดจนการนำเสนอทัศนะ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวที่กวีต้องการจะนำเสนอได้อย่างชัดเจนโดยไม่ต้องใช้การเปรียบเทียบ

กวีสมัยใหม่สร้างบทคร่ำครวญโดยใช้วิธีการพรรณนาเพื่อให้เห็นภาพตัวละครที่เป็นคนชนบทต้องจากถิ่นฐานบ้านเกิดมาหางานทำและอาศัยอยู่ในเมืองโดยหวังว่าชีวิตจะประสบความสำเร็จ แต่ภาพชีวิตที่กวีพรรณนาผ่านอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครนั้น กลับเป็นภาพของตัวละครที่ทุกข์ตรม ขมขื่นเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค ดังความพรรณนาในบท “เจียมผู้ไม่ทนเจียม” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

เจียมจึงจรจากบ้าน ไปงมงานอย่างย่อย่น
ความที่มีแต่ตน ต้องเริ่มต้นเป็นคนใช้
นายจ้างดูใจดี เสียแต่มีบ้านหลังใหญ่
ผู้คนเกลื่อนกล่นไป เจียมจึงไม่ได้เจียมงาน
เจียมตื่นก่อนจะตรู่ ยุ่งงานอยู่จนดึกด้าน
เกรียมแดดเกรียมนานาน ช่างต่างการเกรียมงานเรือน
คืนหนึ่งจึงเกิดเรื่อง คืนฝันเฟื่องได้ฝาดเฝื่อน
นายจ้างย่างมาเยือน เอาคาวเปื้อนมาป้ายเจียม
เจ็บใจพูดไม่ออก เหมือนถูกหลอกถูกลบเหลี่ยม
ร้อนเร่าเขาลวงเลียม แต่ต้องเขียมกิริยา

Ref. code: 25595506032373NOS

ครั้งเดียวฤเด็ดดับ สังวาสลับอาภัพค่า
ขื่นขมอยู่คมคา ใช่หื่นหาในอารมณ์
(ลานชเล, 2533, น. 82-83)

กวีพรรณนาภาพตัวละครชื่อ “เจียม” ที่จากบ้านเข้ามาทำงานรับจ้างเป็นแม่บ้านในเมืองหลวง โดยพรรณนาพฤติกรรมของ “เจียม” ที่ใส่ใจในหน้าที่การงาน คือทำงานแต่เช้าตรู่และเลิกงานจนดึก และพรรณนาภาพของนายจ้างที่ “ดูใจดี” แต่กลับเข้ามาข่มขืน “เจียม” ในค่ำคืนหนึ่ง ทำให้ “เจียม” รู้สึก “เจ็บใจพูดไม่ออก” และ “ขื่นขม” ที่ถูกนายจ้างหลอกลวงและย่ำยี เรื่องราวของตัวละครที่กวีพรรณนาขึ้นนี้จึงช่วยสื่ออารมณ์สะเทือนใจและสะท้อนภาพชีวิตของคนชนบทที่เข้ามาพบอุปสรรคในเมืองได้อย่างชัดเจน

การคร่ำครวญในผลงานของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการพรรณนารูปลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครที่ต้องทนทุกข์หาบเร่ขายของด้วยความยากลำบาก ดังปรากฏในบท “คนขายความหวาน” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

กุยเฮง, หม้อฮ่อมล้วนซอมซ่อ ชื้นเหงื่อเหลือพอเกินรอได้
หมวกสานเก่าเก่าอาจเข้าใจ จึงอบเหงื่อเอาไว้มิไหลริน
เร่ขายความหวานทุกบ้านช่อง เหมือนขายความหม่นหมองไม่หมดสิ้น
ผู้ซื้ออาจปลื้มเมื่อดื่มกิน แต่ผู้ขายหน่ายลิ้นที่ร้องชวน
กว่าจะเป็นน้ำตาลสดทุกหยดหยาด ช่างยากเข็ญเหลือคาดได้ถูกถ้วน
กว่าน้ำตาลจะเป็นเงินเกินทบทวน ช่างยากเข็ญทุกส่วนกระบวนการ
ต้องหาบหม้อดำดำจนค่ำคล้อย หาบอย่างเลื่อนลอยทุกหย่อมย่าน
ขมชีวิตเหลือข่มขมน้ำตาล ขมความหวานเหลือล้นจนหวั่นกลัว
(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528, น. 64-65)

บทกวีข้างต้น กวีวาดภาพตัวละครเริ่มจากพรรณนาการแต่งกายด้วย “กุยเฮง” หรือ “หม้อฮ่อม” ซึ่งเป็นเสื้อคอกลม แขนสั้นผ่าอกตลอด มักย้อมเป็นสีน้ำเงิน แต่เสื้อที่เขาใส่นี้ดู “ซอมซ่อ” และเปียกชื้นไปด้วยเหงื่อ ส่วน “หมวกสาน” ที่เขาสวมใส่ก็ดู “เก่าเก่า” และกวีได้พรรณนาพฤติกรรมที่ “ร้องชวน” ขณะเร่ขายน้ำตาลสดไปทั่วทุกบ้านอันเป็นภาพความเหนื่อยล้า “หม่นหมอง” “หน่ายลิ้น” ของผู้ขาย ตัดกับภาพของผู้ซื้อที่รู้สึก “ปลื้ม” เมื่อได้ดื่มน้ำตาลที่มีรสหวาน เพื่อสื่อถึงความลำบาก “ยากเข็ญ” ว่ากว่าจะได้น้ำตาลสดมาเร่ขายต้องผ่านหลายกระบวนการ และ

Ref. code: 25595506032373NOS

กว่าจะได้ “เงิน” มาประทังชีวิตก็ต้อง “หาบหม้อดำดำ” ไปขาย “ทุกหย่อมย่าน” จนถึงเวลาค่ำ กวีพรรณนาความทุกข์ยากลำบากผ่านลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครนี้ก็เพื่อสื่อให้เห็นความรู้สึกขมขื่นของผู้ขายความหวานเมื่อต้องเผชิญกับชีวิตที่ไม่อาจเลือกได้

กวีสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญโดยใช้วิธีการพรรณนาเพื่อให้เห็นภาพตัวละครทั้งรูปลักษณะและพฤติกรรมเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพและรู้สึกว่าตัวละครนั้นมีตัวตนอยู่จริง ดังปรากฏในบท “หญิงสาว” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

หนุ่มชาวนาหน้าดำทำแต่นา รอการมาของหญิงสาวก็เงียบสิ้น
หญิงคนรักจากไปเหมือนโบยบิน นี่ได้ยินเพียงข่าวเขาเล่าลือ
ข่าวว่าเธอไปทำงานในเมืองหลวง วันคืนล่วงทนรอไปด้วยใจซื่อ
ยามลมฝนสาดซัดพัดกระพือ หลงว่าคือความรักจากคนไกล
ตอนสงกรานต์บอกจะมาก็ไม่มา ถึงยามฝนจะเห็นหน้าก็หาไม่
พ่อแม่ห่วงเธอนั้นกันสุดใจ สะอื้นไห้-กลับมาเถิดกลับมา

(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 126-127)

กวีสมัยใหม่พรรณนารูปลักษณะของ “หนุ่มชาวนา” ที่มีผิวหน้าดำ เนื่องจากตากแดดทำนา และพรรณนาพฤติกรรมว่า “หนุ่มชาวนา” รอคอยหญิงคนรักที่จากบ้านเกิดไปทำงานในเมืองหลวง ซึ่งเขาเฝ้ารอทั้ง “ยามฝน” และยามร้อน แม้แต่ช่วงเทศกาล “สงกรานต์” หญิงคนรักก็ไม่มา อันนำไปสู่ความทุกข์ใจของ “หนุ่มชาวนา” ดังที่กวีพรรณนาให้เห็นพฤติกรรมร้องไห้วิงวอนขอให้คนรักกลับมา ดังความว่า “สะอื้นไห้-กลับมาเถิดกลับมา” เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพความซื่อสัตย์ในความรักของหนุ่มชาวนาที่มีให้กับหญิงสาวอันก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมไปกับตัวละครด้วย

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการพรรณนาฉากเพื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างบรรยากาศทุกข์โศกเศร้าและให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามกวี ดังที่กวีพรรณนาภาพความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองในปัจจุบันที่มีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ในบท “บางกอก” ใน *มุมมอง* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

บางกอกบางกากกลุ้ม รุมกรอก
ขยะปฏิกูลกระฉอก กระฉ่อนชื้น
แล้วระลอกเล่าระลอก ละเลงเร่ง
เมืองคร่ำฟ้าคล้ำครื้น ครั่นครื้นสนุกฉนำ

Ref. code: 25595506032373NOS

หยำเยอะหยากไย่ย้วย ระโยงระยาง
หมึกหม่นมัวมนราง เรี่ยล้อม
หนูผีเผ่นกรูกลาง กลวงท่อ
หนอนไหน่เหนอะหนืดห้อม แห่ขึ้นเขมือบขมอง
....
โอ้เมืองบางกอกแก้ว กำสรวล
น้ำย่อมน้ำตาครวญ ขุ่นข้อง
นาวาฝ่าคลื่นทวน ทิศแห่ง ใดฤๅ
เทียวธวัชปัดป่ายป้อง สุดป้องประคองหน
(มุมมอง, 2535, น. 55)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการพรรณนาภาพเมือง “บางกอก” มีขยะปฏิกูล มีสิ่งแวดล้อมและควันพิษปกคลุมเมืองและฟ้าให้มืดหม่น และพรรณนาภาพการเคลื่อนไหวของสัตว์ที่น่าขยะแขยงอย่างหนูวิ่งหนีตามท่อน้ำ ตลอดจนภาพหนอนที่ชอนไชอยู่ตามของเน่าเสีย การสร้างภาพความเสื่อมโทรมของเมืองในปัจจุบันนี้เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของกวีที่เศร้าโศกเมื่อเห็นเมืองเกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ แม้แต่ “น้ำ” ยังมีน้ำตาอันสื่อนัยถึงธรรมชาติร่วมทุกข์ตรอมตรมไปกับกวีด้วย

กวีไทยสมัยใหม่ยังพรรณนาคร่ำครวญด้วยการวาดภาพบ้านเมืองเป็นภาพตึกสูงที่บดบังความงดงามของธรรมชาติและยังทำลายธรรมชาติ ซึ่งฉากนี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้กวีรู้สึกอาลัยในธรรมชาติที่มีตึกสูงมาแทนที่ ดังปรากฏในบท “โศกนาฏกรรมแห่งความฝัน” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

บังรุ้งนั่นคือกำแพง อารยธรรมจำแลง
สูงยอดสอดเหยียดเสียดฟ้า
บังเมฆนั่นคือหมอกหนา แห่งควันพิษทา
ทาบทั่วมัวทิศมิดทาง
บังแดดนั่นคือตึกร้าง ร้างเรื้อเจือจาง
ในห้องสี่เหลี่ยมลึกลับ
ตึกสูงมีชั้นอันนับ จำนวนเทียบกับ
อวัยวะมนุษย์เกินกัน

Ref. code: 25595506032373NOS

โอ้นครใต้แสงตะวัน แต่แบ่งแสงปัน
ส่องลอดสอดไล้ไปถึง
บ้านไม้ผุพังตั้งตรึง เพียงจำนวนจึง
ต้องถูกบุกยื้อรื้อย้าย
สนามหญ้าสีเขียวเรียวราย ถอนถางว่างวาย
โบกปูก่ออิฐปิดดิน
คลองไหลใจยังหวังยิน น้ำเซาะเลาะริน
ร้างกลิ่นราคีขื่นคาว

(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 186-187)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาคร่ำครวญโดยให้ภาพเมืองใหญ่ที่มี “ตึกสูง” บดบังความงามของธรรมชาติอย่าง “รุ้ง” “เมฆ” “แดด” และสิ่งก่อสร้างที่บ่งบอกถึงความเจริญทางวัตถุนี้ยังทำลายสิ่งแวดล้อมและทำลายชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมือง กล่าวคือ การก่อสร้างตึกโบกปูนปิดทับ “สนามหญ้าสีเขียว” ที่คอยให้อากาศบริสุทธิ์แก่มนุษย์ ส่งผลให้คนเมืองต้องเผชิญกับ “ควันพิษ” ไปทั่วเมือง แม้แต่ “บ้านไม้พุพัง” ก็ถูก “รื้อย้าย” เพราะเป็นสิ่งตรงข้ามกับอาคารใหญ่โต สภาพบ้านเมืองนี้กวีพรรณนาด้วยความรู้สึกเศร้าอาลัยเพราะแม้อาคารสูงใหญ่จะอยู่แค่ใต้แสงตะวัน แต่แสงแห่งธรรมชาติไม่สามารถส่องแสงไปถึงเมืองหรือจิตใจของคนเมืองได้ อันบ่งชี้ว่าธรรมชาติกลายเป็นความแปลกแยกของเมือง

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังใช้วิธีการพรรณนาเหตุการณ์หรือเรื่องราวส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์มาเป็นสื่อเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกโหยหาอาลัยในความเสื่อมโทรมของโบราณสถานและศิลปวัฒนธรรมไทย ดังความในบท “โอ้อยุธยายิ่งฟ้า” ใน *กวีศรีอยุธยา* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

โอ้อยุธยามหาสฐาน พม่าล้างผลาญวิญญาณสมัย
ขโมยแร้งกาหมาใน ใจตะกละกินถิ่นที่รัก
สุดอาลัยในศิลปะ อารยะธรรมอันสูงศักดิ์
ล่มแล้วอาณาจักร จากทวดไทยเสียดายจริง
โบสถ์เจดีย์วิหารแก้ว ย่อยยับแล้วยังงามยิ่ง
เฟื่องบัวเสาฐานสิงห์ ทุกทุกสิ่งนิ่งอเนจอนาถ

Ref. code: 25595506032373NOS

ศรีสรรเพชญ์หมกไหม้ แหลกสลายราชบูรณะฯมหาธาตุฯ
เวียงวังมหาปราสาท ราชฐานยับดับขวัญไทย
(กวีศรีอยุธยา, 2542, น. 3-4)

บทกวีข้างต้น กวีใช้วิธีการพรรณนาเล่าเหตุการณ์ความสูญสิ้นของกรุงศรีอยุธยาจากที่เคยรุ่งเรืองในอดีตด้วยความรู้สึก “อาลัย” และ “เสียดาย” โดยกล่าวถึงความเสื่อมโทรมของศิลปะไทยอย่าง “โบสถ์” “เจดีย์” “วิหาร” ที่ถูกทิ้งให้ “ย่อยยับ” และให้ภาพความ “แหลกสลาย” ของ “วัดศรีสรรเพชญ์” “วัดราชบูรณะ” “วัดมหาธาตุ” รวมถึงให้ภาพความทรุดโทรมของปราสาทราชวังอันเกิดจากการกระทำของพม่าเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่ 2 กวีพรรณนาภาพความสูญเสียเหล่านี้พร้อมทั้งแสดงอารมณ์สะเทือนใจเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับกวีด้วย

บทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการพรรณนาถึงเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง ดังความในบท “ตุลาอาถรรพณ์” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

โอ้ว่าเดือนตุลาคมดูขมขื่น เงาปลายปืนทอดแท่งคอยแทงทิ่ม
ภาพเก่า ๆ พราวพร้อยฝังรอยพิมพ์ ไร้สนิมนิ่มสนิทติดมนัส
เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม รันระดมราษฎรแน่นขนัด
มือเปล่า ๆ เป็นเป้าปืนสหรัฐ เพื่อเรียกร้องให้จัดรัฐธรรมนูญ
แล้วก็เกิดเหตุการณ์มันต้องเกิด ปืนระเบิดใส่มนุษย์จนทรุดสูญ
เจ้าขุนทองต้องตายในกองกูณฑ์ เพราะเทิดทูนศักดิ์ศรีเสรีชน
เผด็จการผ่านไปแล้วผ่านมา กระทั่งถึง 6 ตุลามาอีกหน
เกิดเหตุการณ์เข่นฆ่ามหาชน ฆ่าแล้วเผากลางถนนท้องพระเมรุ
(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น.129-130)

กวีสร้างบทครำ่ครวญด้วยวิธีการพรรณนาภาพเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ว่า “ราษฎร” และ “เจ้าขุนทอง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเหล่าวีรชนแห่งเดือนตุลาร่วมกัน “เรียกร้อง” ให้มี “รัฐธรรมนูญ” และต่อต้านอำนาจ “เผด็จการ” ซึ่งเป็นการต่อสู้ด้วย “มือเปล่า” แต่กลับถูก “ปืนระเบิด” ตายในกองไฟ ครั้นถึงเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ก็ยังเกิดเหตุการณ์ “การเข่นฆ่ามหาชน” เผากันกลาง “ท้องพระเมรุ” การพรรณนาเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในประเทศนี้นอกจากจะสร้างจินตภาพให้แก่ผู้อ่านแล้ว ยังช่วยให้เข้าถึงอารมณ์

Ref. code: 25595506032373NOS

ความรู้สึก “ขมขื่น” ของกวีเมื่อนึกถึงเหตุการณ์แห่งเดือนตุลาคมที่ยังคง “ฝังรอยพิมพ์” หรือยังอยู่ในใจของกวี

กล่าวได้ว่า การพรรณนาเป็นวิธีการสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาใช้สร้างบทครำ่ครวญเพราะรายละเอียดที่กวีพรรณนาภาพตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพราวกับว่าได้เห็นสิ่งนั่นด้วยตาตนเองแล้ว และช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามกวีไปในทางทุกข์ระทม เศร้าโศก อันจะทำให้ผู้อ่านได้รับสุนทรียรสรวมทั้งเข้าใจเรื่องราวที่กวีต้องการจะนำเสนอได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3.2 การสร้างโดยการเปรียบเทียบ

ลักษณะการเปรียบเทียบเป็นกลการประพันธ์ที่นอกจากจะสร้างภาพได้แจ่มชัดแล้วยังสร้างพลังกระทบอารมณ์ ความรู้สึก และก่อให้เกิดความหมายหรือผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นพิเศษ การสร้างภาพด้วยวิธีดังกล่าวเป็นการสร้างสรรค์ความงามหรือสุนทรียภาพทางภาษาและการสื่อความหมายที่กระทบใจมากกว่าการพรรณนาภาพอย่างธรรมดา (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น. 28)

กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทครำ่ครวญโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบเพื่อสื่อแสดงให้เห็นภาพชีวิตที่ทุกข์ยากลำบาก ดังปรากฏในบท “สนามหลวง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

วัดดอนแดนขุกแค้น แสนเข็ญ
อดอย่างเปรตลำเค็ญ ค่ำเช้า
ซุกหัวซ่อนดุจเป็น เดนกาก
ซึมเซ่อในสุสานเศร้า ปวดร้าววิญญาณฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 119)

บทกวีข้างต้น กวีครำ่ครวญโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความทุกข์ยากลำบากในชีวิต ขณะที่อาศัยอยู่ใน “วัดดอน” ว่ามีชีวิตที่อดอยากทุกข์ทนเหมือนกับ“เปรต”เพื่อสื่อแสดงให้เห็นภาพความผ่ายผอมของตนจากความอดอยากไม่มีอาหารกิน ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาค่ำจวบจนเช้าก็ตามกวียังนำ “เดนกาก” อันหมายถึงของเหลือที่คนไม่ต้องการแล้วมาเป็นสื่อเปรียบเทียบกับชีวิตที่คนไม่ต้องการหรือไม่ให้ความสนใจ กวีจึงต้องอาศัยอยู่ในสุสานอันเป็นสถานที่สำหรับฝังหรือเผาศพคนตาย

Ref. code: 25595506032373NOS

การใช้ความเปรียบจึงช่วยสร้างพลังกระทบอารมณ์ผู้อ่านให้เข้าถึงความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวของกวีที่มีชีวิตอยู่อย่างอดอยากยากไร้

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบมาเป็นสื่อแสดงความทุกข์ใจเมื่อสิ้นหวังในรัก ดังความในบท “ชะรอยเรานี้มีเวรกรรม” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

โอ้ชะรอยเรานี้มีเวรกรรม ทำไว้มากมายในปางหลัง
ฟ้าจึ่งบีบคั้นเจ็บใจดัง เข้าขื่อคาครั้งดึกดำบรรพ์ ฯ
สรวงสั่งสาวรักมาแย้มยิ้ม พริ้มพรายชะม้ายให้ใฝ่ฝัน
แต่เจ้าก็แปรเปลี่ยนฉับพลัน มิทันสัปดาห์ลาลับไป ฯ
(ลำนำภูกระดึง, 2512 , น. 104)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญสื่อความเจ็บทุกข์ใจเมื่อต้องสิ้นหวังในรักเพราะนางที่รักได้ “แปรเปลี่ยนฉับพลัน” โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเจ็บช้ำใจว่าเสมือน “เข้าขื่อคาครั้งดึกดำบรรพ์” ซึ่งขื่อเป็นเครื่องจองจำนักโทษที่ทำด้วยไม้มีช่องสำหรับสอดมือหรือเท้าแล้วมีลิ่มตอก ส่วนคาก็เป็นเครื่องจำคอนักโทษที่ทำด้วยไม้ ลักษณะการให้ภาพเปรียบเทียบทั้งขื่อและคาที่เป็นเครื่องจองจำสมัยโบราณนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเข้าถึงความรู้สึกเจ็บปวดใจของกวีได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการใช้วิธีการเปรียบเทียบเพื่อเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าอาลัยในบริบทของการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง ดังความในบท “ตุลาคม: อาถรรพณ์” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

...ว่า “คราน้ัน แม่น้ำเจ้าพระยา เรือแพนาวาไม่ขึ้นล่อง
สงบเงียบเยียบเย็นทุกลำคลอง คลื่นคะนองก็มานิ่งด้วยน้อยใจ
ต้นมะขามสนามหลวงแสนสลด ทุก ๆ ต้นระโหยหดเหมือนร่ำไห้
ถอนสะอื้นยืนงงเป็นวงไป กิ่งใบหักเปราะถูกเราะราน
ดอกจำปีถูกปืนจนป่นปี้ จามจุรีถูกมีดมาสังหาร
(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 132)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยแสดงภาพธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์พิเศษ คือ แม่น้ำเจ้าพระยาและเรือแพไม่เคลื่อนไหว คลื่นน้ำที่เคยคึกคะนองกลับนิ่งสงบ ต้นมะขามในท้องสนามหลวงทุกต้นกลับเหี่ยวเฉา แม้แต่กิ่งใบก็แตกหักมาใช้เป็นสื่อเปรียบเทียบในลักษณะให้ธรรมชาติร่วมทุกข์ตรอมและร่วมรับรู้ความรู้สึกเศร้าโศกสะเทือนใจของกวีจากเหตุการณ์การสูญเสียชีวิตเหล่าวีรชนในเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองช่วงเดือนตุลาคม กวียังนำชื่อดอกไม้มาเป็นสื่อเปรียบเทียบถึงหนุ่มสาวหรือนิสิตนักศึกษาที่เสียชีวิตจากการกระทำของฝ่ายอำนาจเผด็จการ ดังความว่า “ดอกจำปีถูกปืนจนป่นปี้” ที่แทนนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ “จามจุรีถูกมีดมาสังหาร” ที่แทนนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวได้ว่าการนำธรรมชาติที่แปรปรวนผิดปกติมาเป็นสื่อเปรียบเทียบช่วยสร้างพลังกระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านให้เข้าถึงสารและอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจของกวีจากเหตุการณ์ทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่จะใช้วิธีการเปรียบเทียบที่เกินจริงเพื่อสื่อแสดงอารมณ์เศร้าสะเทือนใจที่เป็นนามธรรมให้ผู้อ่านเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของกวีให้ประจักษ์แจ้งยิ่งขึ้น ดังความในบท “บทโศลกจากที่ราบสูง” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ของคมทวน คันธนู ว่า

เสียงร้องมิรู้สิ้น สุดอิสาน
ทุ่งกุลาพญาไฟ เฝ้าไห้
เสียงครวญแห่งภูพาน เพียงจะขาด
อกอิสานร้อนไหม้ หม่นหมอง
แลลูกนอนกลาดกลิ้ง กลางกรุง
ลำบากเลือดตาสอง โซกเบ้า
รรรเรียงทุกข์ลรรลุง ไหลตก
ใครจักช่วยให้เจ้า เจ็บหาย

(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521, น. 96)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการเปรียบเทียบความทุกข์ใจของชาวอีสานกับความร้อนเมื่อต้องพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ โดยให้ภาพของ “อก” หรือใจที่ “ร้อนไหม้” และแสดงภาพชีวิตของชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในเมืองกรุงอย่างทุกข์ยากลำบากโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบให้เห็นภาพน้ำตาไหลเป็นสายเลือดจนเปียกไปทั่วเบ้าตา การเปรียบเทียบที่เกินจริงนี้จึงช่วยเน้นย้ำความรู้สึกทุกข์ที่เป็นความรุ่มร้อนกระวนกระวายใจของชาวอีสานเมื่อต้องต่อสู้ดิ้นรนท่ามกลางความแปลกแยกจากคนในสังคมเมืองซึ่งดำเนินชีวิตแบบปัจเจกชนและไม่มีใครคิดจะช่วยเหลือชาวอีสานให้พ้นทุกข์ได้

Ref. code: 25595506032373NOS

บทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการใช้วิธีการเปรียบเทียบเพื่อแสดงความทุกข์ร้อนใจในบริบทของความลุ่มหลงในกิเลสตัณหา ดังความในบท “สมรภูมิ” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

อกคืออกเพลิงผ่าวยัง ผากร้อนประดัง
เผชิญเปลวอกหมกใจ
ทุรนทุรายภายใน แผกเปลวกันไป
ก็ย่อมผิดแผกลีลา
เปลวหนึ่งลุกปลาบปรารถนา เปรียบเปลวสุริยา
เผาให้เดือดดิ้นแดดาล
ร้อนรุ่มติดข้องต้องการ ตามเปลวทรมาน
ตามคว้าแต่เพียงลำพัง
....
เปลวหนึ่งลุกจรัสประภัสสร โชติช่วงอรชร
ให้หลงละเมอเพ้อนิยม
ราวกับต้องกฤตยาคม รุมรุมอารมณ์
เคลิบเคลิ้มหลงเปลวโสภณ
....
สลับเปลวกันมาประดัง ฉุกฉุนชินชัง
กลัดกลุ้มเหลือจะคณนา
จึงเปลวหนึ่งวูบโกรธา ด้วยเดชศักดา
แผ่แสงแสลงร้อนฟ้อนไฟ
กลบเปลวทั้งปวงเปลี่ยนไป ปานเปลวประลัย
รังแต่เผาผลาญรานฤดี
แม้ได้แสนสมุทรนที ยากดับอัคนี
อันดาลอยู่กลางดวงแด

(ในเวลา, 2541, น. 80-81)

กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อความทุกข์ร้อนใจ อันมีสาเหตุมาจากความลุ่มหลงในกิเลสตัณหา ทั้งความปรารถนาหรือความโลภ ความหลง และความโกรธ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความ

Ref. code: 25595506032373NOS

ร้อนรุ่มกระวนกระวายใจกับเปลวไฟที่คอยเผาไหม้ใจให้ทุรนทุราย แม้แต่น้ำในมหาสมุทรจะมีมากมายเพียงใดก็ไม่อาจดับไฟแห่งกิเลสที่อยู่ในใจนี้ได้ การเปรียบเทียบจึงช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพเปลวไฟอันจะสร้างพลังกระทบอารมณ์ผู้อ่านให้เข้าถึงความทุกข์ร้อนใจของกวีมากยิ่งขึ้น

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความทุกข์โศกเศร้าที่เป็นความรุ่มร้อนกระวนกระวายใจกับการตกอยู่ในนรก ดังความในบท “เราต่างตกนรก” ใน *เจ้านกกวี* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

มหานคร ไฉนรุ่มร้อน นรกไหน
ขุมหนึ่งตกนรกไป เปลี่ยวล้า
สัญจรอเวจีใน นครมนุษย์
พบมิตร-ศัตรูพร้อมหน้า พยักหน้าถามฝัน
ฉันใด กรรมก่อไว้ เวียนวก
จึงเปลี่ยวมิ่งขวัญตก นรกไหม้
จงมิตร-ศัตรูยก โทษเถิด ท่านเอย
เราต่างตกนรกใช้ ชีพเศร้ารอสวรรค์ ฯ
(เจ้านกกวี, 2541, น. 106)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยให้ภาพนรกที่มีความรุ่มร้อนและมีความวุ่นวายซับซ้อนของคนที่อยู่ในนรกขุมอเวจีมาเป็นสื่อเปรียบเทียบกับความทุกข์โศกของตนที่เป็นความรุ่มร้อนกระวนกระวายใจและเหนื่อยล้ากับการดำเนินชีวิตในสังคม การเปรียบเทียบจึงช่วยสื่อสารความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของกวีให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าถึงสารอันเป็นความทุกข์ทนใช้ชีวิตอย่างเศร้าหมองท่ามกลางสังคมที่มีทั้งมิตรและศัตรูไม่ต่างกับการตกอยู่ในนรกขุมหนึ่ง

กล่าวได้ว่า การเปรียบเทียบเป็นวิธีการสำคัญที่กวีไทยสมัยใหม่นำมาใช้สร้างบทคร่ำครวญ เพราะบทคร่ำครวญมีความสำคัญอยู่ที่อารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดที่ซับซ้อน การแสดงออกถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านี้ กวีจึงต้องอาศัยวิธีการเปรียบเทียบมาเป็นสื่อถ่ายทอดอารมณ์อันเข้มข้นรุนแรงและความคิดให้เป็นรูปธรรม อันจะทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ตลอดจนร่วมรับรู้ประสบการณ์ทางความคิดของกวีจากการพิจารณาถ้อยคำภาษาที่กวีตั้งใจถ่ายทอดออกมาในรูปของการเปรียบเทียบ

Ref. code: 25595506032373NOS

3.3.3 การสร้างโดยการใช้คำ

ในการสร้างบทครำ่ครวญเพื่อสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจและความคิดจากผู้สร้างสู่ผู้เสพ กวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การใช้คำหรือการใช้ภาษาเป็นวัสดุในการปรุงแต่งบทประพันธ์ให้มีความพิเศษ กล่าวคือ “กวีจำเป็นต้องเรียนรู้ธรรมชาติของภาษาอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้เลือกใช้เสียง คำ โวหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบของภาษาเป็นเครื่องมือในการถักร้อยตัวบทให้สมบูรณ์ถึงพร้อมซึ่งความแจ่มชัด ความประณีต ความไพเราะ รวมทั้งมีความซับซ้อนในการส่งสารทางอารมณ์และความนึกคิดอันเข้มข้น” (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549, น. 18) การใช้คำที่ปรากฏในบทครำ่ครวญ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

3.3.3.1 การซ้ำคำและความ

3.3.3.2 การเล่นคำ

3.3.3.3 การสรรคำ

3.3.3.1 การซ้ำคำและความ

การซ้ำคำและความเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กวีสมัยใหม่นำมาใช้สร้างบทครำ่ครวญเพื่อเน้นย้ำความหมายให้แก่บทกวี และช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ตลอดจนช่วยให้บทกวีมีเสียงที่ไพเราะอันจะช่วยสื่อความคิดของกวีให้แก่ผู้อ่านได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ดังจะอธิบายต่อไปนี้

(1) การซ้ำคำ

การซ้ำคำคือการใช้คำเดียวกันกล่าวซ้ำหลายแห่งในบทประพันธ์หนึ่งบทเพื่อเน้นย้ำความให้หนักแน่นขึ้น การซ้ำคำในแง่วรรณศิลป์มักจะซ้ำคำที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยสร้างความชัดเจนหนักแน่นของสารที่กวีต้องการจะสื่อ (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549, น. 38) กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทครำ่ครวญด้วยการใช้วิธีการซ้ำคำเดียวกันหลายแห่งเพื่อช่วยเพิ่มความหมายทางอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ดังความใน *นิราศเมืองนนท์* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ที่พูดพร่ำรำพันกระสันสวาท เพราะมิอาจห้าม**รัก**ให้หักหาย
ถึงห่าง**รัก**จากนี้ร้อยปีปลาย มิเปลี่ยนย้ายจดจำเป็นสำคัญ
ต่อสุรางค์นางสวรรค์กำนัล**รัก** พร้อมที่จักคืนไปให้สวรรค์
แม้นผิดโฉมเสน่หาผกากัน จะด้นดั้นเดินดงสู่พงไพร
(นิราศเมืองนนท์, 2507, น. 20)

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีคร่ำครวญถึงความรักที่มีต่อนางในลักษณะกล่าวเกินจริง โดยการซ้ำคำว่า “รัก” ถึง 3 แห่ง กล่าวคือ กวีต้องการรำพันความรักเพราะไม่อาจห้าม “รัก” ได้ แม้จะห่าง “รัก” กันเป็นร้อยปี ความรักของกวีที่มีต่อนางก็ไม่เปลี่ยนแปลง และต่อให้ “นางสวรรค์” หรือนางฟ้านำ “รัก” มาให้กับกวี กวีก็จะนำไปคืน หากผิดจากนางที่ปรารถนาแล้วกวีจะไม่รักใคร การซ้ำคำว่า “รัก” จึงช่วยเน้นย้ำความรักความคิดถึงนางของกวีได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญด้วยการใช้วิธีการซ้ำคำ คือ นำคำเดียวกันมากล่าว 2 ครั้งในหนึ่งวรรค โดยกวีจะกำหนดให้มีคำอื่นคั่นเพื่อเป็นการขยายความ ดังการคร่ำครวญของลุงเทิบที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ต่อ “ควาย” สัตว์อันเป็นที่รักของชาวนา หากต้องลาร้างไปจากทุ่งไทย ปรากฏในบท “ควายลาทุ่ง” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

“ควายเอ๋ยควายข้า เคี้ยวหญ้ากลืนฝัน
อิ่มหมีพีมัน ไถวันคราดเดือน
คราดเดือนไถปี ไถทุ่งทางเถื่อน
รวงเรียวร้อยเรือน **ร้อย**เคียว**ร้อย**เรือน
ร้อยควาย**ร้อย**ข้า **ร้อย**หญ้า**ร้อย**ฝน
ร้อยทุกข์**ร้อย**ทน **ร้อย**ทุ่ง**ร้อย**ทาง
ข้ารักควายข้า ทุ่งข้าควายสร้าง
วันนี้ควายร้าง ทุ่งไร้ชีวิต
เหลือเพียงตัวข้า เฒ่าผู้คิดผิด
ผิดที่ไม่คิด จะทิ้งทุ่งไทย
ทุ่งเอ๋ยทุ่งข้า ฝังข้าได้ไหม
ข้าอยากเกิดใหม่ เป็นควายคืนทุ่ง”
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 44)

บทวีข้างต้น กวีได้ให้ตัวละครลุงเทิบเป็นผู้พรรณนาคร่ำครวญนึกย้อนถึงบรรยากาศของการไถนาโดยใช้วิธีการซ้ำคำเดียวกัน 2 ครั้งว่า “ร้อย” โดยมีคำอื่นคั่นเป็นการขยายความ การซ้ำคำอย่างเป็นจังหวะถึง 5 วรรคนี้ ก็เพื่อจะสื่อให้เห็นถึงจำนวนมากของสิ่งที่ชาวนาต้องผ่านประสบการณ์มาอย่างยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็น “เคียว” เกี่ยวข้าว “ควาย” ที่ใช้เป็นแรงงานไถนา “หญ้า” ที่เป็นอาหารเลี้ยงควาย “ฝน” ที่ต้องมีปริมาณมากสำหรับปลูกข้าว ตลอดจนความ “ทุกข์”

Ref. code: 25595506032373NOS

“ทน” ที่ต้องยากลำบากดูแล “ทุ่ง” “ทาง” มาเป็นจำนวนมาก การเน้นย้ำถึงปริมาณมากนี้แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของลุงเทิบที่มีต่อควายและทุ่ง ลุงเทิบจึงแสดงความอาลัยอาวรณ์ เมื่อ “วันนี้ควายร้าง ทุ่งไร้ชีวิต” หรือตกอยู่ในภาวะทุกข์ระทมเมื่อสูญเสียควายและทุ่งนาเหลือเพียงตัวคนเดียว และแสดงความปรารถนาว่าอยากจะเกิดใหม่ “เป็นควายคืนทุ่ง” เพราะไม่คิดจะทิ้งทุ่งนาอันเป็นวิถีชีวิตเดิมของตน

กวีสมัยใหม่ยังจัดระบบระเบียบของการซ้ำเพื่อให้บทคร่ำครวญมีความไพเราะและสื่อความรู้สึกนึกคิดของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในบท “ชมนก” ใน *กวีนิพนธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์* ความว่า

รอนรอนสุรีย์ปลั่งรุ้ง วาวสวรรค์
รื่นรื่นชื่นรสสุคันธ์ ย่ำฆ้อง
เรื่อยเรื่อยใฝ่กระสัน สาวทิพย์
เปล่าเปล่าเราเหลวต้อง อกไหม้สลายขวัญ ฯ

(กวีนิพนธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น.213)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการซ้ำคำ 2 คำต้นวรรค เปลี่ยนกระทู้ทุกวรรคแบบกลบทธงนำริ้ว ซึ่งการซ้ำคำคู่ต้นบาทแรกว่า “รอนรอน” เพื่อสื่อความถึงแสงอาทิตย์ที่อ่อนแสงลง สอดรับกับความผ่องใสของแสงรุ้ง แล้วซ้ำคำว่า “รื่นรื่น” เพื่อสื่อถึงความสดชื่นเมื่อได้กลิ่นหอม บรรยากาศของธรรมชาติเหล่านี้ช่วยเร้าอารมณ์ให้กวีใฝ่ฝันถึงนางที่ปรารถนาจนไม่สามารถหยุดนึกถึงได้เลย โดยกวีซ้ำคำว่า “เรื่อยเรื่อย” สื่อถึงลักษณะอาการอันต่อเนื่องกันไปไม่ขาดระยะ แต่สุดท้าย กวีกลับรู้สึกอ้างว้างดังจะเห็นได้จากการซ้ำคำว่า “เปล่าเปล่า” ทั้งนี้เพราะกวีขาดไร้นางอันเป็นที่รัก ความทุกข์ใจของกวีจึงเปรียบได้กับ “อกไหม้สลายขวัญ”

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการซ้ำคำใดคำหนึ่งตลอดบท โดยไม่กำหนดตำแหน่ง ดังความในบท “บนแผ่นอกของแผ่นดิน” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

กี่ดิน**กี่**ด้าวเคยดอม **กี่**ตรม**กี่**ตรอม
เกิดดับกี่กัปกี่กัลป์
กี่แรงเคยโหมโรมรัน คันไถ**กี่**คัน
คมเคียว**กี่**คมเคยคน

Ref. code: 25595506032373NOS

กี่วัว**กี่**ควายว่ายวน **กี่**ทาส**กี่**ทน
กี่ทุกข์กระทั่งเกิดไทย
กี่เหน็บ**กี่**หนาวนอกใน **กี่**ฝน**กี่**ไฟ
กี่ช้ำ**กี่**ชัย-ชาวนา

(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 33)

บทครำ่ครวญข้างต้น กวีได้ซ้ำคำว่า “กี่” หลายแห่งตลอดทั้งบทซึ่งเป็นวิธีการซ้ำคำในลักษณะกลบทพวงแก้วกุดั่นที่กำหนดให้ซ้ำคำเดิมทุกวรรคโดยไม่บังคับตำแหน่งของคำที่ซ้ำ การซ้ำคำว่า “กี่” นี้ก็เพื่อใช้เป็นคำแสดงคำถามว่า “เท่าไหร่” ซึ่งจะช่วยเน้นย้ำถึงปริมาณมากของสิ่งที่ชาวนาต้องผ่านประสบการณ์มาด้วยความยากลำบากในการทำนามาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นผืนดิน อุปกรณ์ที่ใช้ทำนา ได้แก่ คันไถ เคียวเกี่ยวข้าว ปริมาณของแรงกายแรงใจในการทำงาน ชีวิตของวัวควายที่ชาวนาต้องพึ่งพาอาศัยใช้ทำนา ตลอดจนความทุกข์ตรอมตรมจากการอดทนปลูกข้าวเสมือนเป็นทาสให้ผู้อื่นมีข้าวกินทุกฤดูกาล การซ้ำคำของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังช่วยเน้นย้ำความทุกข์ในปริมาณมากของชาวนาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ในการซ้ำคำหลายแห่งในลักษณะกลบทพวงแก้วกุดั่นยังปรากฏในบทครำ่ครวญเพื่อช่วยเน้นย้ำการวิงวอนร้องขอของคนยากจนเพื่อให้ได้สิ่งที่ปรารถนา แต่ยิ่งขอกลับยิ่งเป็นทุกข์มากขึ้น ดังปรากฏในบท “ขอทาน” ใน *เจ้านกกวี* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

ยามจน ทนชีพใช้ อนาถา
ขอเถิด ยุติธรรมา มอบบ้าง
ขอความปลอดภัยครา ครองชีพ
ขอศักดิ์ **ขอ**ศรีสร้าง สิทธิ์บ้างเถิดหนอ
ขอเถิด อิสรภาพใช้ ชีวิต
ขอพบสันติภาพสถิต ทั่วหล้า
ขอ ขอ ยิ่ง**ขอ**คิด **ขอ**ทุกข์ เทวษฤ
เห็นแต่เงา เฝ้าคว้า คว่ำคว้างกะลาเหงา ฯ

(เจ้านกกวี, 2541, น. 63)

กวีครำ่ครวญด้วยการซ้ำคำว่า “ขอ” หลายแห่งเกือบทุกวรรค ซึ่งอาจจะเทียบได้กับกลบทพวงแก้วกุดั่นที่กำหนดให้ซ้ำคำเดิมทุกวรรคโดยไม่บังคับตำแหน่งของคำที่ซ้ำ ทั้งนี้

Ref. code: 25595506032373NOS

เพื่อสื่อถึงการวิงวอนร้องขอในฐานะคนยากจนทั้งความยุติธรรม ความปลอดภัย ศักดิ์ศรี อิสรภาพ และสันติภาพ ซึ่งยิ่ง “ขอ” สิ่งเหล่านี้ กลับยิ่งพบความว่างเปล่า “เห็นแต่เงา เฝ้าคว้า” อันนำไปสู่ความรู้สึก “ทุกข์เทวษ” มากขึ้นเพราะไม่ได้ในสิ่งที่มนุษย์คนหนึ่งพึงมีได้เลย

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทคร่ำครวญด้วยวิธีการซ้ำคำโดยจะเน้นการซ้ำคำที่สำคัญและสร้างความเป็นระบบระเบียบของคำที่ซ้ำกันให้มีลีลาจังหวะอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นความสามารถของกวีในการสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์แล้ว ยังเป็นการสร้างความไพเราะและสร้างความกลมกลืนในด้านเนื้อหาเพราะคำที่ปรากฏในแต่ละตำแหน่งของการซ้ำคำล้วนมีความหมายซึ่งจะช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง อีกทั้งการซ้ำคำที่กวีเจตนากำหนดไว้เป็นเงื่อนไขนั้นจะช่วยเน้นย้ำ “สาร” สำคัญของเรื่องที่กวีต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านคิดพิจารณามากยิ่งขึ้น

(2) การซ้ำความ

การซ้ำความคือการใช้คำมากกว่าหนึ่งคำหรือประโยคสั้น ๆ กล่าวซ้ำกันหลายแห่งในบทประพันธ์หนึ่งบทหรือหลายบทก็ได้เพื่อช่วยสร้างความชัดเจนของอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและช่วยเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่องที่กวีต้องการนำเสนอ ดังที่กวีไทยสมัยใหม่อาจใช้วิธีการซ้ำความทั้งบาทของโคลงสี่สุภาพแต่ละบท เพื่อเน้นย้ำความหมายของความทุกข์ทรมานใจของกวีเสมือนไฟลุกไหม้เพราะความปรารถนาในรัก ดังปรากฏในบท “หัวใจลุกไหม้” ใน *เจ้านกกวี* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

หัวใจฉันลุกไหม้ เป็นไฟ
ไฟแห่งปรารถนาไฉน โชตฉะนี้
ฉนำกาล เนิ่นนานใน อนันตทุกข์
เปลวโรจน์เรืองไรระรี้ ระริกล้อเปลวตะวัน
หัวใจฉันลุกไหม้ เป็นไฟ
ลุกท่วมทรวงอกไสว สว่างจ้า
ไฟเธอ ใช่ไฟใคร ไฟรัก นั่นแล
ร้อนยิ่งร้อนเนิ่นช้า ยิ่งให้พลังงาน ฯ
(เจ้านกกวี, 2541, น. 70)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการซ้ำข้อความในบาทแรกของโคลงสี่สุภาพทั้งสองบทว่า “หัวใจฉันลุกไหม้ เป็นไฟ” เพื่อเปิดเผยความในใจให้รู้ซึ้งถึงความทุกข์ของกวีว่าเมื่อกวีหลงรักหญิงสาวก็เปรียบเหมือนมี “ไฟแห่งปรารถนา” หรือ “ไฟรัก” ที่คอยเผาไหม้จิตใจของ

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีให้ “ลุกไหม้เป็นไฟ” และเกิดเปลวไฟ “ลุกท่วมทรวงอก” ส่งผลให้กวีรู้สึกร้อนรุ่มในจิตใจยิ่งขึ้น การซ้ำความดังกล่าวจึงเป็นการตอกย้ำว่าความทุกข์ทรมานใจของกวียิ่งขึ้น

ในการสร้างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏวิธีการซ้ำความบางส่วนเพื่อช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกอ้างว้างของกวีเมื่อต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวไร้ความเมตตาจากมวลมนุษย์ ดังปรากฏในบท “คนเดียว” ใน *เห่ลูกทุ่ง* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ความว่า

คนเดียวเปลี่ยวอกโอ้ อายหมา
เหมือนกับไม่มีอา กาศกว้าง
แม้กระทั่งดวงตา มนุษย์ชาติ
ขวัญกระเจิงใจร้าง รวดร้าวรอนเข็ญ ฯ
คนเดียวเปลี่ยวอกเต้น ตูมหาย
เกรงกอดน้ำตาตาย ตกถ้ำ
โอ้ว่าป่าทั้งหลาย ลืมตื่น
ตื่นแต่กูก่นช้ำ ชอกเช้าเย็นไฉน ฯ
(เห่ลูกทุ่ง, 2509, น. 69)

บทกวีข้างต้น กวีครำ่ครวญด้วยการซ้ำความเพียงบางส่วนในวรรคแรกของโคลงสี่สุภาพว่า “คนเดียวเปลี่ยวอก” เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกว้าเหว่ใจเพราะอยู่ตัวคนเดียวและไร้ “ดวงตามนุษย์ชาติ” หรือขาดไร้คนเมตตา กวียังพรำ่รำพันว่าความเดี่ยวดายนั้นอาจส่งผลให้กวี “กอดน้ำตาตาย” และต้องชอกช้ำอยู่ทุกเช้าเย็น แม้ “ป่าทั้งหลาย” ก็ “ลืมตื่น” หรือไม่ร่วมรับรู้ความทุกข์ไปกับกวีด้วยเลย

ในการซ้ำความบางส่วนยังปรากฏในบทครำ่ครวญเพื่อสื่อถึงอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหลังจบการศึกษาของกวี อันเป็นช่วงของการแสวงหาเป้าหมายในชีวิตให้กับตนเองแต่กลับเผชิญกับความปวดร้าวจากคนในสังคม ดังปรากฏในบท “ต่อไฟให้ฝันดั้นพลัง” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

เมื่อสิ้นสำนึกนักศึกษา ใช่สิ้นวาสนานักฝึกฝน
ใช่ลับห้องเรียนเคยเวียนวน จะเติบกล้าเต็มคนเต็มกำลัง
....

Ref. code: 25595506032373NOS

ใจหายกับห้วงแสวงหา **เผชิญหนาม**ปรารถนากังขาจิต
ใจหายกับศักดิ์ศรีทีละนิด **เผชิญหนาม**ความคิดมิเคยเว้น
ดูเหมือนสำนึกจะสึกหรอ วาสนาถ้าจะขอก็ยากเข็ญ
อาจตายทั้งทั้งกำลังเป็น ถ้าไม่รู้เต้นให้เห็นจริง
สังคมคอยฆ่าคอยอาฆาต หวังใช่สามาดเสียทุกสิ่ง
มีความปวดแปลบมาแอบอิง ให้รสอร่อยยิ่งได้ลิ้มลอง
(ลานชเล, 2533, น. 29-30)

กวีคร่ำครวญถึงการดำเนินชีวิตหลังสิ้นสุดการเป็นนักศึกษาด้วยวิธีการซ้ำความบางส่วนว่า “ใจหายกับ...เผชิญหนาม” เพื่อจะเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึก “ใจหาย” หรือตกใจเมื่อรู้ว่าการแสวงหาเป้าหมายให้กับตนเองนั้นต้อง “เผชิญหนาม” อันเป็นการซ้ำความเปรียบเทียบกับอุปสรรค ทั้งอุปสรรคของความ “ปรารถนา” และ “ความคิด” ของตน ตลอดจนเผชิญกับสังคมที่คอยเอารัดเอาเปรียบ กวีจึงรู้สึกเจ็บปวดเสมือน “ตายทั้งทั้งกำลังเป็น” เพราะอยู่ในช่วงชีวิตที่ยากลำบาก

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังใช้วิธีการซ้ำความบางส่วนในแต่ละบาทในลักษณะของประโยคเงื่อนไข เพื่อเน้นย้ำเรื่องน่าเศร้าอันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาของเด็กในสังคมที่ต่างทุกข์ใจเพราะไม่ได้รับปัจจัยพื้นฐานในชีวิตและยังถูกทารุณจากผู้ใหญ่ในสังคม ดังความในบท “เด็กน้อยในเมืองใหญ่” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

แต่โลกของเรานี้ ก็มากมีเรื่องน่าเศร้า
มากเด็กของพวกเรา ยังรวดร้าวในสังคม
สังคมแม้รุ่งเรือง เฟื่องวัตถุลุสุขสม
แต่เสียงแห่งทุกข์ตรม ยังระงมเป็นเพลงยาว
สังคมยังโหดร้าย **หากเด็ก**ตายเพราะอดข้าว
สังคมยังขื่นคาว **หากเด็ก**เราต้องขอทาน
สังคมยังว้าเหว่ **หากเด็ก**เร่ร้างไร้บ้าน
สังคมยังทรมาน **หากเด็ก**ถูกทารุณกรรม
หลายเด็กยังเข็ญใจ หลากผู้ใหญ่ได้เหยียบย่ำ
หวังผลเมตตาธรรม กระทำเด็กพิการพิกล
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 69-70)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยใช้วิธีการซ้ำความบางส่วนในลักษณะของประโยคเงื่อนไขว่า “สังคมยัง...หากเด็ก” ซึ่งในการซ้ำความว่า “สังคมยัง” ที่กวีใช้นำหน้าคำวิเศษณ์ได้แก่ “โหดร้าย” “ขื่นคาว” “ว้าเหว่” และ “ทรมาน” เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัญหาสังคมจะยังอยู่ในภาวะนั้น ๆ โดยแสดงเงื่อนไขว่า “หากเด็ก” ซ้ำกันถึงสี่ครั้งแล้วขยายว่า “ต้องตายเพราะอดข้าว” “เราต้องขอทาน” “เร่ร้างไร้บ้าน” “ถูกทารุณกรรรม” ข้อความที่ซ้ำกันนี้จึงเป็นการย้ำสภาพความ “รวดร้าว” “ทุกข์ตรม” ของเด็กในสังคมวัตถุนิยมที่ต้องเผชิญกับ “เรื่องน่าเศร้า” และมีแต่ผู้ใหญ่ “เหยียบย่ำ” ตลอดจนไม่อาจหวังความเมตตาจากใครได้เลย

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่ใช้วิธีการซ้ำความมาสร้างบทคร่ำครวญ โดยปรากฏการซ้ำความตลอดทั้งบาทและการซ้ำความบางส่วนเพื่อเน้นย้ำความหมายทางอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจของกวี และเจตนาในการซ้ำความนี้ยังบ่งบอกถึงประเด็นสำคัญที่กวีต้องการเน้นย้ำให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจในสาร

จากที่กล่าวมาข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ใช้วิธีการซ้ำคำและความมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อเน้นย้ำให้เกิดผลทางด้านเนื้อหาและการสื่อสารทั้งการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่เข้มข้นและการสื่อความคิดของกวีให้มีความหมายหนักแน่น ในแง่ของผู้อ่านสามารถรับสารจากการพิจารณาการซ้ำคำและความ อันก่อให้เกิดจินตนาการร่วมรับรู้ความรู้สึกและทัศนะของกวีได้อย่างแจ่มชัดยิ่งขึ้น

3.3.3.2 การเล่นคำ

การเล่นคำ หมายถึง “การนำคำที่มีรูปหรือเสียงพ้องกันหรือใกล้เคียงกันมาเล่นในเชิงเสียงและความหมาย เพื่อสร้างให้เกิดความเสนาะไพเราะ ความลึกซึ้งของความหมายและความเปรียบที่กระทบอารมณ์ผู้อ่าน” (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549, น. 22) ซึ่งการเล่นคำเป็นวิธีการหนึ่งที่กวีไทยในอดีตนิยมใช้ในงานประพันธ์ของตนและปรากฏเด่นชัดในการคร่ำครวญเชิงนิราศด้วยการนำชื่อธรรมชาติที่พบระหว่างการเดินทางมาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงเพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกตนในภาวะพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักหรือพรากจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สำคัญในชีวิตของกวี กวีสมัยใหม่ยังคงสืบทอดวิธีการเล่นคำดังกล่าวมาสร้างบทคร่ำครวญ ดังปรากฏในบท “ชมนก” ใน *กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ความว่า

ยูงทองน้องสูงศักดิ์ สูงนักดุจดาวสกาวใส
วูบเสียวปลาบอกใจ ในพิษฝันอันทรมาน ฯ

Ref. code: 25595506032373NOS

นกหว้าว้าเหว่โศก ถึงปรโลกบ่อวสาน
เค้าโมงนับโมงนาน คนึงแต่น้องหม่นหมองฤดี ฯ

(กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 214)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีใช้ธรรมชาติที่พบเห็นระหว่างเดินทางเป็นสื่อเชื่อมโยงให้คิดถึงนางที่สูงศักดิ์ เมื่อกวีเห็น “นกยูง” ซึ่งมีลักษณะท่าทางที่สง่าและมีสีสันสวยงาม ก็ชวนให้กวีคิดถึงนางสูงศักดิ์ที่กวีหลงรัก และเมื่อกวีเห็น “นกหว้า” ก็ใช้ชื่อนกมาเชื่อมโยงกับความรู้สึก “ว้าเหว่” แม้จะเกิดในโลกหน้าความรู้สึกนี้ก็ไม่จางหายไป กวียังเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงโดยการนำชื่อนก “เค้าโมง” ที่ตนเห็นมาเชื่อมโยงกับ “โมง” เพื่อสื่อถึงช่วงเวลาอันยาวนานที่กวีรู้สึกคิดถึงนางจน “หม่นหมอง” ใจ

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังใช้วิธีการเล่นคำโดยนำชื่อพรรณไม้มาเป็นสื่อเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าอันเนื่องมาจากความไม่จริงของนางที่กวีรัก ดังความในบท “สุคันธมาลย์มาลัยโศก” ใน *กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ว่า

ใต้ร่ม**โศกโศก**แสน สิ้นดินแดนแผ่นน้ำฟ้า
จำไว้ถึงชาติหน้า ว่าเขาฆ่าเราทั้งเป็น ฯ
โศกเอยเคยแต่เศร้า **โศก**เสมอ
พอพี่เผลอก็ละเมอ แต่น้อง
เพชฌฆาตนั่นคือเธอ หฤโหด
เราดั่งนกมาข้อง ข่ายแร้วเสน่หา ฯ

(กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 162)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยการเล่นคำชื่อพรรณไม้ “โศก” กับคำว่า “โศก” หมายถึงความเศร้าโศก ความเดือดร้อนใจ เพื่อสื่อถึงความทุกข์โศกของตนเพราะหญิงคนรักไม่จริงใจเสมือนเป็น “เพชฌฆาต” ที่คอยทำร้ายกวีอย่างโหดร้าย กวีจึงเปรียบตนเองเป็นดั่งนกที่ติด “ข่ายแร้วเสน่หา” หรือติดบ่วงแห่งความรักความใคร่อันเป็นกิเลสตัณหาที่ทำให้กวีรู้สึกตายทั้งเป็น

กวีไทยสมัยใหม่ยังคงสร้างบทคร่ำครวญด้วยวิธีการเล่นคำเช่นเดียวกับกวีในอดีต เมื่อกวีเดินทางถึงสถานที่ใด กวีจะนำชื่อสถานที่นั้นมาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงเพื่อสร้างความไพเราะและความลึกซึ้งทางอารมณ์ ดังความใน *นิราศเมืองนนท์* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ถึง**บางขวางขวาง**อะไรรึใครขวาง กำแพงตั้งกั้งกางมาวางกั้น
ที่รักร้าง**ขวาง**หนามนั่นสำคัญ จะฟาดฟันสิ่ง**ขวาง**ก็ยังเกรง
(นิราศเมืองนนท์, 2507, น. 14)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยวิธีการเล่นคำเมื่อเดินทางมาถึง “บางขวาง” กวีนำชื่อสถานที่นี้มาเล่นคำพ้องรูปและเสียงกับ “ขวาง” ที่หมายถึงกีดกั้นหรือสกัด เพื่อสื่อถึงความรักของกวีว่าต้องร้างราจากคนรักเพราะถูกคนขัดขวางหรือถูกสิ่งกีดขวางความรัก

ในอดีตการเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงที่ปรากฏในบทคร่ำครวญเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่นับได้ว่า “เป็นขนบการประพันธ์ที่ได้รับความนิยมสูง การปรากฏควบคู่กันระหว่างการชมธรรมชาติกับความคิดคำนึงถึงผู้เป็นที่รัก ความพยายามผูกโยงความหมายของคำที่เขียนและการอ่านออกเสียงเดียวกันสะท้อนความสามารถในการเล่นกับภาษาและฉันทลักษณ์แล้วยังนำไปสู่ผลของการเสพงานในแง่ที่ผู้อ่านจะเกิดจินตนาการและมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับกวีด้วย”(กีรติ ธนะไชย, 2554, น. 425) ซึ่งกวีสมัยใหม่มิเพียงสืบทอดการเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงเพื่อเป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงนางเท่านั้น หากได้ขยายขอบเขตเนื้อหาและความคิดออกไปโดยนำสิ่งที่พบเห็นระหว่างทางทั้งชื่อพรรณไม้และชื่อสถานที่มาเป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงสังคมร่วมสมัย ดังตัวอย่างการนำชื่อสถานที่มาเล่นคำเพื่อสื่อถึงความรู้สึกโศกเศร้าอันเกิดจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ในบท “สะพานหัวช้าง” ใน *กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

คลอง**แสนแสบแสบเศร้า**ทั้งเน่าเหม็น ถูกทอดทิ้งทั้งเป็นไม่เห็นค่า
ไหลผ่านทั้งวังวัดขนัดนา เชื่อมพาราบางกอกออกเมืองมีน
(กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, 2529, น. 28)

บทกวีข้างต้น กวีได้นำชื่อคลอง “แสนแสบ” มาเล่นเสียงเล่นคำกับคำว่า “แสบเศร้า” เพื่อเป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงความรู้สึกเจ็บปวดใจและโศกเศร้าอันเนื่องมาจากมนุษย์มองไม่เห็นค่าของลำคลอง ทั้งยัง “ทอดทิ้ง” ปล่อยให้น้ำ “เน่าเหม็น” ไหลผ่านไปทั่วเมือง

กวีไทยสมัยใหม่ยังใช้ชื่อสถานที่มาเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงเพื่อเป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงความทุกข์ยากลำบากของคนชนบทที่หลั่งไหลเดินทางเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวงแต่กลับไม่ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังเอาไว้ ดังความในบท “การเดินทางของชีวิต” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

หมอชิตชีวิตต้อง ตาม**หมอ**
เจ็บป่วยเหน็ดเหนื่อยหนอ ชีพนี้
เดินทางนั่งนอนรอ ความรัก
หมอกี่คนจะชี้ ช่องให้หายทุกข์
เรียงรายถามไถ่ต้น เดินทาง
งันงกตกงานพลาง พลาดพลั้ง
เห็นเหยื่อที่พรานวาง วิ่งแย่ง
ถูกกับงับง่ายทั้ง ที่รู้ดูเห็น
(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 38)

กวีเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงว่า “หมอ” ในคำว่า “หมอชิต” อันเป็นชื่อสถานีขนส่ง กับคำว่า “หมอ” หมายถึงผู้รักษาโรค เพื่อเป็นสื่อคร่ำครวญของกวีในฐานะของคนต่างถิ่นที่เดินทางมาหาความสำเร็จในเมืองโดยมีจุดเริ่มต้นที่ “หมอชิต” แต่กลับประสบกับความ “เจ็บป่วย” “เหน็ดเหนื่อย” ไม่มีใครให้ความรักความเมตตา อีกทั้งประสบกับผู้คนต่างถิ่นที่เผชิญกับการตกงานเหมือนกัน ความรู้สึก “พลาดพลั้ง” ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตนี้ กวีจึงรู้สึกกลายเป็น “เหยื่อ” ของ “พราน” ที่วางไว้ และก่อเกิดเป็นความทุกข์ใจ โดยไม่รู้ว่าจะมี “หมอกี่คน” ที่คอยช่วยแนะนำให้ความทุกข์ของกวีให้หายไป การเล่นคำจึงช่วยในการสื่อแสดง “สาร” และอารมณ์ความรู้สึกที่เข้มข้นยิ่งขึ้น

นอกจากการเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงโดยการนำสิ่งที่พบเห็นมาเป็นสื่อในการคร่ำครวญแล้ว กวีสมัยใหม่ยังเล่นคำพ้องเสียงเพื่อสื่อความทุกข์ยากลำบากเพราะความยากจน ดังความในบท “เหตุแห่งองศา” ใน *ชานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

ล้มลุกคลุกคลานมานานวัน ทนการบีบคั้นทุกขั้นตอน
เข็นเข็ญไม่เคลื่อนเหมือนเข็ด**เข็ญ** จึงเคียดแค้นลำเค็ญและคิดค่อน
เป็น**เข็ญ**เช่นนั้นนิรันดร ดั่งไฟสุมขอนมิฟอนไฟ
(ลานชเล, 2533, น. 123)

กวีคร่ำครวญด้วยการเล่นคำพ้องเสียงว่า “เข็น” หมายถึง ดันให้เคลื่อนที่ไป กับคำว่า “เข็ญ” หมายถึง ความยากลำบาก ความยากจน เพื่อจะสื่อความว่าไม่สามารถผลักดัน

Ref. code: 25595506032373NOS

ความยากลำบากให้ออกไปจากตนได้ หากต้อง “ล้มลุกคลุกคลาน” มาอย่างยาวนาน ส่งผลให้กวีรู้สึก "เข็ด" หรือไม่กล้าสู้กับความยากลำบาก อันนำไปสู่ความทุกข์ร้อนใจเปรียบดั่ง “ไฟสุมขอนมิฟอนไฟ”

จะเห็นได้ว่า การเล่นคำเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบทคร่ำครวญด้วยการเลือกคำที่มีรูปและเสียงพ้องกันหรือใกล้เคียงกันมาสร้างสรรค์ให้เกิดผลทางวรรณศิลป์คือช่วยให้เกิดเสียงไพเราะและมีผลทางด้านความหมาย หากกวีใช้คำที่มีรูปและเสียงเดียวกันและแสดงความหมายต่างกัน จะแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของกวีในการใช้คำคำเดียวมาสื่อความหมายได้หลากหลาย แต่ถ้ากวีเล่นคำพ้องเสียงที่มีรูปและความหมายต่างกันก็เป็นการแสดงฝีมือของกวีที่สร้างสรรค์บทคร่ำครวญให้มีความงามทางเสียงและมีผลในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ทั้งยังมีผลต่อการสื่อแสดงทัศนะของกวีอีกด้วย

3.3.3.3 การสรรคำ

วิธีที่กวีใช้ในการสร้างบทคร่ำครวญอีกประการหนึ่งคือ การสรรคำ วิธีการนี้นอกจากจะมีส่วนสำคัญในการสื่อความแล้ว ยังช่วยสร้างความงามทางวรรณศิลป์ด้วย ดังคำกล่าวของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, น. 13-14) ว่า

> การสรรคำ คือ การเลือกสรรคำที่นำมาเรียงร้อยในบทประพันธ์ เพื่อให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามจุดมุ่งหมายของกวีหรือผู้สร้างงาน คำแต่ละคำที่กวีเลือกใช้ ควรเป็นคำที่มีความหมาย มีความสมบูรณ์ในแง่ของการสื่อสาร ทั้งในแง่ของการสื่อความหมายในระดับต่าง ๆ การสื่อภาพและการสื่ออารมณ์ที่กวีประสงค์...การเลือกสรรคำของกวีมาใช้ในบทประพันธ์นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะรูปและเสียงของคำที่นำมาใช้มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างความงามและอารมณ์สะเทือนใจแก่บทประพันธ์

การใช้วิธีการสรรคำมาสร้างบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ส่วนใหญ่จะเลือกใช้คำที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าของกวี อันเกิดจากการพลัดพรากสูญเสียคนรัก รวมทั้งการพลัดพรากจากสิ่งที่รักในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย ดังตัวอย่างการเลือกสรรคำที่สื่ออารมณ์ทุกข์โศกเศร้าและสรรคำมาฉายภาพการร่ำไห้ของประชาชน อันเนื่องมากจากการสูญเสียพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏในบท “ปิยมหาราชสดุดี” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

วันนั้นขวัญแว่นแคว้น **วิปโยค**
ยี่สิบสามตุลาฯ**โศก** สุดซึ้ง
พระลับลิ่วปรโลก แหล่งทิพย์
ธุมเกตุหมอกมืดอึ้ง อับฟ้าสยามหมองฯ
นองอัสสุชลแหล่งหล้า วิรุณไหล
คือ**ร่ำชลเนตร**สมัย ท่วมท้น
เพื่อคุณค่าสะเทือนใจ ทั้งชาติ
ฉลองพระคุณพ้น ผ่านฟ้าเสวยสวรรค์ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 106-107)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญในฐานะประชาชนเมื่อทราบความว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตในวันที่ 23 ตุลาคม กวีจึงเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาสื่ออารมณ์โศกเศร้าคือคำว่า “วิปโยค” และ “โศก” และเลือกสรรคำว่า “นองอัสสุชล” กับ “ร่ำชลเนตร” มาสื่อถึงการร่ำไห้ของคนไทยทั้งชาติ จนน้ำตานองไปทั่ว “แหล่งหล้า” เปรียบเสมือนฝนตกจน “ท่วมท้น” การเลือกสรรคำของกวีนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์สะเทือนใจของประชาชนคนไทยได้ดียิ่งขึ้น

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังเลือกสรรคำที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งของกวี เมื่อยามขาดไร้นางที่ปรารถนา ดังความในบท “ชะรอยเรานี้มีเวรกรรม” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

ทารุณเรา**เจ็บช้ำ**ซ้ำซาก ลำบาก**เจ็บแสบ**เสียสาสม
มีชีวิตเพื่อพิษ**ทุกข์ระทม** นึกถึงยมโลกใคร่ลาไป ฯ
เกิดบาปกรรมต่ำใต้ขุมนรก หมกไหม้**ทนทุกข์**อยู่ทุกสมัย
เสาะหาเศษสุขในเปลวไฟ สิ้นเยื่อใยแล้วในปฐพี ฯ

(ลำนำภูกระดึง, 2516 , น. 105)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการเลือกสรรคำว่า “เจ็บช้ำ” “เจ็บแสบ” เพื่อสื่อถึงความรู้สึกเจ็บปวดทั้งกายและใจ และเลือกใช้คำว่า “ทุกข์ระทม” “ทนทุกข์” มาเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจหรือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้เพราะกวีขาดไร้นางที่ปรารถนาซึ่งนางได้ตัดความสัมพันธ์ไปจากกวีอย่าง “สิ้นเยื่อใย” กวีเลือกใช้คำนี้เพื่อจะสื่อให้เห็นว่าความรัก

Ref. code: 25595506032373NOS

ความผูกพันของกวีกับนางนั้นได้ขาดจากกันโดยไม่มีความห่วงหาอาลัยเหลืออยู่ การเลือกสรรคำนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความทุกข์ของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการเลือกสรรคำมาช่วยสื่อความรู้สึกทุกข์ใจของคนในสังคมชนบทที่อพยพเข้าสู่เมือง หากถูกระบบทุนนิยมเข้าเบียดเบียนจนรู้สึกอ่อนแรงที่จะต่อสู้กับสภาพชีวิตที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้ ดังปรากฏใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ความว่า

มีมากผู้ยากหมอง ที่**หิ้วท้องเต็มหนทาง**
ไขว่ขวักตกคลั่กขวาง ระกะเห็น**ลำเค็ญโหย**
เร่ร่อนสัญจรราว อุระร้าวเหลือราโรย
โดนเบียดถูกเฒี่ยนโบย ประหนึ่งทาสอนาถสถุล
ซ้ำ**เหงาเปลี่ยวเศร้าหงอย** จิต**ร้าวร่อยเจ็บ**ทารุณ
ทนทุกข์เพราะถูกทุน- นิยมที่โหมบีฑา

(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น.126-127)

บทกวีข้างต้น กวีครำ่ครวญด้วยการเลือกใช้คำว่า “ยาก” “ลำเค็ญ” เพื่อสื่อถึงความลำบากยากแค้นในชีวิตของคนในสังคมชนบทที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้คนจำนวนมากต้องทนหิวโหยดังการเลือกใช้คำมาสื่อภาพว่า “หิ้วท้องเต็มหนทาง”และ“โหย” ที่ช่วยสื่อความรู้สึกอ่อนเพลียเพราะหิวมากของคนชนบทในขณะที่อพยพเข้าสู่เมืองโดยมุ่งหวังความมั่นคงในชีวิต แต่เมื่อความเจริญก้าวหน้าของระบบทุนนิยมเข้ามาบีบคั้นทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม คนชนบทจึงเหลือเพียงความรู้สึกอ้างว้าง ซึมเศร้า ดังที่กวีเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันว่า “เหงา” “เปลี่ยว” “เศร้า” “หงอย” ตลอดจนการเลือกสรรคำว่า “ร้าว” “ร่อย” “เจ็บ” เพื่อเสนอภาพของการค่อย ๆ มีรอยแตกลึกเป็นทางลงไปของใจให้เห็นถึงความเจ็บปวดรวดร้าวที่ต้องตกเป็นทาสของระบบทุนนิยม

กวีสมัยใหม่ยังครำ่ครวญโดยการเลือกสรรคำมาสื่อถึงความยากลำบากเมื่อต้องจากเมืองหลวงหรือห่างไกลความเจริญมาเพื่อสอนหนังสือให้แก่เด็กบนดอย ดังความในบท “หนึ่งคำนึง” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

มิได้เรียนครู แต่ต้องรู้ต้องฟัง มาเป็นครูสอนสั่งเด็กทั้งบาง
อดอยากยากไร้ใครจะเห็น เช้าเย็นยอมทนหม่นหมาง

Ref. code: 25595506032373NOS

.....	.....
เมื่อ**ท้อแท้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า**	ซ่อนน้ำตาสู้งานอ่านเขียน
เห็นแก่เด็กมากจึงพากเพียร	วนเวียนอยู่กับศิษย์นิจกาล
ไกลมากจากเมืองหลวง	ลวงหัวใจให้สุขศานต์
	(ลานชเล, 2533, น. 98-99)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเมื่อต้องเดินทางจากเมืองมาสอนเด็กในฐานะครูทั้งที่ตนเองไม่ได้เรียนครู โดยกวีเลือกสรรคำมาสื่อถึงการขาดแคลนอาหาร มีสิ่งของไม่พออยู่พอกิน ว่า “อดอยาก” “ยากไร้” และเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเพื่อสื่อแสดงอาการอ่อนเพลียทั้งกายและใจ ในคำว่า “ท้อแท้” “เหน็ดเหนื่อย” “เมื่อยล้า” เพราะต้องทำงานหนักเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาของเด็กที่อยู่บนเขาบนดอย อันแสดงให้เห็นถึงความเสียสละของครูคนหนึ่งที่ยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการเลือกสรรคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาสื่อความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้างจากการขาดไร้งานและความรัก ดังความในบท “พิลาปพิไรครวญ” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

เปลี่ยวจิตจำเจ**เอกา**	อับเฉาเหย้าอุรา
เปลี่ยวเปล่าเหงาหมองครองวัย	
เปล่าว่างร้างการงานใด	**เปล่า**เปลืองคิดไป
อ้างว้างอารมณ์จมคะนึง	
คิดเล่ห์เสน่หาตราตรึง	ระกำรำพึง
วังเวงว้าเหว่เสน่ห์ลวง	
คิดอดีต**ขื่นขมระทม**ทวง	**ซ้ำซอก**ยอกทรวง
เจ็บอดีตลำดับอัประมาณ	
	(ในเวลา, 2541, น. 95)

บทกวีข้างต้น กวีเลือกสรรคำมาสื่ออารมณ์ความรู้สึกหลายคำ ได้แก่ “เปลี่ยวจิต”“เปลี่ยวเปล่า” “เอกา” “เหงา” “เปล่า” “อ้างว้าง” “วังเวง” “ว้าเหว่” เพื่อเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวที่เกิดขึ้นอันมีสาเหตุมาจากการว่างงานและขาดไร้คู่ครอง แม้กวีคิดจะมีความรักก็ต้องพบกับความทุกข์เมื่อถูกหลอกลวงให้เชื่อในรักและกลายเป็นอดีตที่ทำให้กวีเจ็บช้ำ

Ref. code: 25595506032373NOS

ดังที่กวีได้เลือกสรรคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาสื่อถึงความช้ำใจอยู่หลายคำ ได้แก่ “ขื่นขม” “ระทม” “ช้ำชอก” และ “เจ็บ” การเลือกสรรคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันนี้ย่อมทำให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า การสรรคำมีความสำคัญมากในการสร้างบทคร่ำครวญ เพราะกวีสมัยใหม่จะเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในเชิงนามธรรมมาผสมผสานกับเนื้อความ เพื่อต้องการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของกวีและมีส่วนช่วยถ่ายทอดความคิดของกวี อันแสดงให้เห็นภูมิรู้ของกวีในเรื่องความหมายของคำ สามารถสรรคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบทคร่ำครวญ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพที่ชัดเจนและมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับกวี

จากที่กล่าวมาทั้งหมด กวีไทยสมัยใหม่ได้สร้างบทคร่ำครวญด้วยวิธีการใช้คำ ได้แก่ การซ้ำคำและความ การเล่นคำ และการสรรคำ ซึ่งกวีมักใช้การซ้ำคำและความอันเป็นวิธีการสำคัญในการเน้นย้ำความหมายเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของเนื้อหาหรือสาระสำคัญของเรื่อง ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกที่กวีเจตนาจะสื่อสารผ่านการซ้ำคำและความในบทครำ่ครวญ ส่วนการเล่นคำที่นำคำที่มีรูปหรือเสียงพ้องกันหรือใกล้เคียงกันมาเล่นในเชิงเสียงและความหมาย นอกจากจะทำให้เห็นความสามารถของกวีในการเชื่อมโยงความหมายของคำที่เขียนกับการอ่านออกเสียงแล้ว ยังส่งผลให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและมีอารมณ์คล้อยตามไปในทางโศกเศร้า ทุกข์ระทม ผิดหวังร่วมไปกับกวีด้วย ส่วนวิธีการสรรคำแสดงให้เห็นความมุ่งหมายของกวีในการเลือกใช้คำมาครำ่ครวญโดยเฉพาะคำที่แสดงออกถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม กวีจะใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันอันเป็นสาระหลักหรือคำที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งมากล่าวตลอดทั้งบทเพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ตลอดจนช่วยให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดที่ซับซ้อนของกวีมากยิ่งขึ้น วิธีการดังกล่าวมีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาทุกยุคสมัย เพราะเป็นส่วนที่มีบทบาทต่อการสร้างสรรค์งานทั้งช่วยให้เกิดความไพเราะและสื่อสารความคิดให้แก่ผู้อ่าน ตลอดจนจนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นขนบทางวรรณศิลป์ของไทยด้วย

3.3.4 การสร้างโดยการใช้ฉันทลักษณ์

แบบแผนฉันทลักษณ์ของไทยจะมีข้อกำหนดแน่นอนว่าต้องมีสัมผัสนอก ทั้งระหว่างวรรค ระหว่างบาท และระหว่างบท และมีขนบนิยมว่า งานประพันธ์จะไพเราะรื่นหูต้องมีสัมผัสใน เพิ่มความเสนาะพริ้งพราย (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549, น. 76) ฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ไทยจึงเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่สืบทอดเป็นมรดกทรัพย์สินทางปัญญามาช้านาน ความรุ่มรวยของฉันทลักษณ์ไทยเป็นปัจจัยแห่งการสร้างสรรค์สุนทรีภาพและสุนทรียรสให้แก่งานประพันธ์ อาจกล่าวได้ว่า ฉันทลักษณ์เป็นภาษาของอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางวรรณศิลป์มาเนิ่นนานจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น.

Ref. code: 25595506032373NOS

18) กวีสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญในการนำฉันทลักษณ์มาสร้างบทคร่ำครวญทั้งฉันทลักษณ์เดี่ยวและฉันทลักษณ์ประสมโดยคำนึงถึงลีลาจังหวะและท่วงทำนองของคำประพันธ์แต่ละชนิดให้สอดคล้องกับการสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดที่ซับซ้อน ดังนี้

3.3.4.1 ฉันทลักษณ์เดี่ยว
3.3.4.2 ฉันทลักษณ์ประสม

3.3.4.1 ฉันทลักษณ์เดี่ยว

ฉันทลักษณ์เดี่ยว หมายถึง การใช้ฉันทลักษณ์ประเภทใดประเภทหนึ่งสร้างบทคร่ำครวญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งกวีสมัยใหม่ยังคงสืบทอดขนบการประพันธ์อันเป็นแบบแผนหรือวิธีการที่บูรพาจารย์หรือกวีโบราณนิยมแต่งปฏิบัติสืบต่อกันมา ปรากฏทั้ง กลอน โคลง กาพย์ ฉันท์ และร่าย รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์บางประเภทเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแสดง “สาร” ไปสู่ผู้อ่านให้ได้รับรู้ทั้งสารทางอารมณ์และความคิด อีกทั้งบ่งบอกถึงความสามารถของกวีไทยสมัยใหม่ที่มิเพียงดำเนินรอยตามแบบแผนของฉันทลักษณ์เท่านั้น หากมีการพัฒนาสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ขึ้นใหม่เพื่อสืบสายธารทางวรรณศิลป์ที่สืบต่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังนี้

(1) กลอน

กลอนเป็นคำประพันธ์ที่น่าจะพัฒนาขึ้นมาจากเพลงพื้นบ้าน ซึ่งถือกำเนิดขึ้นในภาคกลาง เมื่อระบบเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนแปลงเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ตอนกลางของสมัยอยุธยาลงมา และค่อย ๆ เป็นที่นิยมในการขับเล่านิทานที่เรียกว่าเสภา กลอนได้พัฒนามีแบบแผนเรื่องจำนวนคำและสัมผัสซับซ้อนขึ้นในช่วงปลายของสมัยอยุธยาและใช้ในวรรณคดีลายลักษณ์ซึ่งเรียกว่าเพลงยาว ใช้เป็นสื่อเกี้ยวพาราะหว่างหญิงชาย และอาจใช้บันทึกเหตุการณ์บางอย่าง รวมทั้งบันทึกความรู้สึกขณะเดินทางคล้ายกับนิราศคำโคลง (ดวงมน จิตร์จำนงค์, 2544, น. 47-48) จะเห็นได้ว่ากลอนเพลงยาวเป็นคำประพันธ์รูปแบบหนึ่งที่กวีในอดีตนำมาบอกเล่ารำพึงรำพันความในใจถึงหญิงคนรัก ซึ่งกวีไทยสมัยใหม่ยังคงสืบทอดขนบด้วยการนำกลอนเพลงยาวมาสร้างบทคร่ำครวญดังปรากฏในบท “เพลงยาวสำนวนชาย” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ผจงสารเสาวเลขเอกใบศรี
ขอเชิญโฉมชื่นใจในวาที หนึ่งมณีเนาวรัตน์จำรัสเรียง
สวาทหวังวรนุชวิสุทธิ์ศักดิ์ เอาความรักร้อยต่างสังวาลเสียง
เห่ถนอมกล่อมน้องประคองเคียง ชื่นสำเนียงเสน่หามาลัยกลอน

Ref. code: 25595506032373NOS

ถึงโดยคำมิใช่คมคารมหลวง ก็สู้ตวงสัตยาอ่าอักษร
สัจจังจิตเจิมประจักษ์ทุกวรรคตอน พิมพาภรณ์เพียงสุพรรณแผ่นบรรยง
....
พยายามห้ามรักหักอารมณ์ ก็กลับตรมป่วนตามเกินปรามตรอง
ขอฝากซื่อเสี่ยงใส่มาในสาร ฝากดวงมานพิสมัยอย่าให้หมอง
....
เอ็นดูวารสมานรักสักหน่อยบ้าง เถิดอย่าร้างแรมจิตพิสมัย
ต้องพระพายชายแล้วเชิญแก้วไกว ตามวิสัยเสน่หาปรนปรานี
ขอชื่นจิตพิศวาสอย่าคลาดแคล้ว ชื่อเพลงแก้วโกสินทร์ปิ่นโกสีย์
เฉลิมรัตนวราชฉัตรบุรี ฝากสารนี้ถนอมไว้ แนบใจเอย ฯ
(คำหยาด, 2529, น. 37)

กวีสร้างบทครำ่ครวญเป็นกลอนเพลงยาวโดยขึ้นต้นเรื่องด้วยวรรครับ ในกลอนบทแรก ส่วนบทต่อ ๆ ไปคงมี 4 วรรค ส่วนการรับส่งสัมผัสเป็นแบบกลอนสุภาพ และไม่จำกัดความยาวในการแต่งจึงเอื้อต่อการครำ่ครวญของกวีที่มีต่อนางอันเป็นที่รักได้มาก กวีเริ่มต้นด้วยการพรรณนาถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียงร้อยถ้อยคำรำพันรักถึงนางว่า “ผจงสารเสาวเลขเอกใบศรี” และกล่าวเชิญชวนให้นางฟังคำพรำ่รำพันหรือ “วาที” ของกวีที่ส่งสัมผัสไปยัง คำว่า “มณี” เพื่อจะสื่อว่าคำพูดของกวีนั้นเป็นสิ่งที่มีค่า อันสอดคล้องกับความในบทต่อมาว่าถ้อยคำที่กวีใช้กล่าวกับนางนั้นล้วนเอาความรักความเสน่หามาร้อยเรียงเปรียบเหมือนกับ “สังวาล” หรือสร้อย และเปรียบประดุจ “มาลัยกลอน” กวีได้ขยายความรำพันในกลอนบทที่ 3 ว่าคำรำพันรักของกวีนั้นล้วนเป็นคำ “สัตยา” หรือเป็นคำพูดที่เกิดจากความตั้งใจจริงแล้วแทนคำพูดนั้นเป็นตัวอักษรให้ “ประจักษ์ทุกวรรคตอน” เปรียบเหมือนเครื่องประดับร่างกายอันมีค่า

การครำ่ครวญเป็นกลอนเพลงยาวในช่วงกลางนั้น กวีสื่อความรู้สึกทุกข์ตรอมตรมเนื่องจาก “พยายามห้ามรักหักอารมณ์” แล้ว แต่ก็มิอาจห้ามความรู้สึกได้ จึงขอเสี่ยงสารนี้มาให้แก่นางเพื่อพรำ่รำพันขอให้นางดูแลดวงใจของกวี “อย่าให้หมอง” ซึ่งความที่สื่อผ่านกลอนในช่วงท้ายยังคงเน้นยำ้ถึงการวิงวอนร้องขอให้นางที่กวีรักช่วย “เอ็นดู” หรือมีใจรักใคร่บ้าง และขอให้นาง “อย่าร้างแรมจิตพิสมัย” ตลอดจนขอให้สารรักของกวีที่มีค่านี้ไปสู่ใจของนางและขอให้นาง “ถนอม” หรือประคับประคองรักษาไว้เพื่อกวี จึงกล่าวได้ว่ากลอนเพลงยาวเป็นคำประพันธ์ที่เหมาะแก่การพรรณนาครำ่ครวญถึงนางอันเป็นที่รักเพราะสามารถบรรจุคำพรำ่รำพันได้มากโดยไม่กำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรค และเอื้อต่อการเล่นเสียงเล่นคำดังตัวอย่างข้างต้นจะสังเกตได้ว่ากวีมักเล่นเสียงสัมผัส

Ref. code: 25595506032373NOS

สระและพยัญชนะในวรรคเพื่อให้เกิดความลื่นไหลของเสียงและสร้างความต่อเนื่องของอารมณ์ความรู้สึกที่กวีถ่ายทอดออกมาผสานกับความคิดคำนึงถึงนาง

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทครำ่ครวญด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศตามอย่างกวีโบราณเพื่อครำ่ครวญถึงนางอันเป็นที่รักเมื่อยามพลัดพรากจากกัน ซึ่งกลอนนิราศเป็น “คำกลอนที่ขึ้นต้นเรื่องด้วยวรรครับ หรือวรรคที่สองของบาทเอก ซึ่งต่างกับกลอนสุภาพทั่วไป แต่มีสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ โดยที่คำขึ้นต้นวรรครับนั้นอาจจะใช้คำว่า ‘นิราศ’ หรือไม่ใช้ก็ได้ และจะแต่งจำนวนบทเท่าไรก็ได้ โดยคำสุดท้ายของกลอนนิราศต้องลงด้วย ‘เอย’” (สุภาพร พลายเล็ก, 2541, น. 94) ดังตัวอย่างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ในบท “นิราศเล่มน้อย” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

นิราศแล้วแก้วตามาว้าเหว่
รถเขยื้อนโยนไปเหมือนไกวเปล ฝากกลอนเห่เสน่หากล่อมยาใจ
....
เขาช่องแคแลระลอกดอกแคร่วง ให้เป็นห่วงหอมจะร้างไปห่างแก้ม
แคคืนดอกออกระบัดกวัดใบแซม ระแวงแรมร้างขวัญไร้วันคืน
....
โอ้วัดพรหมจริยาอาวาสเจ้า ผโอนเกล้าเกศน้อมยอมถวาย
หากบุญพี่พอเพียงขอเสี่ยงทาย แม้นคู่หมายให้สมัครรักคารม
นิราศลัดตัดตอนนครสวรรค์ คือของหมั้นขันหมากฝากผสม
ประสายากรักเดียวอยู่เกลียวกลม เป็นเพื่อนชมชื่นจิตคิดถึงเอย
(คำหยาด, 2529, น. 40-43)

การสร้างบทครำ่ครวญข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ยังคงสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบของกลอนนิราศ โดยใช้คำว่า “นิราศ” ขึ้นต้นวรรครับ และยังคงบันทึกการเดินทางโดยใช้ชื่อสถานที่มาเป็นสื่อในการครำ่ครวญอาลัยรักถึงนางด้วยความรู้สึก “ว้าเหว่” เมื่อกวีเดินทางมาถึง “ช่องแค” กวีเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงอันเป็นชื่อสถานที่กับคำว่า “แค” ที่เป็นชื่อดอกไม้ เพื่อสื่อให้เห็นว่าในยามที่กวีเห็น “ดอกแคร่วง” ทำให้นึกห่วงหาอาลัยนางอันเป็นที่รักเมื่อครั้งได้กลิ่นหอมจากแก้มนางและกลัวว่ากลิ่นนั้นจะหายไป เมื่อกวีถึง “วัดพรหมจริยาอาวาสเจ้า” ก็กราบขอพรพระให้เป็นคู่หมั้นหมายกับนาง พร้อมทั้งทิ้งท้ายว่ากวีแต่งนิราศนี้เพื่อเป็น “ของหมั้นขันหมาก” ให้แก่นางได้ชื่นชมและมีจิตคิดถึงกัน โดยคำสุดท้ายของกลอนนิราศลงท้ายด้วย “เอย” ตามขนบการแต่งนิราศ กล่าวได้ว่ากวี

Ref. code: 25595506032373NOS

เลือกใช้กลอนนิราศมาสร้างบทครำ่ำครวญนอกจากจะเอื้อต่อการบรรจุคำครำ่ำครวญได้มากแล้วยังเอื้อต่อการเล่นคำระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับการสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกอาลัยรักต่อนาง ตลอดจนช่วยให้เกิดความไพเราะ อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์บทครำ่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนนั้นยังปรากฏอีกลักษณะหนึ่งซึ่งได้รับความนิยมมากคือ บทหนึ่งมี 2 คำกลอน หนึ่งคำกลอนมี 2 วรรค วรรคหนึ่งมีคำ 7-9 คำ วรรคทั้ง 4 วรรค เรียกว่า สดับ รับ รอง ส่ง มีสัมผัสบังคับระหว่างวรรค คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้า (วรรคสดับ และวรรครอง) ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 ถึงคำที่ 5 ของวรรคหลัง (วรรครับ และวรรคส่ง) และคำสุดท้ายของวรรครับ ส่งไปที่คำสุดท้ายของวรรครอง มีสัมผัสระหว่างบทจากคำสุดท้ายของวรรคส่งของบทที่ส่งไปยังคำสุดท้ายของวรรครับของบทถัดไป กลอนสุภาพจะแต่งขึ้นต้นเรื่องด้วยวรรคสดับก่อนเสมอ และจะแต่งยาวเท่าไรก็ได้ อาจจะลงท้ายด้วยคำว่า ‘เอย’ หรือไม่ก็ได้ (สุภาพร พลายเล็ก,2541, น.93) เหตุผลสำคัญของความนิยมอย่างกว้างขวางของรูปแบบฉันทลักษณ์ที่เรียกว่ากลอนนี้ก็คือ กลอนสามารถนำมาใช้เพื่อแสดงอารมณ์ที่หลากหลาย จะให้งามอย่างซึ้ง ๆ ให้อ่อนหวานรื่นหูหรือจะให้ตลกคมคาย กลอนเป็นคำประพันธ์ที่ดำเนินความได้ดี เพราะไม่มีบังคับจังหวะหนักเบา (ครุ-ลหุ) สามารถยืดเสียงไปได้ตามทำนองเพลง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543, น. 59) กลอนยังเป็นฉันทลักษณ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุด โดยเนื้อหาอาจถูกขยายกรอบให้กว้างขวางและลุ่มลึกมากขึ้นด้วยการพูดถึงสภาพสังคมที่เน้นความเลวร้ายของสังคมเมือง ความดีงามของชนบท สภาพจิตของมนุษย์ รวมทั้งสะท้อนพุทธธรรมในแง่มุมที่ซับซ้อน และยังคงปรากฏเนื้อหาแนวพาฝันด้วย (กีรติ ธนะไชย, 2547,น. 266) ด้วยลีลาของกลอนที่ดำเนินความได้ดีและเหมาะกับเนื้อหาที่หลากหลาย กวีไทยสมัยใหม่จึงนำเอากลอนมาแต่งบทครำ่ำครวญเป็นจำนวนมากโดยมิได้มุ่งจำกัดกรอบของเนื้อหาแต่การครำ่ำครวญรำพันรักถึงนางเมื่อต้องพลัดพรากกันเท่านั้น หากครำ่ำครวญโดยใช้กลอนบอกเล่าความรู้สึกทุกข์ใจจากการขาดไร้นาง ดังปรากฏในบท “ชะรอยเรานี้มีเวรกรรม” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

ดาริการะยับระย้ามีอวกาศ พิศวาสถนอมไว้แวววับสวรรค์
แม้ชะโงกโตรกเขาขี้เหร่นั้น ปุยเมฆพลันจุมพิตสนิทไว ฯ
แม้แต่ปวงบุปผาสุมาลี มีผึ้งเสน่หาเอาใจใส่
ทุกชีวิตเอาอกเอาใจ พลีไมตรีจิตรอุทิศถึงกัน ฯ
....

Ref. code: 25595506032373NOS

สรวงสร้างทุกคู่ให้สู่สม แม้อาจมจุลินทรีย์หฤหรรษ์
สรรพชีวิตสนิทสนมชมกัน แต่ฟ้าลืมข้าโศกาดูร ฯ
(ลำนำภูกระดึง, 2516, น. 106)

บทกวีข้างต้น กวีสร้างบทคร่ำครวญด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนที่มีจำนวนคำแต่ละวรรคไม่เท่ากัน แต่มีสัมผัสบังคับระหว่างวรรคและระหว่างบทคล้ายกลอนสุภาพ เพื่อให้เกิดความลื่นไหลของเสียงและช่วยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกต่อเนื่องของกวีที่เศร้าสะเทือนใจจากการขาดไร้นาง นอกจากนี้กวียังคำนึงถึงการเลือกสรรคำมาจัดวางในแต่ละวรรคเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพดังความในบาทแรกของกลอนบทที่ 1 กวีเลือกสรรคำว่า “ระยับระย้า” และ “แวววับ” เพื่อสื่อภาพของดวงดาวที่สดใสเปล่งประกายอยู่ท่ามกลาง “อวกาศ” ซึ่งคำนี้ส่งสัมผัสไปยังคำว่า “พิศวาส” เพื่อสื่อให้เห็นว่าภาพบรรยากาศที่กวีพบเห็นนั้นเร้าให้กวีคิดสิเนหาถึงนางที่ปรารถนามากยิ่งขึ้น ส่วนความในบาทที่ 2 ของกลอนบทแรกกวีเลือกใช้คำ “ชะโงกโตรก” เพื่อให้เกิดเสียงสัมผัสสระโอภายในวรรคอันจะช่วยให้เกิดความลื่นไหลของเสียงและช่วยสื่อภาพของหินที่ยื่นหน้าออกมาจากหน้าผาหรือภูเขาซึ่งมีกลุ่มก้อนเมฆอยู่ชิดใกล้

ความในกลอนบทที่ 2 วรรคแรกกวีเลือกคำที่เขียนต่างกันว่า “บุปผา” “สุมาลี” แต่มีความหมายเหมือนกันว่าดอกไม้เพื่อให้เกิดเสียงสัมผัสสระอาภายในวรรค ส่วนสัมผัสระหว่างวรรคของคำว่า “ลี” ที่ส่งสัมผัสไปยังคำว่า “มี” นั้นเพื่อต้องการสื่อภาพต่อเนื่องว่าดอกไม้นั้นมีผึ้งคอยแสดงความรักความเอาใจใส่อยู่ตลอด ส่วนคำว่า “เอาใจใส่” ท้ายวรรคที่ 2 นั้นส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 คือคำว่า “เอาใจ” เพื่อต้องการเน้นย้ำความว่าทุกชีวิตที่อยู่ในธรรมชาตินั้นต่างดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เมื่อกวีเลือกคำว่า “ไมตรี” หมายถึงความหวังดีต่อกัน มารับสัมผัสระหว่างวรรคจึงยิ่งช่วยสื่อความถึงการมีคู่เคียงของสรรพสิ่งทั้งหลายได้ดียิ่งขึ้น

ความในกลอนบทสุดท้าย บาทแรก กวีสมัยใหม่เน้นใช้คำที่มีเสียงเสียดแทรกได้แก่ “สรวง” “สร้าง” และ “สู่สม” เพื่อให้เกิดความรู้สึกของสิ่งที่แทรกซึมเข้าหากันในที่นี้คือสรรพสิ่งในธรรมชาติต่างมีคู่อยู่ร่วมกันซึ่งสรวงสวรรค์เป็นผู้สร้างให้ สอดคล้องกับความในวรรคที่ 2 ที่กวีกล่าวถึง “อาจม” หรือสิ่งที่คนขับถ่ายออกจากร่างกายยังมี “จุลินทรีย์” คอยอยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งกวีเลือกใช้คำ “หฤหรรษ์” หมายถึงชื่นชมยินดีในท้ายวรรคเพื่อส่งสัมผัสไปยังคำว่า “กัน” ในท้ายวรรคที่ 3 อันเป็นคำประกอบท้ายกริยาของผู้กระทำตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แสดงการกระทำร่วมกันหรือต่อกัน การรับส่งสัมผัสจึงช่วยเน้นย้ำความของสิ่งทั้งปวงที่อยู่ร่วมกันอย่างชื่นชมชอบพอกัน ซึ่งขัดกับความในวรรคสุดท้ายที่กวีแสดงความรู้สึก “โศกาดูร” เมื่อฟ้าไม่ส่งคู่มาให้กวีได้ครอบครองเหมือนกับสรรพสิ่งในธรรมชาติเลย จึงกล่าวได้ว่ากลอนเป็นคำประพันธ์ที่เอื้อต่อการเล่นเสียงสัมผัสและบรรจุคำรำพันได้

Ref. code: 25595506032373NOS

มาก หากกวีเรียงร้อยถ้อยคำให้มีสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะภายในวรรคพร้อมทั้งคำนึงถึงการเลือกสรรคำและการรับส่งสัมผัสระหว่างวรรคจะทำให้ลีลาของเสียงในบทกลอนมีความลื่นไหล และช่วยสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจผ่านการคร่ำครวญของกวีมากยิ่งขึ้น

เมื่อเทียบกับคำประพันธ์ชนิดอื่น กลอนสามารถแต่งให้เข้ากับภาษาพูดได้มากที่สุด (ดวงมน จิตร์จำนงค์, 2544, น. 225) กลอนจึงเหมาะแก่การเล่าเรื่อง บรรยายความและแทรกบทสนทนา ความยืดหยุ่นในเรื่องจำนวนคำและตำแหน่งสัมผัสยังทำให้กลอนสามารถปรับลีลาของเสียงให้สื่ออารมณ์ที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ของกวีได้ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2549, น.39) ทำให้กวีสมัยใหม่นำคำประพันธ์ประเภทกลอนมาสร้างบทคร่ำครวญให้คล้ายกับการพูดในชีวิตประจำวัน ดังความใน *ข้างคลองคันนายาว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

“ผู้ทุกข์ยากตากหน้าเข้ามาเมือง หน้าซีดเหลืองตาสลดใจหดหู่
ค่ำคืนนี้นอนไหนยังไม่รู้ จะกินอยู่อย่างไรยังไม่คิด
นั่นไอ้สีอีสานี่น้าเสา โน่นไอ้จุกลูกอีเจ่านั่นทิดจิต
มุ่งมาตายทีละนิดกันทั้งนั้น มันก็ตายทีละนิดกันทั้งนั้น
ตลอดชานชาลาแลสลอน บ้างก็นั่งบ้างก็นอนพอผ่อนผัน
บ้างอุ้มลูกจูงหลานพัลวัน กระจอกกระแจแงงันพัลแก
ในเมืองหลวงมีอะไรให้เขาเล่า มีความเพริศพริ้งเพราความเล้าเล่ห์
โอ้เมืองใหญ่ใจยักษ์ทุลักทุเล เหมือนมาสู่ ซังเตตายกับตาย”

(ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 1, 2533, น. 67-68)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ได้คร่ำครวญเสมือนเป็นตัวแทนของผู้อพยพที่ต้องดั้นด้น มาเผชิญชีวิตในเมืองหลวงโดยใช้ถ้อยคำที่พูดในชีวิตจริงในลีลาของกลอน สังเกตได้จากการใช้ภาษาธรรมดาว่า “ตากหน้า” คือสู้ทนอายมุ่งหน้าเข้าเมือง และแสดงคำรำพึงรำพันว่าจะกินอยู่หรือนอนอย่างไรก็ยังไม่รู้ ตลอดจนบอกเล่าความทุกข์ทนของเพื่อนพี่น้องโดยใช้คำเรียกเป็นภาษาชาวบ้านว่า “นั่นไอ้สีอีสานี่น้าเสา”“โน่นไอ้จุกลูกอีเจ่านั่นทิดจิต” ซึ่งกวีได้แบ่งแยกให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบากของกลุ่มคนเหล่านี้ด้วยการซ้ำคำว่า “บ้างก็นั่ง” “บ้างก็นอน” “บ้างก็อุ้มลูกจูงหลาน” หรือต่างก็พบกับความเลวร้ายของเมืองที่ผู้คนดำเนินชีวิตแบบตัวใครตัวมัน มีแต่การใช้ “เล่ห์” หรือกลอุบายทำให้ผู้อพยพต่างหลงผิด ผู้คร่ำครวญจึงเรียกคนเมืองว่า “ใจยักษ์” อันเป็นภาษาพูดที่คนมักใช้เรียกคนที่เห็นแก่ตัว การเผชิญชีวิตกับความทุกข์ยาก “ทุลักทุเล” หรือความวุ่นวายของสังคมเมืองทำให้ผู้อพยพมีชีวิตไม่ต่างอะไรไปกับ “ซังเตตายกับตาย” หรือตายอยู่ในคุก การคร่ำครวญนี้อาจ

Ref. code: 25595506032373NOS

กล่าวได้ว่ากวีเข้าใจในลีลาของกลอนและถ้อยคำที่พูดในชีวิตจริง จึงนำคำธรรมดาหรือภาษาพูดมาสร้างบทคร่ำครวญให้มีความหมายลึกซึ้งกระทบใจผู้อ่าน

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างสรรค์บทคร่ำครวญด้วยกลอนตามลีลาของกลอนที่เป็นที่นิยมคือ “กลอนแปด” หรือ “กลอนสุภาพ” ที่มีลีลาแบบกลอนของสุนทรภู่คือลงเสียงจังหวะภายในวรรคเป็น /3/ /2/ /3/ และมีสัมผัสในที่แพรวพราว ดังที่ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2542, น. 105 อ้างถึงใน วรรณภา ชำนาญกิจ, 2549, น.148) ได้กล่าวถึงลีลากลอนของสุนทรภู่ไว้ว่า

> กลอนของสุนทรภู่มักจะรักษาจำนวนคำในวรรคให้มี 8 คำ นอกจากกรณีที่ต้องการจะให้มีสัมผัสในหรือต้องการใช้คำที่มี 2 พยางค์ จึงจะยืดออกไปเป็น 9 คำ ในวรรคหนึ่ง ๆ แยกเป็นกลุ่มคำ 3-2-3 แต่ละกลุ่มคำจะเชื่อมสัมผัสกันอย่างที่เรียกว่าสัมผัสใน ซึ่งโดยมากจะมี 2 คู่ คือคำที่ 3 กับคำที่ 4 และคำที่ 5 กับคำที่ 6 หรือ 7 นอกจากเนื้อความไม่อำนวยหรือหาสัมผัสในได้คู่เดียวจริง ๆ ก็มักจะให้มีสัมผัสในคู่หลังมากกว่าคู่หน้า นอกจากนี้ในวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 3 นิยมให้เป็นสัมผัสสระทั้ง 2 คู่ ส่วนวรรคที่ 2 กับวรรคที่ 4 คู่แรกนิยมให้เป็นสัมผัสพยัญชนะ ส่วนคู่หลังเป็นสัมผัสสระ ในกรณีที่หาสัมผัสในได้ไม่ครบมักจะเว้นสัมผัสในคู่หน้าที่เป็นสัมผัสพยัญชนะ เหลือเพียงสัมผัสในที่เป็นสัมผัสสระ

กวีสมัยใหม่ที่สร้างบทคร่ำครวญตามแนวกลอนของสุนทรภู่ปรากฏชัดเจนในผลงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังตัวอย่างในบท “เดือนดับในดวงตา” ใน *คำหยาด* ความว่า

ให้คิดถึงเพียงใดใจจะขาด	ก็มิอาจไปตามความคิดถึง
ห้ามมาหาแต่อย่าห้ามความคะนึง	จะดื้อดึงโดยถ้อยร้อยรำพัน
..... .	.....
รู้ทั้งรู้ว่ารักจักให้ทุกข์	ใจยังรุกเร้าหลอกให้บอกเขา
ช่างไม่เข็ดหรือไรนะใจเรา	เขามีเจ้าของแล้วในแววตา
	(คำหยาด, 2529, น. 66-67)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ครำ่ครวญโดยรักษาจำนวนคำในวรรคให้มี 8 คำ ลงเสียงจังหวะเป็น /3/ /2/ /3/ ยกเว้นวรรคที่ 3 ของกลอนบทแรกที่มี 9 คำ ที่ลงเสียงจังหวะภายในวรรคเป็น /3/ /3/ /3/ ในแต่ละวรรคกวีจะเล่นเสียงสัมผัสในที่แพรวพราวทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ซึ่งกวีใช้สัมผัสสระเพื่อเชื่อมกลุ่มคำที่แยกกันเมื่อแบ่งช่วงอ่าน ได้แก่ “ใด-ใจ” “ตาม-ความ” “มาหา-อย่าห้าม-ความ” “ถ้อย-ร้อย” “รักจัก” “หลอก-บอก” “ไร-ใจ” “แล้ว-แวว” และใช้สัมผัสพยัญชนะบอกความประสานของคำในช่วงเดียวกัน ได้แก่ “ดื้อดึง-โดย” และ “รุกเร้า” การใช้สัมผัสในนี้ช่วยสร้างความต่อเนื่องในการสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของกวีคือการคิดถึงนางอันเป็นที่รักมากเสมือน “ใจจะขาด” แต่กวีไม่สามารถไปหานางได้เพราะนางมี “เจ้าของแล้ว” จึงห้ามไม่ให้กวีไปหา กวียังรำพึงรำพันว่าไม่อาจ “ห้ามความคะนึง” ได้ แม้รู้ว่ารักนี้จะประสบกับความทุกข์โศก แต่ใจของกวีก็ยัง “ดื้อดึง” หรือไม่ยอมฟังเหตุผลใด ๆ อีกทั้งอยากจะ “รุกเร้า” เป็นคำที่มีเสียงรัวถี่กระชั้นเพื่อจะสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกของกวีที่ใจระลึกถึงนางอยู่ตลอดเวลาจนอยากจะบอกความรักแก่นาง

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทครำ่ครวญด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพื่อสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจและความคิด โดยการบรรจุคำครำ่ครวญในแต่ละวรรคของคำกลอนนั้นอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดจำนวนคำตายตัวเพื่อให้สัมพันธ์กับการครำ่ครวญในชีวิตจริง แต่ถ้ากวีสร้างบทครำ่ครวญด้วยการกำหนดถ้อยคำตามลีลาแบบกลอนของสุนทรภู่ จะช่วยให้บทครำ่ครวญเกิดความลื่นไหลของเสียงสัมผัส และหากเลือกใช้ถ้อยคำที่ตรงกับจังหวะและการเน้นเสียงที่เหมาะสมจะช่วยให้คำธรรมดามีความหมายเด่นชัดขึ้น ตลอดจนช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนตลอดจนเข้าใจความคิดของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(2) โคลง

โคลงเป็นคำประพันธ์เก่าแก่กำหนดขึ้นด้วยการบังคับวรรณยุกต์เอกและโท ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า เป็นการสร้างจังหวะและการเน้นน้ำหนักข้อความจากความขัดกันของระดับเสียงสูงต่ำของคำ ความแตกต่างของระดับเสียงวรรณยุกต์ที่กำหนดมีผลต่อการเลือกคำให้มีเสียงตามข้อบังคับและมีความหมายเกี่ยวข้องกันกับคำอื่น (ดวงมน จิตร์จำนงค์, 2544, น. 191)

กวีไทยสมัยใหม่อาจตระหนักถึงความท้าทายของการใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงที่ต้องใช้ความพยายามมากในการจัดวางรูปคำตามข้อบังคับวรรณยุกต์เอกโทให้สัมพันธ์กับการครำ่ครวญเพื่อแสดงความในใจ และอาจศึกษาผลงานของกวีในอดีตที่นิยมใช้โคลงมาครำ่ครวญดังปรากฏในกวีนิพนธ์ประเภทนิราศอย่างกำสรวลโคลงดั้น ทวาทศมาส และนิราศนรินทร์ จึงปรากฏการนำโคลงมาสร้างบทครำ่ครวญอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงถึงความปรารถนาในการสร้างคุณค่าเช่นนั้นให้ปรากฏแก่งานในยุคสมัยตน ตลอดจนเป็นการสืบทอดแบบแผนของโคลง ดังตัวอย่างการ

Ref. code: 25595506032373NOS

ใช้โคลงสี่สุภาพมาสร้างบทคร่ำครวญ ปรากฏในบท “บันทึก” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

วันหนึ่งรับข่าวสาร สลดจิตร
คือแม่เสียชีวิต ป่วยไข้
สอนใจเร่งฉุกคิด ไตรลักษณ์
อันพระพุทธเจ้าได้ เปล่งไว้สัจจธรรม ฯ
กรรมเก่าเหตุห่ามสร้าง ผลสนอง
ไหลหลั่งอัสสุชลนอง ตราบม้วย
ชีพกวีนี่เป็นของ นรกอื่น ดังฤๅ
แรงแต่พิษร้ายด้วย เร่าร้อนผ่อนไฉน ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 223)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้โคลงสี่สุภาพมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจจากการสูญเสียแม่อันเป็นที่รัก โดยยังคงให้ความสำคัญกับข้อบังคับวรรณยุกต์เอกโทและการร้อยส่งสัมผัสตามขนบ ตลอดจนคำนึงถึงการจัดวางองค์ประกอบของเสียงและคำเพื่อให้เกิดผลทางด้านอารมณ์ความรู้สึกที่ต่อเนื่อง ดังโคลงบทแรก กวีเลือกใช้คำตายที่มีเสียงสระเป็นเสียงสั้นว่า “สลดจิตร” ปรากฏในวรรคที่ 2 ของบาทแรก เพื่อบอกความรู้สึกหวั่นไหวอย่างรวดเร็ว ซึ่งคำว่า “จิตร” มีพยัญชนะต้นเสียงที่ให้ความรู้สึกปะทะรุนแรง เมื่อกวีเลือกคำว่า “ชีวิต” หมายถึง ความเป็น มารับสัมผัสจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของกวีที่เศร้าสลดใจเพราะแม่ไม่มีชีวิตอยู่แล้ว กวียังเลือกใช้คำว่า “คิด” หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในใจมารับสัมผัสเพื่อสื่อความว่าจากอารมณ์ความรู้สึกสูญเสียที่เกิดขึ้นในใจของกวีนั้นทำให้เกิดการใคร่ครวญถึงเรื่อง “ไตรลักษณ์” คือลักษณะที่เป็นสามัญทั่วไป 3 ประการ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความมิใช่ตัวตน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้เป็นสัจธรรมหรือความจริงของชีวิต

ในโคลงบทที่ 2 กวีกล่าวว่าการสูญเสียแม่ที่ส่ง “ผลสนอง” ให้ตนมีน้ำตานั้น มีสาเหตุมาจากกรรมเก่าที่ตนได้สร้างเอาไว้ กวีได้เลือกใช้คำรับส่งสัมผัสว่า “สนอง” เป็นสระเสียงยาวและเป็นเสียงพยัญชนะต้นประเภทเสียงนาสิกมักให้ความสำเร็จในการสื่อความหมายที่บอกความรู้สึกนุ่มนวล เนิบนาบและค่อยเป็นค่อยไป เมื่อกวีเลือกคำว่า “นอง” มารับสัมผัสจึงช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพน้ำตาของกวีที่ค่อย ๆ ไหลนองหน้า และยังรับสัมผัสกับคำว่า “ของ” ที่เป็นพยัญชนะเสียงสูง การวางเสียงสูงในตำแหน่งนี้ช่วยเน้นความเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ในที่นี้คือกวีเป็นผู้ครองความ

Ref. code: 25595506032373NOS

ทุกข์และมีแต่น้ำตา ชีวิตของกวีจึงเปรียบเสมือนอยู่ในนรก ในความบาทสุดท้าย กวีเลือกใช้พยัญชนะเสียง /ร/ เป็นจำนวนมาก ได้แก่ คำว่า “แรง” หมายถึง กำลัง อำนาจ คำว่า “ร้าย” หมายถึง ชั่ว ไม่ดี และคำว่า “เร่าร้อน” กลัดกลุ้มด้วยร้อนใจ เพื่อให้ความรู้สึกรัวถี่กระชากกระชั้น พลังของเสียงและความหมายของคำที่กวีจัดวางไว้นี้จึงช่วยสร้างความเข้มข้นทางอารมณ์ของกวีอันเป็นความทุกข์ใจที่ประดังเข้ามาอย่างรวดเร็วจากการสูญเสียแม้ให้ปรากฏเด่นชัดและให้ผลทางอารมณ์แก่ผู้อ่านได้คล้อยตามไปกับกวีด้วย

กวีสมัยใหม่ยังสร้างบทครำ่ครวญด้วยการใช้โคลงสี่สุภาพโดยคำนึงถึงการจัดวางรูปคำให้สัมพันธ์กับเสียงและความหมายตามข้อบังคับ เพื่อแสดงความในใจจากการถูกหญิงสาวฝากพิษรักให้กวีเจ็บช้ำ ดังความในบท “บ่นบ้าประสาใบ้” ใน *วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร* ของคมทวน คันธนู ว่า

พิษเพลิงร้อยครั้งพลวก รอยแผล
เจ็บแปลบปวดแสบแปร เปลี่ยนได้
พิษสาวหนึ่งกษณะกระแส เศษส่วน
เหมือนตกมิติไหม้- หมกแท้ยากถอน

(วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร, 2530, น. 197)

โคลงสี่สุภาพบทนี้เป็นการครำ่ครวญของกวีที่รู้สึกเจ็บปวดเนื่องมาจากไม่สมหวังในรัก ซึ่งกวีได้เลือกจัดวางองค์ประกอบของเสียงและความหมายของคำให้ประสานกันตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของโคลงได้อย่างมีพลังทางสุนทรียะ ในบาทแรก กวีเลือกใช้คำที่มีพยัญชนะต้นเสียง /พ/ ในคำว่า “พิษ” หมายถึงสิ่งที่ร้ายเป็นอันตรายแก่ร่างกายและใจ และพยัญชนะต้นเป็นเสียงควบกลำ้ /พล/ ในคำว่า “เพลิง” หมายถึงความร้อนหรือความเดือดร้อน และในคำว่า “พลวก” คืออาการที่ทะลักออกมา ซึ่งเป็นเสียงของคำที่ให้ความรู้สึกแข็งกระด้างและเป็นเสียงปะทะที่หนักและดัง เพื่อจะสื่อถึงความรู้สึกทุกข์ของกวีที่ได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจจากหญิงที่กวีรัก ซึ่งความเลวร้ายที่เกิดขึ้นหลายครั้งนี้ทำให้กวีเกิด “รอยแผล” ในจิตใจ และเป็นสิ่งที่ตอกยำ้ให้กวีรู้สึกเจ็บปวดยิ่งขึ้น ซึ่งกวีพรรณนาความรู้สึกนี้ไว้ในบาทที่ 2 โดยเลือกใช้คำที่ให้เสียงปะทะที่หนักแน่นอย่างเสียง /ป/ ในคำว่า “ปวด” สื่อความรู้สึกเจ็บต่อเนื่องอยู่ในร่างกาย ผสานกับเลือกใช้พยัญชนะต้นเสียงกลำ้ /ปล/ ในคำว่า “แปลบ” เพื่อสื่ออาการที่รู้สึกเจ็บปวดเข้าไปในหัวใจชั่วเวลาสั้น ๆ และพยัญชนะต้นเสียง /ปร/ และ /ปล/ ในคำว่า “แปรเปลี่ยน” สื่อถึงความเคลื่อนไหวหรืออาการที่กลายไปจากลักษณะและภาวะ

Ref. code: 25595506032373NOS

เดิม เมื่อรวมความกันจะเห็นความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวของกวีที่เคลื่อนไหวภายในจิตใจและร่างกายอยู่ตลอดเวลา

ในความบาทที่ 3 กวีเลือกใช้คำที่มีเสียงเสียดแทรกในคำว่า “กษณะ” หมายถึง ครั้ง, คราว “กระแส” และ “เศษส่วน” เพื่อบ่งบอกว่าสิ่งเลวร้ายที่ได้รับจากหญิงสาวเพียงหนึ่งครั้งนั้นได้เคลื่อนไหวแทรกซึมเข้าไปในใจกายของกวีไม่ขาดสาย กวีกลายเป็นส่วนเกินในชีวิตของหญิงสาว ความรู้สึกทางกายและใจของกวีจึงเปรียบเสมือนตกอยู่ในความร้อนรุ่มสุมอยู่ในใจดังที่กวีใช้คำว่า “ไหม้-หมก” ในความบาทที่ 4 อันเป็นความรู้สึกที่ไม่อาจจางหายไปได้ นอกจากการใช้คำที่สัมพันธ์กับเสียงในแต่ละบาทแล้ว หากพิจารณาคำที่รับส่ง คือ คำว่า “แผล” “แปร” และ “กระแส” จะเห็นได้ว่าเป็นสระเสียงยาวที่ให้ความความรู้สึกเคลื่อนไหว เช่นเดียวกับการรับส่งสัมผัสในคำว่า “ได้” และ “ไหม้” เป็นเสียงสระที่สื่อความหมายเคลื่อนที่ไปมาหรือแปรเปลี่ยนทิศทางได้ จึงกล่าวได้ว่ากวีเลือกใช้คำมาวางในตำแหน่งรับส่งสัมผัสได้อย่างเหมาะสมกับการสื่ออารมณ์ความรู้สึกเจ็บปวดที่วนเวียนเคลื่อนไหวอยู่ในใจของกวี

นอกจากนี้ กวีสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญด้วยโคลงสี่ดั้นบาทกุญชรซึ่งมีสัมผัสส่งและสัมผัสรับอยู่เยื้องกันไปมาเปรียบเหมือนรอยเท้าช้างที่ก้าวเยื้องกันอันเป็นชื่อของโคลง โดยกวียังคงคำนึงถึงการรับส่งสัมผัสตามข้อบังคับและการจัดวางองค์ประกอบของเสียงและคำภายในกรอบของฉันทลักษณ์ เพื่อสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจและทัศนะต่อเหตุการณ์ร่วมสมัย ดังตัวอย่างการใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อภาวะอารมณ์โศกเศร้าสะเทือนใจจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ปรากฏในบท “อาทิตย์สิบสี่ตุลาคม วันมหาวิปโยค” ใน *อาทิตย์ถึงจันทร์* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

เปียกปอนป่ายปัดป้อง ปืนหนี
หนาวเหน็บน้ำตาใจ จ่อม้วย
น้ำตาเปียกน้ำสี เลือดสาด
ร้อนระด่าวดิ้นด้วย เดชอธรรม
พระเอยพระบาทแก้ว กราบทูล
ลูกล่วงพระราชฐานจำ ผิดแจ้ง
ผิดเพราะพิษพาลพูน ภัยพิบัติ
ไกลบาทไกลแก้วแล้ง แหล่งเข็ญ
(อาทิตย์ถึงจันทร์, 2546, น. 108)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อภาวะอารมณ์สะเทือนใจในช่วงเหตุการณ์ที่กลุ่มผู้เรียกร้องต่างแตกตื่นหนีความโหดร้ายจากอำนาจเผด็จการของฝ่ายรัฐบาล กล่าวคือ โคลงบทแรก ในความบาทที่ 1 กวีเลือกใช้คำที่มีพยัญชนะเสียงเดียวกันเกือบทั้งบาทคือเสียง /ป/ เป็นเสียงที่บอกความเคลื่อนไหวที่เป็นการปะทะรุนแรง การเลือกใช้เสียงพยัญชนะนี้จึงเหมาะแก่การพรรณนาภาพของกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยที่ปะทะกับฝ่ายรัฐบาลแต่มิอาจสู้ได้จึงต้องหนี “ปืน” ตกลงไปในคูน้ำและต่าง “เปียกปอนป่าย” คือบอกสภาพของเหล่าวีรชนที่เปียกน้ำจะปีนหนีขึ้นฝั่งก็ลำบากเพราะต้องคอย “ปัดป้อง” ซึ่งเป็นคำในตำแหน่งบังคับเอกโทเพื่อเน้นย้ำถึงการโบกมือปัดกระสุนปืนให้พ้นจากตัว ความในบาทที่ 2 กล่าวถึงความรู้สึกของกลุ่มผู้เรียกร้องที่ต่างเปียกปอนว่า “หนาวเหน็บ” เป็นคำที่มีเสียงนาสิกบ่งบอกความรู้สึกหนาวมาก ส่วนคำว่า “จ่อม้วย” ในวรรคหลังเป็นคำในตำแหน่งบังคับเอกโท เสียงของวรรณยุกต์สูงต่ำนี้ช่วยเน้นภาวะทางอารมณ์ของผู้หนีปืนว่ามีใจผูกพันอยู่กับความตายแล้ว ความในบาทที่ 3 กวีพรรณนาภาพ “น้ำตา” ของกลุ่มผู้เรียกร้องว่าต้อง “เปียก” ปะปนไปกับน้ำในคูนั้น และกวีเลือกใช้คำที่มีเสียงเสียดแทรกว่า “สาด” จัดวางลงในตำแหน่งเอกของวรรคหลังเพื่อให้ภาพเลือดที่เคลื่อนไหวออกจากร่างกายของเหล่าวีรชนที่ได้รับบาดเจ็บไหลแทรกซึมรวมไปกับน้ำ ภาพเหตุการณ์หนีตายจากการปะทะกับฝ่ายเผด็จการนี้นำไปสู่ความรู้สึกสะเทือนใจดังที่กวีพรรณนาไว้ในความบาทที่ 4 โดยเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันว่า “ร้อน” “ระด่าว “ดิ้น” มาสื่อแสดงอาการดิ้นสั่นรัวไปทั้งตัวหรือรู้สึกรุ่มร้อนใจ เพราะ “เดชอธรรม” หรืออำนาจอันเลวร้ายของฝ่ายเผด็จการ

โคลงในบทที่ 2 ในวรรคแรก กวีซ้ำคำว่า “พระ” เพื่อต้องการเน้นย้ำคำกราบทูลของตนต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ว่าตนมีความจำเป็นที่ต้องหนีตายดังความในวรรคแรกของบาทที่ 2 และกวีเลือกใช้คำว่า “ผิดแจ้ง” ในตำแหน่งบังคับเอกโทเพื่อให้เกิดเสียงสูงต่ำสอดประสานกับความรู้สึกขัดแย้งภายในใจของกวีที่รู้สึกผิดมากเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในเขตพระราชฐานหรือเข้าไปในอาณาบริเวณที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ความในบาทที่ 3 วรรคหน้าเป็นวรรคที่ใช้พยัญชนะต้นเสียงเดียวกันหลายคำคือเสียง /พ/ ให้ความรู้สึกถึงการปะทะรุนแรงทางอารมณ์สอดรับกับความรู้สึกที่ซับซ้อนของกวีที่มีทั้งรู้สึกผิดและรู้สึกเจ็บปวดใจท่ามกลางความเลวร้ายของฝ่ายอำนาจเผด็จการ ส่วนความในบาทสุดท้ายกวีพรรณนาว่า “ไกลบาทไกลแก้ว” การซ้ำคำว่า “ไกล” เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกของกวีที่ต้องห่างไกลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังที่กวีใช้คำว่า “บาท” หมายถึงเท้า และคำว่า “แก้ว” หมายถึงสิ่งที่มีค่ามาแสดงความหมายแทนพระมหากษัตริย์และนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์ระทมใจของกวีมากยิ่งขึ้นเมื่อไร้ที่พึ่งพาอันเป็นศูนย์รวมในจิตใจของประชาชน

Ref. code: 25595506032373NOS

เมื่อพิจารณาการสร้างบทคร่ำครวญด้วยการใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรข้างต้น จะเห็นได้ว่ากวีคำนึงถึงการจัดวางคำในตำแหน่งบังคับเอกโทเพื่อให้เกิดเสียงสูงต่ำซึ่งไม่เพียงให้เกิดเสียงที่ไพเราะเท่านั้น หากเสียงของคำที่กวีเลือกสรรมาจัดวางในกรอบของฉันทลักษณ์นั้นยังช่วยสื่ออารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองที่เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อของเหล่าวีรชนให้มีความเข้มข้นรุนแรงมากยิ่งขึ้น

กวีสมัยใหม่ยังใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อถึงความทุกข์ยากลำบากของชาวอีสานที่อพยพเข้าเมืองด้วยความหิวโหย ทั้งยังเผชิญกับการดูถูกเหยียดหยามและยิ่งทุกข์ทนยิ่งขึ้นด้วยสภาพสังคมเมืองที่เป็นปัจเจกชน ดังความในบท “ไผเล่าไผ...” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

เคลื่อนทัพแบกท้องว่าง ตัวโหวง
หนังแนบกระดูกดู ดุจก้าง
ย้ำฝุ่นฝุ่นฟุ้งโขมง ม้วนตรลบ
ขวัญเตลิดลอยคว้างขึ้น ขาดหวิว
เด็กเล็กสมทบร้อง ระงมโหย
ภาพแห่งความโหยหิว ละเหี่ยละห้อย
ชีพผากแต่เลือดโผย ลงพลั่ก
ที่ราบสูงแท้ต้อย ต่ำเหลือ
หยามเฮาเป็นบักขี้ ข้าขอ ทานโฮย
หน้าซื่อแต่ใจเสือ ส่อขย้ำ
น้ำลายทะลักสอ รุมเสพย์
เห็นเหยื่อกรากซ้ำยื้อ แย่งฉาวเสียงฉาว
นี่แหละกรุงเทพไท้ เมืองแถน
เมืองที่หมู่เฮาหนาว เหน็บไข้
เมืองที่บ่เคยแหงน เงยฮอด แสงเฮย
ฟ้าครอบเมฆครึ้มได้ ปกดิน

(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 38-39)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้อพยพชาวอีสานที่เดินทางจากถิ่นฐานมุ่งสู่เมืองเพื่อมาเผชิญโชค แต่

Ref. code: 25595506032373NOS

กลับเผชิญกับความปวดร้าวทุกข์ทนยิ่งขึ้นเมื่อคนเมืองต่างดูถูกเหยียดหยาม กล่าวคือ ในโคลงบทแรก กวีพรรณนาความในบาทแรกว่า “เคลื่อนทัพแบกท้องว่าง ตัวโหวง” คำว่า “เคลื่อนทัพ” ให้ภาพของผู้เดินทางเป็นจำนวนมาก หากไม่ใช่การเดินทางไปรบ แต่เป็นการเดินทางของคนอีสานเข้าสู่เมืองหลวง และต่างต้องเผชิญกับความหิวโหย ดังที่กวีใช้คำว่า “ท้องว่าง” อันเป็นตำแหน่งบังคับเอกโท แม้กวีจะสลับตำแหน่งของเสียงวรรณยุกต์ แต่ก็ไม่ส่งผลเสียต่อการสื่อความถึงความว่างเปล่า ไม่มีอาหารตกถึงท้อง ส่วนคำในวรรคหลังว่า “ตัวโหวง” แสดงให้เห็นถึงน้ำหนักตัวที่เบามากซึ่งเป็นผลมาจากการขาดไร้อาหาร ในบาทที่ 2 “หนังแนบกระดูกดู ดุจก้าง” กวีเน้นน้ำหนักที่คำว่า “แนบ” เพื่อแสดงให้เห็นถึงร่างกายที่เหลือแต่หนังแนบชิดกับกระดูก อันเป็นผลต่อเนื่องจากการไม่มีอาหารกินระหว่างการเดินทาง กวีจึงเน้นการเปรียบเทียบภาพร่างกายของผู้อพยพว่าเหมือนก้างปลาในตำแหน่งบังคับเอกโทว่า “ดุจก้าง” ในบาทที่ 3 กวีพรรณนาถึงการย่ำเท้าของผู้อพยพจน “ฝุ่น”กระจายไปทั่ว ซึ่งกวีเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันว่า “ฟุ้ง” “โขมง” “ตรลบ” เพื่อแสดงภาพของฝุ่นผงที่ปลิวกระจายไปพร้อมกันเป็นจำนวนมาก ภาพของฝุ่นผงนี้สอดคล้องกับความในบาทที่ 4 ที่กวีแสดงความรู้สึกของชาวชนบทว่าใจ “ขาดหวิว” เพราะ “ขวัญ” ที่เชื่อกันว่าถ้าขวัญอยู่กับตัวจะเป็นสิริมงคล แต่ “ขวัญ” ได้ “เตลิด” ลอย “คว้างขึ้น” ซึ่งเป็นตำแหน่งบังคับคำโทคู่ เพื่อเน้นย้ำความหมายว่าความเป็นสิริมงคลและความมั่นคงในจิตใจนั้นได้ลอยหายไปจากใจของชาวอีสานพร้อมกับความมัวหม่นของฝุ่นผง

ในโคลงบทที่ 2 ความในบทแรก กวีพรรณนาภาพเด็กเล็กที่เดินทางเข้ามากับผู้อพยพต่างร่วม “(สม)ทบร้อง” ซึ่งเป็นตำแหน่งบังคับเอกโทเพื่อเน้นย้ำให้เห็นภาพร้องไห้ของผู้พลัดถิ่นที่มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งกวีได้ขยายความในวรรคที่ 2 ว่า “ระงมโหย” อันแสดงถึงเสียงร้องอย่างอ่อนกำลังของคนจำนวนมากเพราะความหิว ในบาทที่ 2 กวีให้ภาพของความหิวโหย จนผู้อพยพ “ละเหี่ยละห้อย” เป็นวรรคที่บังคับคำเอกโทกวีจึงใช้คำครึ่งพยางค์ซึ่งไม่มีผลเสียต่อจังหวะของเสียง แต่ช่วยสื่อความได้ชัดเจนขึ้นเพราะเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือ คำว่า “ละเหี่ย” หมายถึงความรู้สึกอ่อนใจหรืออิดโรย ส่วนคำว่า “ละห้อย” หมายถึงความรู้สึกโศกเศร้าเพราะความผิดหวัง ในบาทที่ 3 กวีใช้คำว่า “ผาก” หมายถึงแห้งอย่างไม่มีความชื้นปนอยู่มาสื่อภาพชีวิตของผู้อพยพที่ขาดไร้ความชื่นบานเหลือเพียง “เลือด” ที่ไหลโปรยลง “พลั่ก” เป็นคำในตำแหน่งบังคับวรรณยุกต์เอกเพื่อเน้นน้ำหนักเพื่อสื่อถึงเลือดที่ไหลทะลักออกมาจากร่างกาย และความในบาทที่ 4 กวีเน้นย้ำสถานะของคนอีสานในตำแหน่งบังคับคำโทคู่ว่า “แท้ต้อย” และขยายคำต่อในวรรคที่ 2 ว่า “ต่ำเหลือ” เพื่อสื่อความว่าผู้อพยพมีฐานะความเป็นอยู่หรือตำแหน่งหน้าที่ด้อยกว่าคนในเมืองมากจนเทียบกันไม่ได้

ในโคลงบทที่ 3 ความบาทแรก กวีกล่าวว่าคนเมือง “หยาม” หรือดูถูกดูหมิ่น ชาวอีสานที่ใช้คำเรียกแทนตัวว่า “เฮา” เป็นเหมือน “บักขี้(ข้า)” ซึ่งเป็นคำในตำแหน่งบังคับเอกโทเพื่อจะย้ำให้เห็นสถานะของคนชนบทที่เป็นเหมือนทาสหรืออยู่ในฐานะต่ำต้อยตามสายตาของ

Ref. code: 25595506032373NOS

คนเมือง และถูกมองว่าเป็น “ขอทาน” ที่หิวโหย ในวรรคหน้าของบาทที่ 2 กวีจึงเปรียบคนเมืองว่า “หน้าซื่อแต่ใจเสือ” ซึ่งตรงกับสำนวนที่ว่า “หน้าเนื้อใจเสือ” สื่อความถึงคนที่แสดงออกภายนอกดูมีเมตตา แต่ภายในมีจิตใจโหดเหี้ยม ความในวรรคหน้านี้ช่วยขยายความในวรรคหลังในตำแหน่งบังคับเอกโทว่า “ส่อขย้ำ” เป็นเสียงวรรณยุกต์ที่ขัดกันเพื่อช่วยเน้นย้ำว่าคนเมืองประสงค์จะทำร้ายคนชนบทด้วยความไม่จริงใจ กวีได้ขยายความต่อในบาทที่ 3 โดยเลือกใช้คำว่า “ทะลัก” เป็นคำที่มีเสียงให้ความรู้สึกพังทลายหรือผลุดออกมาจากสิ่งหนึ่ง ในที่นี้คือวาจาที่คนเมืองดูถูกเหยียดหยามคนชนบทนั้นได้ผลุดหรือพรั่งพรูออกมาทาง “น้ำลาย” ส่วนความในบาทสุดท้ายวรรคแรก กวีเปรียบผู้อพยพว่าเป็นเหมือนอาหารที่ใช้ล่อสัตว์ในตำแหน่งบังคับวรรณยุกต์เอกว่า “เหยื่อ” เพื่อสื่อความว่าผู้อพยพชาวอีสานต่างรับเคราะห์กรรมจากการกระทำของคนเมืองที่พูดแต่เรื่องเสียหายเกี่ยวกับคนชนบทดังกล่าวไว้ในวรรคที่ 2 ว่า “แย่งฉาวเสียงฉาว” ผู้อพยพจึงต้องทุกข์ตรมและรู้สึกชอกช้ำใจ

โคลงบทสุดท้าย ความในบาทแรกที่ว่า “นี่แหละกรุงเทพไท้ เมืองแถน” เพื่อเน้นย้ำให้เห็นความเป็นเมืองหลวงที่เปรียบเหมือนเมืองเทวดาหรือเมืองฟ้า แต่กลายเป็นเมืองที่ทำให้ “หมู่เฮา” หรือคนอีสานจำนวนมาก “(หนาว)เหน็บไข้” คำในวรรคหลังของบาทที่ 2 ที่บังคับคำเอกโทนี้จึงสื่อความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวภายในจิตใจของชาวอีสานได้อย่างดี ในบาทที่ 3 กวีแสดงให้เห็นสภาพของคนเมืองที่มีวิถีชีวิตแบบปัจเจกชนหรือดำเนินชีวิตแบบตัวใครตัวมันจึง “บ่เคยแหงนเงยฮอด แสงเฮย” ในคำว่า “แหงน” กับ “เงย” แสดงกิริยาหงายหรือยกหน้าขึ้น ในที่นี้คือคนเมืองไม่เคยเงยหน้าขึ้นมองหา “แสง” อันสื่อนัยถึงการไม่เคยมองเห็นความดีงามเลย แต่มีวิถีชีวิตที่ “ฟ้าครอบเมฆครึ้มได้ ปกดิน” คือดำเนินชีวิตอยู่ในความมืดมัว มองเห็นแต่สิ่งไม่ดี

เมื่อพิจารณาการใช้โคลงสี่ดั้นบาทกุญชรมาสร้างบทคร่ำครวญข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีเลือกจัดวางคำโดยคำนึงถึงองค์ประกอบของเสียงในตำแหน่งบังคับเอกโท เพื่อให้เกิดผลทางด้านอารมณ์ความรู้สึกของคนชนบทที่ทุกข์ยากลำบากเดินทางเข้าเมืองด้วยความหิวโหยและต้องเจ็บปวดใจมากยิ่งขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับคำดูถูกเหยียดหยามจากคนเมือง

จะเห็นได้ว่า การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงนี้มีผลต่อการสื่อสารให้ปรากฏชัดเจนโดยกวีจะเน้นย้ำความหมายในตำแหน่งบังคับวรรณยุกต์เอกโท และคำนึงถึงการรับส่งสัมผัสตามข้อบังคับ ตลอดจนเลือกสรรคำที่ช่วยสื่อความให้แก่ตัวบทมาจัดวางให้ประสานกับรูปแบบของโคลงเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและสื่อแสดงทัศนะของกวีอันเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์แห่งยุคสมัยผ่านการคร่ำครวญ

(3) กาพย์

กาพย์เป็นคำประพันธ์ที่กำหนดจำนวนคำและสัมผัส กวีแต่งกาพย์มักบังคับสัมผัสและพยายามรักษาน้ำหนักเสียงให้สม่ำเสมอ (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น. 16) ซึ่งใน

Ref. code: 25595506032373NOS

วรรณกรรมร้อยกรองจำนวนมากของไทยปรากฏใช้ “กาพย์” ในการแต่ง อาทิ ในวรรณกรรมคำฉันท์กวีจะแต่งกาพย์แทรกสลับเพื่อช่วยในการดำเนินเรื่อง ในบทพากย์โขนจะใช้กาพย์แต่งบทร้อง แม้การแต่งแบบเรียนหรือบทสวดอ่าน จนมาถึงนิทานสำหรับเด็กในปัจจุบันก็ยังนิยมแต่งกาพย์ (สุปาณี พัดทอง, 2540, น. 89) แม้ในอดีตกวีไทยจะใช้กาพย์สร้างสรรค์ผลงานเพื่อสนองอารมณ์ความรู้สึกเน้นการพรรณนารำพึงรำพัน มีสุนทรียภาพอันไพเราะงดงาม แต่ในยุคต่อมาจะใช้กาพย์ในลักษณะมุ่งเสนอความคิดที่รับใช้สังคมมากขึ้นโดยสะท้อนภาพสังคม การเป็นปากเป็นเสียงของผู้ยากไร้ การให้ความสำคัญแก่ผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนชี้ให้เห็นความอยุติธรรมในสังคม (ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์, 2549, น. 61) จะเห็นได้ว่ากาพย์เป็นคำประพันธ์ที่สามารถนำมาปรับใช้กับเนื้อหาได้หลากหลาย เนื่องจากไม่มีการกำหนดเสียงครุลหุและมีข้อบังคับสัมผัสที่ไม่ยุ่งยาก กวีสมัยใหม่จึงนำกาพย์มาสร้างบทคร่ำครวญอย่างแพร่หลาย ดังตัวอย่างการใช้กาพย์ยานี 11 มาพรรณนาคร่ำครวญสื่อความรู้สึกทุกข์ใจจากการขาดไร้น้ำใจจากคนที่ใกล้ชิด ดังปรากฏใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ความว่า

บางทีจะหนีทุกข์ อันโหมรุกและรัดรึง
หนีเศร้าอันเหงาซึ้ง ณถลางเงาที่เหงางัน
ไร้ญาติแถมขาดใย เพราะยากไร้เข้าโรมรัน
ผองเพื่อนก็เคลื่อนผัน มิคบค้าสมาคม
แปลกหน้าจะหาใน น้ำใจใสต้องซานซม
ซอนเซาะใส่เสาะสม กลับยากเห็นและเร้นหาย

(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น. 84-85)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้กาพย์ยานี 11 ที่มีจังหวะเนิบช้าจึงเหมาะแก่การพรรณนาคร่ำครวญหรือถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ใจของกวี โดยกวียังคงใช้จำนวนคำวรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 6 คำและการรับส่งสัมผัสบังตามขนบ กล่าวคือในบทแรกกวีใช้สัมผัสบังคับในคำว่า “ทุกข์” ส่งสัมผัสไปยังคำว่า “รุก” เพื่อสื่อความว่ากวีปรารถนาจะหนีความทุกข์ที่เข้ามาคุกคามหรือต้อนกวีให้จนมุม แต่ความทุกข์กลับ “รัดรึง” หรือผูกแน่นยิ่งขึ้น กวีกำหนดให้คำว่า “ซึ้ง” มารับสัมผัสกับคำว่า “รัดรึง” เพื่อสื่อความต่อเนื่องของอารมณ์ความรู้สึกว่านอกจากความทุกข์โศกที่ติดอยู่ในใจกวีแล้วยังมีความเหงาที่กวีรู้สึกอยู่ในส่วนลึกจนยากที่ใครจะรับรู้ได้ ในบทที่ 2 กวีใช้สัมผัสบังคับในคำว่า “(ขาด)ใย-(ยาก)ไร้” เพื่อสื่อความว่าความทุกข์และความเหงาที่เกิดขึ้นภายในใจของกวีนั้นมีสาเหตุมาจากการขาดเยื่อใยหรือขาดสัมพันธ์กับญาติ และต้องประสบกับการขาดแคลนทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต กวียังเลือกใช้คำว่า “โรมรัน” หมายถึงรบพุ่งเข้ามา ให้ส่งสัมผัสไปยังคำว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

“ผัน” หมายถึง การเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงภาวะแห่งทุกข์ที่ประดังเข้ามาในชีวิตกวีให้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเพื่อนที่ไม่ยอมคบหาด้วยเพราะความยากจนของกวี ในบทสุดท้าย กวีเน้นใช้คำที่มีเสียงเสียดแทรกเพื่อสื่อถึงความเคลื่อนไหวที่ไม่ราบรื่นในที่นี้คือชีวิตของกวีที่ต้อง “ซานซม” คือกระเสือกกระสนไปอย่างสิ้นท่าหรือสิ้นคิด หรือ “ซอนเซาะใส่เสาะสม” สื่อถึงการสืบเสาะหรือค้นหาน้ำใจจากใครก็ไม่ได้ ภาวะที่กวีไม่สามารถหาน้ำใจที่ “ใส” หรือบริสุทธิ์ “ใน” ใจใครได้ กวีจึงตกอยู่ในสภาพที่แปลกแยกจากผู้คนและทุกข์ระทมมากยิ่งขึ้น นอกจากกวีจะกำหนดรับส่งสัมผัสเสียงสระตามข้อบังคับแล้ว จะสังเกตได้ว่ากวีเพิ่มเสียงสัมผัสภายในวรรคอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ ในวรรคหน้ากวีจะให้คำที่ 2 กับคำที่ 4 เสียงสระเดียวกัน ส่วนวรรคหลังกวีจะให้คำที่ 3 กับคำที่ 5 มีเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระเดียวกัน การเพิ่มสัมผัสนี้ไม่เพียงสร้างความไพเราะเท่านั้น หากยังช่วยสอดประสานความต่อเนื่องแห่งอารมณ์ทุกข์ใจของกวีให้ผู้อ่านได้สัมผัสหรือรับรู้ร่วมไปกับกวีง่ายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้กวีสมัยใหม่ยังใช้กาพย์ฉบัง 16 มาสร้างบทคร่ำครวญเพราะคำประพันธ์ชนิดนี้สามารถบรรจุข้อความในวรรคแรกและวรรคสุดท้ายได้มากวรรคละ 6 คำ คั่นด้วยข้อความช่วงสั้น ๆ ในวรรคที่สอง 4 คำจึงทำให้เกิดลำนำเสียง อีกทั้งมีการรับส่งสัมผัสนอกระหว่างวรรคที่ไม่ซับซ้อนทำให้ง่ายต่อการแต่งหรือใช้ดำเนินเรื่องหรือพรรณนาความได้ดี ดังตัวอย่างการใช้ลีลาของกาพย์ฉบัง 16 มาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อให้เห็นวัฏจักรของชีวิตโดยกวีกำหนดให้ธรรมชาติแสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเช่นเดียวกับมนุษย์ ปรากฏในบท “เหลือจากลา” ใน *น้ำพุรุ้ง* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

ปลิดโปรยโรยรายปรายลม ลอยหลงลงซม
ร่วมซึมขรึมเศร้าเนาดิน
ร่วงลาฟ้าอุ่นคุ้นชิน ลานกผกผิน
ลาม่านหมอกเหมือนเลือนราง
ลามวลต้นไม้ใบบาง ลาดอกไม้พลาง
ลาสิ้นกลิ่นกลั่นอันขจาย
ลมเอยเคยไกวให้สบาย ร่ำรื้อทำลาย
ฉีกพุ่มพรากทรงลงพลัน
เปลือยกิ่งเกะกะคละกัน ใหญ่น้อยนับอนันต์
เงียบงำกรำเงามัวมล
เผยรูปซูบผอมยอมทน เหมือนพร้อมผจญ
ผิดรูปผิดร่างอย่างเคย

Ref. code: 25595506032373NOS

เหลือเหลืองใบลาญผ่านเลย ใบเขียวค่อยเผย
เกาะคาค่าคบสงบใบ
ไม่ร่วมอำลาอาลัย ไม่สะเทือนใจ
ยังคงชูกิ่งนิ่งนาน

(น้ำพุรุ้ง, 2538, น. 25)

กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยการใช้ลีลาของกาพย์ฉบัง 16 โดยกำหนดความในบทแรกให้ผู้อ่านเห็นภาพใบไม้ที่ “ปลิด” หรือกำลังหลุดออกจากกิ่งและเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำ /ปร/ เพื่อสื่อถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของใบไม้ และเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะ /ล/ ติดกันในคำว่า “ลม...ลอยหลงลม” เพื่อให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวอย่างช้า ๆ ไปสู่พื้นดิน ความเปลี่ยนแปลงของใบไม้นี้จึงนำไปสู่บรรยากาศเหงาหงอยไม่เบิกบานดังความในวรรคสุดท้ายที่กวีเลือกบรรจุคำที่บ่งบอกความรู้สึกที่หลากหลายคือ “ซึมขรึมเศร้า”

ความในบทที่ 2-3 จะสังเกตได้ว่ากวีซ้ำคำว่า “ลา”หลายแห่งเพื่อต้องการเน้นย้ำการบอกลาสรรพสิ่งรอบกายทั้งท้องฟ้า นก ม่านหมอก ต้นไม้ ดอกไม้ และกลิ่นหอม เนื่องจากเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในความบท 4 ว่าจากที่มีเคยมีลมพัดไกวใบไม้ให้สบาย ลมกลับกลายเข้ามาทำลาย “ฉีกพุ่มพรากลงพลัน” หรือทำลายใบไม้ที่รวมกันให้แยกขาดออกจากกันอย่างรวดเร็ว

ความในบทที่ 5-7 กวีบรรจุคำที่สื่อให้เห็นถึงสภาพของใบไม้ที่เปลี่ยนไปทั้งรูปร่างลักษณะในคำว่า “ซูบผอม” “ผิดรูปผิดร่าง” และสีในคำว่า “เหลืองเหลือง” อันเป็นสีของใบไม้ที่กำลังเสื่อมสลาย ในขณะเดียวกันก็มีใบไม้ใบใหม่กำลังระบัดเข้ามาแทนที่ดังที่กวีใช้คำบ่งบอกสีของใบไม้ใบใหม่ว่า “ใบเขียว” ซึ่งการเกิดใหม่ของใบไม้นี้ “ไม่ร่วมอำลาอาลัย” และ “ไม่สะเทือนใจ” กับใบไม้ที่ร่วงโรยเหลือแต่กิ่งก้านที่ยิ่งอยู่

การใช้ลีลาของกาพย์ฉบัง 16 นี้เอื้อต่อการพรรณนาคร่ำครวญเพราะบรรจุคำในวรรคแรกและวรรคสุดท้ายได้มาก ส่วนวรรคที่สองช่วยให้เกิดลำนำของเสียงที่เชื่อมความต่อเนื่องในการสื่อความถึงการแตกดับและการเกิดใหม่ของธรรมชาติเพื่อชี้ให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังของชีวิตว่าทุกสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะช่วงชีวิตที่ประสบกับความแปรปรวนหรือเปลี่ยนแปลงไปจากสภาวะเดิมอันนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์เศร้าซึมเช่นเดียวกับใบไม้ที่กวีใช้เป็นสื่อแทนชีวิตมนุษย์

กวีไทยสมัยใหม่ยังใช้กาพย์สุรางคนางค์ 28 มาสร้างบทคร่ำครวญเนื่องจาก “กาพย์ชนิดนี้มีลักษณะท่วงทำนองเนิบช้าเลื่อนไหลเป็นช่วง ๆ แต่กระชั้นเข้ามามากกว่ากาพย์ยานี 11 และกาพย์ฉบัง 16 เพราะกาพย์สุรางคนางค์นั้นจะประกอบไปด้วยวรรคสั้น ๆ วรรคละ 4 คำเรื่อยไปจนครบ 7 วรรค มักใช้แต่งประกอบฉันท์ ชมความสวยงามของธรรมชาติ เล่าเรื่องหรือ

Ref. code: 25595506032373NOS

แถลงการณ์" (ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์, 2549, น. 64) ดังตัวอย่างการใช้กาพย์สุรางคนางค์ 28 มาสร้างบทครำ่ครวญโดยพรรณนาถึงการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอย่างรวดเร็วเพื่อสื่อถึงความผันผวนของชีวิตที่นำไปสู่ความทุกข์ร้อนใจ ดังความในบท เฉลิมจรรโลงโมลี ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

เปลี่ยนแปรเปลี่ยนแปลง เหลืองด่วนสำแดง
แซมใบระบาย เหมือนแซมเศร้าโศก
วิปโยคเหลือหลาย ร่วงฟ้ากระจาย
ห่มให้ธรณี
ร่วงไปร่วงไป ร่วงร้อยอาลัย
อดีตเคยสดขจี ร้างสิ้นสุมทุม
ประชุมโศกี เทวษร้อนทวี
ทนแล้งระทม

(ในเวลา, 2541, น. 93-94)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ใช้กาพย์สุรางคนางค์ 28 มาถ่ายทอดภาพของต้นไม้ที่กำลังแปรเปลี่ยนสภาพไป ซึ่งความในบทแรก วรรคแรกกวีเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำ /ปล/ /ปร/ เพื่อสื่อถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปรไปจากลักษณะเดิมหรือภาวะเดิมในที่นี้คือใบไม้ ความในวรรคที่ 2 กวีใช้คำบ่งบอกสี “เหลือง” เพื่อแสดงให้เห็นภาพของใบไม้ที่กำลังเปลี่ยนสี ความในวรรคที่ 3 และ 4 กวีเลือกใช้คำที่มีเสียงเสียดแทรกคือ “แซม” เพื่อสื่อถึงความเคลื่อนไหวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ค่อย ๆ แทรกเข้ามา ในที่นี้คือความรู้สึก “เศร้าโศก” และกวีเน้นย้ำความรู้สึกนี้อีกในความวรรคที่ 5 โดยเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันว่า “วิปโยค” เมื่อเห็นความเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมคือใบไม้แตกกระจายร่วงจากกิ่งก้านไปสู่พื้นดิน ซึ่งกวีพรรณนาความไว้ในวรรคที่ 6 และ 7

ความในบทที่ 2 ในวรรค 1 และ 2 กวีเลือกใช้คำที่มีพยัญชนะเสียง /ร/ หลายคำซึ่งเป็นเสียงที่ให้ความรู้เคลื่อนไหวเร่งกระชั้นไม่น้อย ในที่นี้คือภาพของใบไม้ที่ร่วงลงสู่พื้นดินอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ความนี้สอดรับกับวรรคที่ 3 และ 4 ที่กล่าวรำลึกถึงอดีตของใบไม้ที่ “เคยสดขจี” หรือบ่งบอกรูปลักษณะของใบไม้ที่อยู่ในช่วงแรกรุ่น แต่ตอนนี้ได้เสื่อมสลายไปจนสิ้น ซึ่งภาพความทรงจำที่เกิดขึ้นนี้ยิ่งเร้าอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าทุกข์ใจดังที่กวีกล่าวไว้ในวรรคที่ 5-7 และจะสังเกตได้ว่ากวีเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะ /ท/ หลายคำ ได้แก่ “เทวษ” “ทวี” “ทน” “ระทม” เพื่อให้เกิดความรู้สึกปะทะรุนแรงของอารมณ์ทุกข์โศกเพิ่มมากขึ้น

Ref. code: 25595506032373NOS

การใช้ลีลาของกาพย์สุรางคนางค์ที่ประกอบไปด้วยวรรคสั้น ๆ วรรคละ 4 คำ เพื่อพรรณนาภาพใบไม้ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นช่วง ๆ ที่ให้ความรู้สึกกระชั้นเข้ามาหรือเปลี่ยนผันอย่างรวดเร็วซึ่งสอดรับกับคำที่กวีเลือกมาใช้ถ่ายทอดอารมณ์ สภาวะความเสื่อมสลายของธรรมชาตินี้จึงสื่อนัยถึงชีวิตของมนุษย์ที่ประสบความผันผวนท่ามกลางสิ่งแวดล้อมนำไปสู่ความรู้สึกเศร้าโศกและทุกข์ระทมใจในช่วงที่รับสภาพความเปลี่ยนแปลงไม่ได้

จะเห็นได้ว่า กาพย์เป็นคำประพันธ์ที่มีท่วงทำนองเนิบช้าเลื่อนไหลเป็นจังหวะด้วยน้ำหนักของเสียงที่สม่ำเสมอ ประกอบกับข้อบังคับสัมผัสระหว่างวรรคและระหว่างบทที่ไม่ซับซ้อน และสามารถบรรจุคำในวรรคได้มากจึงเอื้อต่อการคร่ำครวญและเอื้อต่อการสร้างความไพเราะ กวีไทยสมัยใหม่จึงนำกาพย์มาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ตลอดจนนำมาใช้เสนอความคิดอันเกี่ยวกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย

(4) ฉันท์

ฉันท์ คือลักษณะถ้อยคำที่กวีได้ร้อยกรองขึ้นให้เกิดไพเราะซาบซึ้งโดยกำหนดคณะ ครุลหุ และสัมผัสไว้เป็นมาตรฐาน ซึ่ง “ลักษณะการใช้ ครุ ลหุ ในการแต่งฉันท์ของกวีมี 2 แบบคือ กำหนดตามการออกเสียงหนัก-เบาแบบหนึ่ง และกำหนดตามอักขรวิธีอีกแบบหนึ่ง ฉันท์ในสมัยโบราณกวีมักแต่งโดยกำหนดครุ-ลหุ ตามการเปล่งเสียง เมื่อเอาอักขรวิธีเข้าจับจึงไม่ได้ลักษณะของครุ-ลหุ ทำให้เป็นที่กล่าวกันว่า โบราณแต่งฉันท์ไม่เคร่งครัดครุ-ลหุ” (กรมศิลปากร, 2544, น. 266) คำฉันท์แต่ละชนิดมีเสียงและลีลาจังหวะแตกต่างกัน แต่กวีไทยสมัยใหม่จะไม่ผูกขาดว่าลีลาของฉันท์ชนิดหนึ่งต้องเหมาะแก่การนำไปใช้สื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกหรือสาระสำคัญของเรื่องเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่กวีจะคำนึงว่าลีลาจังหวะของเสียงหนักเบานั้นช่วยให้สัมฤทธิ์ผลในการสื่ออารมณ์หรือไม่อย่างไร ดังคำกล่าวของดวงมน จิตร์จำนงค์ (2536, น. 21) ที่ว่า

> อาจมีคำถามว่า อีทิสังฉันท์ ผูกขาดแต่เฉพาะการแสดงอารมณ์โกรธเท่านั้นหรือหากนำไปใช้แสดงอารมณ์อื่นจะถูกหรือผิดคำตอบด้วยเหตุผลในการศึกษาเชิงสุนทรียภาพก็คือ การตัดสินผิด-ถูกไม่ใช่สิ่งจำเป็น แต่ข้อควรพิจารณาก็คือ ฉันทลักษณ์ (รูปแบบซึ่งในที่นี้ก็คือจังหวะหนัก-เบาแห่งเสียงของถ้อยคำที่ประกอบต่อเนื่องกัน) นั้นมีลีลาอย่างไร เมื่อนำไปใช้ในอีกอารมณ์หนึ่งสามารถสื่ออารมณ์นั้นได้อย่างประสบผลสำเร็จหรือไม่ หากทำได้เป็นเพราะเหตุใด และหากล้มเหลวเป็นเพราะเหตุใด

Ref. code: 25595506032373NOS

การให้ความสำคัญกับเสียงหนัก-เบาแห่งเสียงของฉันท์นี้ จึงปรากฏกวีสมัยใหม่นำฉันท์หลายชนิดมาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย ดังตัวอย่างการใช้ฉันท์มาณวกฉันท์ 8 “คำฉันท์นี้มีลีลาประดุจหนุ่มน้อยมีลักษณะทำนองสนุกสนาน เร้าใจ คึกคะนอง ผาดโผน เหมาะสำหรับเนื้อความที่สนุกสนาน ร่าเริง ตื่นเต้น เร้าใจ ผจญภัย ผาดโผน” (ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์, 2549, น. 94) หากกวีไทยสมัยใหม่นำลีลาของมาณวกฉันท์ 8 มาใช้กับการคร่ำครวญถึงชีวิตในวัยเยาว์ที่มีแต่ความทุกข์เพราะไร้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งการเรียนก็ไม่ประสบความสำเร็จ แม้จะบวชเรียนหวังพึ่งศาสนาเพื่อคลายความทุกข์ กลับต้องเผชิญกับความทุกข์ตรอมตรมยิ่งขึ้นเพราะเห็นพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในทางมิชอบ ดังปรากฏในบท “ทากเหลือง” ใน *บนถนนและทางผ่าน* ของคมทวน คันธนู ความว่า

เด็กจรจัด กลัดมนกลุ้ม
ทุกขระรุม แลบ่ละลาย
เรียนก็ทุรัง ซังกะจะตาย
หน้ารีละม้าย ไม้ผุชรา
ล่วงลุประเมิน เกินจะประมวล
ภิกษุก็ชวน มานพมา
หวังทะนุวัด จัดธุระหา
บนกุฏิอา- ศัยสิประจำ
จึงทะลุเห็น เป็นปฏิปักษ์
สงฆ์อปลักษณ์ เหลือจะระกำ
โกนศิรเลี่ยน เรียนอภิธรรม
แต่จิตดำ ดุจตะโก

(บนถนนและทางผ่าน, 2526, น. 72-73)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีใช้มาณวกฉันท์ที่มีเสียงหนักเบาสลับกับเบาหนัก ทุกวรรคให้ความรู้สึกถึงการเคลื่อนไหวในจังหวะขึ้นลงหรือเนิบช้าจากเสียงหนักสลับกับถี่กระชั้นจากเสียงเบา เป็นการประสานของเสียงที่เกิดจากความขัดกันซึ่งให้ผลกระทบต่อการแสดงความทุกข์ระทมของกวีที่หลั่งไหลพรั่งพรูออกมาผ่านการคร่ำครวญ กล่าวคือ ในบทแรก กวีพรรณนาถึงชีวิตของตนในวัยเด็ก ในวรรคแรกว่าเป็น “เด็กจรจัด”คือร่อนเร่และไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ส่งผลให้แสดงความรู้สึกในวรรคต่อมาว่า “กลัดมนกลุ้ม” คำว่า “มน” เป็นคำบาลีอ่านว่า มะนะ ในที่นี้คือสื่อความรู้สึกกลุ้มใจ

Ref. code: 25595506032373NOS

ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรต่อไป จึงเกิดความรู้สึกที่ซับซ้อนมากขึ้นดังปรากฏในความวรรคที่ 3 คือเกิดความรู้สึก “ทุกข” เป็นคำบาลีสันสกฤตสื่อความไม่สบายกายใจที่เข้ามา “ระรุม” คือประดังห้อมล้อมเข้ามา ซึ่งความรู้สึกนี้ไม่หายไปจากใจได้ง่ายดังความในวรรค 4 ที่ว่า “แลบ่ละลาย” กวีได้พรรณนาขยายความต่อในวรรค 5 และ 6 เพื่อบ่งบอกถึงชีวิตที่ผ่านมาว่าการเรียนก็ “ทุรัง” คือเรียนไม่เข้าเรื่องอีกทั้ง “ซังกะจะตาย“ แสดงความรู้สึกฝืนใจที่จะทำอย่างเสียไม่ได้ กวีจึงยอมแพ้กับการเรียนเพราะอายุก็มากเกินที่จะเรียนต่อไปแล้วดังที่แสดงความเปรียบอายุมากกับไม้ผุไว้ใน 2 วรรคสุดท้ายความว่า “หน้ารึละม้าย ไม้ผุชรา”

การพรรณนาความในบทที่ 2 ในบาทแรกว่า “ล่วงลุประเมิน” แสดงถึงช่วงเวลาที่ผ่านมาเท่าที่กวีจะประมาณค่าได้นั้นก็ “เกินจะประมวล” หรือพ้นช่วงที่จะรวบรวมเวลาที่เสียไปได้ทั้งหมดแล้ว จึงตัดสินใจเข้าบวชเรียนตามคำที่ “ภิกษุก็ชวน” ดังปรากฏในบาทที่ 2 และกวีได้กล่าวถึงความหวังในการบวชเรียนครั้งนี้ในความบาท 3 และ 4 ว่า “หวังทะนุวัด” คือมีความตั้งใจจะเอาใจใส่ดูแลรักษาวัดให้เจริญยิ่งขึ้น และจะ “จัดธุระหา” หรือทำหน้าที่การงานที่พึงกระทำอยู่บน “กุฏิ” ของวัดที่อาศัยอยู่เป็นประจำ

การพรรณนาความในบทที่ 3 กล่าวถึงการเข้ามาในวัดเพื่อหวังคลายความทุกข์นั้นกวีกลับทุกข์ตรมมากยิ่งขึ้นเพราะเห็น “สงฆ์อปลักษณ์” คำว่า “อปลักษณ์” หมายถึงชั่ว ในที่นี้คือกวีเห็นพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในทางชั่วเลวร้ายจนกวี “เหลือจะระกำ” คือแสดงความรู้สึกทุกข์ใจมากเกินจะรับไว้ได้ และตระหนักแล้วว่าถึงแม้พระสงฆ์จะ “โกนศิรเลี่ยน” คือโกนผมจนหมดและ “เรียนอภิธรรม” คือเรียนในสิ่งอันเป็นคุณความดีให้พึงประพฤติปฏิบัติในศาสนา ก็กลับมีจิตใจมืดมัว ดังที่กวีใช้จินตภาพเปรียบเทียบจิตใจชั่วร้ายกับชื่อพรรณไม้ที่มีเปลือกสีดำว่า “แต่จิตดำ ดุจตะโก”

การใช้มาณวกฉันท์ 8 ที่มีลีลาและจังหวะหนักเบาอย่างสม่ำเสมอนี้จึงช่วยสื่อความต่อเนื่องของบทพรรณนาคร่ำครวญที่ไม่ช้าและไม่ถี่กระชั้นจนเกินไป แต่เสียงที่ขัดกันมีผลต่อการแสดงความรู้สึกทุกข์ใจของกวีในช่วงวัยเยาว์ และความรู้สึกนี้ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อ กวีเห็นการปะพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ไม่เหมาะสม กวีจึงรู้สึกไม่มีที่พึ่งทางใจเหมือนที่ตนตั้งใจไว้อีกต่อไป

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญด้วยการใช้วสันตดิลกฉันท์ 14 “คำฉันท์ชนิดนี้มีลีลาประดุจสายฝนอันงดงาม มีทำนองลีลาไพเราะสละสลวย เหมาะสำหรับเนื้อหาในเชิงพรรณนาความงดงามของสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมบารมีพระมหากษัตริย์ ชมบ้านเมือง พระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม ชมธรรมชาติ ชมความงามของสตรี” (ชูศักดิ์ ศุกรนันท์, 2549, น. 93) และคำฉันท์นี้นับว่ามีความไพเราะที่สุดและมักใช้ในการแต่งเกี่ยวกับบทโศก (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2531, น. 454) กวีไทยสมัยใหม่นำลีลาของวสันตดิลกฉันท์ 14 มาคร่ำครวญเพื่อสื่อถึงความเศร้าโศกของชีวิต

Ref. code: 25595506032373NOS

เด็กที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเนื่องมาจากการขาดไร้ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังปรากฏใน *วันวัยในชีวิต* ของคมทวน คันธนู ความว่า

เด็กน้อยพเนจรขนัด กลสัตว์กระเชิงเดิน
เกิดมาอนาถ(ะ)และเผชิญ วิปโยคบ่หยุดเห็น
วัยเรียนมิเรียนเพราะธนะไร้ ผิว์จะไขว่ก็ลำเค็ญ
เรียนหิวและโหดประลุประเด็น อวิชาน่ะชิมชม
(วันวัยในชีวิต, 2531, น. 49)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้ลีลาของวสันตดิลกฉันท์ 14 ที่เริ่มต้นบทกับปิดท้ายบทด้วยคำครุ แต่ระหว่างวรรคแทรกคำลหุไว้หลายตำแหน่ง การสลับตำแหน่งของครุลหุ ทำให้เกิดผลต่อการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่เยิ่นเย้อแช่มช้าจนเกินไป จึงเหมาะแก่การคร่ำครวญดังความในบทที่ 1 บาทแรกกวีคร่ำครวญถึงชีวิต “เด็กน้อย” ที่ต้อง “พเนจร” หรือร่อนเร่ไปอย่างไร้จุดหมาย ซึ่งมีเด็กที่ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมากดังที่กวีเลือกใช้คำว่า “ขนัด” แสดงถึงความแออัดเป็นแถว เป็นแนว กวีจึงขยายความสืบต่อมาโดยเปรียบเด็กที่ร่อนเร่ว่าไม่ต่างไปจาก “กลสัตว์กระเชิงเดิน” คือเหมือนสัตว์ที่มีผมยุ่งเหยิง รุงรังเดินอยู่ทั่วไป ในบาทที่ 2 กวีใช้คำว่า “อนาถ(ะ)” เป็นคำบาลีสันสกฤตเพื่อสื่อถึงชีวิตของเด็กว่าเกิดมาก็ไร้ที่พึ่งพาทั้งยังต้องเผชิญกับความรู้สึก “วิปโยคบ่หยุดเห็น” คำว่า “วิปโยค” เป็นคำบาลีหมายถึงความเศร้าโศกและความพลัดพรากจากบ้านไม่มีวันสิ้นสุด

ความในบทที่ 2 บาทแรกกวีพรรณนาคร่ำครวญถึงปัญหาที่เด็กพเนจรต้องทุกข์ทนยิ่งขึ้นคือ “วัยเรียนมิเรียนเพราะธนะไร้” คือในวัยเด็กเช่นนี้ก็ไม่ได้เรียนด้วยสภาพชีวิตที่ขาดไร้เงิน ในวรรคต่อมากวีใช้คำว่า “ผิว์” เป็นคำสันสกฤตหมายถึง หากว่า, แม้นว่าแล้ว ตามด้วยความ “จะไขว์ก็ลำเค็ญ” เพื่อสื่อถึงการต่อสู้ดิ้นรนของเด็กที่แม้นว่าจะไขว่คว้าหรือพยายามจะเรียนหนังสือมากเท่าไรก็ประสบกับความลำบากอยู่ดี ในบาทที่ 2 กวีพรรณนาสภาพชีวิตของเด็กพเนจรต่อไปว่าไม่ใช่แค่เรียนไม่ได้เท่านั้น หากเด็กเหล่านี้ยังต้อง “เรียนหิวและโหด” คือเรียนรู้ความหิวโหยจากการขาดไร้อาหารและเรียนรู้ความโหดร้ายในสังคม จนรู้สึกว่าตนจะ “ประลุประเด็น” หรือรู้ถึงข้อสำคัญในชีวิต นั่นคือ “อวิชาน่ะชิมชม” หรือรู้ซึ้งถึงความไม่รู้แจ้งไว้ต่างการลองลิ้มรสอาหาร

การใช้วสันตดิลกฉันท์ 14 ที่มีลีลาท่วงทำนองเหมาะกับเนื้อหาในเชิงพรรณนาหรือแต่งเกี่ยวกับบทโศกนี้ แสดงให้เห็นว่ากวีสมัยใหม่รู้จักเลือกลีลาของฉันท์มาคร่ำครวญได้

Ref. code: 25595506032373NOS

อย่างเหมาะสมกับเนื้อความอันเกี่ยวกับชีวิตที่ขาดไร้ปัจจัยพื้นฐานทั้งที่พักอาศัย อาหาร และการเรียน จึงมีชีวิตที่ลำบากยากเข็ญ ลีลาของฉันท์ที่บรรจุคำทั้งครุและลหุส่งผลให้เกิดท่วงทำนองและช่วยเสริมอารมณ์ให้ผู้รับสารเกิดจินตนาการร่วมรับรู้ความรู้สึกและความคิดของกวีได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญด้วยการใช้สัททุลวิกีฬิตฉันท์ 19 แม้ “คำฉันท์ชนิดนี้มีลีลาประดุจเสือผยอง มีทำนองสง่างาม น่าเกรงขาม มีความขลัง และศักดิ์สิทธิ์เคร่งขรึม เอาจริงเอาจัง เหมาะกับเนื้อหาที่เป็นบทอาศิรวาท บทไหว้ครู ที่เรียกว่า บทประณามพจน์ หรือจะกล่าวถึงบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบทสดุดีต่าง ๆ” (ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์, 2549, น. 93) แต่กวีไทยสมัยใหม่ได้นำลีลาของสัททุลวิกีฬิตฉันท์ 19 มาพรรณนาครำ่ครวญถึงชีวิตของตนตั้งแต่เกิดจนเติบโตว่าต้องอดอยากยากไร้ทั้งอาหารและเงินทองจึงตกอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยไม่มีสิทธิ์เท่าเทียมผู้อื่น ดังปรากฏในบท “เหยื่ออันโอชะ” ใน *บนถนนและทางผ่าน* ของคมทวน คันธนู ความว่า

เกิดมาในขณะที่ประดาทุรขนัด
โดยรอบระบอบรัด ระราน
หิวข้าวข้าวจะขยอกและกรอกพิศบ่พาน
โหยหาเพราะอาหาร มิเห็น
เติบโตคราวกระเพาะคราวกระโหยปะทุประเด็น
ท่ามความลำเค็ญเข็ญ ระคาย
.....
คือวงจรวฏจักรกระยาจกทะลวง
ไร้ปากและไร้ปวง ปทีป
ทั้งมืดทึบสติสัมปชัญญะบถตีบ
อับเฉาตลอดชีพ เผชิญ
เป็นเหยื่อโอชะแห่งระบบตะกละเจริญ
เหงาหงอยเพราะเงินงำ บ่โง

(บนถนนและทางผ่าน, 2526, น. 125-126)

บทกวีข้างต้น ความในวรรคแรก กวีพรรณนาครำ่ครวญถึงชีวิตของตนว่าตั้งแต่เกิดมาก็มีแต่ “ทุร” เป็นคำบาลีหมายถึง ความยากลำบากหรือความไม่มี ที่ “ประดา” หรือเรียงหน้ากันเข้ามาจน “ขนัด” แสดงความรู้สึกแออัด ส่วนในวรรคที่ 2 และ 3 กวีเลือกใช้พยัญชนะเสียง /ร/ ทั้ง 2 วรรคเป็นเสียงที่ให้ความรู้เคลื่อนไหวเร่งกระชั้นไม่น้อย ในที่นี้คือความรู้สึกทุกข์ยากลำบาก

Ref. code: 25595506032373NOS

ที่รายล้อมเข้ามาผูกรัดให้แน่นขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ชีวิตเดือดร้อน ความในบาทที่ 2 กวีพรรณนาภาพความลำบากว่าแม้จะ “หิวข้าว” แต่ข้าวที่จะ “ขยอก” และ “กรอก” แสดงอาการกลืนอาหารลงคอไปทีละนิด ก็ “บ่พาน” คือไม่มีข้าวจะกินเลย เป็นผลให้กวี “โหยหา” หรือร่ำร้องถึงอาหาร สอดรับกับวรรคสุดท้ายของบทว่า “มิเห็น” คำนี้บ่งบอกถึงความรู้สึกผิดหวังของกวีที่ขาดไร้อาหารมาอย่างต่อเนื่อง ความในบาทที่ 3 กวีพรรณนาความว่าเมื่อคราว “เติบโต” ก็ยังคง “กระเพาะคราก” ให้ความรู้สึกถึงเสียงท้องที่ร้องดัง เพราะไม่มีอาหารมาประทังชีวิต อันส่งผลให้กวีแสดงอาการร้องไห้ครั่ำครวญออกมาอย่างรุนแรงดังที่กวีใช้คำว่า “คระโหยปะทุ” ส่วนในวรรคที่ 2 กวีใช้คำว่า “ลำเค็ญ” “เข็ญ” เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันสื่อความรู้สึกลำบากยากแค้น ความรู้สึกนี้ยังสืบต่อมาในวรรคสุดท้ายของบทว่า “ระคาย” คำในวรรคนี้บ่งบอกถึงการขาดไร้ที่เข้ามากระทบกระเทือนกายใจให้เกิดความไม่สุขใจ

การพรรณนาครั่ำครวญในช่วงหลัง ในความบาทแรก กวีได้กล่าวว่าความหิวโหยเพราะไม่มีอาหารนั้นคือ “วงจรวฏจักร” หรือช่วงระยะเวลาของความหิวโหยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและวนเวียนซ้ำแล้วซ้ำเล่า อันเป็นวิถีชีวิตของ “กระยาจก” หรือคนขอทานหรือคนยากจน นอกจากนี้วิถีชีวิตของคนยากยัง “ไร้ปาก” คือไม่มีสิทธิ์มีเสียงที่จะร้องขอใครได้และ “ไร้ปวงปทีป” คำว่า “ปทีป” เป็นคำบาลีหมายถึงแสงสว่าง ในที่นี้สื่อถึงการขาดไร้แสงสว่างหรือความดีงามเข้ามาในชีวิต ซึ่งกวีได้พรรณนาความสืบเนื่องมาในบาทที่ 2 ว่าที่ไม่มีสิทธิ์เสียงเท่าเทียมคนอื่นเป็นเพราะ “มืดทึบสติสัมปชัญญะ” คำว่า “สติ” เป็นคำว่าบาลีสันสกฤตหมายถึงความรู้ตัวหรือความรู้สึกผิดชอบ ส่วนคำว่า “สัมปชัญญะ” เป็นคำบาลีหมายถึงความรู้ตัวอยู่เสมอหรือความไม่เผลอตัว แต่ในบริบทนี้กวีไม่ระลึกนึกถึงตัวเองหรือเผลอตัว จึงมีชีวิตที่ “อับเฉา” คือไม่สดชื่น ไม่ชื่นบาน “ตลอดชีพ” ความในบาทสุดท้าย กวีพรรณนาความขาดไร้สติของตนส่งผลให้ตนกลาย “เป็นเหยื่อ” ของ “ระบบตะกละเจริญ” คือตกอยู่ในสถานะที่ตกต่ำ เสียเปรียบ หรืออยู่ใต้อำนาจของคนที่เหนือกว่า อีกทั้งประสบกับชีวิตที่ไม่มีเงิน จึงต้องเผชิญกับความ “เหงางอย” และ “ปโง” เป็นวรรคสุดท้ายที่สื่อความว่าไม่สามารถยกสถานะของตนให้สูงขึ้นได้อีกแล้ว

การใช้สัททุลวิกีฬิตฉันท์ 19 ที่มีลีลาสง่างาม เคร่งขรึม ศักดิ์สิทธิ์นี้แสดงให้เห็นว่า กวีไทยสมัยใหม่มิได้ผูกขาดอยู่แต่เฉพาะเนื้อหาที่เป็นบทไหว้ครูหรือบทประณามพจน์ตามขนบนิยมเท่านั้น หากกวีนำลีลาของฉันท์ชนิดนี้มาสร้างบทครั่ำครวญสื่อถึงชีวิตที่ทุกข์ยากลำบากได้อย่างเหมาะสมด้วยความเข้าใจจังหวะของเสียงหนัก-เบาที่เรียงร้อยต่อกันในแต่ละวรรคสอดรับกับความหมายของคำที่กวีเลือกสรรมาแต่งตามกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์เพื่อสื่อแสดงอารมณ์ให้ผู้รับสารเกิดอารมณ์คล้อยตาม

Ref. code: 25595506032373NOS

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่มิใช่เพียงการใช้ฉันทลักษณ์ตามแบบแผนเท่านั้น หากปรากฏการนำแบบแผนฉันทลักษณ์เดิมมาปรับเปลี่ยน อันเป็นการรับอิทธิพลสืบทอดของเก่ามาสร้างสรรค์ใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างและเสพในโลกของวรรณศิลป์ ดังตัวอย่างที่คมทวน คันธนู นำแบบแผนของวิชชุมมาลาฉันท์ 8 มาปรับแปลงด้วยการเติมลหุแทรกกลางทุกวรรค จากเดิมที่มีวรรคละ 4 คำ เป็นวรรคละ 5 คำ แล้วกำหนดชื่อเรียกฉันท์ที่ปรับแปลงนี้เสียใหม่ว่า คมแฝกฉันท์ 40 “การที่กวีเรียกฉันท์ชนิดนี้ให้เป็นฉันท์ 40 สืบเนื่องจากที่กวีเรียกวิชชุมมาลาฉันท์ว่าเป็นฉันท์ 32 โดยถือเอาจำนวนคำทั้งบทไม่ใช่เพียงบาทหนึ่งเหมือนที่เรียกกันตามตำราประพันธ์ศาสตร์” (กีรติ ธนะไชย, 2547, น. 141) ดังแผนผังเปรียบเทียบ ดังนี้

วิชชุมมาลาฉันท์ 8	คมแฝกฉันท์ 40
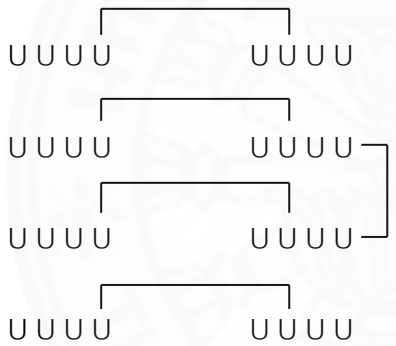	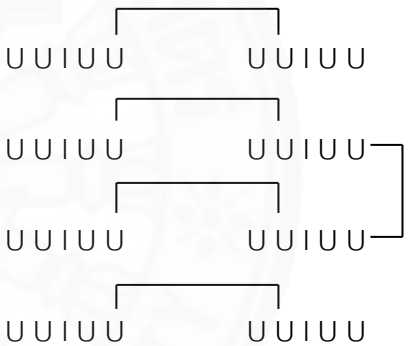

ตัวอย่างการใช้คมแฝกฉันท์ 40 มาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความทุกข์โศกเศร้าของชีวิต ปรากฏในบท “ตัวเราเป็นเจ้าเรือน” ใน *เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก* ความว่า

จวบจนจะพ้นวัย จึงได้พินิจดู
กำสรดและอดสู ในสิ่งมิสมควร
ผลาญธรรมชาติทำ แต่กรรมะก่อกวน
ครั้นวันลุผันผวน จึงเห็น ณ เวรกรรม
บาปนั้นมิทันหนี พลันหนี้สนองผล
ไปไหนก็ไม่พ้น จนใจประจักษ์จำ

Ref. code: 25595506032373NOS

ทำ “เขา” สิเราทุกข์ ทุกทุกกระทำทำ
หนี้ไหนก็ไม่หนำ เท่าหนี้สนองตัว
ที่ทรมานสัตว์ พรากพลัดและพร่าผลาญ
รู้เท่ามิถึงการณ์ เนิ่นนานแหละนัวเนีย
เจียนกายสลายลับ ใจกลับจะรู้กลัว
เคยยิ้มขยิ่มหัว ฉลชั่วก็ฉีกแนว

(เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก, 2541, น. 49-50)

บทคร่ำครวญข้างต้น คมทวน คันธนู ได้ปรับแปลงวิชชุมมาลาฉันท์ 8 อัน “เป็นฉันท์ที่มีลีลาประดุจสายฟ้า มีลีลาเนิบนาบ เชื่องช้า เหมาะสำหรับการแต่งบรรยายความ” (ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์, 2549, น. 94) โดยเพิ่มลหุหนึ่งตำแหน่งตรงกลางวรรคทุกวรรค แล้วคมทวนได้กำหนดชื่อเรียกว่า คมแฝกฉันท์ 40 เพื่อให้เกิดเสียงที่ขัดกันภายในวรรคและส่งผลต่อการสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกขัดแย้งภายในใจของกวีที่รู้สึกผิดและเศร้าสลดใจเนื่องมาจากการกระทำใน “สิ่งมิสมควร” คือการทำลายธรรมชาติและทรมานสัตว์ให้พลัดพรากจากกัน ผลจากการกระทำนี้ทำให้กวีตระหนักรู้ใน “บาป” ของตนและรู้สึกเกรงกลัวในสิ่งที่ทำไว้โดยไม่รู้หนทางหลีกหนีไปได้จึงนำไปสู่ความทุกข์ร้อนใจในช่วงบั้นปลายของชีวิต

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการปรับแปลงฉันทลักษณ์เดิม ดังที่คมทวน คันธนู ได้นำอินทรวงศ์ฉันท์ 12 ที่กำหนดให้บทหนึ่งมี 2 บาท บาทละ 12 พยางค์ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคแรก 5 พยางค์ วรรคหลัง 7 พยางค์ (กรมศิลปากร, 2544, น. 293) มาปรับแปลงเป็นบทหนึ่งมี 2 บาท บาทละ 12 พยางค์ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคละ 6 พยางค์ โดย 4 คำหลังของแต่ละวรรคได้มาจาก 4 คำหลังของวรรคหลังของอินทรวงศ์ฉันท์ 12 แล้วกำหนดชื่อฉันท์ที่ปรับแปลงใหม่ว่า อินทรธนูฉันท์ 12 ดังแผนผังเปรียบเทียบดังนี้

อินทรวงศ์ฉันท์ 12	อินทรธนูฉันท์ 12
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – – ⏑ – ⏑ –	⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Ref. code: 25595506032373NOS

ตัวอย่างการใช้อินทรธนูฉันท์ 12 มาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความทุกข์ระทมใจเพราะความรัก ปรากฏใน *วันวัยในชีวิต* ความว่า

คำพูดพิสูจน์ณผล สอนคนก็ควรประมาณ
สอนมามิช้ามินาน เข้าตนก็จนเพราะใจ-
-แห่งตนน่ะจนเพราะจิต ถูกพิษสตรีเพราะภัย
จนแอบกระอักกระไอ เนิ่นนานพิการพิกล
....
เต็มเล่ห์และเพทุบาย เต็มร้ายขยายขยัก
เต็มริษยาทะลัก เต็มตาเพราะต้องสตรี
จึงเราก็เฝ้าทุรน อับจนมิอาจจะมี
สำนึกทะนงฉะนี้ ด้วยอิทธิฤทธิ์สุดา
(วันวัยในชีวิต, 2531, น. 47)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทคร่ำครวญด้วยอินทรธนูฉันท์ 12 เพื่อให้เกิดเสียงหรือจังหวะที่ขัดกันอันส่งผลกระทบต่อการสื่อแสดงอารมณ์ที่เข้มข้นรุนแรง กล่าวคือ กวีแสดงความรู้สึกทุกข์ระทมใจเมื่อตระหนักถึงคำสอนของคนที่สั่งสอนกันมามินานว่า “คำพูดพิสูจน์ณผล” คือคำพูดสามารถพิสูจน์คนและสามารถแสดงให้เห็นถึงความจริงใจของคนได้ แต่กวีได้ขาดการพิจารณาใคร่ครวญในตัวตนของหญิงคนรักจึง “ถูกพิษสตรี” หรือ “อิทธิฤทธิ์สุดา” ที่มีแต่เล่ห์เพทุบาย ความเลวร้าย และความริษยาเข้าทำร้ายให้กวีรู้สึกเจ็บช้ำทุรนทุรายโดยไม่รู้จะมีหนทางใดให้กวีหลีกหนีจากความทุกข์นี้ได้

นอกจากนี้กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญโดยการนำฉันท์ 2 ชนิดมาผสมผสานเข้าด้วยกันแล้วตั้งชื่อเรียกฉันท์ใหม่ อันเป็นการปรับแปลงฉันท์เดิมให้เป็นฉันท์เดี่ยวแบบใหม่ ดังตัวอย่างที่ คมทวน คันธนู ได้ “นำฉันท์ 2 ชนิดมาผสมผสานกันระหว่างวสันตดิลกฉันท์ 14 กับอินทรวงศ์ฉันท์ 12 โดยการนำวรรคแรกของวสันตดิลกฉันท์มาต่อท้ายด้วยวรรคหลังของอินทรวงศ์ฉันท์แล้วเรียกว่าเหมันตดิรกฉันท์ 15 ฉันท์นี้บาทหนึ่งจึงมี 15 คำ ใช้ระบบสัมผัสเดียวกับกาพย์ยานี 11” (กีรติ ธนะไชย, 2547, น. 147) ดังแผนผัง

Ref. code: 25595506032373NOS

(วรรคแรกของวสันตดิลกฉันท์ 14) (วรรคหลังของอินทรวงศ์ฉันท์ 12)

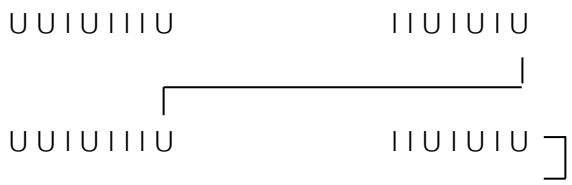

(วรรคแรกของวสันตดิลกฉันท์ 14) (วรรคหลังของอินทรวงศ์ฉันท์ 12)

ตัวอย่างการใช้เหมันตดิรกฉันท์ 15 มาสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อความโศกเศร้าสะเทือนใจในบริบทเหตุการณ์ทางการเมือง ปรากฏใน บท “นิยายแผ่นดิน” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ความว่า

บัดดลประดาวิหคน้อย ก็ละลอยละลิ่วทะยาน
หนีเงาอุบาทว์ทมิฬมาร กระเซอะมาพนาพนม
เสียงคลื่นสะอื้นอุทกหลั่ง ดุจคลั่งระทวยระทม
ยอดง้ำตระหง่านผิวจะล่ม และทะลาย ณพื้นนภางค์
อกธรณีก็วิปโยค ทวิโศกบ่จืดบ่จาง
สามแม่คระโหยวิจลคราง จลครวญคระครั่นคระครืม
(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521, น.131)

บทคร่ำครวญข้างต้น คมทวน คันธนู ใช้วิธีผสมฉันท์ 2 ชนิดระหว่าง “วสันตดิลกฉันท์ 14 ที่มักใช้ในการแต่งเกี่ยวกับบทโศก” (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2531, น. 454) กับ “อินทรวงศ์ฉันท์ 12 ที่เหมาะสำหรับการพรรณนา รำพึงถึงความอัดอั้นตันใจ” (ชูศักดิ์ ศุกรนันท์, 2549, น. 93) อันเป็นการปรับแปลงฉันท์หรือนำฉันท์เดิม 2 ชนิดมาผสมกันเป็นฉันท์เดี่ยวแบบใหม่ เพื่อให้เกิดผลทางด้านเสียงหนักเบาหรือจังหวะที่แตกต่างกันโดยยังคงสื่อแสดงอารมณ์เศร้าโศกหรือพร่ำรำพันความทุกข์ใจเทียบเคียงได้กับฉันท์รูปแบบเดิม แต่เป็นการสื่อแสดงอารมณ์เศร้าสะเทือนใจในบริบทของเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองช่วง 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งกวีให้ภาพ “วิหคน้อย” ที่ “ละลอยละลิ่วทะยาน” มาเปรียบเทียบกับเหล่าวีรชนที่พยายามหลีกหนี “ทมิฬมาร” หรือหนีฝ่ายอำนาจเผด็จการเข้ามาใน “พนาพนม” และสื่อภาวะสะเทือนใจอารมณ์ที่เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนจากเหตุการณ์การต่อสู้ครั้งนี้ด้วยการพรรณนาภาพความแปรปรวนของธรรมชาติในลักษณะผิดไปจากปกติทั้งน้ำ ฟ้า และแผ่นดินเสมือนร่วมทุกข์โศกเศร้าไปกับกวีด้วย

Ref. code: 25595506032373NOS

จะเห็นได้ว่า การสร้างบทคร่ำครวญด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์นี้ กวีไทยสมัยใหม่ไม่ได้จำกัดว่าฉันท์ชนิดหนึ่งต้องจำกัดแต่เฉพาะการสื่อแสดงอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือลีลาของฉันท์อย่างหนึ่งต้องนำไปใช้กับเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งเท่านั้น หากกวีใช้ความเข้าใจในเรื่องเสียงหนัก-เบาของฉันท์ชนิดนั้น จนสามารถเลือกสรรคำที่มีเสียงและความหมายมาจัดวางให้เหมาะสมตามเจตนาในการสื่อสารทางอารมณ์ความรู้สึกและความคิดที่ซับซ้อนได้ และจะสังเกตได้ว่าฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่รับมาจากอินเดียจึงปรากฏคำยืมที่เป็นคำบาลีสันสกฤตซึ่งช่วยในด้านการออกเสียงหนักเบา อีกทั้งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการหลากคำและเข้าถึงความหมายของการคร่ำครวญได้อย่างลึกซึ้งมากกว่าที่จะรับรู้ความหมายของคำในวงศัพท์ที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้จะเห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่มิเพียงสืบทอดฉันท์รูปแบบเดิมมาสร้างบทคร่ำครวญเท่านั้น หากยังนำฉันท์รูปแบบเดิมมาปรับแปลงให้เป็นฉันท์เดี่ยวรูปแบบใหม่อันแสดงให้เห็นความรุ่มรวยของขนบวรรณศิลป์ของไทยที่สามารถนำมาพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่ได้หลากหลายมิติและไม่รู้จบ

(5) ร่าย

ร่ายเป็นคำประพันธ์ที่บังคับสัมผัสและการลงท้าย บางชนิดบังคับจำนวนคำในหนึ่งวรรคแต่บางชนิดไม่บังคับ ร่ายต่างจากคำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ ตรงที่ไม่จำกัดจำนวนวรรคหรือจำนวนบาท ในหนึ่งบทจะแต่งยาวเท่าใดก็ได้จนกว่าจะหมดเนื้อความลักษณะการส่งสัมผัสเป็นพิเศษกว่าคำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ โดยร่ายจะส่งสัมผัสระหว่างวรรคต่อ ๆ กันไปทุกวรรค ไม่มีสัมผัสท้ายวรรค เว้นแต่ตอนจบร่ายเท่านั้น (กรมศิลปากร, 2544, น. 370) ลักษณะของคำประพันธ์ประเภทร่ายที่ไม่จำกัดจำนวนคำนี้จึงเอื้อต่อการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ ดังปรากฏการใช้ร่ายยาวมาพรรณนาคร่ำครวญ ซึ่ง “ร่ายยาวมีจำนวนคำในวรรคไม่แน่นอน อาจมีตั้งแต่ 3 จนกระทั่งเกิน 10 คำ ส่งสัมผัสต่อ ๆ กันไปทุกวรรคจนจบเนื้อความ ไม่มีกำหนดความยาวในหนึ่งบท เมื่อจบลงท้ายด้วยคำสร้อย เช่น แล นั้นแล นี้แล นี้เถิด ดั่งนี้ ฯลฯ” (กรมศิลปากร, 2544, น. 374) กวีไทยสมัยใหม่ใช้ร่ายยาวมาพรรณนาคร่ำครวญด้วยความโศกเศร้าโหยหาอาลัยถึงอดีตอันแสนสุขโดยใช้จินตภาพเปรียบเทียบอดีตหรือช่วงเวลาที่ไม่สามารถย้อนคืนกลับมาได้กับดอกไม้ที่เหี่ยวแห้งในแจกัน ดังปรากฏในบท “บูชิต” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

> แจกันคู่หลังเชิงเทียนสลับเวียนมองไปมาน่าประหลาด สีรูปทรงดูใหม่หมาดมิใช่แจกันโบราณ หากในแจกันดอกดวงสุมามาลย์กลับแห้งบานค้อมคว่ำจนรำรำจะเก่ากรอบทุกดวงผกา เห็นแล้ววูบถวิลหาดอกเยาว์เศร้าทรวงในด้วยดอกอดีตละมุนละไมไม่ย้อนคืน รำลึกกลิ่นหอมชื่นได้เพียงบางบางจางจางกระจายก่อนกลิ่นกลับมลายหายสูญ โอ้อก

Ref. code: 25595506032373NOS

เอยริมริมอาดูรเปลี่ยวดายเทวษ ดอกไม้เทียนธูปที่สังเกตล้วนนิ่งระทด
สลดเหงา ล้วนอับเฉาอยู่เฉพาะพระพักตร์ผุดผ่องขององค์พระปฏิมา
นั้นแล

(ในเวลา, 2541, น. 112)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยไม่จำกัดจำนวนคำในแต่ละวรรค มีการรับส่งสัมผัสระหว่างวรรค เมื่อจบความก็ลงท้ายด้วยคำสร้อย “นั้นแล” และจะสังเกตได้ ว่ากวีได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเสียงโดยใช้การซ้ำเสียงพยัญชนะและการใช้สัมผัสสระภายในวรรค อีกทั้งคำนึงถึงองค์ประกอบทางความหมายโดยการใช้คำซ้ำ เช่น “รำรำ” “บางบาง” “จางจาง” “ริมริม” และคำซ้อนที่พ้องความหมายกัน เช่น “ค้อม-คว่ำ” “มลาย-หาย-สูญ” “ระทด-สลด” การสร้างองค์ประกอบของเสียงและความหมายนี้นอกจากจะสร้างความไพเราะแล้วเสียงของถ้อยคำที่ประกอบกันอย่างเนื่องจะช่วยสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น กล่าวคือ ความในวรรคแรกว่ากวีพินิจพิจารณาแจกันที่ตั้งอยู่หลังเชิงเทียนด้วยความรู้สึก “ประหลาด” คือรู้สึกแปลกผิดปรกติหรือมิได้คิดคาดหมายว่าจะเป็นไปได้ ซึ่งกวีได้กล่าวในวรรคต่อมาว่าที่รู้สึกแปลกประหลาดนั้นเป็นเพราะเห็น “สี” “รูป” และ “ทรง” ของแจกันยังดู “ใหม่” “หมาด” เป็นคำที่ให้ความรู้สึกว่าเพิ่งได้แจกันมาใหม่ ๆ ดังที่กวีขยายความต่อว่า “มิใช่แจกันโบราณ” และพรรณนาความในวรรคต่อมาว่าภาพของแจกันที่ดูใหม่กลับมี “ดอกดวงสุมามาลย์” หรือดอกไม้ที่ “แห้ง” คือไม่มีน้ำ ขาดความชุ่มชื่น และ “บาน” ให้ภาพของกลีบดอกไม้ที่คลี่ออกหรือขยายออกมา และ “ค้อมคว่ำ” ให้ภาพของดอกไม้ที่โน้มคว่ำลง จน “รำรำ” หรือเกือบจะ “เก่ากรอบ” ทุกดอกแล้ว เมื่อกวีเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของดอกไม้นี้จึงถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกในวรรคต่อมาในวรรคที่ 4 ว่ารู้สึก “วูบถวิลหา” เมื่อคิดถึงอดีตอันแสนสุขในวัยเยาว์ดังที่กวีใช้คำว่า “ดอกเยาว์” “ดอกอดีตละมุนละไม” ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่อาจย้อนกลับคืนมาได้อีกแล้ว ในวรรคที่ 5 กวีพรรณนาว่าแม้จะระลึกถึง “กลิ่นหอม” ของดอกไม้และขอเพียงได้กลิ่น “บางบางจางจาง” อันเป็นการใช้คำซ้ำแสดงถึงปริมาณของกลิ่นที่น้อยลงหรือแทบไม่ได้กลิ่นเลย ซึ่งสอดรับกับการขยายความว่ากลิ่น “ลับมลายหายสูญ” ที่เป็นคำซ้อนพ้องความหมายเพื่อสื่อถึงกลิ่นที่เคยมีในอดีตนั้นได้หายไปหมดสิ้นแล้ว กวีจึงแสดงความรู้สึกเศร้าใจในวรรคที่ 6 เมื่อพิจารณาทั้งสภาพของดอกไม้และกลิ่นที่จางหายไปด้วยการเริ่มต้นวรรคว่า “โอ้อกเอย” เป็นคำที่แสดงความรู้สึกปลอบประโลมใจตนเองหรือต้องการรำพึงรำพันว่าชีวิตของตนนั้นต้องเผชิญกับอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนดังการเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันว่า “อาดูร” หมายถึง ทนทุกข์ทั้งกายและใจ “เปลี่ยวดาย” แสดงถึงความรู้สึกว้าเหว่ ไม่มีใครเป็นเพื่อน และ “เทวษ” แสดงถึงการคร่ำครวญที่ต้องทุกข์อยู่เช่นนี้ อารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจที่เกิดขึ้นนี้กวียังแสดงให้เห็นในความสอง

Ref. code: 25595506032373NOS

วรรคสุดท้ายว่าแม้แต่ “ดอกไม้ธูปเทียน” ที่ตั้งอยู่หน้าองค์พระปฏิมายังร่วม “ระทดสลดเหงา” คือมีจิตใจหวั่นไหวเพราะความโศกสลด และ “ล้วนอับเฉา” คือไม่สดชื่นหรือไม่ชื่นบานไปกับกวีด้วย

ในบทเดียวกันนี้ แรคำ ประโดยคำ ยังใช้ร่ายยาวมาพรรณนาคร่ำครวญถึงชีวิตที่เป็นทุกข์ โดยสร้างจินตภาพเปรียบเทียบแสดงธรรมชาติที่แปรปรวนและมืดมัวมาสื่อภาวะอารมณ์หวั่นไหวและมองไม่เห็นหนทางในภายหน้า ดังความว่า

> โอ้องค์พระปฏิมาเอย ใจลูกกระไรเลยระส่ำระสายวุ่นวายคิดวิตกอกลูกไยเลยเต็มหมองกังวลราวว่านิราหวัง หวั่นไหวไฉนเลยประดังล้นหวั่นขวัญชะตา ภัยพิลึกบรรดาทำไมผลัดกันมารานทรวงเป็นสามารถมืดมัวอากาศเลยดูเหมือนมืดน้อยกว่ามืดอนาถอนาคต อึงอลทั้งหมดก็เหมือนมาอื้ออึงคะนึงสนั่นทรวงใน บันดาลให้ทุกข์ทวีเหลือที่จะรำพัน... ขอได้โปรดกรุณาให้ลูกสมหวังมีกำลัง จิตยืนยาวชีวิตต่อไปดังใจหมายญาติกาทั้งหลายสุขสำราญโดยถ้วนกัน ลูกรู้สึกตื้นตันจึงขอเพียงเท่านั้นแลนา
>
> (ในเวลา, 2541, น. 112-113)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ใช้ร่ายยาวมาพรรณนาคร่ำครวญโดยมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคตามขนบเพื่อให้เกิดความลื่นไหลของความที่พรรณนา ส่วนเนื้อความในวรรคแรกกล่าวว่า “โอ้องค์พระปฏิมาเอย” แสดงถึงการวิงวอนร้องขอรูปแทนองค์พระพุทธเจ้าอันเป็นที่พึ่งแห่งการดำเนินไปสู่ภาวะจิตใจที่สงบ โดยกวีกล่าวถึงสาเหตุของการร้องขอในวรรคต่อมาว่าตนมีจิตใจที่ “ระส่ำระสาย” “วุ่นวาย” และ “คิดวิตก” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเพื่อสื่อความรู้สึกทุกข์ร้อนใจหรือเกิดความไม่สงบใจจิตใจ ในวรรคที่ 3 กวียังคงเน้นย้ำถึงภาวะจิตใจของตนว่า “เต็มหมองกังวล” คือบอกความรู้สึกเศร้าไม่แจ่มใส “ราวกับนิราหวัง” ในคำว่า “นิรา” เป็นคำสันสกฤตหมายถึง “ไม่มี” ในที่นี้คือกวีไม่มีความหวังในชีวิต จึงนำไปสู่ความรู้สึกสะเทือนใจมากยิ่งขึ้นดังความในวรรคที่ 4 ที่กวีใช้คำว่า “หวั่นไหว” และ “หวั่นขวัญชะตา” คือรู้สึกกลัวว่าจะเกิดเหตุไม่ดีหรือเกิดความไม่เป็นสิริมงคลขึ้นในชีวิต กวีเปรียบภาวะอารมณ์ของตนนี้กับธรรมชาติในวรรคที่ 5 ว่าเหมือน “ภัยพิลึก” หรือภัยธรรมชาติที่ผิดปรกติ “ผลัดกันมา” อันแสดงถึงความว้าวุ่นที่สับเปลี่ยนกันเข้ามาในใจกวีอย่างต่อเนื่อง ความในวรรคที่ 6-8 กวียังแสดงภาพเปรียบเทียบอากาศ “มืดมัว” ว่ายังมืดน้อยกว่า “มืดอนาคต” เพื่อสื่อภาวะอารมณ์เศร้าหมอง ไม่สดใส เนื่องมาจากกวีมองไม่เห็นหนทางแห่งความสำเร็จของชีวิตในภายหน้า แม้แต่เสียง “อึงอล” หรือเสียงดั่งลั่นของธรรมชาติทั้งหมด ยังกระตุ้นความรู้สึก

Ref. code: 25595506032373NOS

ภายในใจของกวีให้ “อื้ออึง” หรือ “สนั่นทรวงใน” และนำไปสู่ภาวะอารมณ์ที่รุนแรงมากเกินกว่าจะรับได้คือ “ทุกข์ทวีเหลือที่จะรำพัน”

ความในช่วงท้ายของบท กวีสมัยใหม่จึงแสดงอาการร้องขอกับรูปแทนพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธรูปดังคำว่า “ขอได้โปรดกรุณา”เพื่อให้ตนได้ “สมหวัง” “มีกำลัง” ทางกายและทาง “จิต” ที่จะดำเนินชีวิตตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป อีกทั้งขอให้ “ญาติกาทั้งหลาย” มีความสุขกันครบถ้วนทุกคน และวรรคสุดท้ายกวีแสดงความ “รู้สึกตื้นตัน” หรือแสดงรู้สึกอัดอั้นเพราะเสียใจในชีวิตมามากแล้ว “จึงขอเพียงเท่านั้น” อันแสดงถึงปริมาณการร้องขอที่น้อย และปิดท้ายบทด้วยคำสร้อยว่า “แลนา”

จะเห็นได้ว่า การสร้างบทคร่ำครวญด้วยคำประพันธ์ประเภทร่ายของกวีไทยสมัยใหม่นี้ แม้จะมีจำนวนน้อยแต่กวียังคงให้ความสำคัญของเสียงและความหมายทั้งการเล่นเสียงสัมผัสระหว่างวรรคและภายในวรรคอย่างสม่ำเสมอ และมีการสรรคำเพื่อบ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจ ตลอดจนการเลือกใช้คำซ้ำและคำซ้อนที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาใช้ในการคร่ำครวญตามกรอบของฉันทลักษณ์ อันมีส่วนช่วยสร้างความต่อเนื่องในการสื่อแสดงอารมณ์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ยังคงสร้างบทคร่ำครวญด้วยการสืบทอดรูปแบบฉันทลักษณ์เดี่ยวทั้งกลอน โคลง กาพย์ ฉันท์ และร่าย โดยดำเนินรอยตามแบบแผนอย่างเคร่งครัดทั้งข้อบังคับเรื่องจำนวนคำ การเล่นเสียงสัมผัส รวมถึงการรักษาลีลาและจังหวะภายใต้กรอบของฉันทลักษณ์แต่ละประเภท นอกจากนี้กวียังพัฒนาสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์เดี่ยวรูปแบบใหม่ด้วยการปรับแปลงฉันทลักษณ์รูปแบบเดิม แล้วตั้งชื่อเรียกใหม่โดยเฉพาะฉันทลักษณ์ประเภทฉันท์ อันแสดงให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่มีความเข้าใจในลีลาและจังหวะของฉันทลักษณ์ที่แตกต่างกันจึงพัฒนาสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์มาสร้างบทคร่ำครวญให้สัมฤทธิ์ผลในแง่ของการสื่อ “สาร” ทั้งสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและสื่อแสดงทัศนะของกวีอันเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมม ซึ่งมิได้จำกัดกรอบแต่เพียงการสื่อแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว

3.3.4.2 ฉันทลักษณ์ประสม

ฉันทลักษณ์ประสม หมายถึงการใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยวตั้งแต่ 2 ประเภทขึ้นไปมาแต่งกวีนิพนธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังคงสืบทอดขนบฉันทลักษณ์ประสมมาสร้างบทคร่ำครวญตามขนบนิยม ดังตัวอย่างการนำกาพย์ห่อโคลงที่“มีลักษณะการประพันธ์ประกอบด้วยกาพย์ยานีแต่งสลับกับโคลงสี่สุภาพอย่างละ 1 บท โดยขึ้นต้นด้วยกาพย์ยานี ตามด้วยโคลงสี่สุภาพในเนื้อความเดียวกัน และให้คำขึ้นต้นกาพย์เหมือนกับคำขึ้นต้นโคลง ไม่ต้องส่งสัมผัสระหว่างบท” (กรมศิลปากร, 2544, น. 194-195) ปรากฏในบท “บันทึก” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

รสสุคนธ์วนหวานหอม อ้อมอาลัยไป่รู้แล้ว
ระลึกคุณพระแม่แก้ว กี่เกิดม้วยไม่ลืมเลยฯ
รสสุคนธ์คนหนึ่งซึ้ง วรรณศิลป์ สิ้นเอย
อาบชุ่มชลเนตรริน คุดคู้
ทุกข์ระทดห่วงดวงวิญ- ญาณแม่ นักแม่
โศกสั่งโลกให้รู้ ลูกผู้มีกรรม ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521,น. 228)

บทกวีข้างต้น กวีได้นำกาพย์ห่อโคลงมาสร้างบทคร่ำครวญโดยยังคงตามแบบแผนฉันทลักษณ์อย่างเคร่งครัด กล่าวคือกวีได้รักษาจำนวนคำและข้อบังคับสัมผัสตามขนบนิยม รวมถึงใช้คำขึ้นต้นกาพย์เป็นชื่อดอกไม้เหมือนกับคำขึ้นต้นของโคลง เพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญด้วยความโหยหาอาลัยถึงพระคุณแม่ของกวี กล่าวคือกวีใช้ชื่อดอก “รสสุคนธ์” ที่มีกลิ่นหอมเป็นสื่อแสดงความโศกเศร้าอาลัยระลึกถึงพระคุณของแม่และแสดงทุกข์ระทมใจเพราะเป็นห่วงดวงวิญญาณแม่ผู้ล่วงลับด้วยการใช้จินตภาพการร่ำไห้ว่า “อาบชุ่มชลเนตรริน”

กวีสมัยใหม่มิเพียงนำฉันทลักษณ์ประสมรูปแบบเดิมอย่างกาพย์ห่อโคลงมาใช้ในบริบทของการสูญเสียแม่อันเป็นที่รักเท่านั้น หากยังนำกาพย์ห่อโคลงมาสร้างบทคร่ำครวญในบริบทของการขาดไร้นางแก้วหรือขาดไร้นางที่ปรารถนา ดังตัวอย่างในบท "สกุณาอาลัย" ใน *กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ความว่า

ไก่ฟ้าเมตตาด้วย ช่วยขานขันเตือนสวรรค์บ้าง
ลงทัณฑ์เราเบาบาง ฟ้าอย่ามล้างเลยชีวา ฯ
ไก่ฟ้าฟ้านี่เศร้า หมองนัก
ไก่ช่วยขันขานทัก สว่างบ้าง
ชีวีที่ไร้รัก ราวค่ำ มืดนา
โปรดไก่ไล่มืดมล้าง โศกร้างจางหาย ฯ
นางนวลน้องเป็นอื่น อกสะอื้นฝืนใจใฝ่ฝัน
เจ็บช้ำระกำชีวัน นางแก้วนั้นแล้งโลกา ฯ
นางนวลนวล แปรผัน
เป็นอื่นหมื่นแสนวัน กว่าแล้ว

Ref. code: 25595506032373NOS

เรายังมั่นคงฝัน ถึงอยู่
โลกนี่แล้งนางแก้ว นิ่งเก้อละเมอหาย ฯ

(กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 206)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ใช้กาพย์ห่อโคลงมาสร้างบทคร่ำครวญแต่มิได้ครำ่ครวญถึงแม่หรือนางอันเป็นที่รักเมื่อยามพลัดพรากจากกัน หากครำ่ครวญอันมีสาเหตุมาจากการขาดไร้นางแก้วหรือนางที่ปรารถนาซึ่งกวีได้ใช้ชื่อนกหรือสัตว์ปีกมาเป็นคำขึ้นต้นกาพย์เหมือนกับคำขึ้นต้นโคลงตามขนบนิยม อีกทั้งเนื้อหาของการครำ่ครวญเป็นเนื้อความเดียวกันหรือสอดคล้องกัน กล่าวคือกวีนำชื่อ “ไก่ฟ้า” มาเป็นสื่อในการครำ่ครวญอ้อนวอนร้องขอให้ไก่ฟ้าช่วย “ขันขาน” เตือนให้สวรรค์ลงโทษกวีแต่น้อยและให้ช่วยขับไล่ความมืดมัวออกไปสื่อนัยถึงการขับไล่ความหมองเศร้าในตัวกวีให้จางหายไปเพราะกวีขาดไร้ความรัก นอกจากนี้กวียังนำชื่อนก “นางนวล” อันสื่อนัยถึงนางแก้วที่กวีปรารถนาได้แปรผันไปเป็นอื่น กวีจึงรู้สึก “เจ็บช้ำระกำ” ที่ “โลกนี่แล้ง นางแก้ว” กล่าวได้ว่ากวียังคงสืบทอดรูปแบบฉันทลักษณ์ประสมประเภทกาพย์ห่อโคลงมาสร้างบทครำ่ครวญ หากแต่เรื่องราวที่นำมาครำ่ครวญนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับการขาดไร้นางแก้ว

ในการสร้างบทครำ่ครวญของกวีสมัยใหม่ยังสืบทอดฉันทลักษณ์ประสมดังการนำกาพย์เห่เรือที่ “ขึ้นต้นด้วยโคลงสี่สุภาพ 1 บทแล้วแต่งกาพย์ยานีบรรยายความไม่จำกัดจำนวนบทจนจบตอนแล้วจึงขึ้นต้นตอนใหม่ด้วยโคลงสี่สุภาพอีก 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานีบรรยายความเช่นเดิม นิยมให้เนื้อความในโคลงและกาพย์บทแรกตรงกัน” (กรมศิลปากร, 2544, น. 195) มาสร้างบทครำ่ครวญ ปรากฏในบท “ชมปลา” ใน *กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ความว่า

ชมมัจฉาว่ายเวิ้ง วรรณศิลป์
ธารแห่งแรงใจถวิล เชี่ยวกล้า
ปล่อยปลาร่าเริงกิน กาพย์ร่ำ
ปลาฉ่ำอารมณ์หล้า ไป่แล้วละเมอฝัน ฯ
ชมปลาว่าลายสือ รื้อฝันร้างถึงนางแก้ว
สามวันเป็นอื่นแล้ว แล้งแววมณีมีมาแทน ฯ
นวลจันทร์แจ่มจันทร์เจ้า นวลขาวอรชรอ้อนแอ้น
นางไม้ละม้ายแม้น สาวเมืองแมนแสนสวยจริง ฯ
คางเบือนเขาเบือนหน้า หมางเมินข้าขื่นขมยิ่ง
บู่บ้าน่าชังชิง ทิ้งทุกข์ไว้ให้วนกรรม ฯ

Ref. code: 25595506032373NOS

น้ำเงินนึกเงินทอง น่าซื้อน้องที่ชอกช้ำ
แก้มช้ำเยียวยาทำ น้ำใต้ศอกหลอกรมณีย์ ฯ
กระแหชะแง้หาห่าง นางแนบข้างชู้เศรษฐี
ปลาทุกทุกข์ทั้งปี สุดที่ปวดรวดร้าวจริง ฯ

(กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 216)

บทกวีข้างต้น กวีใช้กาพย์เห่เรือมาสร้างบทคร่ำครวญโดยเนื้อความในโคลงกับกาพย์บทแรกมีความคล้ายคลึงกันคือจะกล่าวถึงชื่อปลาเพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญรำพันถึง “นางแก้ว” ที่กวีละเมอฝันถึงและปรารถนาจะได้นางมาเป็นคู่ครอง แล้วพรรณนาความต่อด้วยกาพย์ไม่จำกัดจำนวนบทโดยกวีกล่าวถึงชื่อพรรณปลา “นวลจันทร์” เพื่อจะสื่อถึงความงดงามของนางที่กวีปรารถนาว่ามีผิวขาวนวลสวยกระจ่างเหมือนพระจันทร์ และกล่าวถึงปลา “คางเบือน” เพื่อเป็นสื่อว่านางได้เบือนหน้าหันหน้าหนีกวีไปอย่างหมางเมินทำให้กวีรู้สึกขื่นขม กวียังใช้ชื่อปลา “บู่” มาเล่นเสียงพยัญชนะกับคำว่า “บ้า”เพื่อสื่อความทุกข์ระทมใจของกวีจนแทบเป็นบ้าหรือเสียสติ และกล่าวถึงชื่อปลา “น้ำเงิน” เพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงว่ากวีน่าจะซื้อนางที่ปรารถนาด้วยเงินทอง และกวีใช้ชื่อปลา “แก้มช้ำ” มาสื่อถึงนางที่บอกช้ำจากผู้อื่นมาแล้ว กวีจึงรู้สึกชอกช้ำใจมากขึ้นเมื่อต้องกิน “น้ำใต้ศอก” หรือตกอยู่ในภาวะจำยอมเป็นรองผู้อื่น เพราะนางที่กวีรักนั้นได้ห่างหายไปแนบข้างอยู่กับเศรษฐีหรือผู้ที่มีเงินทองมากกว่า กวีจึงใช้ชื่อ “ปลาทุก” มาเป็นสื่อแสดงความทุกข์ปวดร้าวใจของตนตลอดทั้งปีเมื่อไร้นางที่ปรารถนา กล่าวได้ว่า กวีใช้กาพย์เห่เรืออันเป็นฉันทลักษณ์ประสมมาสร้างบทคร่ำครวญในบริบทที่ต่างไปจากเดิมคือมิได้ใช้กาพย์เห่เรือมาพรรณนาคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รักในภาวะทุกข์ตรอมตรมเชิงสมมุติว่าพลัดพรากจากกันดังปรากฏในกาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ หากกวีไทยสมัยใหม่ได้ใช้กาพย์เห่เรือมาใช้ในการคร่ำครวญถึงการขาดไร้นางแก้วหรือนางที่ปรารถนาด้วยความทุกข์โศกเศร้า

กวีสมัยใหม่มิเพียงสร้างบทคร่ำครวญด้วยการดำเนินรอยตามแบบแผนของฉันทลักษณ์ประสมเท่านั้น หากสร้างสรรค์รูปแบบฉันทลักษณ์ประสมขึ้นใหม่ ดังการนำโคลงกับกลอนมาแต่งผสมกัน คือ โคลงสี่สุภาพ 1 บท และตามด้วยกลอนสุภาพไม่จำกัดจำนวน อาจเรียกว่ากลอนห่อโคลง เพื่อเป็นเครื่องมือในการคร่ำครวญเพราะขาดไร้นางที่ปรารถนา ดังปรากฏในบท “ป่าซาง” ใน *กวีศรีอยุธยา* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

ปลาร้าทรงเครื่องพร้อม หอมฝัน
ผักผ่องสารพันพันธุ์ เพริศพริ้ง

Ref. code: 25595506032373NOS

ข้าวใหม่คู่ปลามัน เมาเสน่ห์ นักนา
เกิดกี่หล้าอย่าทิ้ง มิ่งข้าวขวัญสยาม
อุษาโยคลมโบกโลกพร่างแพร้ว ผกายแก้วมณีที่ระย้าสวรรค์
คือดาววาวระยับลับหายนั้น ทิ้งรอยฝันปันบุญสุนทรีย์
พระบาทตากผ้าฟ้าเพริศพริ้ง มิ่งมงคลเลิศประเสริฐศรี
นิมิตรอยพุทธบาทอริยะมุนี สี่พระพุทธเจ้าเข้าปรินิพาน
เราปุถุชนยังวนเวียนว่าย เกิดตายเชี่ยวชัฏวัฏฏสังสาร
ห้วงน้ำนั้นฝันตัณหาสามานย์ ดักดานดื่มด่ำกรรมเวรกรรม
วันนี้วัดจัดเลี้ยงข้าวคาวหวาน อาหารล้านนาคุณค่าเลิศล้ำ
หอมข้าวซอยเนื้อสันชั้นนำ ฉ่ำเครื่องเทศวิเศษฝันพรรณนา
แกล้มหอมพร้อมยิ้มสาวหวาน ละลานใจใฝ่ฝันหาเสน่หา
หอมรูปโฉมโนมพรรณมาณวิกา ดั่งหยาดฟ้าอัปสรชะอ้อนใจ
ฝ่ายคำล้ำเลิศย้อยห้อยระย้า จะเอื้อมเด็ดดอกฟ้าป่าซางไฉน
เงาะขี้เหร่ว้าเหว่อ้างว้างไป ในโลกนี้ไร้อ่อนไทรจนา
ฮังเลจะลังเลอยู่กี่โลก หนาวโศกตรอมตรมมิสมปรารถนา
ขนมจีนเจ้าน้ำงิ้ว ฤ น้ำตา ยถากรรมเอ๋ยมิเคยกรุณาปรานี
....
โอ้ไส้อั่วกลัวเขาจะเยาะเย้ย เจ้าเงาะเอ๋ยเงินทองมั่งมีไหม
ข้าวนึ่งกะเกลือจะกล้ำกลืนไป น้ำตาไหลทั้งชาติขยาดอนาถนัก
ปลาร้าทรงเครื่องเหลืองอ่อนอร่อย แต่บุญน้อยต่ำต้อยเกียรติศักดิ์
ยกไร้หรือจะซื่อซื้อความรัก แม่ปิงจักย้อนไหลไป่เคยมี
(กวีศรีอยุธยา, 2542, น. 67-69)

บทกวีข้างต้น กวีได้สร้างบทครำ่ครวญด้วยการวางรูปแบบฉันทลักษณ์ประสมขึ้นใหม่ คือการประสมโคลงสี่สุภาพ 1 บท กับกลอนสุภาพไม่จำกัดจำนวนคำในแต่ละวรรค กลอนที่ใช้แต่งนี้ไม่เพียงเอื้อต่อการทอดเสียงเหมาะกับอารมณ์เศร้าโศกเท่านั้น หากกลอนเป็นคำประพันธ์ที่เอื้อต่อการเล่นเสียงสัมผัสและสามารถเลือกเฟ้นถ้อยคำมาสื่อแสดงอารมณ์โศกเศร้าได้อย่างลึกซึ้ง ดังที่กวีเลือกใช้ชื่ออาหารคาวหวานของชาวล้านนามาเป็นสื่อเชื่อมโยงความทุกข์โศกเศร้าว้าเหว่ใจเพราะขาดไร้นางอันเป็นที่รัก อันมีสาเหตุมาจากกวีมี “บุญน้อยต่ำต้อยเกียรติศักดิ์” อีกทั้งขาดไร้เงินทอง ความซื่อสัตย์ของกวีเพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจได้นางที่ปรารถนาจากการไปร่วมงานบุญ

Ref. code: 25595506032373NOS

ที่วัดพระบาทตากฟ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน กล่าวได้ว่ากวีมีความเข้าใจในลีลาของโคลงและกลอนจึงสามารถนำฉันทลักษณ์ต่างชนิดมาผสมผสานกันเพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและความคิดได้อย่างกลมกลืน

นอกจากนี้กวีสมัยใหม่ยังสร้างบทครำ่ครวญด้วยการประสมฉันทลักษณ์ระหว่างฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านกับกลอนเพื่อเป็นเครื่องมือในการครำ่ครวญถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของของตัวละครชายหนุ่มชนบทด้วยความโหยหาอาลัยต่อหญิงคนรักที่จากบ้านนาไปอยู่เมือง ดังความในบท “นาฏกรรมบนลานกว้าง” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

เพลงช้าเจ้าหงส์

(ลูกคู่) ช้าเจ้าหงส์เอย เอยนา-เอยช้าเจ้าหงส์เอยแขนอ่อน
จะร่อนลงเอ้ย-เข้าในดงลำไย ปีกเจ้าล้าถลาลง-เอย เข้าในดง ลำไย

(หนุ่ม):

แรกพี่เห็นเจ้าอยากเข้าไปทัก แหวกอกบอกรัก ล้นใน
แขนแมนกลมกลึงเนื้อตึงตาคม กลิ่นหอมลอยลม ชื่นใจ
เป็นบุญของข้าหนุ่มนาตัวดำ ได้มาพบงามขำ บ้านใกล้
รับรักพี่เถิดประเสริฐนักหนา ตอบเถิดขวัญตา เร็วไว
ข้าเป็นคนขยันบ่ยั่นงานหนัก พอให้เจ้ารัก ได้ไหม
อย่ามัวเฉยมัวช้าตอบมาเถิดเจ้า พี่จะพาเข้าดง ต้นปอ

(ลูกคู่) ดงเอย-ดงปอ หอมหวนจริงหนอดงเอย ดงเอ๋ยดงปอหอมหวานจริงหนอดงเอย

ช้าช้า เจ้าพระยาหงส์เอย ปีกเจ้าอ่อนร่อนลงเข้าในดงต้นปอ
ปีกเจ้าล้าถลาลง-เอยเข้าในดง ต้นปอ

(สาว):

นั่นแนะจงดูพ่อเจ้าชู้ไก่แจ้ เห็นผู้หญิงวิ่งแผ่ ปีกป้อ
จะปลูกความรัก อย่าหักอย่าหาญ ช้าช้าเป็นการ แล้วหนอ
ใจเร็วเหมือนไฟ ที่ไหม้หญ้าแห้ง อีกหน่อยก็แหนง แม่นบ่
อย่าเห็นเป็นหญิงจืบทิ้งจืบขว้าง ได้ข้าวลืมฟาง ชักใจฝ่อ
อ้ายเผือกที่บ้าน ทำงานบ่เงย มันยังบ่เคย ร้องขอ
ไปเกี้ยวสาวอื่น ให้ชื่นเถิดพี่ ตัวของน้องนี้ ขอลา

Ref. code: 25595506032373NOS

(ลูกคู่) ดงเอยฉำฉา หอมหวนจริงหนาดงเอย ดงเอ๋ยฉำฉา หอมหวนจริงหนาดงเอย

หงส์เอยหงส์ช้า ชะละชะเจ้าพระยาหงส์ทองน้องเอย

(หนุ่ม):

พอได้ฟังคำเจ็บช้ำถึงทรวง ถูกเจ้าพุ่มพวง เมินหน้า หรือหนุ่ม
คนใหม่ถือใจเจ้ากอด ข้ามันมืดบอด วาสนา
ค่าตัวต่ำหลายแม้ควายยังเหนือ ยิ่งกว่าแรงเหงื่อ ของข้า
คนพวกเดียวกัน มาหยันมาเยาะ ยามเจ้าหัวเราะ บาดตา
บาดใจบาดเจ็บ ดังเหน็บด้วยหนาม ข้ามันไม่งาม สง่า
หากแม่ตาหวาน ซมซานกลับทุ่ง พี่จะช่วยพยุง คืนมา
หากเจ้าได้ดี มั่งมีศรีสุข ข้าจะซ่อนจะซุก น้ำตา
ปวดถึงกระดูก เมื่อถูกเจ้าเมิน เชิญเถิดแม่เชิญ ไปดงอื่นเอย
เชิญเถิดแม่เชิญ ไปดงอื่นเอย...

“เสียงเพลงช้าเจ้าหงส์ลอยหลงเอื้อน
ภาพสงกรานต์กลางเดือนยังเหมือนฝัน
เป็นต้นเสียงสื่อสารในงานนั้น
ตาต่อตาต้องกันก็เอียงอาย
เพียงคืนวันผันผ่านไม่นานนัก
พร้อมความรักแรกพลันได้ผันผาย
เจ้าทิ้งนามากรุงฯหวังมุ่งสบาย
ลืมปู่ย่าตายายลืมไร่นา
ลืมเสียงแคนแล่นแตบ่แลเหลียว
ลืมข้าวเหนียวปลาแดกเหมือนแปลกหน้า
ลืมกระทั่งกระถินที่ชินชา
ลืมเปลวแดดแผดกล้าอยู่กลางลาน
ทุกถนนหนทางในบางกอก
ฝูงจิ้งจอกขยี้คนอีสาน
คนเมืองหลวงลือร่ำเป็นตำนาน
‘ปากก็หวานมือก็ไวใจก็คด’

Ref. code: 25595506032373NOS

เจ้าหงส์น้อยลอยล่องบินท่องฟ้า
ปีกลู่อ่อนร่อนถลาน้ำตาหยด
เหลียวทางไหนให้แลเห็นแต่รถ
ควันพิษบดบังครึ้มยิ่งซึมเซา
รวบรวมแรงหันหลังคืนรังเถิด
ดึงใจกลับบ้านเกิดแต่ก่อนเก่า
ดมไอแดดกลิ่นดินของถิ่นเฮา
ฟังเสียงแคนคลอเต้าเคยเว้าวอน
(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 79-80)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีสมัยใหม่สร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ประสมขึ้นใหม่ด้วยการนำ “ ‘เพลงช้าเจ้าหงส์’ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่หลายในท้องที่ภาคกลาง บางทีเรียกว่า ‘เพลงโยนชิงช้า’ เพราะชาวบ้านแถบอยุธยานิยมร้องเพลงโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงประกอบการไกวชิงช้าในหน้าตรุษสงกรานต์” (สุกัญญา ภัทราชัย, 2540, น. 38) ซึ่งเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี้ยวพาราสีกันระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว กวีได้นำเพลงพื้นบ้านนี้มาแต่งร่วมกับกลอนเพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญของตัวละครชายหนุ่มที่ถ่ายทอดความรู้สึกโหยหาอาลัยภาพบรรยากาศในอดีตที่เคยร้องเพลงเกี้ยวพาราสีกับหญิงคนรัก แต่ภาพความสุขนี้ได้เลือนหายไปเมื่อหญิงคนรัก “ทิ้งนามากรุงฯหวังมุ่งสบาย” หรือจากถิ่นฐานบ้านเกิดจนลืม “ปู่ยาตายาย” และลืมวิถีชีวิตดั้งเดิมมาอยู่เมืองเพื่อหวังความสำเร็จในชีวิต และการคร่ำครวญของชายหนุ่มที่สื่อผ่านคำประพันธ์ประเภทกลอนนี้ยังแสดงความเป็นห่วงต่อหญิงคนรักที่เปรียบเหมือน “หงส์” ต้องถูกคนเมืองที่เปรียบเหมือนกับ “ฝูงจิ้งจอก” หลอกลวงด้วยคำพูดที่ไม่จริงใจหรือ “ปากก็หวานมือก็ไวใจก็คด” จน “ปีกลู่อ่อนร่อนถลาน้ำตาหยด” สื่อนัยถึงความทุกข์โศกเศร้าของหญิงสาวที่ไม่ประสบความสำเร็จชีวิตตามที่มุ่งหวังไว้ อีกทั้งไร้ความหวังที่จะพึงพาความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพราะมองไปทางใดก็เห็นแต่ “รถ” และ “ควันพิษบดบัง” ชายหนุ่มจึงพร่ำรำพันชักชวนให้หญิงคนรักกลับบ้านเกิดหรือกลับคืนสู่วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของตนดีกว่าอยู่ในเมือง กล่าวได้ว่ากวีสมัยใหม่นำเพลงพื้นบ้านมาแต่งร่วมกับกลอนเพื่อช่วยสื่อความให้ผู้อ่านสามารถรับรสอันเป็นอารมณ์เศร้าสะเทือนใจและโหยหาอาลัยของตัวละครชายหนุ่มที่มีต่อหญิงคนรักให้ประจักษ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการนำรูปแบบฉันทลักษณ์ของเพลงแห่นางแมวซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีกรรมขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลมาแต่งผสมผสานกับกลอนชาวบ้านอันเป็นการสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ประสมขึ้นใหม่เพื่อเป็น

Ref. code: 25595506032373NOS

เครื่องมือในการคร่ำครวญสื่อความทุกข์ยากลำบากของชาวนาชาวไร่จากปัญหาภัยแล้ง ดังปรากฏในบท “คนขอฝน” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ความว่า

เพลงแห่นางแมว

นางแมว เอย ร้องเสียงแป้วแป้ว ถึงฟ้าเบื้องบน นางแมวสีสวย จงช่วยขอฝน ฟ้าดับสัปดน แล้งเป็นสัปดาห์ นางแมวสีสวาด ถูกสาดเปียกปอน ขนลู่ออนซอน เลียแข้ง เลียขา ปีนี้น้ำท่า ข้าวปลาแสนแพง ลูกเด็กเล็กแดง นอนร้องหิวนม ทั้งบ้านมีกล้วย สองใบไว้ต้ม กินแทนน้ำนม ขนมหวานคาว ผู้บ่าวผู้สาว ผู้เฒ่าผู้แก่ ยักยันยักแย่ มาแห่นางแมว ส่งเสียงแจ้วแจ้ว ให้ฝนโปรยลงนา ให้ฝนโปรยลงนา

นางแมวเอย ขอฝนขอฟ้า รดหัวนางแมว ตกมาห่าใหญ่ ท่วมไร่ท่วมดิน ขอปลูกข้าวกิน เต็มยุ้งนานนาน หากฝนบ่มี จักหนีกันดาร ไปเป็นขอทาน ที่กรุงเทพฯเอย ฝนฟ้าอย่าเลย รีบเทลงมา รีบเทลงมา

กลอนชาวบ้าน

เสียงกรับฆ้องกลองฉิ่งดังชิ้งฉับ
ลูกคู่รับลูกคอหัวร่อร่า
ขบวนแห่นางแมวเคลื่อนแถวมา
ร้องขอข้าวขอปลาเป็นพิธี
นางแมวหัวหางซุกดิ้นขลุกขลัก
ทะเลิ่กทะลั่กร้องป่ายตะกายหนี
ติดฝาเข่งครอบวิ่งอยู่สิงคลี
กลัวน้ำสาดจนขี้ทะเล็ดเรียง
จากหัวบ้านผ่านกรายถึงท้ายบ้าน
คอนไม้คานหามเข่งตะเบ็งเสียง
ทุกเรือนชานบ้านช่องมามองเมียง
เจียดส้มสูกลูกเกลี้ยงเป็นรางวัล
ขอดน้ำตักจากตุ่มเข้ากลุ้มรด
นางแมวขดหมอบครางหูหางสั่น
จวบรุ่งเช้าเข้ามาจรดสายัณห์
แสงตะวันเริ่มจะลับลงไรไร

Ref. code: 25595506032373NOS

เทวดาลาหกกอดอกนิ่ง
ทุกทุกที่ทุกทุกสิ่งมิติงไหว
มีแต่เสียงสะทกสะท้อนทอดถอนใจ
ของผู้คนยากไร้กลางไร่นา
เสียงฆ้องกรับรับฉิ่งก็ทิ้งเสียง
เสียงหัวเราะแปรสำเนียงเป็นเสียงปร่า
ขบวนแห่นางแมวเลิกแถวมา
เพราะเหลือแต่น้ำตาไว้รดแมว

(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 54-55)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่นำฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านคือ “เพลงแห่นางแมว” ที่มักขึ้นต้นบทด้วยคำว่า “นางแมวเอย” และสื่อเนื้อหาเกี่ยวกับการคร่ำครวญร่ำร้องขอฝนของชาวไร่ชาวนาเนื่องจากประสบปัญหาภัยแล้งจนไม่มีน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกข้าว อีกทั้งกล่าวถึงสภาวการณ์ที่ข้าวปลาอาหารมีราคาแพงอันบ่งบอกถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่ทำให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตอยู่อย่างทุกข์ยากลำบากเพราะมีอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการจนคิดจะหนีความอัตคัดขัดสนหรือหนีความแห้งแล้งของท้องถิ่นไปเป็นขอทานอยู่ในเมืองกรุง หากฝนฟ้าไม่ตกตามที่ร้องขอ กวีได้นำเนื้อความในกรอบของฉันทลักษณ์เพลงพื้นบ้านนี้มาแต่งร่วมกับกลอนชาวบ้านที่ไม่จำกัดจำนวนบทเพื่อให้เอื้อต่อการคร่ำครวญของกวีเสมือนเป็นตัวแทนของชาวเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง โดยแสดงภาพของชาวไร่ชาวนาที่ร่วมกันตีฆ้องร้องแห่นางแมวขอฝนและขอข้าวขอปลาไปตามบ้านเรือน “จากหัวบ้านผ่านกรายถึงท้ายบ้าน” แต่กวีชี้ให้เห็นว่าการร่ำร้องขอฝนของชาวไร่ชาวนาตั้งแต่ “รุ่งเช้า” จน “ตะวันเริ่มจะลับลง” กลับไร้เสียงฝนเทลงมา จะมีก็แต่เสียงถอนหายใจเข้ามาแทนที่ และเสียงฆ้อง กรับ และฉิ่งที่แสดงถึงความครึกครื้นผสานกับเสียงหัวเราะขณะแห่นางแมวนั้นก็กลับกลายเป็นเสียงแห่งความเศร้าโศก การจัดขบวนแห่นางแมวเพื่อหวังให้สิ่งนอกเหนือธรรมชาติช่วยบันดาลให้ฝนตกนั้นจึงล่มเลิกไปเหลือเพียงน้ำตาของชาวไร่ชาวนาที่มีไว้รดแมวเท่านั้น อันบ่งบอกถึงความทุกข์ของชาวเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข กล่าวได้ว่าการนำฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านมาแต่งผสมผสานกับกลอนชาวบ้านนี้เป็นการขยายกรอบฉันทลักษณ์ให้ก้าวข้ามไปจากโครงสร้างแบบเดิม ซึ่งการคิดสร้างสรรค์รูปแบบฉันทลักษณ์ประสมขึ้นใหม่นี้ช่วยเอื้อต่อการสื่อความคร่ำครวญของชาวบ้านที่มีความเป็นอยู่อย่างยากลำบากทั้งขาดไร้อาหารและเงินทองที่จะได้จากการทำเกษตรกรรมอันมีสาเหตุมาจากภัยแล้ง ซึ่งการจัดพิธีร้อง

Ref. code: 25595506032373NOS

แห่นางแมวนั้นไม่ได้ช่วยให้เกิดฝนหรือเกิดความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นตามที่หวังเอาไว้ ชาวบ้านจึงมีแต่ความทุกข์โศกเศร้ามากยิ่งขึ้น

จากตัวอย่างข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่สร้างบทคร่ำครวญด้วยฉันทลักษณ์ประสมโดยยังคงสืบทอดขนบฉันทลักษณ์ตามบุรพกวี และมีการพัฒนาสร้างสรรค์รูปแบบฉันทลักษณ์ด้วยการผสมผสานฉันทลักษณ์ 2 ชนิดให้แตกต่างไปจากอดีตเพื่อแสดงถึงการก้าวข้ามโครงสร้างฉันทลักษณ์ประสมรูปแบบเดิม และบ่งบอกถึงความสามารถของกวีสมัยใหม่ที่สร้างสรรค์ผลงานให้มีลักษณะเฉพาะตนอีกทั้งสร้างความเจริญงอกงามทางด้านฉันทลักษณ์ให้ปรากฏสืบต่อไป

กล่าวได้ว่า บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เป็นงานสร้างสรรค์ที่ดำรงอยู่ในการสืบทอดขนบการประพันธ์ซึ่งกวีสามารถใช้คำประพันธ์ทั้งกลอน โคลง กาพย์ ฉันท์ ร่าย ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์เดี่ยว รวมทั้งกวีได้ใช้ฉันทลักษณ์ประสมมาสร้างบทคร่ำครวญ อันเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยมาเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสาร โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการซ้ำเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระที่เรียกว่าสัมผัสนอกคือสัมผัสระหว่างวรรค บาท และบท ในฉันทลักษณ์บางประเภทนิยมเล่นเสียงสัมผัสภายในวรรคเพื่อให้เกิดความลื่นไหลของเสียงและสื่อแสดงอารมณ์ได้อย่างต่อเนื่อง กวียังให้ความสำคัญกับเสียงหนัก-เบาประสานกับความหมายของคำ ตลอดจนการสอดแทรกคำซ้ำ คำซ้อนเพื่อให้มีผลต่อความเข้มข้นรุนแรงในการสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดฉันทลักษณ์ของไทยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มิได้ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อความเท่านั้น หากการประสานของเสียงและความหมายของคำภายใต้กรอบแห่งฉันทลักษณ์ยังช่วยให้บทคร่ำครวญเกิดความไพเราะ ตลอดจนเป็นสิ่งที่แสดงความสามารถของกวีสมัยใหม่ที่จะรักษามาตรฐานงานของตนไม่ให้อ่อนด้อยไปกว่าการสร้างสรรค์ผลงานของกวีในอดีต ขณะเดียวกันกวีสมัยใหม่มิเพียงสืบทอดขนบฉันทลักษณ์มาเป็นเครื่องมือในการคร่ำครวญเท่านั้น หากยังมีการสร้างสรรค์และปรับแปลงฉันทลักษณ์ขึ้นใหม่เพื่อพัฒนาผลงานให้มีลีลาเฉพาะตัวและมีประสิทธิภาพในการสื่อสารตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย

จากการศึกษาวิธีการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ข้างต้น ทำให้เห็นว่าแม้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ขนบวรรณศิลป์ของไทยไม่ว่าจะเป็นการพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้คำ ตลอดจนการใช้ฉันทลักษณ์ ยังคงเอื้อประโยชน์ให้แก่กวีสมัยใหม่ได้ใช้ลีลาวรรณศิลป์นี้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์บทคร่ำครวญแห่งยุคสมัยของตน แม้กวีบางคนจะมีลีลาวรรณศิลป์ที่แตกต่างไปจากกวีโบราณอยู่บ้างแต่ความสามารถในการสร้างความงามทางภาษา ยังคงทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและเกิดจินตนาการร่วมรับรู้ประสบการณ์ทางความคิดและความรู้สึกของกวีได้ดียิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า “กวีไทยสมัยใหม่เป็นตัวแทนผู้แสดงออกซึ่ง

Ref. code: 25595506032373NOS

สุนทรียะทางวรรณศิลป์ของยุคสมัยและเป็นผู้สืบทอดสมบัติวรรณศิลป์ของชาติเพื่อนำมาพัฒนาสร้างสรรค์ต่อไปไม่เสื่อมสูญ” (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541, น.162)

3.4 การสืบสรรค์บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

บทคร่ำครวญที่เกิดจากการสรรค์สร้างของกวีไทยสมัยใหม่นั้นมิได้ดำเนินรอยตามขนบเท่านั้น หากได้พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อันหมายรวมถึงการนำขนบที่เป็นกรอบของบทพรรณนามาใช้หรือสร้างใหม่ในบริบทที่ต่างไปจากเดิม เรียกว่า การสืบสรรค์ เพื่อสื่อแสดงความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์และสื่อความคิดอันเกี่ยวเนื่องกับสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กระบวนการสร้างสรรค์ที่มีพลวัตินี้มีทั้งการดัดแปลงบทพรรณนาหรือเนื้อความใดเนื้อความหนึ่งเพื่อสื่อสารความคิดหรือความหมายใหม่ การนำตัวบทพรรณนาเรื่องอื่นมาพาดพิงถึงเพื่อสื่อแสดง “สาร” ให้แก่ตัวบทใหม่ ตลอดจนนำตัวบทพรรณนาเดิมมาแต่งล้อเพื่อสื่อความที่ต่างไปจากเดิม ดังนี้

3.4.1 การดัดแปลง
3.4.2 การพาดพิง
3.4.3 การล้อเลียน

3.4.1 การดัดแปลง

กวีไทยสมัยใหม่นำบทพรรณนาหรือเนื้อความตอนใดตอนหนึ่งมาดัดแปลงเพื่อสื่ออารมณ์และ “สาร” ตลอดจนความหมายใหม่ (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น. 50) ดังตัวอย่างการพรรณนาครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่นำความในศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยสุโขทัยมาดัดแปลงเพื่อสื่อแสดงความรู้สึกร่วมโศกเศร้าอาลัยที่สูญเสียเพื่อนร่วมคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดังความใน *กวีนิพนธ์ ของอังคาร กัลยาณพงศ์* ว่า

ใครใคร่ค้าโศกค้า ล่วงเวลาสายเสียแล้ว
น้ำตาบ่าแทนแก้ว แหวนเงินทองจองไมตรี ฯ
ใครใคร่ค้าโศกค้า คราสาย นี้นา
ศรี พลัดพรากจากหาย ลับแล้ว

Ref. code: 25595506032373NOS

เสาวภางค์ ร่างนิดสลาย เป็นถ่าน
โอมจุ่งมิ่งขวัญแก้ว สู่แคว้นแดนสวรรค์

(กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์, 2529, น. 144-145)

ในบทครั่ำครวญแสดงความรู้สึกร่วมอาลัยกับการสูญเสียเพื่อนข้างต้น กวีได้นำเนื้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 (2527, น. 17) ความว่า “ใครจักใคร่ค้า...ค้า” มาดัดแปลงจากความเดิมที่กล่าวถึงการค้าเสรีของประชาชนในสมัยสุโขทัยมาเป็นการครั่ำครวญว่า “ใครใคร่ค้าโศกค้า” เพื่อสื่อแสดงความโศกเศร้าอาลัยอาวรณ์ถึงการเสียชีวิตของนักศึกษารุ่นน้องที่ร่วมคณะและสถาบันเดียวกันซึ่งการพลัดพรากจากกันครั้งนี้จะไม่มีวันได้กลับมาพบกันอีก

การนำข้อความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยสุโขทัยมาดัดแปลงเพื่อสื่อความครั่ำครวญในบริบทใหม่นั้นยังปรากฏในบท “ปลาคนวนว่ายเวิ้งชเลโลก” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

ขอไทได้ทาสซ้ำ ซัดโหม
ขอสุขได้ทุกข์โถม ทับดิ้น
ขอฝนจากฟากโพยม พายุ สนองนอ
ขอรักได้ชังสิ้น โศลกนี้สงสัย
ใครใคร่ซื้อโศกซื้อ **สนนขาย**
ซื้อหน่อยเถิดเจ้านาย โศกนี้
ราคาเท่าน้ำลาย ละเลงปาก
โศกแห่งมวลมนุษย์ชี้ ดื่มได้อิ่มสนาน

(ฤดีกาล, 2532,น. 129)

บทกวีข้างต้น กวีได้นำเนื้อความ “ใครจักใคร่ค้า...ค้า” ในศิลาจารึกหลักที่ 1 มาดัดแปลงเป็น “ใครใคร่ซื้อโศกซื้อ สนนขาย” เพื่อสื่อความร้องขอให้ผู้อื่นมาช่วยซื้อความโศกเศร้าของตน เมื่อกวีวอนขอสิ่งที่ปรารถนาหรือวอนขอสิ่งที่เติมเต็มความสุขให้แก่ชีวิต แต่กลับได้ในสิ่งที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ กวี “ขอไท” หรือขอความเป็นใหญ่ แต่กลับกลายเป็นบ่าวหรือผู้ที่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่น และเมื่อ “ขอสุข” กวีกลับได้ความทุกข์ที่โถมเข้ามา เมื่อ “ขอฝน” หรือความชุ่มชื่นใจกลับพบกับพายุ อันสื่อนัยถึงอุปสรรคในชีวิต สุดท้ายเมื่อกวี “ขอรัก” กลับได้ความชังหรือความเกลียดจากผู้อื่น การนำข้อความในอดีตมาดัดแปลงจึงช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าของกวีมากยิ่งขึ้น

Ref. code: 25595506032373NOS

การคร่ำครวญในผลงานของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการนำความพรรณนาในบท “เสียเจ้า” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ กวีร่วมสมัยมาดัดแปลงเพื่อสื่อความทุกข์ใจอาลัยอาวรณ์ในคุณค่าความดีงามในความเป็นมนุษย์ ดังความในบท “ซื่อ-กินไม่หมด คด-กินไม่นาน” ใน *เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

และแล้วกูนี่จะเกิดมาทำไม	ฤๅเกิดมาเพื่อให้เขาเยาะหยัน
มีอะไรกูก็ให้ไปทั้งนั้น	รังแต่ชีวันจะบรรลัย
ผิวกายสายเลือดก็เชือดเฉือน	บ้านเรือนทั้งสิ้นก็ยกให้
ที่เหลืออยู่มีเพียงลมหายใจ	ถ้าอยากได้จงเอาไปเถิดมนุษย์
.....	.....
เพราะความไว้วางใจในมนุษย์	จึงสิ้นสุดหมดแล้วสโมสร
คิดขึ้นมาคราใดใจรอนรอน	อาวรณ์ความเป็นมนุษย์นั้น
“เสียเจ้า” ไม่ถึง “ร้าวมณีรุ้ง”	ประกายแก้วยังพุ่งสู่สวรรค์
แต่ “เสียใจ” ในสิ่งที่สำคัญ	ก็หมดกันเถิดมนุษย์ปุถุชน

(เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม, 2524 , น. 54-55)

สุจิตต์ วงษ์เทศ นำความพรรณนาในบท “เสียเจ้า” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ กวีร่วมสมัยมาดัดแปลงจากความเจ็บช้ำปวดร้าวจากความรักที่ว่า “เสียเจ้าราวร้าวมณีรุ้ง” มาเป็นความไม่เจ็บช้ำทุกข์ใจในความรักว่า “เสียเจ้าไม่ถึงร้าวมณีรุ้ง” เพื่อสื่อความใหม่ว่ากวีต้องเศร้าเสียใจใน “สิ่งสำคัญ” หรืออาลัยอาวรณ์ในคุณค่าความดีงามของความเป็นมนุษย์มากกว่าความทุกข์ระทมใจอันมีสาเหตุมาจากนางที่หลอกลวงกวีจนสูญเสียบ้านเรือนและทรัพย์สินเพียงเพราะความไว้ใจ

การนำความพรรณนาเดิมของกวีร่วมสมัยมาดัดแปลงเพื่อพรรณนาคร่ำครวญในบริบทใหม่ยังปรากฏในบท “ตุลาคม:อาถรรพณ์” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ความว่า

อดีตที่ผ่านมาอย่าอาวรณ์	แต่ใส่ใจเอาไว้สอนสำนึกแนว
จงเจ็บจำไปให้ถึงปรโลก	**เก็บรอยโศกไว้ให้สิ้นทุกถิ่นแถว**
มองข้างหน้าฟ้าเปิดดูเพริศแพร้ว	ไม่คลาดแคล้วคงต้องถึงสักหนึ่งวัน

Ref. code: 25595506032373NOS

ไม่ถึงตายคงไม่วายชีวาวาตม์ ใครพิฆาตเข่นฆ่าไม่อาสัญ
ถึงที่ตายก็ต้องวายชีวาวัน ใครไม่ทันคิดร้ายก็ตายเอง

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 137-139)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์เศร้าโศกระคนแค้นเคืองที่สูญเสียเหล่าวีรชนจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในเดือนตุลาคมหรือวันมหาวิปโยค โดยนำความพรรณนาในบท “เสียเจ้า” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ กวีร่วมสมัยมาดัดแปลงจากความเดิมที่เป็นความเจ็บปวดรวดร้าวใจเพราะความรักที่ว่า “จะเจ็บจำไปถึงปรโลก ฤๅร้อยโศกรู้ร้างจางหาย” มาเป็นความเจ็บปวดที่เกิดจากการสูญเสียคนบริสุทธิ์ในบริบทของการเมืองว่า “จงเจ็บจำไปให้ถึงปรโลกเก็บรอยโศกไว้ให้สิ้นทุกถิ่นแถว” เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนรุ่นหลังสำนึกและเจ็บจำเหตุการณ์ในอดีตเป็นเครื่องสอนใจ ตลอดจนเก็บความโศกเศร้าเหล่านั้นไว้เพื่อเตือนสติให้มองไปข้างหน้า

การคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการนำเนื้อหาและทำนองเพลงไทยเดิม “ลาวดวงเดือน” มาดัดแปลงเพื่อสื่อความใหม่อันเกี่ยวเนื่องกับความทุกข์โศกเศร้าของคนชนบทที่ขาดไร้อาหารมาประทังชีวิต ดังความในบท “ขอข้าวสาร” ใน *เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

โอ้ละหนอ เจ้านายเอย
ข้อยมาเว้า ขอข้าวสารสักทะนาน
โอ้ว่าดึกแล้วหนอ ลูกรอกินข้าวที่บ้าน
ขอข้าวสักทะนาน อิ่มทั้งบ้านนะนายเอย
หิวข้าวแล้ว หรือแก้วกลอยใจเอ๋ย
แม่นี้รักหนักหนา ห่วงอาลัย
โปรดประทานข้าวสารให้ เถิดเจ้านายของข้อยเอย
ขอหน่อยจะเป็นไร นะเจ้านายของข้อยเอย
(หอมกลิ่นเกสร เกสรดอกไม้
หอมกลิ่นคล้าย คล้ายข้าวสารเต็มทะนาน)
หอมกลิ่นมาไกล หอมในครัวภัตตาคาร
(ได้แต่หอมนาน ๆ ก็วายปราณเป็นศพเอย)

(เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม, 2524, น. 24-25)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการร้องขอ “ข้าวสาร” จาก “เจ้านาย” เพื่อนำมาประทังชีวิตให้ตนและครอบครัว ซึ่งกวีได้สรรค์สร้างขึ้นใหม่จากการดัดแปลงเนื้อหาของเพลงลาวดวงเดือน ดังความว่า

โอ้ละหนอดวงเดือนเอย พี่มาเว้ารักเจ้าสาวคำดวง
โอ้ว่าดึกแล้วหนอพี่ขอลาล่วง อกพี่เป็นห่วงรักเจ้าดวงเดือนเอย
ขอลาแล้วเจ้าแก้วโกสุม (เอื้อน) พี่นี้รักเจ้าหนอขวัญตาเรียม
จะหาไหนมาเทียมเจ้าดวงเดือนเอย
หอมกลิ่นเกสร เกสรดอกไม้ หอมกลิ่นคล้าย
คล้ายเจ้าสูเรียมเอย หอมกลิ่นกรุ่นครัน หอมนั้นยังบ่เคย
เนื้อหอมทรามเชย เอ๋ยเราละหนอ

จะเห็นได้ว่า สุจิตต์ วงษ์เทศ นำเพลงลาวดวงเดือนที่มีเนื้อหาเป็นคำรำพันรักแสดงความห่วงหาอาลัยของชายหนุ่มที่มีถึงนางอันเป็นที่รักเมื่อต้องพลัดพรากจากกันมาดัดแปลงเพื่อสื่อความในบริบทของคนทุกข์ยากลำบากไม่มีข้าวกินจนต้องออกมาอ้อนวอนร้องขอ “ข้าวสาร” จากเจ้านายหรือคนที่มีฐานะร่ำรวยกว่า อันสื่อนัยถึงปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญด้วยการนำเพลงพื้นบ้านมาดัดแปลงเพื่อสื่อความหมายใหม่ในบริบทของความหวาดกลัวในอิทธิพลของต่างประเทศที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย ดังความในบท “เพื่อนเราเผาเรือน” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกพิกุล
เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลพวกญี่ปุ่น
พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกอัญชัน
เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลอเมริกัน
พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกสลิด
เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลพวกอังกฤษ
พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกทานตะวัน
เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลพวกเยอรมัน

Ref. code: 25595506032373NOS

พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกระกำ
เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลมอดวัฒนธรรม
(ลานชเล, 2533, น. 106-107)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ได้ครร่ำครวญสื่อถึงความไม่ไว้วางใจในอิทธิพลของต่างประเทศทั้งตะวันตกและตะวันออก ซึ่งกวีได้สรรค์สร้างขึ้นใหม่จากการดัดแปลงเนื้อหาของเพลงพิษฐาน ดังความจากตัวบทเดิมที่ว่า

พิษฐานเอย มือหนึ่งถือพาน พานดอกคัดเค้า
ขอให้สระของเรามีปลา ขอให้นาของเรามีข้าว
มีทั้งบ้านทั้งเรือน มีทั้งเพื่อนร่วมเหย้า
(ลูกคู่ พิษฐานวานไหว้ ขอให้ได้ดังใจข้าคิด
พิษฐาน พิษฐานวานไหว้ ขอให้ได้ดังใจข้าคิด)
(สุกัญญา ภัทราชัย, 2540, น. 33)

แรคำ ประโดยคำ นำเพลงพิษฐานที่เป็น “เพลงร้องโต้ตอบกันในโบสถ์ ซึ่งผู้ร้องจะชักชวนกันเข้าไปในโบสถ์โดยนั่งพนมมือถือดอกไม้ว่าเพลงพิษฐาน เพื่อกล่าวคำอธิษฐานถึงอนาคตให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข”(สุกัญญา ภัทราชัย, 2540, น.32) มาดัดแปลงเนื้อหาเป็นการครร่ำครวญสื่ออารมณ์ความรู้สึกหวาดหวั่นต่อประเทศมหาอำนาจที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะ “มอด” หรือสูญสิ้นไป กวีจึงแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นว่าไม่ต้องการให้วัฒนธรรมไทยเสื่อมสลายไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมแบบญี่ปุ่นที่แผ่อิทธิเข้ามา ดังความว่า “มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกระกำ เกิดมาชาติใดแสนใดเอย ขอให้ลูกไกลมอดวัฒนธรรม” จึงกล่าวได้ว่ากวีนำเพลงพื้นบ้านมาปรับเปลี่ยนเนื้อความเพื่อสื่อความครร่ำครวญอันเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่นำบทพรรณนาหรือเนื้อความตอนใดตอนหนึ่งในวรรณคดีไทย หรือนำความพรรณนาเดิมของกวีร่วมสมัย ตลอดจนการนำเนื้อเพลงมาดัดแปลงเพื่อสื่อความครร่ำครวญในบริบทใหม่อันเกี่ยวเนื่องกับสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งทำให้เห็นวิธีการสืบสรรค์ที่ก่อให้เกิดตัวบทใหม่รวมทั้งช่วยสื่อความเข้มข้นรุนแรงของอารมณ์เศร้าโศกทุกข์ระทมใจตลอดจนความคิดของกวีให้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น

Ref. code: 25595506032373NOS

3.4.2 การพาดพิง

ในการสื่อความคิดหรืออารมณ์ของกวีจะนำตัวบทหรือบทพรรณนาเรื่องอื่นมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อ “สาร” ให้แก่ตัวบทใหม่ (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น. 50) ดังการคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่นำตัวบทวรรณคดีเรื่องอื่นมาพาดพิงถึงโดยยังคงเนื้อความแสดงอารมณ์โศกเศร้า อันเนื่องมาจากความทุกข์ระทมใจเพราะความรัก ดังความใน “พญาโศก” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

“โอ้วันใดมิได้พบประสบพักตร์ ราวหัวอกจะหักเสียให้ได้
หวามอุราน้ำตาก็ตกใน ราวกับไฟเผาร้อนรอนชีวี”
สะอื้นเอื้อนเอื้อนคลอพะนอนิ้ว ผจงผิวแผ่วผันผ่านคันสี
เพ้อภาษาอารมณ์พรมพาที ท้นทวีวิปโยคโศกสะท้อน
โอ้ว่าอกอกเอ๋ยไม่เคยไข้ โอ้ว่าใจใจเอ๋ยไม่เคยอ่อน
มาระอุอุระผะผ่าวร้อน ใจมารอนรอนร้าวราวขาดใจ
ถนอมศักดิ์นักแล้วเหมือนแก้วเก้า แก้วรักเราจะร้าวแล้วสิ้นแววใส
จะซ่อนโศกกันแสงไว้แห่งใด รังแต่ให้เร่งร้าวหนาวน้ำตา

(คำหยาด, 2529, น. 210-211)

บทคร่ำครวญข้างต้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้นำตัวบทเสภาเรื่องพระราชวังสันพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 (2465, น. 28) ความว่า “โอ้วันใดมิได้พบประสบพักตร์ ราวหัวอกจะหักเสียให้ได้ หวามอุราน้ำตาก็ตกใน กลายเป็นไฟเผาร้อนรอนชีวี” ซึ่งเป็นคำพูดของพระวิกรมที่กล่าวแก่พระศรีให้เห็นอกเห็นใจในความรักของพระราชวังสันกับนางบัวผัน อันมีเนื้อความสื่อถึงความทุกข์ระทมของคู่รักที่ไม่ได้พบหน้ากันก็ยิ่งเป็นทุกข์ราวกับไฟที่เผาไหม้ใจกายให้ร้อนรุ่มมาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงกับคำคร่ำครวญแสดงอารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าของตนว่า “ท้นทวีวิปโยคโศกสะท้อน” และ “ใจมารอนรอนร้าวราวขาดใจ” โดยไม่รู้จะซ่อนความโศกเศร้านี้ไว้ที่ใด มีแต่ความทุกข์ที่เร่งเร้าใจให้มีน้ำตา การพาดพิงถึงตัวบทในวรรณคดีนี้จึงช่วยเน้นย้ำความเศร้าโศกและทุกข์ทรมานใจของกวีให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและร่วมรับรู้ความรู้สึกของกวีได้ดียิ่งขึ้น

ในการคร่ำครวญถึงความทุกข์ของหญิงสาวในสังคม กวีไทยสมัยใหม่ได้นำตัวบทวรรณคดีโบราณมาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อสื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจหรือสงสารหญิงสาวที่ถูกผู้ชายกดขี่ทางเพศ ดังความในบท “โซ่ที่ยังไม่ได้ปลด” ใน *ตากรุ้งเรืองโพยม* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

“ว่าโอ้พิมนิ่มนวลของเณรแก้ว เจ้าไปแล้วจะระลึกถึงพี่บ้าง
ฤงามปลื้มแม่จะลืมน้ำใจจาง แต่ครุ่นครางครวญคิดจนค่อนคืนฯ”
จนคืนค่อนนอนอ่านทั้งหวานฉ่ำ ทั้งโศกช้ำกำศรดทั้งสดชื่น
ว่าวันทองสองใจไม่ยั่งยืน ใครเล่าขืนกดขี่ชีวิตพิม
ใช่คาถาอาคมพรหมลิขิต มิใช่จิตจำนนจนหงอยหงิม
หญิงคือเครื่องสังเวยเครื่องเชยชิม นี่แหละคือดาบทิ่มจิ้มจ่อคอ
บุรุษคือผู้ถูกในทุกสิ่ง แม้เณรทิ้งจีวรมานอนหอ
ว่าทะนงองอาจชาติสีดอ สมเป็นหน่อเนื้อพลายชายชาตรี
ครั้นขุนช้างบังอาจด้วยบาทใหญ่ แม่ก็เห็นเป็นใจไปทุกที่
อำนาจเงินครอบงำเข้าย่ำยี ชั่วว่าดีผิดว่าถูกไปทุกคราว
ความเป็นคนของพิมจึงนิ่มนุ่ม ถูกเขากุมเขากดกำหนดก้าว
ตัดสินใจไม่ถูกทุกเรื่องราว จนขื่อฉาวชั่วช้าว่าสองใจ
เพราะโอกาสตัดสินใจไม่เคยมี จะยืนยันทันทีได้ที่ไหน
ถูกรอนริดสิทธิเสรีทุกทีไป สงสารพิมพิลาไลตายทั้งเป็น
(ตากรุ้งเรืองโพยม, 2531 ,น. 95-96)

กวีสมัยใหม่ได้พาดพิงถึงตัวบทในเสภาขุนช้างขุนแผน (2505, น. 58) ความว่า “โอ้พิมนิ่มนวลของเณรแก้ว เจ้าไปแล้วจะระลึกถึงพี่บ้าง ฤงามปลื้มแม่จะลืมน้ำใจจาง แต่ครุ่นคราง ครวญคิดจนค่อนคืนฯ” ซึ่งเป็นคำคร่ำครวญของเณรแก้วที่แสดงการครุ่นคิดคำนึงถึงนางพิมพิลาไลย มาเป็นสื่อในการคร่ำครวญด้วยความสงสารและเห็นใจนางพิมพิลาไลยหรือนางวันทองอันเป็นเสมือนตัวแทนของหญิงสาวในสังคมปัจจุบันที่ถูกผู้ชายกดขี่หรือถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพซึ่งต้องทนทุกข์ทรมานใจเสมือนตายทั้งเป็น

การคร่ำครวญในผลงานของกวีสมัยใหม่ยังได้พาดพิงถึงวรรคทองในเสภาขุนช้างขุนแผน เพื่อเป็นสื่อแสดงอารมณ์ทุกข์โศกอันเนื่องมาจากป่าไม้ถูกทำลาย ดังความในบท “ราบพนาสูญ” ใน *เพียงความเคลื่อนไหว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

“ลำดวนเอ๋ยจะด่วนไปก่อนแล้ว ทั้งเกดแก้วพิกุลยี่สุ่นศรี
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี จำปีเอ๋ยกี่ปีจะมาพบ”

Ref. code: 25595506032373NOS

เคยอ่านอ่านซ้ำซ้ำก็จำได้ โอ้มิ่งไม้ไพรระหงจะปลงศพ
เคยเลื่องชื่อลือฉาวมาเซาซบ จะกองกลบลงดินสิ้นสูญพันธุ์
แม่ไม้เจ้าเอ๋ยเคยรักดอก จะร่วงออกจากอกก็อกสั่น
นางแย้มแย้มยิ้มริมอารัญ ตระหนกขวัญหวั่นไหวไม่ยิ้มแย้ม
ซ่อนชู้ชูช่ออรชร ก็จะซ่อนดอกไว้ไม่แฉล้ม
ซ่อนกลิ่นเก็บกลิ่นไม่กลิ่นแกม มาเสียบแซมหน้าศพสลัวมัว
เล็บมือนางกางกลีบประนมกลีบ เหมือนมือเจ้าที่จีบประจบหัว
บานเย็นเย็นเยียบยะเยือกรัว เขาเกาะตัวเจ้าไปฆ่าเวลาเย็น
มะลิวัลย์พันระกำขึ้นแกมจาก น้ำตาพรากพรากไหลใครจะเห็น
ศรีสุกรมยมโดยจะโรยเร้น จะวายเว้นว่างโดยพญายม
อบเชยเผยกลิ่นกลั้วกุหลาบ แต่กราบแล้วกราบเล่าเฝ้ากราบก้ม
สายหยุดหยุดเช้าไม่หยุดชม ไม่หยุดสมชื่อสายเสียดายนัก
ที่ต้นน้อยลูกย้อยเคยระกำ ก็จะมาหมดลูกลงเหี่ยวหัก
กิ่งก้านรานลงในดงรัก ไม้สักสูงศักดิ์หมอศักดิ์ไม้
หญ้าคาก็จะแช่งขึ้นคลุมครอบ รอบเมืองรอบบ้านล้วนหนามไหน่
พ่อแผนกับแม่พิมพ์พิลาไล พ่อแม่จะเอาไพรที่ไหนเดิน

(เพียงความเคลื่อนไหว, 2544, น. 46-48)

บทกวีข้างต้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้พาดพิงถึงวรรคทองจากเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนวันทองสั่งเรือน ซึ่งเป็นความโศกเศร้าอาลัยอาวรณ์ของนางวันทองที่มีต่อดอกไม้พรรณไม้ที่เคยพบเห็นและจำต้องจากลาหรือพลัดพรากจากเรือนนี้ไปเพื่อสื่ออารมณ์ทุกข์โศกของกวีที่เห็นป่าไหม้ถูกทำลาย และจะต้องมา “สิ้นสูญพันธุ์” ส่วนความคร่ำครวญต่อมากวีนำตัวบทจากเสภาขุนช้างขุนแผนอีกตอนหนึ่งคือตอนขุนช้างตามนางวันทอง ซึ่งมีเนื้อความพรรณนาถึงชื่อพรรณไม้เป็นสื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขุนแผนกับนางวันทอง หลังจากที่ขุนแผนรบชนะขุนช้างแล้วพานางวันทองมาชมไพรมาปรับเปลี่ยนความเพื่อสื่ออารมณ์โศกและสื่อความหมายใหม่ (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น. 184-185) ดังความในตัวบทเดิมตอนนี้ว่า

นางแย้มแย้มยิ้มอยู่ริมไพร เหมือนที่ไร่ฝ้ายพิมเจ้ายิ้มแย้ม
ซ่อนชู้ชูช่ออรชร เหมือนเราซ่อนเป็นชู้คู่แฉล้ม

Ref. code: 25595506032373NOS

ซ่อนกลิ่นส่งกลิ่นประทิ่นแกม	เหมือนกลิ่นแก้มโฉมยงเมื่อส่งตัว
เล็บมือนางกางกลีบกะทัดรัด	เหมือนมือเจ้าปรนนิบัติพัดวีผัว
บานเย็นบานสะพรั่งฝั่งสระบัว	เหมือนเย็นเช้าเย้ายั่วอยู่กับน้อง
มะลิวัลย์พันระกำขึ้นแกมจาก	ได้สามวันกรรมพรากไปจากห้อง
อบเชยเผยกลิ่นกลั้วสุกรม	วันนี้ได้เชยชมสมสุขพี่
สายหยุดกุหลาบอาบอวลดี	ขอหยุดชมจูบทีเถิดสาวน้อย

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำตัวบทดังกล่าวที่ใช้ชื่อดอกไม้พรรณไม้เป็นสื่อเชื่อมโยงถึงนางและสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักกันมาปรับเปลี่ยนเนื้อความสื่อถึงความวิปริตของพืชพรรณไม้ที่แปรเปลี่ยนไปจากอดีต เช่น นางแย้มไม่แย้มบาน ซ่อนชู้ไม่ออกดอก ซ่อนกลิ่นก็ไม่เผยกลิ่นหอม บานเย็นก็ถูกทำลายดังความว่า “เขาเกาะตัวเจ้าไปฆ่าเวลาเย็น” และมะลิวัลย์น้ำตาไหลพรากซึ่งไม่มีใครเห็นความทุกข์โศกของธรรมชาตินี้ การปรับเปลี่ยนเนื้อความเดิมเป็นการกล่าวถึงความแปรปรวนผิดปกติของธรรมชาตินี้จึงเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าวิตกกังวลของกวีที่มองเห็นสภาพของป่าไม้เปลี่ยนผันไปจากเดิม (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น. 185)

ในตอนท้ายของบทคร่ำครวญ กวีสมัยใหม่ยังนำความในตอนวันทองสั่งเรือนมาปรับเปลี่ยนเพื่อสื่อแสดงถึงความวิปริตของธรรมชาติอีกครั้ง ซึ่งความในตัวบทเดิมคือ “ต้นน้อยน้อยลูกย้อยระย้าดี ตั้งแต่นี้จะไปชมต้นไม้ใหญ่” มาปรับเป็นความตรงกันข้ามว่า “ที่ต้นน้อยลูกย้อยเคยระย้า ก็มาหมดลูกลงเหี่ยวหัก” ในภาวะวิกฤตของธรรมชาติที่ถูกทำลายเช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้อยู่อย่างยากลำบากเช่นกัน ดังที่กวีได้พาดพิงถึง ตัวละครจากเรื่องเดิมพร้อมทั้งตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบว่า “พ่อแผนกับแม่พิมพิลาไล จะเอาไพรที่ไหนเดิน” (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, น. 186)

ในบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการพาดพิงตัวบทในวรรณคดีโบราณโดยมุ่งสื่อความเจ็บช้ำใจที่คนรักนิยมชมชอบหรือหลงใหลในวิถีตะวันตกจนหลงลืมวิถีชีวิตไทยหรือรากเหง้าของชนชาติตน ดังปรากฏในบท “กำสรวลโกสินทร์” ใน *กำสรวลโกสินทร์* ของคมทวน คันธนู ว่า

โอ้ศรีเสาวลักษณ์ล้ำ	**แลโลม โลกย์ฤ**
เจ้าพร่าน้ำพริกเผา	ผักจิ้ม
แนบเนยแนบนมโสม-	นัสเสพย์
อย่าแม่อย่าเย้ายิ้ม	เหยียดไทย

Ref. code: 25595506032373NOS

ลืมกลิ่นกรุงเทพฯทิ้ง โถมถลา
หลงนาบเมืองนอกใจ เจ็บเศร้า
บัวแก้วเบ่งกอปลา ปูอด แอบโอย
คนอื่นดอดคว้าเจ้า จูบฉม
(กำสรวลโกสินทร์, 2526, น. 34)

บทคร่ำครวญข้างต้น คมทวน คันธนู นำตัวบทเดิมในวรรณคดีไทยเรื่องนิราศนรินทร์ ของนายนรินทรธิเบศร์ (อิน) (2512, น. 12) ที่ขึ้นต้นบทว่า “โอ้ศรีเสาวลักษณ์ล้ำ แลโลมโลกเอย” มาพาดพิงเพื่อสื่อความใหม่จากการกล่าวชื่นชมเชิดชูคุณค่านางอันเป็นที่รักมาเป็นการสื่อแสดงความรู้สึก “เจ็บเศร้า” ที่หญิงคนรักหลงลืมวิถีชีวิตเดิมของไทยคือ “เจ้าพร่าน้ำพริกเผา ผักจิ้ม” แล้วหันไป “แนบเนยแนบนม” อันสื่อนัยถึงการละทิ้งความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตตามแบบตะวันตก ซึ่งแสดงผ่านการนอกใจของหญิงคนรักที่ทิ้งกวีไปอาศัยอยู่ต่างประเทศ กวีจึงรู้สึกเจ็บช้ำยิ่งขึ้นที่เห็น “คนอื่นดอดคว้าเจ้า จูบฉม”

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างบทคร่ำครวญด้วยการนำข้อความในวรรณคดีโบราณที่มีเนื้อความสื่อถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกมาพาดพิงถึงเพื่อสื่อความหมายใหม่ในบริบทของความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของวงการศาสนาที่เสื่อมลงอย่างน่าเศร้าใจ ดังความในบท “วัดวาอาราม” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ครองชาติเป็นชาติได้ โดยใด
วัตถุฤๅครองใจ จับต้อง
ยอดโบสถ์รุ่งเรืองใน นคเรศ
ภิกษุทุศีลร้อง เรื่องเศร้าศาสนา
มาดีหวังอยู่ได้ โดยดี
ธรรมแห่งพระชินสีห์ แอบเศร้า
ฟ้ากอดยอดเจดีย์ โดดเดี่ยว
เสียงเทศน์พระคุณเจ้า จบแล้วเรี่ยไร
“ใดใดในโลกล้วน **อนิจจัง”**
แม้แต่ศาสนายัง หย่อนได้

Ref. code: 25595506032373NOS

ทำนุถนอมบัง เบือนบิด
หลอกศรัทธากราบไหว้ วัดร้างว่างธรรม
(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 35-36)

ไพวรินทร์ ขาวงาม พาดพิงข้อความในลิลิตพระลอ (2540, น. 422) ว่า “สิ่งใดในโลกล้วน อนิจจัง” เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารให้แก่ตัวบทใหม่ที่มิใช่สื่อถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่งและสัตว์โลก หากนำมาใช้สื่อความคร่ำครวญถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของศาสนาที่ยัง “หย่อน” หรือเสื่อมคุณค่าอันมีสาเหตุมาจาก “ภิกษุทุศีล” หลอกลวงพุทธศาสนิกชนให้หลงเชื่อและศรัทธา ตลอดจน “บิดเบือน” แก่นแท้ของพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่หนทางแห่งการแสวงหาวัตถุเงินทอง กวีจึงคร่ำครวญรำพันว่าเป็น “เรื่องเศร้าศาสนา” เมื่อวัดวาอารามในปัจจุบันร้างไร้ธรรม

ในบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการพาดพิงถึงเพลงพื้นบ้านเพื่อเป็นสื่อแสดงความอาลัยอาวรณ์ถึงวิถีชีวิตชาวนาดั้งเดิมอันเป็นวิถีเกษตรกรรม เมื่อคนในท้องถิ่นชนบทได้ละทิ้งนาไปขายแรงงานต่างแดน ดังปรากฏในบท “แช่งชักหักกระดาน” ใน *ตากรุ้งเรืองโพยม* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ช้างเอยช้างชัก ***ช้างน้อยห้อยหัก***
หักอยู่ที่หลักเก่า ***ฉันไม่ใช่คู่ครอง***
ของพ่อผมทองดอกเลา
มาชวนกันชัก ***เอ้านอระนอยน่ารัก***
ชักให้เสมอกันเอย

ชักกระดานพานฟางเพลงช้างชัก เจ้าช้างน้อยห้อยหักที่หลักเก่า
เสาเกียดกลิ้งกลางลานมานานเนา ม่เหลือเค้าความหลังไว้บ้างเลย
เคยยิ้มแย้มแจ่มจ้าเจ้าพายุ กลางควันฟางคว้างคุอุแม่เอ๋ย
หอมกลิ่นแก้มแกมฟางช้อนคางเชย แม่เงื้อเงยเงือดงดระทดแรง
เกี่ยวคันฉายหงายงอนฟ่อนฟางข้าว ยิ่งดึกดาวหว่านดวงยิ่งช่วงแสง
จนคบไต้ตกทุ่งเป็นรุ้งแดง โบกตะแกรงแกว่งกระด้งล้อมวงเรียง
ไม่เหลือเลยหลักเก่าเค้าความหลัง มีแต่ทรุดเซซังลงเป็นเสี่ยง
เหลือพ่อเฒ่าเฝ้าเรือนหลังคาเอียง สิ้นสำเนียงเพลงรักชักกระดาน
ทิ้งกันเถิดที่นา ไปซาอุ หนีคนดุคนดื้อกับคนด้าน
กี่ร้อยวันพันปีกี่กัปกาล กี่วิญญาณแผ่นดินที่ดับลับ

Ref. code: 25595506032373NOS

ช้างเอยช้างชัก ชักแช่งแย่งพรรค
แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย
ปลูกข้าวให้เขากิน แต่ตัวดิ้นหนีอดตาย

(ตากรุ้งเรืองโพยม, 2531, น. 35-36)

บทกวีข้างต้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้พาดพิงถึงเพลงพื้นบ้านคือ “เพลงชักกระดาน” ซึ่งเป็น “เพลงที่ร้องเล่นโต้ตอบกันระหว่างหญิง-ชายขณะกวาดข้าวเปลือกที่ผ่านการนวดแล้วเข้ามาเก็บกองรวมกันเพื่อเก็บเข้าฉาง” (สุกัญญา ภัทราชัย, 2540, น. 30) เพื่อเป็นสื่อในการครำ่ครวญรำลึกนึกถึงอดีตขณะเก็บข้าวร่วมกับนางที่รัก อันเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนาที่บัดนี้ได้ “แช่งชักหักกระดาน” หรือได้ละทิ้งวิถีเกษตรกรรมและถิ่นฐานบ้านเกิดไปขายแรงงานในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ “ไม่เหลือเค้าความหลัง” เหลือเพียง “พ่อเฒ่าเฝ้าเรือนหลังคาเอียง” และ “สิ้นสำเนียงเพลงรักชักกระดาน” อันบ่งบอกถึงความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมในชนบทและการสูญสิ้นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา กวียังเน้นยำ้สารด้วยการพาดพิงถึงเพลงชักกระดานแล้วปรับเปลี่ยนเนื้อความปิดท้ายบทเพื่อสื่อแสดงความทุกข์ระทมขมขื่นของชาวนาที่เป็นผู้ปลูกข้าวให้นายทุนกิน แต่ตนเองต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อไม่ให้อดตาย การนำเพลงพื้นบ้านมาพาดพิงถึงในต้นบทและนำมาปรับเปลี่ยนในท้ายบทจึงช่วยสื่อแสดงอารมณ์โหยหาอาลัยในวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ไม่อาจหวนย้อนกลับคืนมาได้ ตลอดจนช่วยสื่อความถึงปัญหาความเหลื่อมลำ้ทางสังคมระหว่างชาวนากับนายทุน

ในบทครำ่ครวญของกวีสมัยใหม่ยังปรากฏการนำเพลงกล่อมเด็ก “จันทร์เจ้าขา” มาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงอดีตอันแสนสุขที่ไม่อาจย้อนกลับไปสู่อดีตที่งดงามนั้นได้อีกแล้ว ดังความในบท “เพลงพระจันทร์” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

จันทร์เจ้าขา ขอข้าวขอแกง **ขอแหวนทองแดงผูกมือน้องข้า**
พระจันทร์เจ้าแจ่มกระจ่างอยู่กลางฟ้า เชือกซิงช้าไกวช้อนอ่อนลมเย็น
ขอช้างขอม้าให้น้องข้าขี่ ตบมือซี ตบมือเข้าให้เจ้าเห็น
เอ้าร้องใหม่ร้องใหม่ร้องให้เป็น แน่ะ พระจันทร์วันเพ็ญท่านเห็นแล้ว
ดึกกำดัดดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อย ความหลังลอยล่องฟ้ามาแผ่วแผ่ว
สว่างไสวในฝันอันวาวแวว หอมกลิ่นแก้วราตรีที่ริมรั้ว
นานเหลือเกินไกลเหลือเกินที่เหินห่าง ร่นลานกว้างกลางแสงเดือนเลือนสลัว
ใบฝรั่งทางมะพร้าวเป็นเงามัว เสาค้างพลูพิงครัวรากพัวพัน

Ref. code: 25595506032373NOS

คิดถึงพ่อต่อกลอนสอนให้ร้อง แม่สอนน้องว่าที่นี่มีสวรรค์
จะได้เตียงได้ตั่งเป็นรางวัล จากพระจันทร์ถ้าหมั่นจำทำความดี
เชือกชิงช้าไกลช้อนผ่อนช้าช้า เราจากมาไม่รู้อยู่ไหนนี่
พ่อแม่ น้อง ไหนล่ะบ้านอันเคยมี เช็ดน้ำตาให้ข้าที เถิดพระจันทร์
(คำหยาด, 2529, น. 202-203)

กวีสมัยใหม่นำเพลงกล่อมเด็ก “จันทร์เจ้าขา” ที่มีเนื้อหาของการวอนขอสิ่งที่เติมเต็มความสุขให้กับชีวิตมาพาดพิงถึงโดยตรง เพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญถึงอดีตเมื่อครั้งที่พ่อสอนต่อกลอนเพลงให้ร้องเล่น ซึ่งเป็นอดีตอันแสนสุขที่กวีรู้สึกว่า “นานเหลือเกินไกลเหลือเกินที่เหินห่าง” ในขณะที่กวีไม่รู้ว่าตนเองอยู่ที่ไหน อีกทั้งไร้บ้าน ตลอดจนขาดไร้พ่อแม่และน้องที่เคยอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า กวีจึงแสดงคำวอนขอให้พระจันทร์ “เช็ดน้ำตาให้ข้าที” เพื่อช่วยปลอบประโลมความทุกข์โศกของตน จึงกล่าวได้ว่าการพาดพิงถึงเพลงกล่อมเด็ก “จันทร์เจ้าขา” นี้เป็นส่วนสำคัญในการสื่อแสดง “สาร” และอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจในบริบทใหม่ที่เป็นความรู้สึกโหยหาอาลัยอดีตอันแสนสุข ซึ่งกวีไม่สามารถหวนย้อนกลับไปอยู่กับครอบครัวของตนอย่างมีความสุขได้อีกแล้ว

กวีไทยสมัยใหม่ยังนำเพลงกล่อมเด็กมาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญของพ่อแม่ที่โศกเศร้าเมื่อทราบข่าวความสูญเสียลูกจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง ดังความในบท “เจ้าขุนทอง” ใน *เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ ตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น ป่านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ ถ่อเรือไปตามหา
เขาก็ร่ำลือมา ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
นั่งรถยนต์เรไร นั่งรถไฟนกแก้ว
ส่งเสียงแจ้วแจ้ว ว่าเจ้าขุนทอง เจ้าขุนทอง
เจ้าออกจากบ้าน เมื่อตอนตะวันเรืองรอง
แล้วหันมาสั่งน้องน้อง ว่าพี่จะไปหลายวัน
ไปเพื่อสิทธิ์เสรี เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
โอ้เจ้านกเขาขัน แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
สะพายย่ามหาดเสี้ยว ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทั้งสมุดที่ลบเลือน ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน

Ref. code: 25595506032373NOS

ขุนทองเจ้าร้องไห้ อยู่ในเรือนจนดึกดื่น
ว่าดอกจำปีถูกปืน ตายอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเฉยเชือนชา
แม่มาร้องเรียกหา นี่พ่อมาตั้งตาคอย
....
ดอกโสนบานเช้า ดอกคัดเค้าบานเย็น
ออกพรรษามาตระเวน ที่อนุสาวรีย์ทูน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง มีแต่รัฐธรรมนูญ
แม่กับพ่อก็อาดูร แต่ภูมิใจลูกชายเอย ฯ

(เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยาม, 2524, น. 5-6)

กวีไทยสมัยใหม่ได้นำเพลงกล่อมเด็กที่ชื่อว่า “วัดโบสถ์” อันเป็น “เพลงกล่อมที่มีเนื้อความกล่าวสดุดีวีรกรรมของวีรบุรุษผู้กล้าหาญคนหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาชื่อ ‘ขุนทอง’ ซึ่งเข้าไปปล้นค่ายพม่าเพื่อช่วยคนไทยที่ถูกพม่าจับเป็นเชลยออกมา”(ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2517, น. 3) มาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญโหยหาอาลัยของพ่อแม่เมื่อรับรู้ข่าวว่า “เจ้าขุนทอง” ตายแล้ว ซึ่ง “เจ้าขุนทอง” ในที่นี้กวีได้ปรับเปลี่ยนจากผู้ที่ปล้นค่ายพม่ามาเป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาหรือเหล่าวีรชนที่ออกไปต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและรัฐธรรมนูญตามระบอบประชาธิปไตยในเหตุการณ์วันมหาวิปโยคหรือในช่วง 14 ตุลาคม 2516 และ “เจ้าขุนทอง” ที่พ่อแม่ได้คร่ำครวญหานั้นเป็นลูกที่เข้าร่วมการต่อสู้ทางการเมืองครั้งนี้ด้วยจนเสียชีวิต จึงนำไปสู่การสื่ออารมณ์อันเข้มข้นรุนแรงของพ่อแม่มากยิ่งขึ้นเมื่อ “แม่มาร้องเรียกหา” และ “พ่อมาตั้งตาคอย” ที่อนุสาวรีย์แล้วพบว่า “ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง” อีกแล้ว เหลือเพียงรัฐธรรมนูญที่ลูกได้เรียกร้องต่อสู้ให้ได้มาเนื่องจากมีความ “ภักดี” และ “กตัญญูต่อแผ่นดิน” ความรู้สึกของพ่อแม่จึงมีทั้ง “อาดูร” หรือรู้สึกทุกขเวทนาทั้งกายและใจ และ “ภูมิใจลูกชาย” จึงกล่าวได้ว่าเพลงกล่อมเด็กเป็นส่วนสำคัญในการสื่อภาวะอารมณ์เศร้าโศกในบริบทใหม่อันเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์การสูญเสียวีรชนหรือนักศึกษาผู้บริสุทธิ์จากการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และยังช่วยสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านให้ร่วมรับรู้ความรู้สึกรักและโหยหาอาลัยของพ่อแม่ที่มีต่อลูกอีกด้วย

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังนำเพลงพื้นบ้านมาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อสื่อแสดงสารและอารมณ์ ดังการพาดพิงเพลงกล่อมเด็กและเพลงลาวดวงเดือน ในบท “สีดำที่ด่างดวง” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

เมื่อค่ำคืบคลานเคลือบลานฟ้า วิเวกวันเวลาก็เลื่อนไหล
เหงาที่สงบหงอยก็ร้อยใย โยงอดีตห่างไกลมาใกล้ตน
นิ่งด้วยรู้สึกสำนึกเห็น งามด้วยเดือนเพ็ญพร่างเวหน
รินลมเริ่มค่ำอยู่ย้ำยล กอปรเสียงกล่อมกลอยู่ท้นทด
เดือนเอ๋ยเดือนหงาย ***ดาวกระจายทรงกลด***
อุ้มเจ้าขึ้นใส่รถ ***ว่าจะพาไปชมเดือน***
พิศแลดูดาวไป ***ดาวก็ไม่งามเหมือน***
พิศแลดูเดือน ***เหมือนนวลอุแม่นา***
(เพลงกล่อมเด็ก)

....
กงล้อความหลังยังคงย้อน ตำนานหลายตอนยังหมาดใหม่
เป็นเรื่องหวานหวานที่ผ่านไป แต่ยังหวามไหวอยู่ในทรวง
โอ้ละหนอดวงเดือนเอย ***พี่มาเว้ารักเจ้าสาวคำดวง***
โอ้ดึกแล้วหนอพี่ขอลาล่วง ***อกพี่เป็นห่วงรักเจ้าดวงเดือนเอย***
(เพลงลาวดวงเดือน)

แปรยุคแปรวิถีแปรชีวิต แปรความคิดแปรวัยไม่นิ่งเฉย
แปรขนบประเพณีที่คุ้นเคย แปรช่วงชื่นเชยให้เลยลับ
ราตรีจึงต่างจากก่อนเก่า แม้เดือนแรงเงาเข้าเน้นขับ
เพลงกล่อม เพลงพื้นบ้านมานานนับ ก็ถึงทีวูบดับยากกลับคืน
ไร้เพลงปฏิพากษ์ที่หลากหลาย ปฏิภาณเหมือนตายเหมือนไม่ตื่น
กลเกี้ยวแบบเก่าก็ถูกกลืน เกินการขัดขืนของใครใคร
มืดค่ำดำด่างอย่างเดี๋ยวนี้ เกิดเสียงดนตรีที่แปลกใหม่
แปลกทั้งเนื้อร้องทำนองใน ฟังดูเหมือนมิใช่ดนตรีการ

(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528, น. 72-74)

แรคำ ประโดยคำ ได้พาดพิงถึงเพลงกล่อมเด็กที่มีเนื้อหาแสดงความรักความผูกพันของแม่ที่มีต่อลูกด้วยการเปรียบเทียบความน่ารักของลูกกับดวงดาวและพระจันทร์ไว้ในช่วงต้นเพื่อเป็นวัสดุในการสื่อแสดงความรู้สึก “เหงาหงอย” ในยามค่ำคืนที่เงียบสงบเมื่อนึกถึงช่วงวัยเยาว์ที่เคยได้ยินเสียงเพลงกล่อมเด็กที่กวีได้พาดพิงถึง กวียังพาดพิงถึงเพลงลาวดวงเดือนโดยตรงซึ่งมีเนื้อหา

Ref. code: 25595506032373NOS

แสดงความห่วงใยและอาลัยรักนางมาเป็นเครื่องมือในการคร่ำครวญถ่ายทอดความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ “ความหลัง” และรู้สึก “หวามใจอยู่ในทรวง” เมื่อสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยได้แปรเปลี่ยนไป ส่งผลให้วิถีชีวิต ความคิด วัย และขนบประเพณีที่คุ้นเคยเปลี่ยนไปจากเดิมด้วย โดยเฉพาะ “เพลงกล่อมเด็ก” “เพลงพื้นบ้าน” หรือ “เพลงปฏิพากษ์” ที่ไม่อาจต้านทานกระแสของเวลาและความผันแปรทางสังคมวัฒนธรรมได้ เพลงพื้นบ้านจึงเสมือน “ตาย” “ไม่ตื่น” และ “ถูกกลืน” ไปพร้อมกับการเกิดเสียงดนตรีที่แปลกใหม่ที่เข้ามาแทนที่ซึ่งกวีแสดงทัศนะว่า “ฟังดูเหมือนมิใช่ดนตรีการ”

ในการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการพาดพิงถึงเนื้อความของเพลงลูกทุ่งโดยตรงเพื่อสื่อแสดงสารและอารมณ์ให้แก่ตัวบทใหม่ ดังปรากฏในบท “เขาร้องเพลงลูกทุ่งให้เมืองฟัง” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

...เขานั้นบอกลาไปหางานทำ ใช่คิดใจดำ หรือทำแกล้งหลบไปไหน เมืองบางกอกคงผูกพันใจ นับแต่จากไป ไม่เห็นคืนบ้านนา

ถึงปีใหม่หมายใจจะเห็นหน้ามน ตรุษจีนผ่านพ้น ไม่เคยได้ยลแก้วตา สงกรานต์ผ่านไปอย่างไร้วิญญาณ์ ขวัญตาเจ้าไม่รู้ไปไหน...

เขาร้องเพลงลูกทุ่งให้เมืองฟัง เมืองจะยังฟังเพลงของเขาไหม
เพลงเศร้าของเขาเร้าใจ ยากไร้ยังร้องเพลงรัก
เพลงรักของเขาเศร้าสะทก เสียงจากทรวงอกสะอื้นกระอัก
ลูกคอล้อคำคึกคัก ลำเค็ญเสียนักหนอสัญญา
‘สัญญาปลายนากับน้อง พี่ป่ายน้องป้อง น้องว่า
มือไวใจไวไยหนา หน้านาปีนี้น้ำดี
ปลูกข้าวหาปลาหาผัก เรื่องรักน้องยังรักพี่
เรื่องปากเรื่องท้องตรองที อีกปีรอหน่อยเป็นไร
อีกปี กี่ปีนี่ละหนอ สัญญาต้องรอนานไหม
กี่ปีน้องหนีพี่ไป ดอกข้าวตรอมใจแล้วเอย’

...เคยจับเคียวเกี่ยวคู่กัน น้องลืมวันเคยสุขสันต์เริงร่า ถึงคราวมีงานสงกรานต์บ้านเรา เคยชื่นอุรา เคยตักบาตรร่วมขันเคียงคู่กันมา สงกรานต์เดือนห้า ขวัญตาอยู่ไหนกัน...

เขาร้องเพลงลูกทุ่งให้เมืองฟัง ดึกแล้ว เมืองยังไม่หลับใหล
ข้างถนน-เชิงสะพาน ผ่านไป ฟังซิใคร ร่ำไห้ทวงสัญญา

Ref. code: 25595506032373NOS

. ..ขายข้าวตั้งเก้าเกวียนกว่า สร้างหอรอท่า น้ำตาเปื้อนหมอน เรือนหอบ้านป่า ไม่ปรารถนาแนบนอน เจ้าผินบินร่อนไปนอนเตียงทอง...

ฟังซิใคร ร่ำไห้ทวงสัญญา...

ฟังซิใคร ร่ำไห้เป็นเพลงนา...

(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 74-76)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่นำเพลงลูกทุ่งมาพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจของชายหนุ่มที่รอคอยนางอันเป็นที่รักกลับมาหาตามคำสัญญา โดยกวีได้พาดพิงถึงเพลง “ร้องไห้ปลายนา” คำร้อง-ทำนอง โดยทินกร ทิพมาศและขับร้องโดยรังสี เสรีชัยและเอกชัย ศรีวิชัย มากล่าวขึ้นต้น อันมีเนื้อความสื่อถึงความรู้สึกของชายหนุ่มบ้านนารอคอยนางอันเป็นที่รักกลับมา แต่ก็ไม่ได้พบหน้ากันตามที่หวังไว้ไม่ว่าจะผ่านช่วงเทศกาลสำคัญในรอบปีอย่างวันปีใหม่ วันตรุษจีน และวันสงกรานต์ กวีนำความนี้มาสื่อนัยเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร “เขา” ที่คร่ำครวญด้วยเศร้าใจเช่นเดียวกันกับเนื้อร้องของเพลงลูกทุ่ง และเพลงลูกทุ่งที่ “เขา” เป็นผู้ร้องเองนี้ยังกระตุ้นเร้าความรู้สึกโหยหาอาลัยถึงนางอันเป็นที่รักมากยิ่งขึ้นเมื่อระลึกถึงคำสัญญาที่ปลายนาที่นางได้ให้ไว้แก่ “เขา” ว่าให้รอ แต่นางก็ไม่กลับมาปล่อยให้ “เขา” ต้องรู้สึกทุกข์ตรอมตรม

กวีไทยสมัยใหม่ยังพาดพิงถึงเพลง “รอทั้งปี” คำร้อง-ทำนอง โดยฉลอง ภู่สว่าง ขับร้อง โดยศรชัย เมฆวิเชียร อันมีเนื้อความกล่าวถึงการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขของคู่รักที่เคยใช้เคียวเกี่ยวข้าวร่วมกัน และเคยทำบุญตักบาตรร่วมขันในวันสงกรานต์ เพื่อเชื่อมโยงกับคำบอกเล่ารำพันความรู้สึกของตัวละคร “เขา” ที่แม้จะเป็นช่วงเวลาดึกแต่ “เขา” ก็ยังร้องเพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่สองให้เมืองฟังท่ามกลางบรรยากาศของเมืองที่ยังไม่เงียบสงบ เพื่อจะเชิญชวนให้คนฟังเสียง “ร่ำไห้ทวงสัญญา” ที่นางอันเป็นที่รักเคยให้ไว้

กวียังพาดพิงถึงเพลง “พรุ่งนี้พี่จะร้องไห้” คำร้อง-ทำนอง โดยชลธี ธารทอง ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง อันมีเนื้อความถึงการตัดสินใจขายข้าวในนาของชายหนุ่มบ้านนาเพื่อจะสร้างเรือนหอรอคอยนางมาอยู่ด้วยกัน แต่นางได้ทิ้งชายหนุ่มบ้านนาไปอยู่กับคนรวยที่มีเตียงทอง กวีนำความนี้มาพาดพิงเพื่อสื่อนัยเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกอันเข้มข้นรุนแรงของตัวละคร “เขา” ที่ต้องทุกข์ระทมร่ำร้องทวงสัญญาด้วยความเศร้าเสียใจเมื่อนางที่รักไม่ทำตามคำสัญญาและทิ้ง “เขา” ไปอยู่กับคนอื่นเช่นเดียวกับความในเนื้อร้องของเพลง จึงกล่าวได้ว่ากวีไทยสมัยใหม่มีความสามารถในการสร้างสรรค์บทครำ่ครวญโดยการนำเพลงลูกทุ่งอันมีเนื้อหาสะท้อนภาพชีวิตของคนชนบทที่เป็นความเจ็บปวด ผิดหวัง ยากจนมาพาดพิงโดยตรง เพื่อสื่อ “สาร” และ “อารมณ์” ให้แก่ตัวบทใหม่ที่ยังคงอารมณ์โศกเศร้าและทุกข์ทรมานใจอันเนื่องมาจากความรัก

Ref. code: 25595506032373NOS

จะเห็นได้ว่า กวีสมัยใหม่ได้นำตัวบทหรือวรรคทองในวรรณคดีไทย และนำเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนนำเนื้อความของเพลงลูกทุ่งมาพาดพิงเพื่อช่วยสื่อแสดงสารให้แก่ตัวบทครั่ำครวญ อันจะทำให้ผู้อ่านสามารถรับสาระสำคัญของเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับสังคมร่วมสมัยและรับรสอันเป็นความโศกเศร้าและทุกข์ระทมใจของกวีหรือตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.4.3 การล้อเลียน

บทพรรณนาที่กวีบรรจงแสดงผ่านวัสดุหรือภาษาเป็นการสร้างสรรค์ที่มักจะกระทำตามกรอบหรือแต่งเป็นแบบแผนเดียวกันโดยตลอด จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการนำเอากรอบของบทพรรณนานั้น ๆ มาแต่งใหม่ด้วยการล้อให้เกินล้นและน่าขันเป็นนัยวิพากษ์ธรรมเนียมที่ยึดถือกันอย่างเคร่งครัด (นิตยา แก้วคัลณา, 2555, น. 39) ดังการพรรณนาคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ที่นำขนบการคร่ำครวญแต่โบราณมาแต่ง “ล้อ” ดังการนำขนบ “ฝากนาง” ที่ปรากฏในวรรณคดีต้นแบบในสมัยอยุธยาคือ *กำสรวลโคลงดั้น* ซึ่งกวีจะพรรณนาฝากหญิงคนรักไว้กับเทวดาฟ้าดิน และลงท้าย ขอฝากนางไว้กับใจนางเองเพื่อแสดงถึงความไว้ใจในความรักของนางที่มีต่อกวี มาแต่งใหม่ด้วยการล้อ เพื่อสื่อความในเชิงเสียดสีสังคมปรากฏในบท “ฝากนาง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

โฉมแม่จักฝากไว้ นักกลอน ดีฤๅ
เกรงข่มขืนสายสมร มั่วกล้า
จัดเรือล่อเพลงนอน สมพาส กันนา
เอากาพย์กลอนบังหน้า ร่านบ้าผสมพันธุ์
จอมขวัญฝากซ่อนไว้ ธนาคาร
เกรงเร่รูปอวสาน ท่านซ้ำ
ทำน้อยอยู่ดักดาน ดับร่วง
หลวงล่าน้ำกรดขย้ำ ย่ำหน้าแหลกสลาย
โฉมน้องฝากซ่อนไว้ กลดธุดงค์
เกรงถ่อยสมีสะอาดองค์ คลั่งเคล้า
ซ้ำสามห่มสีสงฆ์ สัตว์ชั่ว ชาตินา
น่าฆ่าเลือดล้างเท้า ทั่วฟ้าหฤหรรษ์
โฉมหญิงทิ้งซ่อนไว้ วรสถาน ใดฤๅ
เกรงหมู่สมีสมภาร ร่านช้ำ

Ref. code: 25595506032373NOS

ลืมการเรี่ยไรทาน งานยุ่ง ฮะฮา
ลืมก่อโบสถ์ใหญ่ล้ำ มุ่งปล้ำน้องสยอง
....
โฉมเจ้าจักฝากไว้ พิบูลพิบัติ บาปแฮ
ท่านยุ่งงานจักรพรรดิ เก่งกล้า
อยากผ่านพิภพสยามรัฐ ยิ่งใหญ่ ฮะฮา
ลอกกากนโปเลียนบ้า ชั่วช้าฝรั่งสถุล
โฉมสาวจักซ่อนไว้ วังสฤษดิ์ ดีฤๅ
เกรงปันเปื้อนกามฤทธิ์ มั่วร้าย
สอพลอหมู่อสรพิษ จ่าเอก มหึมา
ซ่าข่มขืนโฉมไหม้ เน่าม้วยชะเลกาม
....
โฉมน้องจักฝากน้ำ ใจนาง เองฤๅ
เกรงเช่นน้ำค้างสาง เสื่อมสิ้น
กลอกกลิ้งอย่างเพชรวาง รุ้งร่วง งามแฮ
แต่ครู่เดียวแตกดิ้น เชื่อได้หมายไฉน ฯ
โอ้ศรีนวลทิพย์แก้ว กินรี พี่เอย
ฝากเทพไท้ธรณี ฟากฟ้า
สามโลกหล่มโลกีย์ ฤๅเชื่อ
โฉมแม่ฝากป่าช้า ชอบแท้อาถรรพณ์ ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น.16-17)

บทกวีข้างต้น อังคาร กัลยาณพงศ์ กล่าวฝากนางไว้กับนักกลอน ธนาคาร พระ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งปรับเปลี่ยนจากขนบการฝากนางแต่โบราณด้วยมีจุดประสงค์ล้อเลียนและเสียดสีการกระทำของคนในสังคม ตลอดจนชี้ให้เห็นปัญหาในสังคมไทยซึ่งกวีเกรงว่านางอันเป็นที่รักจะไม่ปลอดภัย แต่สุดท้ายกวีจะฝากนางไว้กับใจนางเองก็คิดว่าจะไม่ปลอดภัยเช่นเดียวกัน ดังที่กวีปรับเปลี่ยนขนบนี้เสียใหม่ว่าจะฝากใจนางก็เชื่อมั่นไม่ได้เพราะใจนางเหมือนน้ำค้างเพียงครู่เดียวก็แตกดิ้นไป จึงขอฝากไว้กับสิ่งที่รกร้างว่างเปล่าคือ “โฉมแม่ฝากป่าช้า ชอบแท้อาถรรพณ์” อันสื่อนัยถึงการบริภาษ เย้ยหยันและเสียดสีทั้งสังคมและผู้หญิง

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีไทยสมัยใหม่ยังพรรณนาคร่ำครวญด้วยการนำขนบ “ฝากนาง” ในอดีตมา “ล้อ” เพื่อบริภาษและเหน็บแนมทั้งผู้หญิง โดยกวียังคงความคร่ำครวญว่าจะฝากนางไว้กับผู้ใดซึ่งจะทำให้ปลอดภัย ดังปรากฏในบท “กำสรวลโกสินทร์” ใน *กำสรวลโกสินทร์* ของคมทวน คันธนู ความว่า

ฝากบัวบงกชแก้ว กับใคร ดีฤๅ
อยู่นี่กลัวชายชม เชิดกล้ำ
อยู่โน่นย่อมหนีไกล เรื้อนกลาก
ถ่อยทาสบให้ล้ำ ลอบโลม
โฉมแม่ข้ามฟ้าฟาก ลงฝาน ฝรั่งแฮ
เนื้อแถกจนไพร่โทม นัสถ้วน
เลือดเราเลือดเลวปาน ปนฝุ่น ผงฮา
ถูกย่ำถูกเย้ยล้วน สลดแสลง
น้ำใสนอกขุ่นนั้น คงใน
เจ็บสุดเจ็บจักแฝง ใฝ่ขย้ำ
กี่ศกศตวรรษสมัย เสมือนมีด
มาจ่อมาจิ้มค้ำ เสียบคอ
(กำสรวลโกสินทร์, 2526, น. 34-35)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาคร่ำครวญว่า “ฝากบัวบงกชแก้ว กับใคร ดีฤๅ” เพราะเกรงว่านางอันเป็นที่รักจะไม่ปลอดภัยจากชายอื่น เป็นเชิงบอกกล่าวว่ากวีรักและห่วงใยหญิงคนรักมากเช่นเดียวกับกวีแต่โบราณแล้วปรับเปลี่ยนขนบฝากนางเสียใหม่ว่า “โฉมแม่ข้ามฟ้าฟาก ลงฝาน ฝรั่งแฮ” เพื่อสื่อความเล่นล้อและเสียดสีพฤติกรรมของนางว่าเป็นฝ่ายทอดทิ้งกวีไปอยู่กับชาวต่างชาติ อีกทั้งดูถูกเหยียดหยามกวีให้เศร้าสลดใจ กวีจึงกล่าวบริภาษนางว่า “น้ำใสนอกขุ่นนั้น คงใน” เพื่อสื่อถึงความไม่จริงใจของนาง มีแต่จิตที่ขุ่นมัวมุ่งร้ายผู้อื่น ตลอดจนหลงใหลในวิถีตะวันตก อันส่งผลให้กวีเจ็บช้ำใจเสมือนมีมีดมาทิ่มแทงคอ

กวีสมัยใหม่ยังนำขนบการ “ฝากนาง” นี้มาปรับเปลี่ยนเป็นการฝาก “มณี” หรือความดีงามโดยยังคงความคร่ำครวญว่าจะฝากไว้กับสิ่งใดถึงจะปลอดภัย ดังปรากฏในบท “ณ สยาม ยามยาก” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

เอ่ยถ้อยแสนถ้อยท่วม ปากถาม
โง่แต่สารแห่งความ ไป่รู้
มณีหนึ่งแห่งสมัยสยาม แย่งจาก อสูรนอ
อสูรแสยะแยกเขี้ยวสู้ สยดสิ้นสยามสมัย
จักฝากมณีหนึ่งไว้ กับตะวัน
เกรงแต่เอกอาทิตย์ผัน ผิดฟ้า
จักซ่อนฝากกับจันทร์ แจ่มสว่าง
เกรงแต่รัฐประหารบ้า ฆ่าเจ้าเผาจันทร์
ครั้นจะฝากกับปราชญ์ผู้ ผ่านธรรม
โจรก็แอบอ้างอำ- มหิตโอ้
จักฝากสัตบุรุษนำ ซ่อนแนบ มโนนอ
บุรุษสัตว์ก็ตื่นโต้ ต่อสู้กรูผวา
อา!อสูรประชิดใกล้ เกือบทัน แล้วเฮย
เร่งฝากนรกฤๅสวรรค์ อย่าช้า
สังหรณ์แต่มหัน- ตภัยโหด
จักอุบัติวิบัติบ้า บิ่นฟ้าทลายดิน
....
นี่จะฝากเจ้าไว้ วางไฉน
หวั่นจะหลุดลอยไป แปลกหน้า
อุดมคติสิเปลืองใจ เจ็บปวด
เมืองหม่นคนหมองล้า รักแล้งสลดสลาย
หมายจะกอดแนบไว้ กับขวัญ
ตายก็ตกตามกัน รักเจ้า
อยู่ก็อยู่ด้วยวัน วัยสว่าง
ขวัญชื่นรื่นเร่งเร้า ร่วมท้าทายอสูร
(ฤดีกาล, 2532, น. 67-69)

ไพวรินทร์ ขาวงาม ได้ปรับเปลี่ยนจากขนบเดิมเป็นการฝาก “มณี” อันสื่อนัยถึงการฝากอุดมคติแห่งความดีงามไว้กับ “ตะวัน” “พระจันทร์” “ปราชญ์” “สัตบุรุษ” แต่ก็เกรงว่าจะไม่ปลอดภัยจาก “อสูร” หรือจะไม่ปลอดภัยจากความเลวร้ายในสังคมที่เข้ามา “ประชิดใกล้” กวีจึง

Ref. code: 25595506032373NOS

คร่ำครวญว่า “นี่จะฝากเจ้าไว้ วางไฉน” เพราะรู้สึก “หวั่นจะหลุดลอยไป” พร้อมกับตัดสินใจว่ากวี “หมายจะกอดแนบไว้ กับขวัญ” คือฝากไว้กับใจตนเอง ทั้งนี้เพื่อจะชี้นำให้เพื่อนมนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความดีงามหรือมีอุดมคติในชีวิตอันจะส่งผลให้มีช่วงวันเวลาที่ “สว่าง” และมีวัยที่สดชื่นแจ่มใส จึงควร “เร่งเร้า ให้คนในสังคม “ร่วมท้าทายอสูร” หรือต้านทานสังคมที่เลวร้ายแล้วหันมากระทำแต่สิ่งดีงาม

จะเห็นได้ว่า บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ได้นำขนบการคร่ำครวญแต่อดีต โดยเฉพาะขนบ “ฝากนาง” ซึ่งกวีมักพรรณนาฝากนางอันเป็นที่รักไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งและลงท้ายด้วยการขอฝากนางไว้กับใจนางเองเพื่อแสดงความมั่นคงในรักของนางที่มีต่อกวี กวีไทยสมัยใหม่นำขนบนี้มาสร้างใหม่ให้ผิดไปจากแบบแผนเพื่อเล่นล้อกับขนบนิยมของการคร่ำครวญที่กวีไทยในอดีตปฏิบัติสืบเนื่องกันมา อีกทั้งเป็นการแฝงนัยในเชิงวิพากษ์วิจารณ์เสียดสีสังคมร่วมสมัย ตลอดจนบริภาษเหน็บแนมผู้หญิงที่ไม่คงมั่นในรัก

จากที่กล่าวมาทั้งหมด การสืบสรรค์บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีทั้งการดัดแปลง การพาดพิง และการล้อเลียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากวีสมัยใหม่มิได้ดำเนินรอยตามขนบเท่านั้น หากยังพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่เพื่อสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดในบริบทของสังคม การเมือง และปัญหาของสังคมร่วมสมัย อันจะทำให้มองเห็นพลวัตของการสืบทอดและการแตกยอดทางความคิดของกวีสมัยใหม่ที่เกิดจากความเข้าใจในแก่นของวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยอย่างถ่องแท้

การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ซึ่งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยเป็นปัจจัยกำหนดกรอบในการสร้างงาน จึงพบว่าลักษณะของบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ยังคงมีพื้นฐานมาจากการคร่ำครวญของกวีไทยในอดีต ได้แก่ การเดินทางพลัดพรากจากที่อยู่ การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม แต่เรื่องราวที่นำมาคร่ำครวญจะเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมร่วมสมัย ความสำคัญของบทคร่ำครวญจึงเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดเห็นของกวีที่มีการขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญจากระดับปัจเจกชนที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตรักหรือชีวิตที่เกิดจากการพลัดพรากจากคนรักไปสู่การคร่ำครวญเกี่ยวกับสังคมโดยรวม

การศึกษาวิธีการสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังทำให้เห็นว่า กวีไทยสมัยใหม่สามารถนำลีลาวรรณศิลป์เดิมที่มีทั้งการพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้คำ ตลอดจนการใช้ฉันทลักษณ์ มาเป็นรากฐานในการสร้างสรรค์งานให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ความสามารถในการสร้างความงามทางภาษาหรือการสร้างวรรณศิลป์ในบทคร่ำครวญนี้จึงสื่อแสดงวิธีคิดของกวีในการ

Ref. code: 25595506032373NOS

ธำรงรักษาภูมิปัญญาของไทย ขณะเดียวกันสามารถสรรค์สร้างใหม่ได้หลากหลายมิติ นับเป็นความงอกงามทางปัญญาและความคิดในโลกวรรณศิลป์

การสืบสรรค์บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ทำให้มองเห็นกระบวนการสืบทอดแบบแผนหรือธรรมเนียมนิยม หากการสืบทอดเหล่านี้มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ การสืบทอดที่มีพลวัตนี้จึงรวมถึงการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ตลอดจนนำของเดิมมาใช้หรือสร้างใหม่อันจะทำให้เกิดตัวบทใหม่เพื่อสื่อแสดง “สาร” และอารมณ์ความรู้สึกอันเข้มข้นของกวี การแตกยอดทางความคิดของกวีไทยสมัยใหม่นี้ยังเป็นการกระตุ้นเร้าความคิดของผู้อ่านให้พิจารณาใคร่ครวญบทคร่ำครวญอันจะนำไปสู่การเข้าใจสารที่กวีต้องการนำเสนอ รวมถึงเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การเข้าใจตนเอง ในบทต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

Ref. code: 25595506032373NOS

บทที่ 4
แนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

กวีไทยสมัยใหม่ถ่ายทอดเรื่องราวในสังคมตามมุมมองความคิดของตนผ่านบทคร่ำครวญที่เป็นความทุกข์ โศกเศร้า ผิดหวัง โหยหาอาลัย ซึ่งการสร้างสรรค์งานของกวีจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นสภาพการณ์ของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อที่เป็นปัจจัยในการสร้างงาน การอ่านบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของกวีและของมนุษย์ ตลอดจนทำให้มองเห็นปัญหาหรือสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

สภาพของสังคมไทยมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาบนพื้นฐานความสัมพันธ์กับบริบททางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยภายในรวมทั้งปัจจัยภายนอกที่เกิดกระแสพัฒนาและการสร้างความเจริญตามแบบตะวันตก ตลอดจนมีความพยายามจะทำให้มนุษย์ทั้งโลกกลายเป็นประชาคมเดียวกันได้เข้ามากำหนดสถานะของสังคมไทย อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม วิถีชีวิต และยังส่งผลต่อระบบคิดของมนุษย์ รวมถึงกวีไทยสมัยใหม่ที่มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมในการรับรู้ ตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสภาวการณ์ของสังคมและสื่อ “สาร” ความคิดแก่ผู้อ่านผสานกับการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งผ่านการใช้ภาษาอย่างมีวรรณศิลป์

ในการสื่อแนวคิดผ่านบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมจะมีการตีความปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในบริบทของการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการมุ่งเน้นพัฒนาบ้านเมืองและเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมนี้ยังส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่นำพามนุษย์ไปสู่ความลุ่มหลงในวัตถุเงินทอง และมีกิเลสเป็นพลังขับเคลื่อนจนนำไปสู่การแย่งชิงและการเกิดสงคราม ดังนี้

4.1.1 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในบริบทของการพัฒนา

สังคมและวัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่งหากแต่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าในแนวทางที่เป็นความเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง โดยนัยนี้ ทุกสังคม-วัฒนธรรมย่อมมี

Ref. code: 25595506032373NOS

พลวัต (daynamism) อันเป็นผลมาจากการที่มนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติและจากสังคมมนุษย์ด้วยกัน แล้วสั่งสมประสบการณ์ที่เรียนรู้นั้นไว้ปรับตัวถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2536, น. 73)

ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงหรือมีความเป็นพลวัติอย่างซับซ้อนนั้นมีสาเหตุมาจากการแผ่ขยายอิทธิพลความคิดของโลกตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในสังคมไทยโดยตรง โดยเฉพาะ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา สยามประเทศถูกเขย่าอย่างแรงจากโลกตะวันตกให้ปรับตัวไปสู่ความรู้ตามเขา เพราะถ้าเราไม่ปรับตัวไปอย่างนั้นก็จะมาขู่เข็ญเอาเราเป็นเมืองขึ้นหรือถ้าไม่เอาเราเป็นเมืองขึ้นก็ถูกกระทำย่ำยีในสถานการณ์มหาอำนาจล่าเมืองขึ้นที่ผ่านมานี้ สยามประเทศจึงจำเป็นต้องปรับตัวศึกษาให้เข้าใจภูมิปัญญาตะวันตกเพื่อความอยู่รอด” (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545, น. 42-43) เมื่อประเทศไทยเข้าร่วมสมาคมกับโลกตะวันตกมากขึ้น อิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของตะวันตก เช่น เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และแบบอย่างการครองชีพแบบสังคมอุตสาหกรรมก็ได้แผ่คลุมครอบงำประเทศไทยมากเช่นเดียวกับประเทศทั้งหลายทั่วโลก ไทยจำต้องรับเอาอิทธิพล “ภูมิปัญญาใหม่” จากตะวันตกเข้ามา อะไรที่มีอยู่เดิมก็ได้พยายามนำมาปรับใช้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของไทยโดยเฉพาะระบบการผลิตและการบริโภค แต่อำนาจอิทธิพลของภูมิปัญญาใหม่รุนแรงมาก อะไรที่แตกต่างไปจากนั้น มักจะถูกดูแคลนว่าต่ำต้อยด้อยพัฒนาและถูกละเลยไป หรือเพิกเฉยจนตกสมัยไร้คุณค่า ไทยจึงมุ่งนำประเทศให้ “ทันสมัย” เพื่อให้ “เทียมทันนานาอารยประเทศ” ตามมาตรฐานความ “ศิวิไลซ์” ที่ชาวตะวันตกเป็นผู้ตั้งไว้ โดยไทยมุ่งเน้นการ “พัฒนา” เป็นหลักสำคัญ จึงมีการจัดตั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมออกมาอย่างต่อเนื่องกันหลายแผนแล้ว (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545, น. 133-134) ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกนั้นเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2504 ทั้งนี้แผนพัฒนาแต่ละฉบับได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นอันดับหนึ่งเพื่อสนับสนุนความเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่วนนโยบายด้านเมืองและสิ่งแวดล้อมได้ให้ความสำคัญในอันดับรองลงไปเสมอ (สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช, 2538, น.115-116) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเพื่อบรรเทาการเอารัดเอาเปรียบจากประเทศผู้ล่าอาณานิคมอย่างรีบเร่งนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบต่อระบบคุณค่าของวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นในปัจจุบันโดยกวีไทยสมัยใหม่เป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดมุมมองความคิดหรือทัศนะของตนต่อปัญหาจากการพัฒนาประเทศผ่านบทคร่ำครวญ ดังนี้

4.1.1.1 วิถีของการพัฒนาสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ในการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศและทำให้ทันสมัยนั้นได้มีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น โดยมุ่งให้ความสำคัญต่อการ

Ref. code: 25595506032373NOS

ส่งเสริม ระบบอุตสาหกรรมและมุ่งสร้างบ้านเมืองให้เป็นศูนย์กลางทางการค้าเพื่อผลักดันอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เพิ่มสูงขึ้น แต่การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ปี 2504 เป็นต้นมาได้สร้างผลกระทบต่อคนในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงเกิดมลพิษทางอากาศและน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังเกิดปัญหาการรุกล้ำที่ทำกินของชาวไร่ชาวนาอันเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมเกษตรกรรม กวีสมัยใหม่ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงแสดงความคิดผ่านบทคร่ำครวญ ดังปรากฏในบท “บางมด” ใน *กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

เสียดายน้ำดำสนิทในคลองน้อย จากผลพลอยพิษพาลมาผลาญพล่า
น้ำนรกหมกไหม้ทุกไร่นา ใครจะเช็ดน้ำตาที่ตกใน
....
เสียดายดินถิ่นธนถิ่นคนสวน เคยไม้หมากมากมวลจะด่วนสิ้น
ยุคสมัยมณฑลเป็นมลทิน ที่ทำกินถิ่นเกิดมากลับกลาย
เคยชื่อบางชื่อท่าสมญาที่ สะท้อนถิ่นดินดีสมที่หมาย
จะเปลี่ยนเป็นชื่อฝรั่งตั้งเรียงราย สะท้อนถ่ายทาสถิ่นทาสวิญญาณ
มีพลาซ่าอาเขตสแควร์โก้ มีคอนโดมิเนียมเยี่ยมในย่าน

(กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, 2529, น. 48)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่น้ำในคลองถูก “ผลาญพล่า” หรือทำลายจนเกิดน้ำเน่าและมีสีดำสนิทเพราะสารพิษ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยกระบวนการอุตสาหกรรมที่อยู่ในรูปแบบของการขยายอัตราการผลิตและการบริโภค อีกทั้งมีการมุ่งขยายบ้านเมืองให้เป็นแหล่งการค้าและแหล่งที่อยู่เพิ่มมากขึ้นจึงก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมให้เสื่อมโทรมซึ่งไม่เพียงเป็นการทำลายแม่น้ำลำคลองเท่านั้น หากมนุษย์ยังทำลายพืชพันธุ์ไม้และแหล่งทำกินของตนเพื่อพัฒนาเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองตามความเจริญแบบตะวันตก กวีแสดงความรู้สึกอาลัยและเสียดายที่สิ่งแวดล้อมและสังคมเกษตรกรรมได้ถูกทำลายลงอัน “สะท้อนถ่ายทาสถิ่นทาสวิญญาณ” โดยไม่รู้ว่าจะมี “ใครจะเช็ดน้ำตาที่ตกใน” หรือรับรู้ความทุกข์ใจของกวีได้เลย

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมดั้งเดิมโดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมได้ถูกแทนที่โดยสังคมอุตสาหกรรม ในขณะที่คนท้องถิ่นได้ถูกลดบทบาทเป็นเพียงผู้ที่ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือพื้นที่ทำกินได้รับการ

Ref. code: 25595506032373NOS

เปลี่ยนแปลงให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจเพื่อการผลิตและการบริโภค อันเป็นสาเหตุให้คนชนบทต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดมาเผชิญชีวิตอย่างทุกข์ยากลำบาก ดังความใน *ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 1* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

สิ้นแม่ใหญ่นาใหญ่ก็ย้ายแยก ทีละแปลงเปลี่ยนแปลกเป็นรุ่นรุ่น
คนใหม่ใหม่มากมายชุลมุน ทั้งโรงงานควันกรุ่นก็ตั้งโรง
บ้านจัดสรรร้านค้าก็มาถึง รถตะบึงแล่นตะบันควันโขมง
พ่อกับแม่จากนามาอยู่โยง ชีวิตโคลงเคลงเคลื่อนเหมือนเรือลอย

(ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 1, 2533, น. 96)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงการสิ้น “แม่ใหญ่” เพื่อสื่อถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรุ่นพ่อแม่ที่แตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งการสูญสิ้น “นาใหญ่” อันเกิดจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เข้ามารุกร่ำพื้นที่ทำกินและสิ่งแวดล้อม เกิดโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร ร้านค้า ถนนหนทาง ตลอดจนเกิดความชุลมุนวุ่นวายขึ้นในสังคมชนบท “อันเป็นเหตุการณ์ในช่วงปี 2530-2534 ที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ซึ่งยังคงมุ่งดำเนินนโยบายขยายตัวของชุมชนและอุตสาหกรรมให้เติบโตขึ้นจนส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงในหลายจังหวัด” (สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช, 2538, น.121-122) จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงส่งผลให้คนรุ่นพ่อแม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปทำงานและอาศัยอยู่ที่อื่นอย่างลำบากยากแค้นดังที่กวีกล่าวเปรียบเทียบผ่านการคร่ำครวญว่า “ชีวิตโคลงเคลงเคลื่อนเหมือนเรือลอย”

กวีไทยสมัยใหม่ยังกล่าวย้ำถึงการมุ่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมโดยเฉพาะที่ดินทำกินกลับกลายเป็นบ้านจัดสรร อันส่งผลให้ไม่มีการสังสรรค์ทางสังคมที่สร้างความสำนึกร่วมของความเป็นชุมชน ดังการคร่ำครวญถึงวิถีชีวิตเดิมที่เปลี่ยนแปลงไป ในบท “คันนา” ใน *ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 2* ว่า

ถึงทุ่งนี้นานี้เคยมีนาม ก็หมดความงามนั้นมานานแล้ว
ทุ่งข้าวเอยเคยพลิ้วเป็นทิวคลื่น คันนายาวยาวยื่นเหยียดยืนแน่ว
เหลือทุ่งหญ้านาร้างเวิ้งว้างแวว กับรอยแนวเนินเก่าเค้าคันนา
กังหันเอยเคยแพ้วกับแนวไผ่ ก็เปลี่ยนไปกลายเป็นซีเมนต์หนา

Ref. code: 25595506032373NOS

ระหัดเอยเคยวักชักใบมา เป็นแทรคเตอร์ตั้งท่าไถหน้าดิน
บ้านจัดสรรบั่นบุกค่อยรุกคืบ ชะเวิกวืบเหวี่ยงมาคันนาวิ่น
ที่ทำกินกลับไม่มีที่ทำกิน กระบ่อนบิ่นเบิกบุกไปทุกแปลง
....
คันนาคันเพียงโขดกบโดดข้าม กำแพงงามก้ำเกินแทบเดินก้ม
คันนาแบ่งบ่งย้ำความอุดม กำแพงคมคอนกรีตขีดแบ่งคน

(ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 2, 2535 , น. 48-50)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยความโหยหาอาลัยในสภาพแวดล้อมของวิถีเกษตรกรรมซึ่งแปรเปลี่ยนไปจากทุ่งนาที่มีข้าวพลิ้วไหวเป็นทิวคลื่นเหลือเพียงทุ่งนาร้าง กังหันที่เคยอยู่คู่กับแนวไผ่ก็แปรเปลี่ยนเป็นปูนซีเมนต์หรือกำแพง ระหัดวิดน้ำก็กลายเป็นรถแทรคเตอร์ไถหน้าดินตลอดจนพื้นที่ทำกินก็ถูก “รุกคืบ” ด้วยบ้านจัดสรรจน “ไม่มีที่ทำกิน” ภาพความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้คือ ความล่มสลายของสังคมเกษตรดั้งเดิมอันเกิดจากการปรับเปลี่ยนประเทศให้เป็นยุคอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ กวียังแสดงให้เห็นว่าการก่อสร้างบ้านจัดสรรเพื่อทำให้สังคมทันสมัยนั้นได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ต่างไปจากเดิมมีเพียง “กำแพงคมคอนกรีตขีดแบ่งคน” หรือไม่มีการพึ่งพาอาศัยกันเหมือนก่อน

การเร่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามวิถีการพัฒนาในระบบทุนนิยมอันมีรากฐานมาจากอุตสาหกรรมและการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นความมั่งคั่งทางโภคทรัพย์และนำความสะดวกสบายมาสู่มนุษย์ ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังคำคร่ำครวญในบท “จากภูสู่ทะเล” ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

จากภูดูประหนึ่งไม่พึงจาก ชะตากรรมนำพรากนำจากน่าน
เซาะหินดินทรายหน่ายอาการ อกกรมซมซานผ่านเส้นทาง
เหลือบมองสองฟากไม่อยากเห็น ไม้ไล่ไยเป็นเส้นกระด้าง
พวงพุ่มซุ้มสยายไยวายวาง ร่มร้างทุกร่มจ่อมจมเงา
เรื่อยไหลไปตามความกลัดกลุ้ม ผ่านที่ราบลุ่มยิ่งคลุ้มเศร้า
ทุกสิ่งนิ่งสงบแต่ซบเซา แล้งเร้าทุกส่วนล้วนเร้าแล้ง
....

Ref. code: 25595506032373NOS

กุ้งปลาว่ายเวียนเพียรซอนเร้น หาวังน้ำเย็นหาเห็นไม่
เหมือนกับจะพ่ายลมหายใจ เสลือกสลนไปในเวทนา
เน่าใบไม้นั้นกลั่นกลิ่นเน่า เอิบเข้าเนื้อน้ำประณามค่า
ผู้คนทุกข์ครองทุกสองตา เหมือนหวังพังคาทุกท่าทาง
....
สวะสารพัดถูกซัดเคลื่อน มูลฝอยลอยเลื่อนอยู่เกลื่อนกล่น
ใช่เป็นเครื่องประดับเกิดกับตน รุงรังเต็มทนอับจนทรวง
ได้เพื่อนใหม่ใหม่ได้ไม่ยาก เพื่อนจากโรงแรมสอดแซมช่วง
จากตึกจากบ้านจากร้านรวง จากโรงงานพ่วงเป็นเพื่อนเกลอ
แต่เพื่อนหมักหมมโสมมยิ่ง ถูกทิ้งถ่ายมาตีหน้าเซ่อ
พอเข้าพวกกันคันคะเยอ ยังกลิ่นเน่าเสนอเสมอไป
ดังดวงดอกฝันพลันแตกดับ พ่ายพับทับทบจบฝันใฝ่
อุตส่าห์ทะนุถนอมกลางอ้อมใจ กลับสิ้นอายุขัยไวเกินควร
อาลัยเหลือคะเนเรณูหวัง มากระทั่งมลพิษมากผิดส่วน
เสียแรงกล่อมเกลาหวังเย้ายวน กลับด่วนวางวายก่อนปลายมือ
(ดิน น้ำ ลม ไฟ, 2535, น. 64-67)

บทกวีข้างต้น กวีให้ภาพสายน้ำที่ต้องพลัดพรากจากถิ่นฐานเดิมเพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญของตนที่ต้อง “ซมซานผ่านเส้นทาง” มาสู่เมืองด้วยความเศร้าโศกและกลัดกลุ้มใจ เมื่อระหว่างทางได้พบกับความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมคือ “ทุกส่วนล้วนเร้าแล้ง” แม้แต่สัตว์ในลำน้ำยังต้องดิ้นรนให้มีชีวิตอยู่ท่ามกลางแหล่งน้ำที่เหลือน้อยและเน่าเหม็น อีกทั้งพบ “ผู้คนทุกข์ครองทุกสองตา” ด้วยมิอาจหวังได้ว่าจะมีน้ำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมยังเกิดขึ้นในทางที่เลวร้ายยิ่งขึ้นเมื่อมาสู่เมืองหลวง ซึ่งกวีมองว่าเป็นเมืองที่มีแต่ขยะมูลฝอย “หมักหมมโสมมยิ่ง” มีน้ำเน่า และมีมลพิษ อันเป็นผลพวงมาจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่นำไปสู่การขยายตัวของโรงแรม ตึกรามบ้านช่อง ร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความสะดวกสบายแก่มนุษย์ แต่กลับเป็นการเพิ่มอัตราความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังที่กวีสื่อจินตภาพของน้ำให้คร่ำครวญรำพันด้วยความอาลัยเสียดายในคุณค่าแห่งความสะอาดบริสุทธิ์ของตน ที่ “อุตส่าห์ทะนุถนอม” กลับต้อง “พ่ายพับ” และ “สิ้นอายุไขวัยเกินควร” เมื่อต้องไหลมารวมกับน้ำเน่าอันเป็นปัญหาของสิ่งแวดล้อมในเมืองหลวงที่เสื่อมโทรมลง

Ref. code: 25595506032373NOS

การคร่ำครวญในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังกล่าวถึงวิถีชีวิตชาวนาที่แปรเปลี่ยนไปจากการใช้วัวควายไถนามาเป็นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรถไถเข้ามาแทนที่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นปริมาณและความรวดเร็วในการผลิต ซึ่งการนำสิ่งใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตรนี้ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ดังความในบท “บทตกกระทบ” ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

อันนาบ่นพร่ำน้ำตาพร่าง รถไถหยาบกระด้างอย่างเต็มขั้น
ชำแรกอันนาเหมือนฆ่าฟัน บอกช้ำซ้ำวันทุกอันนา
ต่างจากวัวควายเคยกรายใกล้ รู้จักรู้ใจรู้ง่ายกว่า
รู้จริงรู้เล่นรู้เห็นมา ไม่รู้เย็นชาอย่างเช่นรถ
อื้อเสียงสะทกทั้งอกทุ่ง ทุกรุ่งยุ่งใจเกินไปล่ปลด
จากวันสู่วันสู่รันทด สู่บทแปลกใหม่ไม่เคยชิน
ทนฝืนกลืนกล้ำยังซ้ำเก่า ฝืนทนจนเศร้าอับเฉาสิ้น
(ดิน น้ำ ลม ไฟ, 2535, น. 80)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยให้ภาพ “นา” หรือผืนนาร้องไห้คร่ำครวญเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่มีการนำเทคโนโลยีอย่าง “รถไถ” เข้ามาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต แต่กลับทำลายผืนนาให้ “บอบช้ำ” เสมือนกับการ “ฆ่าฟัน” กัน ซึ่งต่างจาก “วัวควาย” อันเป็นวิถีชีวิตเกษตรที่คอยทะนุถนอมเกื้อกูลกันอย่าง “รู้จักรู้ใจ” ไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ผืนนาจึงแสดงความรู้สึกโหยหาอาลัยภาพแห่งอดีต และรู้สึก “ไม่เคยชิน” กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทนที่ ภาพและเสียงครวญของผืนนาจึงสื่อนัยถึงความผันแปรของกระแสโลกที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่อาจหยุดยั้งได้ รวมทั้งสร้างความขัดแย้งต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนา

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงวิถีชีวิตของชาวนาอันเป็นวีถีเกษตรกรรมได้สั่นคลอนเพราะการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของกระแสเวลาตามการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวิทยาการสมัยใหม่ที่เข้ามานำพาให้วิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมเกษตรกรรมแปรเปลี่ยนไป ดังความในบท “เด็กและควายและโลก” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

เพลงระหว่างทางเบี่ยงคร่ำครวญบอก ว่าชีวิตย้อนยอกเสียจริงหนอ
เหลือแต่ใยอดีตถักกับรักทอ ภาพและเสียงคงเพียงพอจะรำพัน

Ref. code: 25595506032373NOS

วิถีโลกเคลื่อนที่วิถีชีวิต หลายสิ่งล่วงแล้วสถิตแต่ในฝัน
โลกเลี้ยงเด็ก-ทบกาลจนกร้านฉกรรจ์ เด็กเลี้ยงควาย-ทบวันจนผันไป
จนความตายของควายเนื้อเป็นเรื่องเล็ก และกำเนิดของควายเหล็กเป็นเรื่องใหญ่
ล้อแห่งกาลยังแกว่งโลกโยกและไกว บิดใบหน้ายุคสมัยให้เบี้ยวร้าว!
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 39)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงวิถีเกษตรที่เป็นเพียงภาพความทรงจำในอดีต เพราะวิถีชีวิตชาวนาได้แปรเปลี่ยนไปจาก “ความตายของควายเนื้อ” ซึ่งถูกแทนที่ด้วยวิทยาการหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่นั่นคือ “ควายเหล็ก” อันเป็นเสมือนการสร้างความเจริญให้แก่ประเทศด้วยการมุ่งเน้นพัฒนาประเทศด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ต้องการเพิ่มผลผลิตให้มากและรวดเร็ว ซึ่ง “ควายเนื้อ” ไม่อาจตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ท่ามกลางวิถีโลกและการหมุนเวียนเปลี่ยนผันของกาลเวลานี้จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวนาดั้งเดิมที่ไร้ควายไถนาและเกิดความล่มสลายของ “ท้องทุ่ง” เหลือเพียง “ใยอดีต” และความเจ็บปวดรวดร้าวของชาวนาเพราะไม่อาจต้านทานกระแสของการเวลาที่หมุนเวียนเปลี่ยนผันไปได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงอดีตอันแสนสุขเพื่อสื่อความเศร้าโศกสะเทือนใจเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปตามวิถีของการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างบ้านขยายเมืองและเน้นความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ อันส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้เสื่อมโทรม ดังความในบท “ต้นหญ้าร่วมยุคสมัยฉัน” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ยุคสมัย เมื่อมิ่งไม้มาไหม้หม่น เป็นเถ้าปลิวลิ่วปนหม่นเมฆเหลือง
พันธ์ตึกใหญ่ขยายพันธุ์อันรุ่งเรือง ไร้เนื้อดินหนุนเนื่องดำเนินทาง
โศกเม็ดดินเศร้าเม็ดทรายใต้ฟากฟ้า ฝันไปถึงทุ่งหญ้ากว้างกว่ากว้าง
ที่ที่เคยผ่านวัยไปผ่อนวาง ใจอ้างว้างเคยบอกรัก ทักทายตะวัน
ที่ที่เคยวิ่งเล่นเห็นชีวิต แม้จังหรีดกระจิริดยังใฝ่ฝัน
ที่ที่เคยโลดไล่เกี่ยวใจกัน ที่ที่ทุ่งทั้งทุ่งนั้นเป็นของเรา
พลัดน้ำค้าง ร้างพรมหญ้า เคยเหยียบใกล้ มาหลงอยู่กับเมืองใหญ่ไกลจากเหย้า
มาดุ่มด้นบนปูนที่ปูเท้า มาแปลกแยกแปลกเปล่าเหงาแผ่นดิน
บ้านนี้คับ ทางนี้ข้อง คลองนี้ขุ่น ลมนี้ฟ่องละอองฝุ่นหมุนพิษกลิ่น
ทั้งน้ำตานองใต้ดวงตาริน ลงอุทธรณ์ธรณินสิ้นน้ำตา
(ฤดีกาล, 2532, น. 70-71)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขที่เคยวิ่งเล่นสัมผัสกับ “ทุ่งหญ้ากว้าง” และสัมผัสกับเสียงของ “จังหรีด” เพื่อสื่ออารมณ์โศกเศร้าสะเทือนใจเมื่อกวีต้องพลัดพรากจากสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยคือ “พลัดน้ำค้าง ร้างพรมหญ้า” มาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองที่มีความเจริญ แต่กลับรู้สึก “แปลกแยก” ท่ามกลางความเจริญของสังคมเมืองเมื่อมีการมุ่งเน้นพัฒนาสร้าง “ตึกใหญ่ขยายพันธุ์” จน “ไร้เนื้อดิน”และไร้ต้นไม้ อีกทั้งมีการสร้างบ้านเป็นจำนวนมากจนเกิดถนนหนทางที่คับแคบ ตลอดจนเกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่มีทั้ง “ละอองฝุ่นหมุนพิษ” และ “คลองนี้ขุ่น” ผลกระทบจากกระแสการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจนี้จึงนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าของกวีดังการสร้างจินตภาพ “น้ำตานองใต้ดวงตาริน” เมื่อตนไม่สามารถย้อนกลับไปสู่อดีตที่งดงามได้อีกแล้ว

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นผลมาจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ และการถูกครอบงำความคิดตามโลกตะวันตกว่าต้องทำประเทศให้ทันสมัยด้วยการมุ่งเน้นพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่นำไปสู่การขยายตัวของตึกรามบ้านช่อง แหล่งธุรกิจร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความสะดวกสบายทางด้านวัตถุและบริโภคให้แก่มนุษย์นั้นได้นำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงเกิดควันพิษในอากาศเท่านั้น หากแม่น้ำลำคลองกลายเป็นแหล่งรวมสารพิษและสิ่งสกปรกจำนวนมหาศาลจากบ้านเรือน ร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างบ้านเมืองและสร้างโรงงานอุตสาหกรรมด้วยการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้การผลิตและการบริโภคนั้นได้นำไปสู่การรุกล้ำที่ดินทำกินของชาวนาชาวไร่จนเสื่อมโทรมและก่อให้เกิดความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมในที่สุด

4.1.1.2 วิถีของการพัฒนาสู่ความหลงลืมวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรม มีความหมายในแง่ของวิถีชีวิตที่เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน และคนกับสิ่งแวดล้อม และด้วยกฎอนิจจังของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ไม่มีอะไรหยุดนิ่งอยู่กับที่ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ปรวนแปรและดับไป วัฒนธรรมจึงต้องปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2534, น. 8) เมื่อมีการเร่งพัฒนาประเทศไทยให้ทัดเทียมตามโลกตะวันตก วัฒนธรรมจึงต้องมีพลวัตอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะการมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและความทันสมัยของบ้านเมืองด้วยระบบอุตสาหกรรมซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมทุนนิยมและบริโภคนิยม ได้ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวดเร็วและได้ส่งผลต่อระบบความคิด ความเชื่อของคนไทยจนนำไปสู่ความหลงลืมวัฒนธรรมไทย ดังการคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ที่แสดงทัศนะถึงการคลั่งไคล้และเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกจนสูญสิ้นเอกลักษณ์หรือ

Ref. code: 25595506032373NOS

ความเป็นไทย ปรากฏในบท “สนามหลวง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

หลานเหลนลืมหมดแล้ว แสบสยาม
ครั้งฝรั่งเหยียบหน้างาม แก่หน้า
เหลือแต่เลือดต่ำทราม สถุลถ่อย ดังฤๅ
เอกลักษณ์วิญญาณบ้า ทั่วหล้าไทยแลน ฯ
แสบแสนโลภเสื่อมสิ้น เกียรติยศ
สยามสิ่งวิเศษสูญหมด เน่าแล้ว
หลงกากฝรั่งสดสด คาวเลือด
โลภคลั่งปืนเป็นแก้ว ป่าเกลี้ยงมนุษย์ธรรม ฯ
ภาพยนตร์ลามกไหม้ ขวัญสลาย
เปลือยข่มขืนลวดลาย ลั่นหล้า
สรรพสัตว์คลั่งปืนถวาย หัวห่าม
โหดกว่านรกร้ายบ้า ชั่วช้าขยะสยาม ฯ
งามนักเรียนร่านร้อน กลกาม
ควงคู่สู่สมหวาม อร่อยแพร้ว
ซุกซ่อนซ่ากันตาม โรงม่อย
หมดมั่วมีครรภ์แล้ว รีดทิ้งหฤหรรษ์ ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 113)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญระคนเสียดสีถึงคนไทยรุ่น “หลานเหลน” ที่ปล่อยให้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาครอบงำจนหลงลืมวัฒนธรรมอันดีงามของไทยทั้ง “โลภคลั่งปืน” มุ่งสร้างความเจริญให้ทัดเทียมตามวิถีตะวันตกอันส่งผลกระทบต่อธรรมชาติจน “ป่าเกลี้ยง” และ “นักเรียน” ผู้เป็นอนาคตของประเทศชาติได้ถูกวัฒนธรรมตะวันตกดึงเข้าสู่โลกแห่งกิเลสตัณหา มีชีวิตอยู่กับสื่อ “ภาพยนตร์ลามก” จนก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบควงคู่สู่สมกันตามสถานเริงรมย์ และเกิดปัญหาตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรส่งผลให้นักเรียน “รีดทิ้ง” หรือทำแท้งอย่างขาดการไตร่ตรอง อีกทั้งมีการนำสื่อภาพยนตร์เกี่ยวกับความรุนแรง “คลั่งปืน” มาฉาย ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อเยาวชน กวีจึงแสดงความรู้สึกเจ็บปวดใจ “แสนแสบ” พร้อมทั้งให้ทัศนะว่าสาเหตุที่วัฒนธรรมและศีลธรรมของไทยต้อง “เสื่อมสิ้น” และ “สูญหมด” ไปนั้น เนื่องจากคนไทยไม่คำนึงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษ

Ref. code: 25595506032373NOS

สั่งสมมากอปรด้วยความโลภที่นำพาให้มนุษย์ผลิตแต่สิ่งที่เป็น “ขยะสยาม” หรือผลิตแต่วัฒนธรรมขยะออกมาเพื่อการค้ากำไรตามระบบทุนนิยมในปัจจุบันจนไม่คำนึงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและศีลธรรม ตลอดจนไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่คนในสังคมไทย

กระแสวัฒนธรรมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีสาเหตุมาจากคนไทยส่วนใหญ่หันไปยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมตะวันตกที่แผ่ขยายเข้ามาในประเทศไทย รวมทั้งมีความพยายามจะ “เร่งทำประเทศให้ทันสมัยตามกรอบความคิดและคตินิยมตะวันตก ผิดไปจากนั้นถือว่าด้อยพัฒนา ผลก็คือได้รับเอาอำนาจอิทธิพล โดยเฉพาะโลกทัศน์ ความรู้ และเครื่องมือของตะวันตกเข้ามาเป็นต้นแบบในการทำประเทศให้ทันสมัย และยอมรับวิถีชีวิตแบบตะวันตกว่าเป็นของทันสมัย และเป็น *สากล* จุดเพลี่ยงพล้ำอย่างล้ำลึกในความเปลี่ยนแปลงนี้ คือการละทิ้ง *ภูมิปัญญา* หรือ *ความรู้และปรีชาญาณ* (wisdom) ที่มีอยู่เดิม ด้วยการสั่งสมประสบการณ์ความรอบรู้ อันมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในโลกตะวันออก” (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2536, น. 83) หากเกิดความตายของภูมิปัญญา ก็คือความตายของวัฒนธรรม เพราะหมายถึงการสิ้นสุดของจินตนาการ พลังความคิดสร้างสรรค์และพลังในการแก้ปัญหา (ยุค ศรีอาริยะ, 2539, น. 208) กวีสมัยใหม่ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วนี้จึงคร่ำครวญด้วยความเป็นห่วงและแสดงความทุกข์ร้อนใจที่เห็นคนไทยเพิกเฉยต่อวัฒนธรรมไทย แล้วพยายามปรับตัวให้ทันสมัยด้วยการพูดภาษาอังกฤษเลียนแบบชาวตะวันตก จนหลงลืมการใช้ภาษาไทยอันเป็นภูมิปัญญาหรือความรู้ของบรรพบุรุษไทยที่สั่งสมมายาวนานซึ่งอาจนำไปสู่ความวิบัติในไม่ช้า ดังความในบท “เปิดสมุดไทย” ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

เปิดสมุดบันทึกข้อ ความเห็น
เป็นห่วงเป็นใยเป็น ทุกข์ร้อน
แต่เช้าจวบจนเย็น ย่ำค่ำ
ย่ำย่ำอยู่เยือกย้อน ยอกร้าวอุราสยาม
ห่ามห้าวมาหันเหี้ยน ใจหาย
วิบัติวัฒนธรรมวาย วอดแล้ง
ภาษาพ่อสืบสาย ศักดิ์สิทธิ์
อังกฤษมะริกันแกล้ง กร่อนถ้อยไทยสยาม
ตามเขาต้อยติด ตะวันตก
ไทยพูดสิเพ้อพก ผิดเจื้อย

Ref. code: 25595506032373NOS

ฝรั่งพูดกลับกระดก หางกระดิก
ริกริกระรี่เลื้อย ล่อนจ้อนอนิจจา
(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532, น. 43)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ครั่ำครวญเมื่อ “เปิดสมุดไทย” ด้วยความรู้สึก “เป็นห่วงเป็นใย” “ทุกข์ร้อน” และ “ใจหาย” ที่มองเห็นความวิบัติของวัฒนธรรมไทย คือการหลงลืม “ภาษาพ่อ” อันเป็นภาษาประจำชาติที่สืบทอดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย ความ “ศักดิ์สิทธิ์” ของภาษาไทยถูกลดทอนลง เพราะคนไทยนิยมพูดภาษาอังกฤษตามอย่าง “ตะวันตก” มองการพูดไทยเป็นเรื่อง “เพ้อพก” การคร่ำครวญนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงจากการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกจนกลายเป็นความหลงลืมรากเหง้าของตนอย่างขาดการไตร่ตรอง

กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการรับหรือนิยมชมชอบวิถีวัฒนธรรมต่างชาติจนส่งผลกระทบต่อการขาดการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ดังความคร่ำครวญ ในบท “พนมทวน” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

จักคงนามอยู่ได้ ฉันใด เพื่อนเอย
ศิลปวัฒนธรรมไทย ถอดทิ้ง
ยืมแม้ที่หายใจ ประจานทาส
ถนัดภัสมธุลีกลิ้ง กระกลบใต้ตีนโค
วโรฬารอักษระสร้อย สรณา คมเวย
วอนพระเวรัมภา สะพัดย้อน
ตระหลบลบรอยอา- รยธรรมดิบ
เราจักยืนช้างต้อน ต่อไม้มือสยาม
(คำหยาด, 2529, น. 160)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงค่าแห่งวัฒนธรรมไทยว่า “จักคงนามอยู่ได้ ฉันใด เพื่อนเอย” ด้วยความรู้สึกห่วงใยแกมเศร้าสลดหดหู่ที่วิถีวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำคนไทยและพร้อมใจกันยกย่องชื่นชมจน “ทอดทิ้ง” ศิลปวัฒนธรรมไทยอันเกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยที่สรรค์สร้างและสั่งสมมาช้านาน การเอาอย่างโดยขาดสตินี้จึงไม่ต่างจากการตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมดังการเปรียบเทียบว่า เหมือนฝุ่นผงธุลีที่แหลกละเอียดอยู่ใต้ตีนโค กวีจึงแสดงความ

Ref. code: 25595506032373NOS

ปรารถนาให้กระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเปลี่ยนทิศทางโดยใช้กลวิธีการสืบสรรค์ด้วยการพาดพิงถึงลมชื่อเวรัมภาจากเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย ซึ่งเป็นลมพายุที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระมหาอุปราชายกทัพไปทำศึกกับสมเด็จพระนเรศวร โดยระหว่างเคลื่อนพลมาถึงพนมทวนนั้นได้เกิดลมเวรัมภาพัดฉัตรของพระมหาอุปราชาจนหักอันเป็นลางร้ายแก่พระองค์ ดังความว่า “เกิดเป็นหมอกมืดห้อง เวหา หนเฮย ลมชื่อเวรัมภา พัดคลุ้ม หวนหอบหักฉัตรา คชขาด ลงแฮ แลธุลีกลัดกลุ้ม เกลื่อนเพี้ยงจักรผัน” (ลิลิตตะเลงพ่าย, 2539, น. 33) กวีสมัยใหม่ได้พาดพิงชื่อลมนี้ด้วยการวอนขอให้ “เวรัมภา” หรือลมช่วยพัดลบรอย “อารยธรรมดิบ” หรือลบความเจริญของสังคมที่ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีงาม และคนไทยทุกคนควร “ยืนช้างต้อน” หรือร่วมมือกันรักษาและดำเนินอยู่ในวิถีไทยต่อไป

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญด้วยการพาดพิงถึงตัวละครที่มีชื่อเสียงและเป็นตัวละครที่ผู้อ่านมีพื้นความรู้ร่วมกับกวี เพื่อสื่อถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการยอมรับเอาวิถีตะวันตกเข้ามากำหนดคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ดังความในบท “เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่” ใน *เพียงความเคลื่อนไหว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ตะวันผันออกเต้า ทิศตก
โมสาร์ตโชแปงปก กระหม่อมป้อง
ครูมีแขกแปลกหมก ดินดึก – ดำบรรพ์โวย
พระประดิษฐ์ไพเราะร้อง ร่ำไห้ใครยิน
นรินทร์นิราศซ้ำ เชคสเปียร์
ฟรอยด์พร่ำพุทธทาสเพลีย ว่างเพ้อ
โสกระติสไอเดีย ไอเด่น
สิทธัตถะ ทูเส้อร์ วิธเล้ิฟเวรี

(เพียงความเคลื่อนไหว, 2544, น.113 -114)

กวีสมัยใหม่ครำ่ครวญโดยใช้กลวิธีการสืบสรรค์ด้วยการพาดพิงถึงบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นชาวต่างชาติที่มีชื่อเสียง ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลสำคัญของไทย กล่าวคือ กวีได้พาดพิงถึงบุคคลต่างชาติคือ โมสาร์ต (Wolfgang Amadeus Mozart) และ โชแปง (François Chopin) ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการแต่งเพลงเช่นเดียวกับบุคคลสำคัญของไทยคือ “พระประดิษฐ์ไพเราะ” (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านได้แต่งเพลงไว้มากมายเพื่อใช้บรรเลงและขับร้องในวงดนตรีไทย และได้พาดพิงถึงนักเขียนที่มีชื่อเสียงชาวอังกฤษคือ “เชคสเปียร์” (William Shakespeare) ตัดกับนักเขียนที่มี

Ref. code: 25595506032373NOS

ชื่อเสียงด้านการแต่งนิราศของไทย คือ “นายนรินทร์” อีกทั้งกวีพาดพิงถึง “ฟรอยด์” (Sigmund Freud) บุคคลที่มีชื่อเสียงด้านจิตวิเคราะห์ และ “โสกระติส” (Socrates) เป็นนักปราชญ์ ผู้วางรากฐานของปรัชญาตะวันตกตัดกับท่านพุทธทาส (พระธรรมโกศาจารย์) พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงด้านการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา ตลอดจนพาดพิงถึง เจ้าชาย “สิทธัตถะ” หรือพระพุทธเจ้าตัดกับการพาดพิงถึง “ทูเส้อร์” (Thomas Tosser) เป็นกวีชาวอังกฤษที่เขียนบทกวีเกี่ยวกับการเป็นสามีที่ดี ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญถึงอิทธิพลของโลกตะวันตกที่เข้ามาครอบงำความคิดของคนไทยให้หลงใหลในศิลปวัฒนธรรมของชาวตะวันตก กวีจึงให้บุคคลสำคัญของไทยสื่ออารมณ์สะเทือนใจเป็นการ “ร่ำไห้” ที่ไม่มี “ใครยิน” และสื่อความรู้สึก “ช้ำ” ใจเมื่อคนไทยเพิกเฉยหรือไม่ใส่ใจเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าและงดงามของไทย

กระแสอำนาจอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาครอบงำสังคมไทยยังส่งผลต่อการกระทำของคนในสังคมไทยที่พร้อมใจยกย่องและยอมรับเอาอย่างธรรมเนียมตะวันตกโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในชีวิตความเป็นอยู่เดิมของไทย ดังที่กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงการเอาอย่างวัฒนธรรมตะวันตกในเทศกาลขึ้นปีใหม่ ปรากฏในบท “มกราคม: ซมซานส่งความสุข” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

เถลิงศกมกราคมมาถึง เป็นเดือนซึ่งสร้างรสนิยมสูญ
ทรัพย์ที่สะสมไว้ได้มากมูน เอามาทูนทิ้งขว้างอย่างมากมาย
ทั้งที่จนข้นแค้นถึงแสนเข็ญ ก็มาเน้นกันปี้ป่นจนเสียหาย
ต่างซื้อหาสาระพันอันตราย เศรษฐกิจกรอบตายกันเดือนนี้
แย่งกันส่ง ส.ค.ส. ขอความสุข แต่คนส่งแสนทุกข์เพราะเป็นหนี้
ครั้นไม่ส่งก็ไม่ได้เหมือนไม่ดี ธรรมเนียมสร้างมาอย่างนี้จึงทำไป
....
ธรรมเนียมสอนั่งสมมานมนาน ต้องซมซานเสริมตามสังคม
เอาฝรั่งเขามาเน้นกันเป็นฝรั่ง ไม่ยับยั้งสืบเสาะความเหมาะสม

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 88-89)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญโดยใช้วิธีการเคลื่อนที่ของเวลาเมื่อถึงช่วง “เถลิงศกมกราคม” ว่าเป็นเดือนที่คนไทยให้ค่านิยมกับการซื้อของมาส่งมอบให้แก่กันโดยมีการส่ง “ส.ค.ส.” ย่อมาจาก ส่งความสุข เป็นบัตรอวยพรที่ส่งให้กันเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ แต่ว่า “คนส่งแสนทุกข์” เพราะ “จนข้นแค้นถึงแสนเข็ญ” อีกทั้งเป็นหนี้สินจากการการสูญทรัพย์ซื้อสิ่งของมาให้

Ref. code: 25595506032373NOS

ผู้อื่น ครั้นจะไม่ส่งก็ไม่ได้เพราะคนไทยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมานมนาน กวีจึงแสดงทัศนะว่าการเอาอย่างฝรั่งนี้เป็นธรรมเนียมที่ทำให้คนไทยตกอยู่ในสภาวะที่ทุกข์ยากลำบากเพราะเงินที่สะสมมาถูกนำมาใช้อย่าง “ไม่ยับยั้งสืบเสาะความเหมาะสม” หรือไม่คิดใคร่ครวญให้ดีจึงประสบกับความทุกข์ใจแทนการได้รับความสุข

ความทุกข์จากการขัดข้องทางด้านการเงินอันมีสาเหตุมาจากการเอาอย่างชาวตะวันตกยังเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ที่เป็นช่วงเทศกาลแห่งความรัก แต่คนไทยกลับไม่ปลูกฝังให้รักในความเป็นไทย ดังความคร่ำครวญในบท “กุมภาพันธ์: เน้นฝรั่งและจีน” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ครั้นกุมภาพันธ์มายิ่งสาหัส ให้ข้องขัดไปทั้งหมดจนตดหาย
เดือนก่อนส่งของขวัญกันตาลาย เดือนนี้ต้องทุรนทุรายกันอีกครั้ง
เป็นธรรมเนียมเอี่ยมอ่องฉลองรส เทิดแบบบทงดงามตามฝรั่ง
เรียก “วันแห่งความรัก” หักความชัง สมมุติตั้งว่าเป็น “วาเลนไทน์”
ช่อกุหลาบสีแดงดังแสงเสน ยกให้เป็นสัญญลักษณ์อันสดใส
แทนความรักเสน่หาความอาลัย ของทุกวัยทุกเพศทุกเขตคาม
เสียดายที่มีรักอย่างฝรั่ง ไม่ปลูกฝังให้เป็นเหล่าชาวสยาม
ผลทางด้านจิตใจจะไม่งาม อาจได้ความเป็นทาสวัฒนธรรม

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 93)

เมื่อถึงเดือน “กุมภาพันธ์” กวีคร่ำครวญสื่ออารมณ์ความรู้สึก “เสียดาย” ที่คนไทยมุ่งให้ความสำคัญกับธรรมเนียมตะวันตก หรือถือ “ตามฝรั่ง” ด้วยการมอบช่อกุหลาบสีแดงให้แก่กันเนื่องใน “วันแห่งความรัก” หรือ “วันวาเลนไทน์” ส่งผลให้ “ข้องขัด” ในเรื่องเงินทองจนต้อง “ทุรนทุราย” เพราะมีเงินไม่พอใช้ กวียังแสดงทัศนะผ่านการคร่ำครวญว่าการตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมนี้ เนื่องมาจากคนไทยไม่ปลูกฝังความรักในเรื่องวัฒนธรรมอันดีงามของไทย จึงส่งผลให้การพัฒนาทางด้านจิตใจไม่เจริญงอกงามหรือไม่อาจต้านทานต่อกระแสโลกตะวันตกได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะถึงความลุ่มหลงในวัฒนธรรมตะวันตกจนสูญสิ้นวัฒนธรรมประจำถิ่นของไทยและยังส่งผลให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปไม่เหลือคุณค่าเดิม ดังปรากฏใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ของคมทวน คันธนู ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

อะดักอะเดี้ยเสียดายธารสายอดีต ต้องเสื่อมทรามคล้ำซีดถูกพิษสุม
จนมุมมองหมองหม่นเหมือนจนมุม ดิ้นในขุมดับแคบสิ้นแบบเค้า
สูญวัฒนธรรมประจำถิ่น ทั่วธานินทร์เนืองนองแต่ของเน่า
เต็มกากซากกากศพเหลือซบเซา ไม่เหลือกองของเก่าแห่งเหล่ากอ
(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 35)

กวีคร่ำครวญด้วยความรู้สึกเสียดาย “ธารสายอดีต” อันหมายถึง การสูญเสียวัฒนธรรมอันดีงามของไทยที่สืบทอดและรักษาต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนเหลือเพียงความ “เสื่อมทราม” ซึ่งมีสาเหตุมาจาก “ถูกพิษสุม” หรือถูกกระแสอิทธิพลของโลกตะวันตกเข้ามาครอบงำมุมมองความคิดของคนไทยให้ถือตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เปรียบเหมือน “ดิ้นในขุมคับแคบ” ทำให้คนไทยขาดการตระหนักถึงค่าของ “วัฒนธรรมประจำถิ่น” สภาวการณ์ดังกล่าวส่งผลให้วัฒนธรรมไทยสูญสิ้น “ไม่เหลือกองของเก่า”

ความนิยมชมชอบในวัฒนธรรมตะวันตกของคนหรือสังคมไทยเพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ยังส่งผลกระทบต่อวิธีคิดของคนไทยที่ไม่ตระหนักในคุณค่าของกาพย์กลอนหรือคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยจนหลงลืมภูมิปัญญาของบรรพชนไทยอันเกิดจากความรู้ ความคิดที่มีการสั่งสม สืบทอด และพัฒนาจากอดีตมาจนกระทั่งปัจจุบัน ดังความคร่ำครวญใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ของคมทวน คันธนู ว่า

สงสารศักดิ์อักษรต้องซอนซอก ถูกของนอกถีบกระหน่ำจนจำหนี
ด้วยยุคมันทันสมัยเลยไม่มี ใครไหนที่ศรัทธาคุณค่า “ไทย”
จึงเป็นกันฉันท์กาพย์ตายราบก่อน ยากจะย้อนยุคเขยิบหวนเติบใหญ่
ยิ่งครรโลงโคลงถลันสิ้นครรไล ทั้งหัวใจเจ็บเจียนเขาเฉี่ยนประจาน
(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 16-17)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยความโหยหาอาลัยในคุณค่าของความเป็นไทยที่ถูกกระแสวัฒนธรรมตะวันตกครอบงำให้คนในสังคมไทยหลงลืมหรือขาดจิตสำนึกถึงรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะกาพย์กลอนหรือคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยทั้ง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ที่มีแบบแผนหรือธรรมเนียมที่ยึดถือในการประพันธ์สืบทอดต่อกันมาช้านาน ได้ถูกลดทอนคุณค่าในฐานะที่เป็นศิลปะอันมีเอกลักษณ์เฉพาะของไทย จากความศรัทธาและมุ่งเดินตาม

Ref. code: 25595506032373NOS

วัฒนธรรมตะวันตกของคนไทยเพื่อจะนำประเทศเข้าสู่ความทันสมัย จนไม่มี “ใครไหนที่ศรัทธาคุณค่า ‘ไทย’” กวีจึงแสดงอารมณ์ความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวเสมือน “เขาเฆี่ยนประจาน” อันเป็นจินตภาพเปรียบเทียบความทุกข์ทางกายเพื่อสื่อแสดงความทุกข์ใจของกวีต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงในทางที่เลวร้ายของวัฒนธรรมไทยอันดีงามนี้

กวีไทยสมัยใหม่ได้แสดงทัศนะผ่านการครำ่ครวญโดยชี้ให้เห็นว่าการมุ่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและเจริญก้าวหน้าเพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากชาติตะวันตกนั้นได้กลายเป็นรากฐานครอบงำความคิดและความเชื่อของคนไทยที่ว่าวัฒนธรรมของตนด้อยกว่าวัฒนธรรมตะวันตก จึงเกิดความพยายามเลียนแบบตะวันตกเพราะกลัวถูกมองว่าเป็นประเทศ “ด้อยพัฒนา” และ “ไม่ทันสมัย” จนกลายเป็นความหลงใหลและงมงายต่อสิ่งที่เป็นความเจริญและการพัฒนาตามแบบตะวันตก กวีไทยสมัยใหม่ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดังกล่าวจึงครำ่ครวญสื่อแสดงพฤติกรรมของคนไทยที่ไม่ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยหรือภูมิปัญญาของคนไทย กลับไปหลงใหลในวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งความผันแปรที่เกิดขึ้นนี้จึงนำไปสู่การสูญสิ้นความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และพลังทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่สั่งสมมาช้านานหรืออาจนำไปสู่ความตายของวัฒนธรรมไทยในไม่ช้า

จากที่กล่าวมาข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่ได้แสดงแนวคิดผ่านบทครำ่ครวญเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และกล่าวถึงคนไทยเพิกเฉยหรือละทิ้งคุณค่าของวัฒนธรรมไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและทันสมัยตามแบบตะวันตกนั้นได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เสื่อมโทรมอันเป็นผลพวงมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่นำไปสู่การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม บ้านเรือน และศูนย์การค้า ในขณะที่คนท้องถิ่นได้ถูกลดบทบาทเป็นเพียงผู้ที่ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือพื้นที่ทำกินของชาวนาชาวไร่ได้ถูกรุกล้ำ จากที่มีที่ดินทำกินก็กลายเป็นคนไร้ที่ดินทำกินเพราะพื้นที่นั้นได้รับการเปลี่ยนแปลงให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจเพื่อการผลิตและการบริโภคที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งมลพิษทางอากาศและสิ่งสกปรกในแม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยยังก่อให้เกิดการรับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาโดยมีความเชื่อว่าวัฒนธรรมไทยหรือภูมิปัญญาของไทยที่บรรพบุรุษสั่งสมมานั้นเป็นเรื่องล้าสมัยและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ หากจะทำประเทศให้ทันสมัยต้องเลียนแบบโลกตะวันตกจนนำไปสู่ปัญหาการหลงลืม เพิกเฉย และทอดทิ้งวัฒนธรรมไทยในที่สุด

4.1.2 ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกระแสการพัฒนา

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาในสมัยรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เกิดกลุ่มนักวิชาการที่ปรึกษาชาว

Ref. code: 25595506032373NOS

ต่างประเทศที่รัฐบาลเชื้อเชิญเข้ามาหรือไม่ก็เข้ามาตามโครงการช่วยเหลือขององค์การต่างประเทศ ทำให้เกิดนโยบายและการดำเนินการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจขึ้น และเกิดกระทรวงพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมขึ้นแทนที่กระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติและหน่วยราชการต่าง ๆ ขึ้นมากมาย และที่สำคัญก็คือ เกิดแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ออกมาอย่างจริงจัง มีการดำเนินการตามแผนผ่านมาหลายขั้นตอนจนกระทั่งปัจจุบัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 51) ซึ่งแผนพัฒนาประเทศที่สร้างขึ้นมา ล้วนแต่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นเรื่องของความพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งรายได้ที่เป็นเงินทอง เพราะเชื่อว่าเป็นหนทางเดียวที่สำคัญในการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมให้ดีได้ ผลของการที่รัฐเน้นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของวัตถุเช่นนี้ ทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีทั้งข้าราชการ ทหารพ่อค้า นายทุน รวมทั้งนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาซึ่งอยู่ทั้งในวงราชการและธุรกิจเอกชน ต่างให้การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม บุคคลเหล่านี้มีโลกทัศน์ ค่านิยม และทัศนคติที่เน้นความต้องการทางวัตถุเงินทอง เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความมั่งคั่งและอำนาจได้ในเวลาเดียวกันจึงสะท้อนออกมาให้เห็นพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่นิยมความโอ่อ่า ฟุ่มเฟือย เพื่อแสดงออกในเรื่องความเป็นชนชั้นทางสังคม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น.17-18) ภายในสังคมไทยจึงอยู่ในขั้นวิกฤตเพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ถูกหล่อหลอมจากลัทธิความเชื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีให้กลายเป็นบุคคลที่มองอะไรเพื่อตนเอง เพื่อพวกพ้องตนเอง ในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลจนตกขอบ ชื่นชมและลุ่มหลงต่อความต้องการทางวัตถุ จนกลายเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้ดุลยภาพของความเป็นมนุษย์ไป ดังจะเห็นได้จากช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งนั่นก็คือ ความแตกต่างกันระหว่างคนจนและคนรวย คนร่ำรวยมีทั้งความมั่งคั่งและอำนาจในการบังคับผู้อื่นให้เป็นไปในทางที่ต้องการ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อคนทุกผู้นามในสังคมอย่างไม่มีขอบเขต โดยเฉพาะการยึดครองที่ดินและการนำสิ่งที่เคยเป็นของส่วนรวมในแผ่นดินมาครอบครอง ในขณะที่คนจนกลับเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างทวีคูณ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 61)

กวีสมัยใหม่ตีความปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวโดยนำมาถ่ายทอดความคิดผ่านบทคร่ำครวญเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันเป็นผลมาจากกระแสพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีและการค้าเสรีที่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรม ซึ่งมีแนวโน้มให้ผู้ที่มีทุนรอนหรือกลุ่มคนที่เข้าถึงแหล่งทุน รวมถึงผู้ที่มีการศึกษาได้รับผลประโยชน์อย่างรวดเร็วจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่สำหรับผู้ที่ขาดทุนรอน และผู้ที่มีการศึกษาน้อยหรือไร้การศึกษาอย่างกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือชาวนาชาวไร่ต้องตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ดังที่กวีไทยสมัยใหม่แสดงทัศนะผ่านบทคร่ำครวญถึงความทุกข์ของชาวนาที่ตกอยู่ในสภาวะไร้สิทธิ์ไร้เสียงและ

Ref. code: 25595506032373NOS

จำยอมเป็นทาสของพ่อค้า นายทุนที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบชาวนาด้วยการกวาดซื้อที่ดินและผูกขาดการเป็นเจ้าของที่ดินและครอบครองผลผลิต ปรากฏในบท “เบญจศีล” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

รังสิตแสนทุ่งข้าว เขียวขจี
รวงร่วงทองคำสี ปลั่งฟ้า
อาบเหงื่อต่างน้ำปี ลับล่วง
เก็บเกี่ยวเกลี้ยงข้าวกล้า พ่อค้าหฤหรรษ์ ฯ
รังสิตนั้นป่าช้า โพสพ
ถูกอุตสาหกรรมสลบ ทุ่งแล้ง
เมืองวิเศษสู่จุดจบ จักป่น เปื่อยแฮ
ลิงงั่งทวีปดำแกล้ง ซ่าฟ้าขยะสยาม ฯ
งามชาวนาซ่อนหน้า อเนจอนาถ
ทุนใหญ่ดินผูกขาด ทาสไร้
ชาวนาอย่าบังอาจ ทวงสิทธิ์
คิดแบ่งครองดินไว้ สั่งให้เป็นผี ฯ
รังสิตสิทธิ์ที่แท้ นายทุน ครองแฮ
ชาวทาสนาหัวหมุน เปล่าไร้
โลภเอาหมดกักตุน ว้าวุ่น
งุ่นง่านงกเงินไว้ เพิ่มร้ายวิญญาณ ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 92)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นใน “รังสิต” ข้างต้นนี้ เป็นผลพวงมาจากกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการค้าและการลงทุน ซึ่งผู้ที่ได้ประโยชน์คือกลุ่มพ่อค้านายทุน ที่มุ่งหวังรายได้จากการทำเกษตรอุตสาหกรรมหรือสร้างโรงงานอุตสาหกรรมด้วยการซื้อที่ดินจากชาวนา และผูกขาดที่ดินทั้งหมดไม่ให้ชาวนา “คิดแบ่งครองดินไว้” ตลอดจน “กักตุน” เอาผลประโยชน์ทั้งหมดที่จะก่อให้เกิดรายได้จากที่ดินที่ครอบครองไว้ อันแสดงให้เห็นความโลภของ “นายทุน” ที่ส่งผลให้ชาวนาไม่อาจ “ทวงสิทธิ์” อะไรได้เลย กวีจึงคร่ำครวญด้วยความเห็นใจและเศร้าสลดใจที่เห็นชาวนาต้องทนทุกข์จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตมาด้วยความยากลำบาก “อาบเหงื่อต่างน้ำ” กลับถูกกำหนดราคาจากพ่อค้า นายทุน เพราะเป็นเจ้าของที่ดิน ชาวนาจึงไม่ต่างจากทาสที่ต้อง

Ref. code: 25595506032373NOS

ตกอยู่ในสภาพ “หัวหมุน” และ “เปล่าไร้” ที่ดินและรายได้ ในขณะที่พ่อค้า นายทุนมีอำนาจและความร่ำรวยเพิ่มมากขึ้น

ในบทคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังสื่อถึงช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างนายทุนกับชาวนา อันเป็นผลมาจากกระแสของการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ดังความใน *พ่อสอนลูก* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ที่คนทำตรำตรากอยู่ดักดาน ไม่อาจตั้งมาตรฐานการขายได้
เป็นผู้ซื้อกำหนดทุกบทไป ชาวนาไร่ไร้หลักจักประกัน
คนกำรวงแต่มิได้กำไรด้วย กินข้าวสวยแต่ไม่ช่วยให้สวยสวรรค์
ข้าวเปลือกป้อนปากยักษ์ตักตวงตัน ยักษ์มารมันกำชะตาผู้นาชน
....
จึงที่กินถิ่นเก่าเคยเคร่าครอง เขาเอาเงินมากองก็ต้องขาย
ที่ตีกบเปลี่ยนเป็นที่ตีกอล์ฟกราย บ้านจัดสรรเรียงรายขยายเมือง
เคยกำรวงกร้านกรำมากำเหล็ก โรงงานใหญ่ใจเล็กมันเศกเครื่อง
เอาคนเป็นสายพานเป็นฟันเฟือง นี่คือเรื่องขื่นขมสังคมไทย
(พ่อสอนลูก, 2542, น. 40-42)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเสมือนเป็นตัวแทนของชาวนาที่ต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่อผลิตข้าวให้ได้กำไร แต่ “คนกำรวง” กลับมิได้กำไร เนื่องมาจากการกำหนดราคาข้าวขึ้นอยู่กับนายทุน “ข้าวเปลือก” ที่เป็นผลผลิตของชาวนาจึงถูกป้อนเข้า “ปากยักษ์มาร” อันสื่อถึงนายทุนที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบชาวนาเพื่อผลกำไร ชาวนาจึงตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เมื่อชาวนาไม่มีผลกำไรจากการผลิตข้าวและต้องเผชิญกับความกดดั้นบีบคั้นจากนายทุนที่เข้ามากวาดซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและใช้พื้นที่เกษตรกรรมมาสร้างเป็นที่ “ตีกอล์ฟ”และสร้าง “บ้านจัดสรร” แทน ชาวนาจึงต้องจำใจยอมขายที่ดินเพื่อให้ได้เงินมาประทังชีวิต ผลสุดท้ายชาวนาก็ไม่มีสิทธิทำกินในที่นาเดิมได้เพราะกลายเป็น “โรงงานใหญ่” ที่ผูกขาดโดยนายทุน จากที่ “เคยกำรวง” ก็ต้องมา “กำเหล็ก” หรือเป็นผู้ขายแรงงานแทนตามการเปลี่ยนแปลงของกระแสการพัฒนาแบบอุตสาหกรรม ซึ่งกวีได้แสดงอารมณ์ความรู้สึก “ขื่นขม” ทุกข์ระทมใจแทนชาวนาที่ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับนายทุนที่มีทั้งอำนาจและและความร่ำรวยเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ในการคร่ำครวญเพื่อแสดงถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงภาพที่แตกต่างกันระหว่างนายทุนผู้มีอำนาจกดราคาข้าวกับชาวนาที่ต้องทนทุกข์เพราะขายข้าวไม่ได้

Ref. code: 25595506032373NOS

ราคาดีและกลายมาเป็นผู้ซื้อข้าวกินในยามยาก ดังความในบท “คนแบกข้าว” ใน *ณ ที่ซึ่งแม่โพสพเคยสถิต* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

คนเอ๋ยคน คนขายข้าว เงินร้อนผ่าว เผาดอกผล
ผู้ซื้อรวย ผู้ขายจน ชาวนาทน ชาวนาทุกข์
ยังแบกนา ยังแบกหนี้ บนวิถี ที่โหยสุข
ลุกแล้วล้ม ล้มแล้วลุก “รวยกระจุก จนกระจาย”
คนเอ๋ยคน คนกินข้าว กินทุกคราว ข้าวซื้อขาย
พ่อค้าเป็น ชาวนาตาย เหมือนนิยาย คล้ายนิทาน
ยิ่งข้าวยาก ยิ่งหมากแพง ต้องออกแรง แบกทั้งบ้าน
หนึ่งถุงปุ๋ย พันสงกรานต์ สิ้นข้าวสาร ออกแรงซื้อ
ซื้อข้าวแพง ออกแรงแบก ค่าแรงแลก แดกด่วนอื้อ
ข้าวหมดหม้อ แต่ละมื้อ อะไรหรือ ระเรื่อริน?

(ณ ที่ซึ่งแม่โพสพเคยสถิต, 2553, น. 31)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีแสดงข้อความที่แตกต่างกันว่า “ผู้ซื้อรวย ผู้ขายจน” และยังแสดงให้เห็นความแตกต่างด้วยข้อความ “รวยกระจุก จนกระจาย” อันเป็นวิธีการสืบสรรค์ด้วยการพาดพิงถึงคำกล่าวของพระพะยอม รวมทั้งข้อความว่า “พ่อค้าเป็น ชาวนาตาย” ซึ่งความที่แตกต่างกันนี้เกิดจากการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ “ผู้ซื้อ-ผู้ขาย” “รวย-จน” “กระจุก-กระจาย” “เป็น-ตาย” กวีใช้วิธีการนี้เพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญถึงความแตกต่างระหว่างนายทุนกับชาวนา โดยชี้ให้เห็นว่าการเอารัดเอาเปรียบของนายทุนที่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์ตามกระบวนการค้าขายที่เน้นแสวงหากำไรได้ส่งผลให้ชาวนาต้องทนทุกข์ มีหนี้สิน และมีชีวิตที่โหยหาความสุข ยิ่งในสังคมปัจจุบันที่ข้าวยากหมากแพงหรืออยู่ในภาวะขาดแคลนอาหาร ชาวนาจำต้องเดินทางเข้าเมืองมาเพื่อขายแรงงานโดยแบกข้าวสารมาเป็น “ถุงปุ๋ย” เพื่อประทังชีวิต และหากสิ้นไร้ข้าวสารก็ต้องนำเงินที่ได้จากการขายแรงงานมาซื้อข้าวกินในราคาแพง ภาพ “ข้าวหมดหม้อ” ในแต่ละมื้อนั้นจึงเป็นความทุกข์ใจของชาวนาดังที่กวีใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ว่า “อะไรหรือ ระเรื่อริน?” ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นการร่ำไห้ของชาวนาเพราะมีชีวิตที่ยากลำบากแตกต่างจากนายทุนอย่างสิ้นเชิง

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏเป็นความทุกข์ระทมใจของคนชนชั้นแรงงานที่ต้องเผชิญกับการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนอันสื่อนัยถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังความในบท “เพื่อคนจน” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ของคมทวน คันธนู ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

หยาดเหงื่อหยดหลั่งไล้ ชโลมผิว
อกอ่อนระโหยหิว แหบแห้ง
ชีวิตร่วงปลิดปลิว เป็นเหยื่อ
เมียลูกยากไร้แล้ง เดือดร้อนระส่ำระสาย
ขายแรงเพื่อเลี้ยงชีพ อันเฉา อับเฉา
คนอื่นคอยเฉือนเอา อิ่มแปล้
งานหนักประหนึ่งเขา ทับครอบ
ค่าตอบแทนที่แท้ เท่าก้อนกิ่งหิน
กินอยู่อย่างยากแค้น เคืองเข็ญ
สายเลือดไหลกระเด็นกระเซ็น แสบท้อง
เหล่าเรือดเหล่าแร้งเห็น กระหายเลือด
รุมแทะรุมทึ้งจ้อง จะขย้ำเร่งขยำ

(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521 ,น. 110-111)

กวีคร่ำครวญเสมือนเป็นตัวแทนของคนชนชั้นแรงงานที่ต้องเผชิญกับสภาพความ “โหยหิว” หรือรู้สึกอ่อนเพลียเพราะหิวมากจน “แสบท้อง” แม้จะพยายามดิ้นรนต่อสู้ด้วยการขาย “หยาดเหงื่อ” แรงงานเพื่อเลี้ยงชีพตนและครอบครัว ก็ต้องเผชิญกับปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนที่กวีเปรียบเหมือน “เรือด” และ “แร้ง” ที่คอย “กระหายเลือด” หรือหวังผลประโยชน์จากการทำงานของลูกจ้าง การทำงานของชนชั้นแรงงานจึงหนักมากเปรียบเหมือน “เขาทับครอบ” และต้องเหน็ดเหนื่อยเพราะไม่ได้พักผ่อนเปรียบเหมือน “สายเลือดไหลกระเด็นกระเซ็น” แต่กลับได้ค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย อันเป็นเหตุให้ชีวิตและครอบครัวกินอยู่อย่างยากลำบาก และต้องเผชิญกับความทุกข์เดือดร้อนใจเมื่อการดำรงชีวิตของชนชั้นแรงงานมีฐานะยากจนแตกต่างจากนายทุนที่ร่ำรวยอย่างมาก

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยสร้างจินตภาพเปรียบเทียบระหว่างคนรวยที่มีเส้นสายเพื่อให้ได้งานกับคนจนที่ตกงานไม่มีเงินมาเลี้ยงชีพ ดังความในบท “พาราสาวัตถี (3)” ใน *วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร* ของคมทวน คันธนู ความว่า

บัดนั้น ประชาชนขื่นเข็ญแทบเป็นบ้า
ตกงานบานเถือทั้งพารา ฝุ่นฟุ้งเต็มฟ้าอยู่ฟายเฟือย

Ref. code: 25595506032373NOS

ใครที่มีเส้นก็เป็นหนึ่ง ใครเหลือสองสลึงก็ถูกเลื่อย
เส้นมากหลากหลายสบายเดือย เส้นน้อยต้องเหนื่อยขึ้นเลื้อยปีน
สั่งสมอภิสิทธิ์แต่จิ๊ดจ้อย มือพล่อยปากพล่ามถือธรรมศีล
พอน้ำยามาผสมขนมจีน ก็ไต่เต้ากระดิกตีนอยู่โตงโตง
ช่องว่างระหว่างชั้นขยันขยาย คนยากย่อมชิบหายตายโหง
ทั้งตัวเห็นมีแต่ซี่โครง กับกระเพาะเปล่าโล่งตลอดกาล

(วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร, 2530, น. 227)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่แสดงภาพเปรียบเทียบว่าคนรวยที่มีเส้นสายนั้นอยู่อย่างสุขสบาย แม้จะมีอภิสิทธิ์เพียง “จิ๊ดจ้อย” และอ้างตนว่า “ถือธรรมศีล” แต่ก็สามารถ “ไต่เต้ากระดิกตีน” อยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่สูงได้ เพราะคนที่ให้ความช่วยเหลือมีพฤติกรรมและความคิดที่ไม่ดีร่วมกันกับคนที่เข้ามาของานหรือขอตำแหน่งโดยใช้เงินเป็นสินบนซึ่งเปรียบเหมือนสุภาษิตที่ว่า “น้ำยามาผสมขนมจีน” ในขณะที่คนจนต่างตกงาน “บานเถือกทั้งพารา” เพราะมีเส้นสายน้อยกลายเป็นผู้ถูกกดขี่ และ“ต้องเหนื่อยขึ้นเลื้อยปีน” หรือต้องต่อสู้ดิ้นรนอย่างมากเพื่อให้ได้งานทำ ชีวิตของคนยากจนจึงมีแต่ “ซี่โครงกับกระเพาะเปล่าโล่ง” เพราะขาดรายได้มาเลี้ยงชีพ กวีครำ่ครวญถึงความแตกต่างนี้เพื่อแสดงให้เห็น “ช่องว่างระหว่างชนชั้น” ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยแฝงน้ำเสียงเสียดสีประชดประชันว่าคนรวยได้ดีเพราะเส้นสาย แต่คนจนต้องเผชิญกับความรู้สึกทุกข์ยากลำบาก“ขื่นเข็ญแทบเป็นบ้า” และยากไร้เสมือน “ตายโหง” เนื่องจากไม่อาจแสวงหาความยุติธรรมได้จากสังคมที่มีแต่คนรวย

การครำ่ครวญถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน กวีสมัยใหม่ยังชี้ให้เห็นว่าคนรวยสามารถบังคับควบคุมกลไกทางเศรษฐกิจได้ด้วยการฉ้อฉลและทุจริตเพื่อมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตน ส่วนคนจนต้องทุกข์ยากลำบาก ดังปรากฏใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ของคมทวน คันธนู ความว่า

จึงคนฉลคนโฉดแล่นโลดฉวย ต่างส่งส่วยเสร็จสรรพโกยทรัพย์สิน
คุมกลไกไว้เก็งไว้หากิน ตวัดลิ้นเล่ห์เหลี่ยมแลบเปี่ยมลวง
คนยากแค้นแสนเข็ญแลขื่นขม ถูกถีบจมเจ็บจุกแถมถูกจ้วง
เลือดเป็นสายฉายซ้ำตอกย้ำทรวง บนความง่วงโง่เง่ายื่นเงาง้ำ

Ref. code: 25595506032373NOS

มองหาดาวพราวดวงในช่วงดึก ดาวสำนึกไปไหนโดนใครกระหน่ำ
ถูกเหวี่ยงทิ้งกลิ้งทูดเหมือนยุติธรรม แลสีดำคลุมด้าวสิ้นดาวดวง
(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 70-71)

บทครำ่ครวญข้างต้น กวีแสดงให้เห็นภาพความแตกต่างเพื่อสื่อถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน โดยให้ภาพคนรวยมีลักษณะฉ้อฉลมี “เล่ห์เหลี่ยม” และมีพฤติกรรม “ส่งส่วย” เพื่อจะ “คุมกลไกไว้เก็งไว้หากิน” ส่วนคนจนกลับต้องเผชิญกับความรู้สึก “ขื่นขม” จากการถูกกดขี่ “ถูกถีบจมเจ็บจุก” “ถูกจ้วง” จนเลือดไหลเป็นสาย ตลอดจนถูกมองว่าเป็นคน “โง่เง่า” อันเป็นความช้ำใจและสิ้นหวังเมื่อตระหนักแล้วว่าชีวิตที่ยากไร้ของตนไม่สามารถหาความยุติธรรมหรือหาความเท่าเทียมกันของคนในสังคมได้เปรียบเหมือน “มองหาดาวพราวในช่วงตึก” แต่สิ่งที่เห็นมีเพียง “สีดำคลุม” ดวงดาวที่แสดงถึงความมืดมนสิ้นหวัง

กวีไทยสมัยใหม่ยังครำ่ครวญบอกเล่าความเจ็บช้ำอันเป็นเสมือนตัวแทนของคนยากจนเพื่อแสดงให้เห็นช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมผ่านการเสนอภาพความขัดแย้งระหว่างคนรวยกับคนจน ดังปรากฏใน *วันวัยในชีวิต* ของคมทวน คันธนู ความว่า

คนรวยน่ะล้นรัก พร้อมพรักและพร้อมเพรียง
ลูกคู่, สมุนเคียง ป้องกันระวังกาย
คนยากน่ะย่ำแย่ มีแต่ระวังตาย
ใครเห็นก็เผ่นหาย เหม็นคราบ ณ สาบไคล
เราจนและท้นเจ็บ หนาวเหน็บฉะนี้แน่
ใครเล่าจะเหลียวแล รู้จักและรู้ใจ
น้ำตามิขาดตก อ้อมอกสิขาดไอ
ฉันใดก็ฉันใด บ้าบ่นซะบ้าบอ
(วันวัยในชีวิต, 2531 ,น. 53)

กวีครำ่ครวญถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมโดยให้ภาพความแตกต่างระหว่าง “คนรวย” ที่มีแต่คนรักใคร่ทั้ง “ลูกคู่” หมายถึงผู้สนับสนุน และ “สมุน” หมายถึงบริวารหรือคนที่คอยอยู่ป้องกันภัยให้ ในขณะที่ “คนยาก” มีชีวิตที่ “ย่ำแย่” หรือต้องเหน็ดเหนื่อย ลำบากทั้งกายและใจ อีกทั้งไม่ได้รับมิตรไมตรีจากใคร ตลอดจนได้รับแต่การดูถูกเหยียดหยาม ส่งผลให้

Ref. code: 25595506032373NOS

คนยากจนมี “น้ำตามิขาดตก” อันเป็นจินตภาพการร่ำไห้มิได้หยุดเพื่อสื่อถึงความเจ็บปวดทุกข์ใจตลอดเวลาเพราะการดำรงชีวิตที่แตกต่างหรือไม่เท่าเทียมกันในสังคม

คมทวน คันธนู ยังสืบสรรค์เพลงเห่กล่อมมาเป็นสื่อในการคร่ำครวญถึงความแตกต่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ดังความในบท “บทโศลกจากที่ราบสูง” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ว่า

> โอ้หมู่เฮาเอย เอ๋ยหมู่เฮาเอย อย่าตามข้อยมาเลย ในนี้บ่มีไผเหลียวมอง เขาแย่งกันกิน ซุ่มปากแซ่บลิ้น เป็นก่ายเป็นกอง หน้าเขาผุดผ่อง หน้าเฮาเศร้าหมอง บ่แม่นเหมือนกัน เขาอยู่บนฟ้า กินไก่กินปลา กินหมูกินมัน เขาบ่แบ่งปัน เห็นเฮาต่ำชั้น กินแต่แมลง เขาเหยียดเขาหยาม เขาว่าต่ำทราม ขี้เกียจใช้แฮง เห็นเฮาเซาเขาว่าเซ่อซ่า เป็นพวกลาวมา เขาก็แกล้ง น้ำใจเขาแล้ง เมตตาเขาแห้ง ยิ่งกว่าใดใด เขาเป็นชาวฟ้า เฮาเป็นผีห่า เขาว่าเจ็บใจ เฮาก็คือไท โฮยน้ำตาตกไหล ปวดร้าวเศร้าซึม
>
> (แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521, น. 97-98)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่แสดงภาพความเหลื่อมล้ำผ่านคำคร่ำครวญของชาวชนบทว่าคนเมืองนั้นเป็น “ชาวฟ้า” หรือเป็นเทวดาที่มี “หน้าตาผุดผ่อง”และมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ในขณะที่ชาวชนบทภาคอีสานเป็น “ผีป่า” ที่มี “หน้าตาเศร้าหมอง” และมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างอย่างตรงกันข้าม ทั้งอาหารการกินก็ไม่ได้กินดีอยู่อย่างสุขสบาย และเป็นที่ดูถูกเหยียดหยาม ตลอดจนไม่ได้รับความเมตตาจากคนในสังคมเมือง ชาวอีสานจึงรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวดังที่กวีใช้จินตภาพ “น้ำตาตกไหล” เมื่อต้องตกอยู่ในฐานะของชนชั้นล่างในสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกระแสการพัฒนายังเกิดขึ้นกับเด็กที่ต้องกลายเป็นผู้ไร้การศึกษาและไร้สิทธิ์ไร้เสียงในสังคม ดังความในบท "จันทร์เจ้าขา" ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

> จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้าขา ฉันเกิดมาในเมืองหลวง
> จันทร์เด่นเห็นเต็มดวง โชติช่วงอยู่รูหลังคา
> จันทร์จ๋าจันทร์เจ้าเอ๋ย ฉันไม่เคยได้ศึกษา
> วันวันวิ่งไปมา ขายมาลัยให้รถยนต์

Ref. code: 25595506032373NOS

จันทร์เอ๋ยพระจันทร์เจ้า ฉันต้องเฝ้าอยู่บนถนน
แดดร้อนไม่ร้อนรน เท่าร้อนใจไม่มีกิน
จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้าขา ขอหลังคาคลุมแผ่นดิน
ขอมุ้งกันยุงริ้น ขอผ้าห่มให้หายหนาว
จันทร์จ๋าจันทร์เจ้าเอ๋ย ฉันไม่เคยรู้เรื่องราว
ก.ไก่ ข.ไข่ดาว ขอครูด้วยช่วยสอนฉัน
จันทร์เอ๋ยพระจันทร์เจ้า ขอคนเรารักผูกพัน
“ขอสิทธิเท่าเทียมกัน และขอวันฉันมีกิน”
(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532, น. 95)

กวีสมัยใหม่นำเพลงกล่อมเด็ก “จันทร์เจ้าขา” มาสืบสรรค์ กล่าวคือในตัวบทเดิมมีเนื้อหาของการวอนขอสิ่งของหรือสิ่งที่ปรารถนาจากพระจันทร์มาเติมเต็มชีวิตในแง่ของการสร้างสุข กวีนำเนื้อความนี้มาดัดแปลงเป็นการวอนขอสิ่งใหม่ไม่ว่าจะเป็น “หลังคาคลุมแผ่นดิน” “ขอมุ้ง” “ขอผ้าห่ม” “ขอครู” “ขอสิทธิเท่าเทียม” และ “ขอวันฉันมีกิน” อันบ่งชี้ถึงความทุกข์ยากลำบากของเด็กที่ใช้ชีวิตในเมืองหลวงอย่างแร้นแค้นเพราะขาดสิทธิหรือปัจจัยขั้นพื้นฐานที่พลเมืองคนหนึ่งในสังคมพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมกับผู้อื่น การขาดคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานนี้จึงส่งผลให้เด็กต้องดิ้นรนต่อสู้หารายได้เลี้ยงชีพคือทนแดดร้อนวิ่งขายพวงมาลัยให้แก่คนขับรถยนต์ตามท้องถนน ซึ่งมาตรฐานชีวิตของเด็กในสังคมเมืองที่ขาดทั้งที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร การศึกษา และเงินนี้จึงนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนใจเมื่อขาดความมั่นคงในชีวิต อันสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น กวีสมัยใหม่แสดงทัศนะถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันมีสาเหตุมาจากกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก อันส่งผลให้คนในสังคมไทยให้คุณค่ากับการแสวงหาวัตถุเงินทองเพื่อเป็นตัวชี้วัดถึงความมีเกียรติยศ มีคุณค่า มีอำนาจและร่ำรวยเหนือกว่าคนอื่น ซึ่งกวีชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยจะเน้นแต่สิ่งที่เป็นปัจจัยภายนอกมากกว่าคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์ จึงสะท้อนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ออกมาด้วยการไม่เคารพสิทธิของเพื่อนมนุษย์ และมองคนที่มีฐานะยากจนกว่าว่าเป็นคนไร้ค่าด้วยการดูถูกเหยียดหยาม ตลอดจนเอารัดเอาเปรียบทุกวิถีทาง การคร่ำครวญของกวีที่เป็นเสมือนตัวแทนของคนยากจนจึงสื่อให้เห็นแต่ความยากลำบากและความทุกข์ระทมใจเพราะขาดไร้เงินและถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีเพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม

Ref. code: 25595506032373NOS

4.1.3 ความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์

จิต เป็นธรรมชาติที่ต้องคิดหรือรู้อารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์โลกแล้วเก็บสั่งสมกรรมและกิเลสทั้งหลายไว้ ซึ่งสามารถที่จะสร้างอารมณ์ต่างๆ ให้พิสดารและเป็นธรรมชาติที่เป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่างแต่อาศัยอยู่ในร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย มักดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามได้ยาก ชอบตกไปในอารมณ์ที่ตนปรารภนา เกิดดับเร็วและเป็นนายที่มีอำนาจสั่งกายและวาจาให้กระทำการใด ๆ ทั้งดีทั้งไม่ดีก็ได้ (พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, 2551, น. 300) ดังนั้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมจำเป็นต้องฝึกพัฒนาจิตหรือยกระดับคุณภาพจิตของตนให้สูงขึ้นด้วยวิธีการทำจิตให้สงบ ใช้ปัญญาแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน อยู่ในโลกแห่งความจริงได้อย่างไม่มีความทุกข์ ปฏิบัติหน้าที่ไปอย่างดีที่สุดในทุก ๆ ด้านด้วยการฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีเหตุผล มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีพลังทางจิตทำให้เกิดสุขภาพจิตดี (พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, 2551, น. 283) แต่ถ้าปล่อยให้ปัจจัยภายนอกหรือยอมให้สิ่งเร้าโดยเฉพาะความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้ามาทำลายจิตใจ ย่อมส่งอิทธิให้ชีวิตมนุษย์ไปสู่ทางที่ตกต่ำหรือมีความทุกข์

ในปัจจุบันมีความพยายามทำให้มนุษย์ทั้งโลกมีอารยธรรมเดียวกัน ความเจริญแบบตะวันตกหรือความเจริญสมัยใหม่ถูกทำให้เป็นคุณค่าในจิตสำนึกของคนทั้งโลก โดยเฉพาะอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม การค้าเสรีและการเงินเสรีถูกยกขึ้นเป็นหลักการประดุจสัจธรรมหรืออบรมธรรมที่มีคุณค่าสูงส่ง หากประเทศใดไม่เป็นไปตามนี้ก็เป็นผู้ด้อยพัฒนา (ประเวศ วะสี, 2543, น. 3) ไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับอารยธรรมตะวันตกโดยการกำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่การเน้นความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการทางวัตถุ จนกลายเป็นวัตถุนิยมไป (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 51) อันเป็นเหตุแห่งการทอดทิ้งมิติทางจิตหรือจิตวิญญาณ กล่าวคือมนุษย์ปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการกินน้อยใช้น้อยและมีแต่การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเป็นการมุ่งแสวงหาวัตถุเงินทองเพื่อตอบสนองความต้องการให้แก่ตนเองอย่างไร้ขอบเขต อันเป็นจิตโลภที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้มนุษย์ใช้ความรุนแรงแย่งชิงและเอารัดเอาเปรียบกันซึ่งแสดงถึงความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นในยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม นอกจากนี้มนุษย์ยังหลงคิดว่าตนเองมีความยิ่งใหญ่สามารถควบคุมและกอบโกยทรัพยากรทุกสิ่งอย่างบนโลกมาบำรุงตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความพยายามนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำความสะดวกสบายมาสู่มนุษย์ รวมทั้งนำมาใช้เร่งการผลิตเพื่อแสวงหากำไร ตลอดจนนำมาใช้ในเชิงสงครามมากขึ้น แต่หารู้ไม่ว่าการใช้เทคโนโลยีไม่อาจ

Ref. code: 25595506032373NOS

นำไปสู่ความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ได้ หากได้สร้างความทุกข์เพิ่มมากขึ้น เพราะมนุษย์ได้ละเลยมิติทางจิตหรือจิตวิญญาณไป ดังคำกล่าวของเอกวิทย์ ณ ถลาง (2545, น. 23-24) ว่า

> ในขณะที่มนุษย์ระดมเอาทรัพยากรทุกอย่างมาบำรุงปรนเปรอมนุษย์ให้มีคุณภาพมาตรฐานความเป็นอยู่สูงขึ้น สะดวกสบายขึ้น (แต่มนุษย์ก็มีทุกข์เพิ่มขึ้นมากมายและซับซ้อนกว่าเดิม) พุทธศาสนาสอนให้สงบ ระงับ ควบคุมความต้องการของมนุษย์ให้อยู่เพียงระดับพื้นฐาน แล้วมุ่งขัดเกลาจิตใจให้เห็นแก่ตัวน้อยลง พูดง่าย ๆ ให้ “ตัวตน” ของมนุษย์เล็กลงและประเสริฐสุดคือ “ไร้ตัวตน” (อนัตตา) ..... การหันหลังให้ศาสนธรรมจึงเป็นเรื่องขาดทุนและบกพร่องมาก และทำให้มนุษย์เตลิดเปิดเปิงไปกับความโลภ ความโกรธ ความหลงอย่างไม่รู้จบ จึงได้วุ่นวายเดือดร้อนกันทั่วไป สังคมใดที่เติบโตด้วยทุนนิยม วัตถุนิยม ก็จะพบเห็นทั่วไปว่ามีความลุ่มหลงในเงิน (money) ความรุนแรง (violence) และกามารมณ์ (sex) เป็นไปอย่างสุดโต่งซึ่งความเป็นจริงมิได้ทำให้คนที่ลุ่มหลงสามสิ่งนี้มีความสุขแท้จริงไม่ หนักเข้าและท้ายที่สุดก็ย่อมจะหวนคืนมาสู่ความเรียบง่ายตามนัยของพุทธธรรม เป็นความสุขสงบแท้ เราคนไทยอยู่กับ “ความสุขสงบแท้” เช่นนี้มาแต่เดิม แต่เราก็ถูกปลุกปั่นให้หลงเชื่อพัฒนาประเทศและปรับเปลี่ยนความเป็นอยู่ตามเขาไปจนต้องมาประสบวิกฤตอย่างทุกวันนี้

กวีไทยสมัยใหม่ตระหนักถึงความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์อันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากกระแสแห่งการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยมุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมจึงแสดงทัศนะนี้ผ่านบทคร่ำครวญเพื่อกระตุ้นเร้าให้เห็นว่ามนุษย์กำลังตกเป็นทาสวัตถุเงินทองโดยพยายามแสวงหาความพรั่งพร้อมและความมั่งคั่งทางวัตถุ ตลอดจนมุ่งหวังแต่เงินตราเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้กวียังชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการส่งเสริมการแข่งขันช่วงชิงกันจนก่อให้เกิดสงครามนำไปสู่การสูญเสียชีวิตและทรัพยากร ตลอดจนนำไปสู่ความทุกข์ของมวลมนุษยชาติมากยิ่งขึ้น ดังนี้

4.1.3.1 ความลุ่มหลงในกระแสวัตถุนิยม

สังคมไทยในอดีตดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายตามวิถีของสังคมเกษตรกรรม เมื่อได้ผลผลิตมาจากการทำนาหรือพืชสวนพืชไร่ก็นำมาใช้ในครัวเรือนเพื่อกินเพื่ออยู่ หากเหลือกินเหลือใช้ก็นำไปแลกเปลี่ยนกันแทนการใช้เงิน อันเป็นวิถีชีวิตที่พออยู่พอกินและยังคงรักษาคุณค่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ทางจิตใจของมนุษย์มากกว่าวัตถุเงินทอง แต่กระแสของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแนวทางตะวันตกโดยมุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมนั้นได้บันดาลให้มนุษย์ในสังคมใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มการผลิตทางด้านวัตถุและการบริโภคเพื่อความสะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่มนุษย์กลับเพิกเฉยมิติทางจิตวิญญาณมากยิ่งขึ้น โดยยึดถือเงินตราเป็นเป้าหมายของชีวิตจนเกิดการแสวงหาวัตถุเงินทองด้วยการแก่งแย่งแข่งขันหรือมีความโลภเป็นพลังขับเคลื่อนเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังคำกล่าวของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2534, น. 98) ว่า

> คุณธรรมจริยธรรมบนพื้นฐานวัฒนธรรมพุทธเกษตรที่เป็นลักษณะเฉพาะของไทยสั่นคลอน เพราะแรงโหมกระแทกทั้งจากภายนอกและจากภายใน กล่าวคือ ด้วยอัตราเร่งของการเติบโตภาคเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีและด้วยแรงโหมกระพือของบริโภคนิยม คนส่วนใหญ่ทั้งประเทศก็เพิ่มความเห็นแก่ตัว ความโลภ อยากได้มากขึ้น ความเรียบง่าย สันโดษ “นุ่งเจียม ห่มเจียม” “นกน้อยทำรังแต่พอตัว” และการเดินทางสายกลางในการดำรงชีวิตกลายเป็นคตินิยมที่ล้าสมัย และถูกดูแคลนว่าโง่เขลา

จะเห็นได้ว่า การมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้กระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมในสังคมไทยปัจจุบันได้ส่งผลต่อระบบคิดของคนไทยให้ละทิ้งความเรียบง่ายและความพอเพียงในชีวิตและหันไปยึดติดกับวัตถุเงินทองตามระบบของเศรษฐกิจโลก ซึ่ง “ระบบเศรษฐกิจโลกนี้ได้นำเสนอชุดภูมิปัญญาและความเชื่อว่าด้วยความเป็นที่สุดของระบบเศรษฐกิจเงินตรา เงินตราคือพระเจ้า เงินกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญและความสำเร็จส่วนตัว รวมทั้งการยกย่องคนที่มีเงินตรา เงินไม่เพียงแต่เป็นพระเจ้าเท่านั้น แต่คือที่สุดของความสุขของมนุษย์ และเป็นที่สุดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต้องหาเงินและยอมเป็นทาสของเงิน” (ยุค ศรีอาริยะ, 2541,น. 43) ซึ่งการมุ่งหวังแต่วัตถุเงินทองเป็นสรณะนี้ได้นำพามนุษย์ไปสู่ทางที่ตกต่ำและไม่สามารถหาความสุขที่แท้จริงได้อันเป็นผลจากการขาดมิติทางจิตวิญญาณ

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะว่าคนในสังคมลุ่มหลงในกระแสวัตถุจนทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณไป จึงนำไปสู่ความทุกข์ใจ ดังความในบท “นวลทรายแก้ว” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

เมาวัตถุทุกค่ำเช้า ชอบไฉน
ลืมแก่นสัจจธรรมไป หมดสิ้น
จักเปลี่ยวเปล่าเขลาใจ จ่อมทุกข์
รู้เมื่อไรเจ็บดิ้น ดั่งร้อนไฟแสยง ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 194)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมปัจจุบันต่างลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุอยู่ “ทุกค่ำเช้า” จน “ลืมแก่นสัจจธรรม” หรือลืมความจริงแท้ของชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้คนที่ทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณรู้สึกเปล่าเปลี่ยวใจและจมอยู่กับความทุกข์ที่เป็นความรุ่มร้อนใจดังการใช้จินตภาพเปรียบเทียบกับไฟ

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อชี้ให้เห็นว่าคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณ ไม่ปรับจิตใจให้รู้เท่าทันกับกระแสวัตถุนิยมโดยพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนได้ผลประโยชน์และเงินตรา แม้จะเป็นการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมจริยธรรมก็ตาม ดังความในบท “สนามหลวง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

สนามหลวงลวงเล่ห์ร้าย หลายชนิด
ปลอมใส่สินค้าพิษ หม่นไหม้
เช่นกะปิใส่แป้งชนิด วิปริต ขมแฮ
ทุกอย่างพรางหลอกไว้ เพื่อให้ได้เงินฉมัง ฯ
หนังควายหมักเคี่ยวข้น ปนเกลือ
ปลอมเล่ห์น้ำปลาเหลือ เชื่อได้
ใบสะท้อนต่างพริกเบือ เหม็นเบื่อ
เหนือกว่ากฎหมายไซร้ หม่นไหม้แสบสยาม ฯ
....
เฟื่องอวิชชาคลั่งค้า วัตถุ
ดิบดิ่งท้องทุกข์ทะลุ ล่มใช้
กำไรเร่งไปฉุ โฉมเปื่อย เน่านา
เริงร่าโลงหลายให้ ป่าช้าหฤหรรษ์ ฯ
....

Ref. code: 25595506032373NOS

สนามหลวงโลภเล่ห์ค้า ของขาย
แปดเหลี่ยมคมแพรวพราย ร่านร้าย
งั่งมักง่ายปลอมหลาย ร้อยอย่าง
ต่างคลั่งเงินมืดหม้าย อยู่คล้ายทาสสถุล ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 108-109)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อถึงความโลภและความเห็นแก่ตัวของมนุษย์โดยเฉพาะพ่อค้าแม่ค้าที่ “คลั่งเงิน” และทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงินตรามาโดยใช้เล่ห์เพทุบายหลากหลายทางการค้า ปลอมปนสินค้า หรือนำสิ่งที่ไม่มีคุณภาพมาเจือปนเพื่อเพิ่มปริมาณและมุ่งหวังกำไรจนเป็นอันตรายแก่ร่างกายของผู้บริโภคให้ต้องเป็นทุกข์เจ็บปวด ดังความว่า “ดิบดิ่งท้องทุกข์ทะลุ” วิถีแห่งการแสวงหาเงินนี้กวีมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ “มักง่าย” ของมนุษย์อันเป็นความลุ่มหลงและมืดบอดในจิตใจจนทำลายคุณค่าแห่งความดีงามและศักดิ์ศรีของตนไม่ต่างจากการมีชีวิตอยู่อย่าง “ทาสสถุล”

ในสภาพการณ์ของสังคมไทยปัจจุบันที่ผู้คนต่างดิ้นรนและมีค่านิยมในการแสวงหาความพรั่งพร้อมทางด้านวัตถุเงินทองได้ก่อให้เกิดความเพิกเฉยทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ดังการคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่แสดงความรู้สึกโศกเศร้าเมื่อนางอันเป็นที่รักปรารถนาแต่เงินตรา และมองไม่เห็นคุณงามความดีของกวี ปรากฏในบท “ฝากนาง” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

ขานางโทรฯเรียกน้อง ขานขา มาเลย
ยามนั่นเพราะเงินหนา นอบไหว้
กระทุ่มกว่าทุ่มมา คอยสว่าง ว่างฤๅ
เกตุว่า get out ได้ เหตุไร้เงินทอง ฯ
สลัดไดสลัดนิ่มน้อง นานไฉน
เรียมเร่งหาเงินไป ส่งไซร้
สละตัวมั่วข่ายใย ยางเสน่ห์
ระกำกว่าระกำอกไหม้ จ่ายซื้อเสน่ห์สาว ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 26-27)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ได้สืบสรรค์ขนบพรรณนาคร่ำครวญโดยใช้ชื่อพรรณไม้มาเป็นสื่อในการคร่ำครวญเมื่อนางที่กวีปรารถนามองไม่เห็นคุณค่าในจิตใจหรือความดีงามของกวีเนื่องจากกวี “ไร้เงินทอง” อันสะท้อนให้เห็นจิตใจของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ด้วยการแสวงหาวัตถุเงินทอง ซึ่งเงินมีค่าให้นางยอม “นอบไหว้” และยอม “สละตัว” หรือแลก “เสน่ห์สาว” กวีจึงตกอยู่ภาวะแห่งความทุกข์ “ระกำอกไหม้” เมื่อต้อง “จ่ายซื้อเสน่ห์สาว” หรือไม่ได้นางอันเป็นที่รักมาด้วยความจริงใจ

เมื่อสังคมถูกครอบงำด้วยค่านิยมแห่งวัตถุเงินทองและการบริโภคตามกระแสพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทำให้เกิดกลุ่มคนที่พยายามเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นเพื่อความมั่งคั่งและผลประโยชน์ส่วนตัว ส่วนคนที่ถูกเอาเปรียบต้องทุกข์ใจ ดังการคร่ำครวญของอังคาร กัลยาณพงศ์ที่ต้องทุกข์ยากลำบากใจเมื่อถูกนายทุนที่เป็นเจ้าของที่ดินเอารัดเอาเปรียบ ปรากฏในบท “โฉนดของฉันอยู่ปรโลก” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ว่า

วิหคเหินหาวบ่เช่าซื้อฟ้า มัจฉามิเช่าน้ำอย่าสงสัย
แต่มนุษย์สามัญในเมืองไทย นายทุนใหญ่ขูดเลือดทุกนาที ฯ
ต้องเช่าดินกินเดนเช่นหมู คุดคู้รู้ยิ่งจิ้งหรีดผี
ย้ายบ้านแสบแทบทุกเดือนปี ไม่มีที่ดินทรัพย์สินตนเอง ฯ
ค่านิยมยิ่งใหญ่คือเงินทอง **หยิ่งผยองยึดเงินชั่วโฉงเฉง**
ร้อนพิษเศรษฐกิจหม่นอลเวง **ข่มเหงชีวิตอยู่นิจนิรันดร์ ฯ**
สะดุ้งตื่นขื่นขมบรมอุปสรรค ทุกข์หนักทั้งตื่นและหลับฝัน
โลกนี้มีโฉนดท่านทั้งนั้น โฉนดฉันอยู่ปรโลกโชคทมิฬ ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 221)

กวีคร่ำครวญว่าสัตว์ในธรรมชาติอย่าง “วิหค” และ “มัจฉา” ไม่ต้องเช่าซื้อที่อยู่อาศัยซึ่งแตกต่างกับ “มนุษย์สามัญ” ที่ต้องเช่าที่ดินอยู่อาศัยและทำมาหากินอย่างยากลำบาก คือ “คุดคู้รู้ยิ่งจิ้งหรีดผี” อันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดกลุ่ม “นายทุนใหญ่” ที่มุ่งกวาดซื้อที่ดินให้คนมาเช่าอาศัยอยู่หรือทำกิน กลุ่มคนเหล่านี้มีค่านิยมหรือเน้นความต้องการในเรื่อง “เงินทอง” เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความมั่งคั่งและมีอำนาจจึงสะท้อนออกมาผ่านพฤติกรรมที่เป็นความโลภและลุ่มหลงด้วยการ “ขูดเลือดทุกนาที” หรือการเอารัดเอาเปรียบผู้เช่าที่ดิน กวีจึงแสดงอารมณ์ความรู้สึก “ขมขื่น” และ “ทุกข์หนักทั้งตื่นและหลับฝัน” เมื่อกวีไม่มีที่ดินและทรัพย์สินเป็นของตนเองเช่นเดียวกับนายทุน

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญโดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ต่างรับเอาค่านิยมในการแสวงหา “เงินตรา” มาเป็นเป้าหมายของชีวิต และต่างรีบแสวงหาความพรั่งพร้อมทางด้านวัตถุมาตอบสนองความสุขสบายให้แก่ตนเอง อันเป็นความโลภและความเห็นแก่ตัวที่นำไปสู่การเบียดเบียนสรรพสิ่งบนโลกและมุ่งเอาชนะกันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง ดังปรากฏในบท “คนล้วนจักควรคิด” ใน *เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก* ของคมทวน คันธนู ว่า

ฤๅยุคแห้ง เหือดหาย
สิ่งสวยวาย วอดสิ้น
สรรพสิ่งสลาย ลับแหลก
สรรพเนื้อชิ้น เปลี่ยนโฉม
โทรมเสื่อมทั้ง ทิศสถาน
น้ำเงินผลาญ พร่าถ้วน
น้ำใจลาญ ทุกแหล่ง
น้ำตาล้วน ตกไหล
คนไม่ร้อย รักฝัง
ต่างหวังบัง เบียดขย้ำ
ต่างจ้องหวัง แสวงเหยื่อ
ต่างแล้งน้ำ จิตสนอง

(เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก, 2541, น. 31-32)

กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันมีสาเหตุมาจากมนุษย์ต่างมีความโลภในวัตถุเงินทองจน “ผลาญพร่า” สรรพสิ่งบนโลกให้ “วายวอด” และ “สลาย” ไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ความปรารถนาของมนุษย์อันไม่สิ้นสุดนี้ยังก่อให้เกิดการละเลยในศีลธรรม จริยธรรม มองไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของจิตใจ หากมุ่งหวังแต่เงินตราหรือความมั่งคั่งจนเบียดเบียนสรรพสิ่งและชีวิตผู้อื่น และทำให้ผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบประสบแต่ความทุกข์โศกเศร้าดังที่กวีใช้จินตภาพการร่ำไห้ว่า “น้ำตาล้วนตกไหล” ไปทุกทิศสถาน

คมทวน คันธนู ยังคร่ำครวญสื่ออารมณ์ทุกข์โศกและหม่นหมองในชีวิตเมื่อไม่ได้รับมิตรไมตรีจากผู้ใดเพราะตกอยู่ในสังคมที่มุ่งเน้นความสุขทางด้านวัตถุเงินทองเป็นเครื่องกำหนดชีวิตและเป็นมาตรฐานชี้วัดคุณค่าและเกียรติยศของคน ดังปรากฏใน *รุ้งสายอันรายสรวง* ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

บางวันอ้างว้างอกโอ้อกเอ๋ย จะแหงนเงยหาเงาก็เหงาเงื่อง
บางวันเหมือนเพื่อนหมางไปทั้งเมือง ฟ้าก็เหลืองโลกก็แล้งลำแสงลับ
บางวันขืนฝืนข่มความขมขื่น บางคืนขืนคาขมขื้นข่มขับ
บางวันเหน็บเจ็บนานเหลือนานนับ ทนแบกรับแบกเรื่องหัวเหืองร้าว
อย่าหวังให้ใครเห็นผิว์เฟ้นหา ยากนักหนาใจเหน็บยิ่งเจ็บหนาว
ถึงทำปากมากป้องร้องปาวปาว มิเห็นดาวจะไขว่ดาวย่อมเปล่าดาย
ด้วยสังคมถมค่าเงินตราแข่ง ต่างแก่งแย่งยุ่บขยับขยาย
ธนบัตรงัดบวกสะดวกสบาย ต่างงมงายหาเงินเสียเกินงาม
ทุกวัน เหงา เศร้า งงที่หลงโง่ อพิโธ่เมืองไทยอย่าไต่ถาม
เงินใช้กุมขุมเกียรติแหวกขุมกาม ใครมีห่ามหื่นหิวโลดลิ่วแฮ

(รุ้งสายอันรายสรวง, 2539, น. 101-102)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีสื่ออารมณ์ความรู้สึก “อ้างว้าง” “ขมขื่น” อันเป็นความหมองหม่นในชีวิตเมื่อกวีมองว่าตนไร้ค่า ไร้สิทธิ์ไร้เสียงเพราะไม่มีทรัพย์สินเงินทองเหมือนคนอื่น กวีจึงไม่อาจหวังว่าจะมีผู้ใดมามีมิตรไมตรีด้วยความจริงใจเพราะในสังคมปัจจุบันมนุษย์ต่างให้ความสำคัญกับ “เงินตรา” เพื่อนำมาเป็นเครื่องกำหนดคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อันก่อให้เกิดการแก่งแย่งกันมากยิ่งขึ้น และมนุษย์ยังใช้เงินเป็นสิ่งสร้างความสุขและความสะดวกสบาย ซึ่งกวีมองว่าเป็นเพียงความ “งมงาย” และ “หลงโง่” ในสิ่งที่มิอาจสร้างความสุขได้อย่างแท้จริง และหากมนุษย์ยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของกระแสวัตถุนี้ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเหงาและความเศร้าโศกหรือยากจะหาความสุขได้ท่ามกลางผู้คนที่ขาดไร้มิติทางจิตวิญญาณหรือคุณค่าแห่งความดีงาม

ในสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันท่ามกลางการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย คนส่วนใหญ่ต่างถูกครอบงำด้วยกระแสวัตถุนิยมซึ่งมีเงินตราเป็นเป้าหมายหลักของชีวิต วิถีชีวิตของคนในสังคมจึงพยายามสรรหาวัตถุเงินทองด้วยการทำงานหนักเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขสมบูรณ์ ซึ่งกวีมองว่าเป็นการแสวงหาที่ไม่อาจนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้ กลับต้องเผชิญกับความวิตกกังวลและความเหนื่อยล้า ดังการคร่ำครวญในบท “วันหยุด” ใน *เจ้านกกวี* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

วันหยุด นอนอยู่บ้าน เบาสบาย
ใจเตลิด ตลอดโลกภาย นอกนั้น

Ref. code: 25595506032373NOS

ทำงานหนักเจียนตาย หนอมนุษย์
เพียงเพื่อสุขแสนสั้น เท่านั้นฤาไฉน
วันหยุด ใจฟุ้งซ่าน ฤาหยุด
หรือนี่แหละใจมนุษย์ อนาถเศร้า
นอนเหยียดครุ่นคิดยุทธ ศาสตร์ศึก งานเอย
เตรียมพรุ่ง ตะวันสาดเช้า ตื่นสู้ศึกเงิน ฯ
(เจ้านกกวี, 2541, น. 66)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พยายามทำงานหนัก “เจียนตาย” เพียงเพื่อให้ได้เงินมาซื้อหาความสุข ซึ่งกวีมองว่าเป็นเพียงความ “สุขแสนสั้น” หรือเป็นความหลงใหลในการแสวงหาความมั่งคั่งและความพรั่งพร้อมของชีวิตด้วยวัตถุเงินทองที่ไม่อาจสร้างความสุขอย่างยั่งยืนได้ มนุษย์จึงต่างตกอยู่ในภาวะเครียด มีจิตใจฟุ้งซ่านและต้องทุกข์โศกเศร้าวนเวียนไปไม่รู้จบเพราะยังยึดติดกับการมีชีวิตอยู่เพื่อเงินหรือเตรียมพร้อม “ตื่นสู้ศึกเงิน” ในวันต่อไป แม้ในวันนั้นจะเป็นวันหยุดพักผ่อนก็ตาม

กวีไทยสมัยใหม่ได้สื่อแสดงทัศนะผ่านบทคร่ำครวญถึงกระแสวัตถุนิยม อันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่กระตุ้นเร้าให้คนในสังคมเกิดค่านิยมบูชาเงินตราและมุ่งแสวงหาวัตถุเพื่อเป็นเครื่องกำหนดฐานะทางสังคมและความมั่งคั่งเพื่อแสวงหาอำนาจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พอกินพอใช้ ตลอดจนความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดุจญาติพี่น้องกลับถูกหลงลืมไป มนุษย์ต่างตกเป็นทาสแห่งความโลภและลุ่มหลงอยู่กับเงินตราจนเกิดการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นหรือพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนได้เงินมาโดยมองว่าเงินสามารถซื้อความสุขได้ ความโลภและความเห็นแก่ตัวดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ละเลยและทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณ มองเห็นเงินสำคัญกว่าคุณค่าทางจิตใจและความดีงามของมนุษย์ กวีสมัยใหม่ยังชี้ให้เห็นว่าหากมนุษย์ยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของกระแสวัตถุนิยมนี้ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของมนุษย์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความทุกข์โศกเศร้าใจหรือมิอาจหาความสุขที่ยั่งยืนให้กับชีวิตได้

4.1.3.2 การเกิดสงคราม

การพัฒนาสมัยใหม่ที่มีวัตถุนิยม บริโภคนิยม และเงินเป็นสรณะ หรือมีโลภจริตเป็นพลังขับเคลื่อน จึงนำไปสู่การแย่งชิงและสงคราม ชาวยุโรปซึ่งพบเทคโนโลยีใหม่อันทรงอำนาจได้ใช้อำนาจนี้ไล่เข่นฆ่าแย่งชิงชาวพื้นเมืองไปทุกทวีปทั่วพิภพ และขัดแย้งกันเอง ก่อให้เกิดสงครามน้อยใหญ่ที่เป็นสงครามโลก 2 ครั้ง แต่ละครั้งคนตายหลายสิบล้านคน และเกิดสงครามเย็น

Ref. code: 25595506032373NOS

เผชิญหน้ากันด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (ประเวศ วะสี, 2543, น. 4) หากศึกษาและพิจารณาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของมนุษย์ ย่อประวัติศาสตร์ลงมาเป็นช่วงสั้น ๆ จะเห็นภาพเส้นทางเดินของประวัติศาสตร์มนุษยชาติที่เต็มไปด้วยสงครามและการทำลายล้างซึ่งกันและกัน อารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติที่ผ่านมาทุกหนแห่งล้วนถูกสร้างขึ้นจากสงคราม และมักสิ้นสุดลงด้วยสงคราม แม้แต่ในปัจจุบันจัดว่าเป็นช่วงแห่งสันติภาพ สงครามก็กลายเป็นปรากฏการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้นในทุกมุมโลก (ยุค ศรีอาริยะ, 2543, น. 13)

กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความเลวร้ายของสงคราม อันเกิดจากความหลงใหลใน “อัตตา” และการขาดไร้มนุษยธรรม พร้อมทั้งแสดงความมืดบอดของมนุษย์ที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ อันเป็นเหตุให้โลกขาดไร้สันติสุข ดังความในบท “จักรวาลโสโครกเพราะโรคมนุษย์” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

โอ๋ขวัญเอ๋ยปลิวลัดนิ้วมือเดียว ไปเปล่าเปลี่ยวปรโลกโศกนานหลาย
ฤๅทวงคืนฟื้นค่าชีวาละลาย สายสุดสายดับแตกแหลกเหลวลง ฯ
รูปโฉมเอ๋ยเคยรักกันหนักหนา ไฉนมาทิ้งกลิ้งยุ่ยเป็นผุยผง
เจตภูตเวียนผวาหาพะว้าพะวง ห่วงใยใหลหลงอัตตาอนาจาร ฯ
ทำไมทิ้งหมดยศศักดิ์อัครฐาน ทรัพย์ศฤงคารบริวารค่ามหาศาล
ทิ้งทุกมิตรญาติพี่น้องโคตรปราน อวสานสูญไร้แม้แต่หายใจ ฯ
เข็มเล่มเดียวก็เอาไปมิได้ ต้องละไว้แดนดินสิ้นทุกสมัย
กระดูกเกลื่อนขาวสกาวหล้าอำลาไป แห้งแล้งอาลัยเยื่อใยไมตรี ฯ
เคยเมตตามิฆ่าสัตว์ทุกชนิด ให้สิทธิ์อิสระวิเศษเสรีศรี
เคยทำทานดิรัจฉานสักนาที ไม่มีเลยหรือชื่อมนุษย์ทระนง ฯ
....
ฤๅเหลวเปล่าสิ้นค่าดินค่าฟ้า เกิดมาเสียชาติเช่นสัตว์ดิรัจฉาน
ซากกะโหลกขาวพราวหล้าสาธารณ์ สามานย์ที่สุดที่ขาดมนุษย์ธรรม ฯ
หะห้ายเร่งตายประชดป่าช้า เร่งค้าสงครามว่าวิเศษเลิศล้ำ
รีบนองเลือดเชือดกันให้ยับระยำ ทำอำมหิตมืดมิดอยู่นิจกาล ฯ
โลกจะท้นโศกเน่าซึ่งสันติสุข สนุกนักชาติมนุษย์สุดวิตถาร
สาปแช่งชี้หน้าว่าชั่วช้านาน จักรวาลโสโครกเพราะโรคมนุษย์นิรันดร์ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 133-134)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงความหลงใหลใน “อัตตา” หรือกิเลส และ “ขาดมนุษย์ธรรม” อันเป็นเหตุให้มนุษย์ “เร่งค้าสงคราม” หรือเข่นฆ่ากันอย่างอำมหิต พร้อมทั้งแสดงถึงความมืดบอดในจิตใจของมนุษย์ที่ขาดไร้ปัญญามัวแต่ยึดติดกับ “รูปโฉม” “ยศศักดิ์” และ “ทรัพย์ศฤงคารบริวาร” หรือหวังจะครอบครองทุกสิ่งโดยทำสงคราม แต่เมื่อตายไปมนุษย์ก็ไม่สามารถนำสิ่งที่ครอบครองมาติดตัวไปได้เลย กวีจึงมองว่ามนุษย์ผู้โลภทำลายโลกให้ “แหลกเหลวลง” นี้เกิดมาก็มีชีวิตอยู่อย่างไร้คุณค่าและศักดิ์ศรีว่า “ฤๅเหลวเปล่าสิ้นค่าดินค่าฟ้า เกิดมาเสียชาติเช่นสัตว์ดิรัจฉาน” เพราะปล่อยให้ความสนุก “สุดวิตถาร” เกิดขึ้นในจิตใจอันนำพาให้โลกมีแต่ความโศกเศร้าหรือขาดไร้สันติสุขอย่างยาวนาน

กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญถึงวิถีแห่งวิทยาศาสตร์ที่มีความโลภของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนนำพาไปสู่การแก่งแย่ง ช่วงชิง และสงคราม ตลอดจนทำลายโลกให้มอดม้วย โดยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีพลังอำนาจเป็นเครื่องมือแห่งการทำลายชีวิตมนุษย์และโลกให้หายนะยิ่งขึ้น ดังความในบท “มหันตภัยในอนาคต” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

สี่หน้าพระส่ายหน้า ระอาดิน
ตรีเนตรขุ่นเขียวถวิล ด่าหล้า
นิวเคลียร์ถ่อยไฟทมิฬ หมิ่นโลก
สมัยใหม่เสมองั่งบ้า คลั่งค้านิวเคลียร์ ฯ
เสียชาติมนุษย์ถ่อยพ้น ดิรัจฉาน
ฆ่าทั่วฟ้าจักรวาล ไป่แล้ว
ที่สุดคลั่งประหาร อากาศ
ชาติชั่วระเบิดอุบาทว์แพร้ว พรุ่งหล้าแหลกสลาย ฯ
....
วิทยาศาสตร์วิเศษไซร้ สารพัด จริงฤๅ
ถือมั่นอัตตาถนัด แน่วไหว้
นิวเคลียร์ว่าวิเศษจัด เป็นหนึ่ง
ถึงแก่มล้างโลกไหม้ จ่อมม้วยมนุษย์สมัย ฯ
วารใหม่โคตรมนุษย์นั้น ประลัย กัลป์เลย
แหลกเน่าคาวเหม็นสมัย งั่งบ้า

Ref. code: 25595506032373NOS

นิวเคลียร์ห่ามหาภัย ใหญ่ยิ่ง
หยิ่งไล่มนุษย์พ้นฟ้า ป่าช้าโลกันตร์ ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 74-75)

บทกวีข้างต้น กวีใช้การสืบสรรค์ด้วยการพาดพิงถึงพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกตามศาสนาพราหมณ์หรือพระพรหมผู้มี “สี่หน้า” รวมทั้งพาดพิงถึงพระอิศวรพระเจ้าที่เป็นใหญ่องค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ซึ่งมี “ตรีเนตร” เพื่อเป็นสื่อในการคร่ำครวญว่าแม้แต่เทพเจ้ายังแสดงกิริยาอาการ “ส่ายหน้า” แสดงความรู้สึก “ระอา” ระคนแค้นเคืองมนุษย์ที่มีความโลภและความลุ่มหลงใน “อัตตา” ยึดมั่นในวิถีแห่งวิทยาศาสตร์สร้างอาวุธนิวเคลียร์มาผลาญพร่าชีวิตและทำลายล้างสรรพสิ่งบนโลกให้ “แหลกสลาย” อันแสดงถึงการทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณของมนุษย์

ในการคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแสดงทัศนะถึงความทุกข์ระทมของมวลมนุษย์เพราะโลกขาดไร้สันติภาพ ดังความใน *ลำนำวเนจร* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

อาทิตย์ไหวสั่น
พระจันทร์ปริร้าว
ดาษดื่นดวงดาว
ดั่งหินดินทราย
เสียงฝนน้ำตา
ฉ่ำฟ้าพร่างพราย
เสียงน้ำตกกลาย-
เป็นเลือดถั่งไหล
เสียงสันติภาพ
คร่างสั่นเป็นไข้
เสียงถอนหายใจ
ของมวลมนุษย์
โอ้มวลมนุษย์

(ลำนำวเนจร, 2538, น. 46)

กวีคร่ำครวญโดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวเช่นเดียวกับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น “ดวงอาทิตย์ไหวสั่น” “พระจันทร์ปริร้าว” อันสื่อนัยถึงความรู้สึกของ

Ref. code: 25595506032373NOS

มวลมนุษย์ที่ต้องหวั่นไหว ปวดร้าว “เสียงฝนมีน้ำตา” อันแสดงให้เห็นภาพของมวลมนุษย์ที่ต่างร่ำไห้ร่วมกันซึ่งเป็นผลพวงมาจากสงคราม แม้แต่ “เสียงสันติภาพ คร่างสั่นเป็นไข้” อันเป็นการนำเสนอทัศนะของกวีโดยให้สิ่งที่เป็นนามธรรมมาแสดงความรู้สึกแทนมนุษย์ว่า “สันติภาพ” หรือความสงบสุขในโลกนี้ยังคงสั่นคลอนและยังคงเต็มไปด้วย “เสียงถอนหายใจ ของมวลมนุษย์” ที่ได้รับผลกระทบจากการเข่นฆ่า ทำลายล้างซึ่งกันและกัน หากมนุษย์ยังไม่ละทิ้งความโลภหรือยังไม่ยุติสงคราม

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ที่กระหายสงคราม หากสภาวะสงครามที่เกิดขึ้นมิใช่การมุ่งพิชิตมนุษย์และโลกภายใต้การล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่เป็นสงครามที่เกิดขึ้นภายในประเทศอันเกิดจากการแตกแยกทางความคิดจนส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองและเกิดความเจ็บปวดรวดร้าวของคนในชาติ ดังความในบท “เชื้อชาติสุดท้าย” ใน *วายุทุรยุค* ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

‘ร้าวลึก!’ ‘ถลำลึก!’ ‘เลยเถิด!’ พรึงเพริด เตลิดไกล ใกล้ปากเหว
เปิดเปิง กระเจิงไป สู่ไฟเปลว ‘รัฐล้มเหลว!’ ‘อนาธิปไตย!’
‘ผู้คนถิ่นพระพุทธศาสนา!’ เสมือนว่า...พุทธธรรม ร่ำไห้
ทางเข้า ทางออก ทางนอก ทางใน เสมือนว่า...ทางใจ ไร้ทางธรรม
‘สันติภาพไม่ว่าดี อยากจะมีสงคราม’ สวรรค์หยาม นรกหยาบ กระหนาบกระหน่ำ
‘ธรรมย่อมชนะอธรรม!’ วาทกรรม เสมือนว่า...ชาชิน
‘ไทยนี้รักสงบ!’ แต่ไทยรบ กับไทย สุดใจขาดดิ้น
เสมือนว่า...สามัคคี พลีเลือดริน ล้างแผ่นดิน ประวัติศาสตร์...เชื้อชาติสุดท้าย!
(วายุทุรยุค, 2556, น. 43-44)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความเจ็บปวดร้าวลึกในใจที่เห็น “รัฐล้มเหลว” หรือเกิด “อนาธิปไตย” อันเป็นภาวะที่บ้านเมืองไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมายและระเบียบ ทำให้เกิดความวุ่นวายทางการเมือง ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการ “อยากจะมีสงคราม” ของคนในชาติที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์และอำนาจ จนเกิดการรบราฆ่ากันระหว่างไทยกับไทย ทั้งที่ชาติไทยเป็นถิ่นของพุทธศาสนา แต่คนไทยกลับมีจิตใจที่ขาดการขัดเกลาหรือ “ไร้ทางธรรม” แม้ “พุทธธรรม” ยัง “ร่ำไห้” อันเป็นการสร้างสรรค์จินตภาพใหม่ที่ให้สิ่งที่เป็นนามธรรมมาแสดงกิริยาเศร้าโศกเสียใจเพื่อสื่อแสดงความรู้สึกสูญเสียและทุกข์ทรมานใจของกวีเมื่อเห็นคนในชาติขาดความสามัคคีและขาดการพัฒนาทางจิตวิญญาณที่จะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีสมัยใหม่สื่อแสดงทัศนะผ่านบทคร่ำครวญถึงความเลวร้ายของสงคราม อันเกิดจากการขาดมิติทางจิตวิญญาณของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์มีโลภจริตเป็นพลังขับเคลื่อนจึงนำไปสู่การแสวงหาพื้นที่ทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองด้วยการคิดค้นประดิษฐ์กรรมตามวิถีทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาเพื่อทำลายล้างเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งบนโลก ซึ่งผลจากการแสวงหาความมั่งคั่งและอำนาจคือความเจ็บปวดรวดร้าวของผู้ได้รับผลกระทบจากภาวะสงครามโดยตรงและนำไปสู่ความทุกข์ระทมใจของมวลมนุษยชาติที่เห็นมนุษย์ต่างลุ่มหลงในสิ่งที่เป็นเพียงเปลือกนอกของชีวิตจนสามารถเข่นฆ่าทำลายชีวิตคนกันอย่างง่ายดาย นอกจากนี้กวีพยายามชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันไม่ได้มีเพียงสงครามที่เกิดจากการพยายามขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น หากยังเกิดสงครามภายในประเทศที่มนุษย์ขาดความสามัคคีจนนำไปสู่ความสูญเสียและทุกข์ใจของคนในชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงทัศนะถึงความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ที่มีความโลภและความลุ่มหลงยึดถือ “เงินตรา” เป็นเป้าหมายของชีวิต และมุ่งแสวงหาความพรั่งพร้อมทางด้านวัตถุโดยพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง โดยไม่คำนึงว่าการกระทำของตนได้นำพาไปสู่การทำลายชีวิตและสรรพสิ่งบนโลก ดังจะเห็นได้จากมนุษย์ใช้วิถีทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยอำนวยความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์ รวมทั้งช่วยเพิ่มการผลิตและการบริโภคตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มนุษย์เกิดความต้องการทางวัตถุจนนำไปสู่กระบวนการแห่งสงครามที่มีแต่การแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบกันเพียงเพื่อให้ตนและพวกพ้องมีอำนาจและชัยชนะเหนือผู้อื่น กวียังชี้ให้เห็นว่าหากมนุษย์ยังขาดไร้มิติทางจิตวิญญาณหรือไม่พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น โลกและมวลมนุษยชาติก็จะพบแต่ความหายนะ ไม่อาจค้นพบความสุขที่แท้จริงได้

จากการศึกษาบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนาประเทศและการสร้างความเจริญตามความคิดของชาติตะวันตกที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม และมีความพยายามทำให้มนุษย์มีอารยธรรมเดียวกัน คือ อารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม และการค้าเสรี ที่เข้ามากำหนดสถานะของสังคมไทย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิถีชีวิต และระบบคิดของมนุษย์ ซึ่งกวีในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมจึงได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและทัศนะผ่านการคร่ำครวญเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมอันเป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ก่อเกิดการรุกล้ำพื้นที่ทำกินจนนำความทุกข์ยากเดือดร้อนมาสู่ประชาชน อีกทั้งการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยยังก่อให้เกิดการเพิกเฉยและละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจยังส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

Ref. code: 25595506032373NOS

เนื่องจากคนในสังคมให้คุณค่ากับวัตถุเงินทองเพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงเกียรติยศ อำนาจ และความร่ำรวยที่เหนือกว่าผู้อื่น คนยากจนที่ไร้เกียรติและไร้การศึกษาจึงตกอยู่ในสถานะของผู้เสียเปรียบและต้องทุกข์ระทมใจเมื่อชีวิตต้องเผชิญกับความยากลำบากและถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์คนหนึ่งในสังคมพึงมีพึงได้ นอกจากนี้ความโลภและความลุ่มหลงในวัตถุเงินทองเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิตยังก่อให้เกิดการความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ โดยมนุษย์พยายามนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามวิถีของการพัฒนามาแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และนำมาอำนวยความสะดวกสบาย รวมทั้งนำมาใช้ในกระบวนการผลิตและการบริโภคเพื่อแสวงหาผลกำไร ตลอดจนนำมาใช้ในเชิงสงครามเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณของมนุษย์จึงไม่อาจทำให้มนุษย์ประสบกับความสุขแท้จริงได้ หากเป็นการสร้างความทุกข์ใจเพิ่มมากขึ้น

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ

การสร้างบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์สมัยใหม่ กวีจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยจะสื่อสารว่าธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต หากธรรมชาติเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือผิดปกติไป มนุษย์ย่อมดำรงชีวิตอยู่อย่างทุกข์ยากลำบาก ส่งผลให้เกิดความตระหนักในข้อจำกัดของมนุษย์เมื่อเทียบกับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปควบคุมหรือหยุดยั้งได้ กวียังชี้ให้เห็นว่าเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจและให้ความสำคัญกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการผลิตและการบริโภคของมนุษย์นั้น จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและสร้างผลกระทบต่อธรรมชาติและระบบนิเวศน์อย่างรุนแรง นอกจากนี้กวียังสื่อสารความคิดแก่ผู้อ่านถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในแง่ของการเป็นสื่อแสดงความจริงให้มนุษย์ได้เรียนรู้ถึงกฎธรรมชาติผ่านความเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติที่เป็นไปอย่างปกติธรรมดา ดังนี้

4.2.1 ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์

ระบบคิดของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมต่างสัมพันธ์กับความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ เนื่องจากมีหลายสิ่งหลายอย่างในชีวิตมนุษย์ที่ไม่อาจหาคำตอบได้ ดังแต่ก่อนที่มีคำถามว่า โลกและธรรมชาติที่เห็นทุกวันนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อหาคำตอบไม่ได้ ก็เชื่อว่ามีพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สร้างขึ้น มาบัดนี้ แม้ว่าจะหาคำตอบได้จากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ว่าโลกเกิดจากการแยกตัวออกของดาวพระเคราะห์จากดวงอาทิตย์ แต่ก็มีคนจำนวนมาก

Ref. code: 25595506032373NOS

ที่หาคำตอบของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในหลายเรื่องไม่ได้ จึงเข้าใจว่าเป็นเรื่องของสิ่งนอกเหนือธรรมชาติแทนจนกลายเป็นความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณไป ซึ่งสาระสำคัญในความเชื่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติก็คือ ความเชื่อในพลังแห่งอำนาจที่จะดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรก็ได้ในจักรวาลและพลังอำนาจนี้คือสิ่งที่ควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 28-29) เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ผิดไปจากปกติธรรมดา อาทิ น้ำท่วม ฟ้าผ่า พายุ กระหน่ำ แผ่นดินไหว เป็นต้น ก็เกิดความคิดว่าอาจมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทรงอำนาจบงการอยู่เบื้องหลัง (กอบกาญจน์ ภิญโญมารค, 2554, น. 32) ความคิดความเชื่อนี้นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มนุษย์เกิดความเกรงกลัวในพลังอำนาจของธรรมชาติ ไม่กล้าทำลายหรือละเมิดเพราะกลัวภัยพิบัติที่เชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติและสามารถทำลายชีวิตมนุษย์ได้ มนุษย์จึงยอมสยบต่อสิ่งที่นอกเหนือธรรมชาติด้วยการแสดงการเคารพกราบไหว้และอ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครองหรือมีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ความเกรงกลัวในธรรมชาติได้สัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์เรื่อยมา และปรากฏในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่ธรรมชาติมีอำนาจสามารถสร้างภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตของมนุษย์ให้ได้รับความทุกข์ยากและนำไปสู่ความรู้สึกหวาดกลัวเมื่อประสบกับธรรมชาติที่รุนแรง ดังความในบท “บทเพลงแห่งปีศาจ” ใน *คำหยาด* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

เสียงโหยเสียงไห้มี คือเสียงผีที่วู่โหวย
สมโภชอึงโอดโอย ล้อลมหนาวระร้าวรุก
นครจะได้ยาก และบางจากจะได้ทุกข์
ปากพนังจะสนุก ตะลุมพุกจะเป็นวัง
ลมบ้าทรหวล ชะเลครวญสะพัดคลั่ง
เพลงพล่านบันดาลดัง ประเลงฟ้าและฟากดิน
พี่น้องผองเพื่อนเอย แลสิเหวยด้าวทักษิณ
ละโหยละไห้ยิน ประหนึ่งเปรตทุเรศไทย
(คำหยาด, 2529, น. 116)

บทกวีข้างต้น กวีไทยสมัยใหม่แสดงความทุกข์ใจผ่านการคร่ำครวญถึงความโหดร้ายของธรรมชาติจากปรากฏการณ์มหาวาตภัยในภาคใต้ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสื่อภาพของคลื่นลมทะเลที่พัดอย่างปั่นป่วนรุนแรงและมีเสียงดังลั่นไปทั่ว

Ref. code: 25595506032373NOS

ท้องฟ้าและผืนดิน ซึ่งภัยธรรมชาติครั้งนี้ได้สร้างความเสียหายแก่บ้านเรือนและทำลายชีวิตผู้คนเป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีอิทธิพลน้อมนำอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่ได้รับผลกระทบให้เกิดความโศกเศร้าทุกข์ใจและหวาดกลัวภัยธรรมชาติ ดังที่กวีสื่อผ่านเสียงการร่ำร้องและร่ำไห้ของมนุษย์ที่ได้รับความเดือดร้อนว่า “เสียงโหยเสียงไห้มี่ คือเสียงผีที่วู่โหวย” และ “ละโหยละไห้ยิน ประหนึ่งเปรตทุเรศไทย” เพื่อบ่งบอกว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้ทำลายล้างสรรพสิ่งและนำความทุกข์ยากมาสู่มนุษย์

สภาพแวดล้อมทางดินฟ้าอากาศของประเทศ เป็นธรรมชาติที่มนุษย์มิอาจควบคุมได้ด้วยเทคโนโลยีหรือวิทยาศาสตร์ ซึ่งธรรมชาติที่ว่านี้ก็คือฝน ฝนเกิดจากลมมรสุม ที่พัดพาเอาไอน้ำจากทะเลมาตกอย่างสม่ำเสมอตามฤดูกาล ทำให้คนในประเทศต้องรอคอย เพราะไม่อาจใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ควบคุมฝนให้ตกในเวลาและปริมาณที่ต้องการได้ หากฝนตกลงมามากเกินความต้องการ ก็อาจทำให้เกิดภัยพิบัติทั้งด้านการเกษตรและการอยู่อาศัย แต่ถ้าฝนตกมาน้อย ก็ทำให้เกิดกันดารน้ำ เกิดข้าวยากมากแพง เป็นผลเสียแก่สังคม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536,น. 38) อันบ่งชี้ว่าธรรมชาติมีอำนาจและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ กวีไทยสมัยใหม่ได้สื่อแนวคิดนี้ผ่านการคร่ำครวญถึงความทุกข์ใจของชาวอีสานที่ได้รับผลกระทบจากความแปรปรวนของธรรมชาติทั้งอุทกภัยและภัยแล้งจนต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองโดยหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่า ดังความในบท “กระหืดหอบกับโฮพโหด” ใน *ตากรุ้งเรืองโพยม* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ในฟ้าก็บ้าน้ำ ในดินซ้ำบ่มีทราย
น้ำตายิ่งตกราย ยิ่งตกล่วงทลวงดิน
สงสารอีสานเอ๋ย บ่เคยเลยจะสุดสิ้น
ห้วงแห้งสิปานหิน แล้วโหมห่าสิบ่าหาว
กองเกวียนของคนทุกข์ ก็ล้มลุกขมขื่นคาว
คืนมืดนั้นยืดยาว แดดระยับก็ยืดยืน
หอบผ้าเข้ามาเมือง ก่อไฟเฟืองบ่มีฟืน
ข้าวก้อนแต่พอกลืน ก็ยากเข็ญลำเค็ญขม
(ตากรุ้งเรืองโพยม, 2531, น. 184)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงความทุกข์ระทมใจของชาวอีสานดังการสื่อภาพการร่ำไห้ “น้ำตายิ่งตกราย” อันมีสาเหตุมาจากธรรมชาติที่เกิดปรากฏการณ์อุทกภัย ดังที่กวีใช้กลวิธีการสืบสรรค์ด้วยการนำความในตัวบท “อีศาน” ของนายผี มาดัดแปลง จากความในตัวบทเดิมสื่อให้

Ref. code: 25595506032373NOS

เห็นถึงความร้อนแล้งของธรรมชาติว่า “ในน้ำบ่มีน้ำ ในดินซ้ำมีแต่ทราย” มาเป็นภาพธรรมชาติที่ตรงกันข้ามคือทั้งฟ้าและดินเต็มไปด้วยน้ำ ความว่า “ในฟ้าก็บ้าน้ำ ดินซ้ำบ่มีทราย” อีกทั้งชาวพื้นถิ่นอีสานยังได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ดังที่กวีเสนอภาพธรรมชาติที่แห้งแล้งว่า “ห้วยแห้งสิปานหิน” อันเป็นสื่อบ่งบอกถึงอิทธิพลของธรรมชาติที่ให้โทษและมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะชาวบ้านในสังคมเกษตรกรรมให้ได้รับความทุกข์ยากลำบากใจ เพราะความวิปริตแปรปรวนทั้งอุทกภัยและภัยแล้งนี้ชาวบ้านถิ่นอีสานไม่สามารถเข้าควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ จึงต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเดินทางมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองเพื่อความอยู่รอดและชีวิตที่ดีกว่า แต่การดิ้นรนเข้าสู่เมืองนั้นไม่ได้บ่งชี้ว่าชาวอีสานจะมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากต้องเผชิญกับความอดอยาก “ข้าวก้อนแต่พอกลืน” และความ “ยากเข็ญลำเค็ญขม” อันเป็นผลพวงมาจากธรรมชาติที่สร้างความเปลี่ยนแปลงและเป็นภัยแก่ชีวิตมนุษย์

ในการสื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ กวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแสดงให้เห็นว่าธรรมชาตินำความวิบัติมาสู่มนุษย์โดยเฉพาะภัยแล้งซึ่งมนุษย์ไม่สามารถเข้าไปควบคุมได้ ดังความในบท “พฤษภาคม: วิสาขะอนิจจาวิสาขะ” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ครั้นเข้าพฤษภาคมลมยังร้อน บ้างทอดถอนหัวใจนึกหน่ายแหนง
ไม่มีน้ำในนามาพลิกแพลง โลกจะแล้งไปอย่างนี้อีกกี่เดือน
ถ้าขาดน้ำนี่ก็อาจขาดชีวิต ย่อมขาดหายโลหิตไม่ขับเคลื่อน

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 109)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญโดยใช้วิธีการเคลื่อนที่ของเวลาตามขนบนิราศของกวีไทยในอดีต แต่มิใช่การคร่ำครวญเพื่อเผยความทุกข์โศกเศร้าเมื่อต้องพลัดพรากหรือสูญเสียนางอันเป็นที่รัก หากกล่าวถึงช่วงเดือน “พฤษภาคม” เพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงถึงความทุกข์ร้อนและความ “หน่ายแหนง” อันเกิดจากความแห้งแล้งของธรรมชาติ ดังที่กวีนำเสนอภาพ “ไม่มีน้ำในนา” ซึ่งเป็นภาพที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะหากโลกขาดน้ำมนุษย์ก็มิอาจมีชีวิตอยู่ได้ ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวจึงเป็นปรากฏการณ์ที่บ่งชี้ว่าธรรมชาติมีอำนาจสามารถให้โทษและสร้างความวิตกกังวลให้แก่มนุษย์ เนื่องจากมนุษย์มิอาจบังคับควบคุมได้และไม่รู้ว่าความแห้งแล้งนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อไร ดังที่กวีคร่ำครวญรำพันเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ว่า “โลกจะแล้งไปอย่างนี้อีกกี่เดือน”

ในสภาพสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในดินแดนประเทศไทย เมื่อเกิดความผิดปกติของธรรมชาติทั้งฝนแล้งและฝนมากที่มนุษย์มิอาจควบคุมได้ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

Ref. code: 25595506032373NOS

สิ่งที่หวังจะช่วยให้เกิดความพอดีกับการดำรงชีวิตจึงเป็นเรื่องที่ต้องสยบต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติให้ช่วยควบคุมธรรมชาติให้โดยการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ซึ่งรู้จักกันในนามว่า พิธีขอฝน คือพิธีจุดบั้งไฟขอฝนจากแถนที่ทำกันเป็นประจำในเดือนหกซึ่งรวมอยู่กับพิธีทำบุญในวันวิสาขบูชา และพิธีแห่นางแมวที่ทำในเวลาเกิดกันดารน้ำและฝนแล้ง ซึ่งชาวบ้านชายและหญิงจะรวมกลุ่มกันเอาแมวใส่ข้อง เอาน้ำราด แล้วตีฆ้องร้องแห่นางแมวขอฝนไปตามบ้านเรือนและร้านค้า ขอเงินบริจาคไปทำบุญบ้าง กินเหล้าบ้าง เพื่อให้เกิดความครึกครื้น เป็นการระบายความเครียด ในบางแห่งก็มีการกล่าวคำหยาบสัปดนโดยกลุ่มผู้ชาย เพื่อยั่วยุให้เห็นว่าเป็นความปริต ฟ้าจะได้ผ่า และฝนจะได้ตกลงมา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 40-41) กวีสมัยใหม่ได้สื่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินี้ด้วยการพรรณนาคร่ำครวญถึงสภาพความวิปริตของธรรมชาติที่เกิดฝนแล้งอันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก และเกิดความเกรงกลัวในธรรมชาติจึงนำไปสู่ความเชื่อที่ว่าธรรมชาติสามารถให้โทษและนำความวิบัติมาสู่มนุษย์ได้ ทางออกที่มนุษย์หวังให้มีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขได้คือการแสดงความเคารพกราบไหว้อ้อนวอนธรรมชาติดังการแสดงถึงประเพณีพิธีกรรมแห่นางแมว ดังความในบท “เชิ้งนางแมว” ใน *กลอนลูกทุ่ง* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

ฝนมันแล้งทุ่งแลแต่จะร้าง โอ้! เชิ้งนางแมวหนอเพื่อขอฝน
เป็นเครื่องเซ่นสรวงเสพย์เทพเบื้องบน ฝนหนักหนักสักหนมาปรนโปรย
แมวใส่ข้องร้องหง่าวมันหนาวน้ำ ทุ่งสิร่ำร้องแล่งระแหงโหย
กุก็เทียบเพียบพูนอาดูรโดย ระแวงโวยอยู่ระหว่างจะวางวาย
....
เสียดายหญ้าอ่อนอ่อนร้อนแดดเผา มันตายเต้าหมดคุ้งทุ่งที่นี่
สงสารควายผ่ายผอมไม่พร้อมพี โอ้นาปีนี้จะล่มสมละฤ
(กลอนลูกทุ่ง, 2508, น. 62-63)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญถึงความทุกข์ยากลำบากและความทุกข์ร้อนใจของมนุษย์ว่า “โอ้นาปีนี้จะล่มสมละฤ” อันมีสาเหตุมาจากความแห้งแล้งของธรรมชาติ ดังที่กวีแสดงให้เห็นภาพของธรรมชาติที่แผดเผาหญ้าอ่อนจน “ตายเต้าหมดคุ้ง” และภาพของ “ควายผ่ายผอม” ตลอดจนใช้ภาพพจน์บุคคลวัตโดยให้ธรรมชาติแสดงอากัปกิริยาหรือพฤติกรรมอย่างบุคคลว่า “ทุ่งสิ ร่ำร้อง” ซึ่งเป็นภาพและเสียงที่บ่งชี้ว่าธรรมชาติให้โทษแก่มนุษย์โดยมิอาจยับยั้งหรือหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์จึงเกิดความหวาดหวั่นเกรงกลัวภัยแล้งที่จะทำลายทุ่งนาหรือนำความวิบัติมาให้มากยิ่งขึ้น ดังความว่า “กุก็เทียบเพียบพูนอาดูรโดย ระแวงโวยอยู่ระหว่างจะวางวาย” มนุษย์จึงจัดให้มีพิธีกรรม “เชิ้งนางแมว”

Ref. code: 25595506032373NOS

หรือพิธีแห่นางแมวขึ้นเพื่อแสดงถึงการเคารพกราบไหว้ เช่นสรวง และอ้อนวอนอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติให้บันดาล “ฝนหนักหนัก” เพื่อให้มีชีวิตรอดพ้นภัยแล้งและมีความเป็นอยู่ที่ดี

การบ่งบอกถึงธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ กวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแนวคิดนี้ผ่านการคร่ำครวญของชาวอีสานที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งซึ่งมิอาจบังคับควบคุมได้ ภัยธรรมชาติจึงเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านถิ่นอีสานต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปขายแรงงานด้วยหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น ดังปรากฏในบท “ไผเล่าไผ” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ความว่า

ฝนสิแล้ง ดินแล่งทังผืน
ตัวแข็งยืน หมดแฮงหมองไห้
ขาก็ย่างบ่ได้ ดังสวมด้วยโซ่
เพื่อนเยอ ตาโผล่ น้ำเป็นน้ำตาไหล
ไผจะฮู้ เหมือนหมู่เฮาเห็น
มือก็ เอ็นปูดโปน เฮาโดนแถนแกล้ง
นอนปากแห้ง คิดขายหยดเหื่อ
ทุกทุก เทื่อทุกมื้อ ไผซื้อมอบสู
(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 38)

กวีไทยสมัยใหม่ให้ชาวบ้านถิ่นอีสานคร่ำครวญเมื่อได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ดังที่กวีแสดงภาพ “ดินแล่งทังผืน” ชาวบ้านจึงไม่สามารถเพาะปลูกหรือทำการเกษตรได้ นำไปสู่การขาดหลักประกันในการอยู่รอดของชีวิตและสร้างความทุกข์ยากลำบากทั้งกายและใจมากยิ่งขึ้น ดังที่กวีสร้างสรรค์จินตภาพขึ้นใหม่ว่า “ขาก็ย่างบ่ได้ ดังสวมด้วยโซ่” และการสืบสรรค์จินตภาพ “น้ำตาไหล” เพื่อสื่อความทุกข์ท้อสิ้นหวังในบริบทใหม่ที่มิใช่ความทุกข์จากการพรากจากนาง แต่เป็นความทุกข์จากภัยทางธรรมชาติที่ชาวบ้านเชื่อว่า “เฮาโดนแถนแกล้ง” หรือเทพเทวดา “แถน” ซึ่งมีหน้าที่ให้ฝนแก่โลกแต่กลับดลบันดาลไม่ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล อันบ่งบอกถึงพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติที่ให้โทษและนำความวิบัติมาสู่มนุษย์ ตลอดจนสร้างความทุกข์ยากให้แก่ชาวบ้านจนต้องดิ้นรนออกจากถิ่นฐานบ้านเกิดไป “ขายหยดเหื่อ” หรือขายแรงงานโดยหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น

ภาพความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ยังปรากฏในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่บอกเล่ารำพันเป็นภาพความแห้งแล้งของทุ่งนาจนเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องทุกข์ใจและดำรงชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก ดังความในบท “ตัณหาฤๅตันหา” ใน *เรียงถ้อยขื้นร้อยถัก* ของคมทวน คันธนู ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ย่ำน้ำย่ำนาหญ้าราบ เหลือน้ำตาอาบนาแห้ง
หอบลูกหลานเด็กเล็กแดง ร้อนแร่ขายแรงโรยรา
ย่ำค่ำย่ำถนนจนราบ น้ำเหื่อไหลอาบนาหน้า
แต้มทางกว้างสุดสายตา น้ำใจไหลหาแคบนัก
นาแห้งเพราะพิษฝน ยังมีวันหล่นโปรยหนัก
ใจแล้งแห้งเพราะผลรัก อีกกี่ปีจักหล่นโปรย
จึงภาพผู้คนท้นหิว ยังเห็นพล่านหิ้วท้องโหย
จำแลหลานลูกถูกโบย แต่เด็กโดนโดยสังคม
(เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก, 2541, น. 85-86)

กวีคร่ำครวญถึงธรรมชาติที่เป็นภัยและนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่วิถีชีวิตชาวนาด้วยการให้ภาพ “นาแห้งแล้งเพราะพิษฝน” หรือแหล่งทำกินที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูกข้าวได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นความแห้งแล้งเนื่องจากขาดฝน ซึ่งชาวนามิอาจเข้าไปบังคับควบคุมความแปรปรวนของธรรมชาตินั้นได้ จึงนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์ใจของชาวนาที่เหลือเพียง “น้ำตาอาบนาแห้ง” และจำต้องละทิ้งถิ่นฐาน “หอบลูกหลานเด็กเล็กแดง ร้อนเร่ขายแรงโรยรา” เพื่อความอยู่รอดของชีวิต แต่การเดินทางออกจากบ้านเกิดมิได้แสดงถึงการมีชีวิตที่ดีกว่าเดิมเสมอไป เพราะชาวนาต้องเผชิญกับความหิวโหยท่ามกลางความแล้งน้ำใจของคนในสังคม จึงแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ให้ได้รับความทุกข์ยากลำบากอย่างต่อเนื่อง

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแสดงภาพธรรมชาติที่แห้งแล้งจนส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม ดังความในบท “โลกกว้างและทางเดิน” ใน *คนตกงาน* ของคมทวน คันธนู ว่า

แดดแผดและเผาพิภพหนัก ดุจอัคนี
ทุกแห่งระแหงระอุเพาะเชื้อ ทุพภิกขภัยลาม
ปานโรคระบาดปะทุพิบัติ และขนัดคณาทราม
ชาวนาน่ะหน้าวิตกยาม กระเพาะแห้งอุราโหย
ข้าวเปลือกก็เปลี้ยผละระดับ ระดะลับและราโรย
ชาวไร่น่ะก็ไร้วิถีจะโกย ผลพันธุเพียงพอ

Ref. code: 25595506032373NOS

กองเทินพะเนินสิขรคล้าย ศพน่ายแหละเน่าหนอ
ลูกเมียละเหี่ยทุกขรอ จะถล่มทะลวงแทง
(คนตกงาน, 2528, น. 123)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญโดยให้ภาพความแห้งแล้งของท้องถิ่นที่ดินแตกระแหงไปทุกพื้นที่ อันเกิดจากความแปรปรวนของธรรมชาติที่มี “แดดแผดและเผา” เปรียบเหมือน “อัคนี” หรือไฟ และยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมเกษตรกรรมให้ได้รับความทุกข์ยากลำบากใจเมื่อความแห้งแล้งทำให้ไม่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวังเอาไว้ กล่าวคือชาวนาต้องรู้สึก “วิตก” เพราะความแห้งแล้งได้ส่งผลให้ “ข้าวเปลือก” ไม่สมบูรณ์ ส่วนชาวไร่ก็ประสบปัญหากับผลผลิตไม่ได้มาตรฐานจนกลายสินค้าที่ไม่ตรงตามความต้องการและเกิดล้นตลาดกองพะเนินเน่าเสียหายเปรียบเหมือน “ศพน่ายและเน่า” จึงกล่าวได้ว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์สามารถให้ “ทุพภิกขภัยลาม” หรือให้โทษภัย ตลอดจนน้อมนำความรู้สึก “ละเหี่ยทุกข” มาสู่ชาวไร่ชาวนาและครอบครัวได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อความทุกข์ร้อนใจของชาวนาเมื่อต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากเมื่อไม่ได้ผลผลิตตามที่มุ่งหวังไว้ อันมีสาเหตุมาจากภัยธรรมชาติหรือความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศที่นำความวิบัติมาสู่วิถีชีวิตเกษตรกรรม ชาวนาจึงต้องแสดงออกด้วยการเคารพกราบไหว้วิงวอนอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังปรากฏในบท “ความคิดคำนึงของเด็กหนุ่มชาวนา” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ของ แรคำ ประโดยคำ ความว่า

ลำบากลำบน ฝ่าแดดกรำฝน ไปทั่วท้อง**ทุ่ง**
ชาวนาหน้าหมอง ต่างก็ร่ำร้อง จ้าวป่าจ้าว**ทุ่ง**
โปรดจงเมตตา ฝนเทลงมา น้ำท่าเต็ม**ทุ่ง**
บางทีฝนมาก จนเป็นน้ำหลาก เข้าท่วมท้อง**ทุ่ง**
ข้าวกล้าจมน้ำ ชาวนาร้องร่ำ จ้าวป่าจ้าว**ทุ่ง**
โปรดจงเมตตา น้ำลดจากนา อย่าฆ่าชาว**ทุ่ง**
น้ำท่วมฝนแล้ง เหมือนการกลั่นแกล้ง ชาวนาชาว**ทุ่ง**
หนี้สินที่มี เพิ่มพูนทุกปี ชาวนาชาว**ทุ่ง**
จะทำฉันใด จะทำอะไร ถ้าไม่มี**ทุ่ง**
นายทุนเร่งรัด เกินจะทานทัด จำนองท้อง**ทุ่ง**

Ref. code: 25595506032373NOS

ไม่มีเงินไถ่	ฝนแล้งเหลือใจ	เลยไม่มี**ทุ่ง**
ต้องเช่าเขาทำ	แสนจะระกำ	ชีวิตชาว**ทุ่ง**
ใครจะช่วยเหลือ	ใครจะเอื้อเฟื้อ	ช่วยชีพชาว**ทุ่ง**
หวานอมขมกลืน	ทุกค่ำทุกคืน	ไร้ชื่นกับ**ทุ่ง**

(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528 , น. 12-13)

บทกวีข้างต้น กวีกำหนดจำนวนคำที่ตายตัววรรคละ 4 คำและลงน้ำหนักเสียงที่คำสุดท้ายในแต่ละวรรคเพื่อให้เกิดความลื่นไหลของเสียงอันจะช่วยย้ำ “สาร” และยังใช้ลีลารับส่งสัมผัสท้ายบาทแบบกลอนหัวเดียวแต่กวีมิได้เน้นสัมผัสท้ายบาทเป็นเสียงสระเดียวกันตามขนบนิยม หากปรับใช้เป็นการรับส่งสัมผัสด้วยการซ้ำคำคำเดียวว่า “ทุ่ง” เพื่อสื่อความสัมพันธ์ของชาวนากับท้องทุ่ง อีกทั้งช่วยเน้นย้ำความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ผ่านการคร่ำครวญถึงความทุกข์ยาก “ลำบากลำบน” ของชาวนาในการผลิตข้าวทั้ง “ฝ่าแดดกรำฝน” และต้องประสบกับความแปรปรวนของธรรมชาติทั้ง “ฝนแล้ง” และ “ฝนมาก” ซึ่งชาวนาไม่อาจเข้าไปบังคับควบคุมได้ อันเป็นเหตุให้ชาวนาต้องแสดงความเคารพกราบไหว้อ้อนวอนสิ่งที่เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติคือ “จ้าวป่าจ้าวทุ่ง” เพื่อให้เรียก “ฝนเทลงมา” ในยามแล้งร้อน และให้ “น้ำลดจากนา” เมื่อเผชิญกับฤดูน้ำหลากจน “ข้าวกล้าจมน้ำ” การกราบไหว้อ้อนวอนธรรมชาตินี้จึงมิใช่เพียงการขอให้ธรรมชาติอยู่ในสภาวะปกติเท่านั้น หากเป็นสิ่งที่ชาวนาต้องการหาที่พึ่งพิงทางใจด้วยหวังว่าจะมีชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข แต่ด้วยภัยธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ทำให้ชาวนาไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ และส่งผลให้มีหนี้สิ้น “เพิ่มพูนทุกปี” จนต้องหาทางออกด้วยการนำ “ท้องทุ่ง” ไปจำนองแก่นายทุนและเช่านาปลูกข้าวต่อไป ความรู้สึกสูญเสีย “ทุ่ง” และความทุกข์ร้อนใจ “แสนจะระกำ” ที่ไม่ได้ผลผลิตจากการเพาะปลูกข้าว จึงบ่งบอกว่ามนุษย์มีข้อจำกัดและความอ่อนด้อยไม่สามารถบังคับควบคุมธรรมชาติได้ ในทางตรงกันข้ามธรรมชาตินั้นมีอำนาจเหนือมนุษย์สามารถนำความวิบัติหรือสร้างความทุกข์เดือดร้อนใจให้แก่มนุษย์ได้

จะเห็นได้ว่า กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อระบบความคิดความเชื่อว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ ซึ่งกวีจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่ธรรมชาติสามารถดลบันดาลให้เกิดโทษและสร้างภัยพิบัติแก่มนุษย์ได้ ตลอดจนน้อมนำความรู้สึกทุกข์ร้อนใจมาสู่มนุษย์เมื่อต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่แปรปรวนผิดปกติทั้งฝนแล้งและฝนมาก จนส่งผลให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากโดยเฉพาะวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยฟ้าฝนในการเพาะปลูก ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์มิอาจบังคับควบคุมหรือยับยั้งได้นี้ ทำให้มนุษย์เกิดความตระหนักในความอ่อนด้อยและข้อจำกัดของตนเองจนนำไปสู่การแสดงความเคารพ

Ref. code: 25595506032373NOS

กราบไหว้อ้อนวอนธรรมชาติให้คลายความรุนแรงและมีชีวิตรอดพ้นภัยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขซึ่งเป็นความคิดความเชื่อจากจิตสำนึกที่เกรงกลัวในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์

4.2.2 ธรรมชาติถูกทำลายจากโลภจริตของมนุษย์

การพัฒนาประเทศที่มุ่งความทัดเทียมกับนานาอารยประเทศและมุ่งความเจริญของบ้านเมืองด้วยการกำหนดแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำให้ระบบค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเน้นความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการทางวัตถุจนกลายเป็นวัตถุนิยมไป ขณะเดียวกันได้มีการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาจัดการกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เช่น การสร้างเขื่อน สร้างโรงงานอุตสาหกรรม การสร้างถนนหนทาง และอื่น ๆ นั้น กระตุ้นให้เกิดความต้องการขึ้นแก่คนทั่วไปในสังคมไทยว่าสามารถที่จะควบคุมธรรมชาติและจักรวาลได้ เพราะฉะนั้น ความรู้สึกนึกคิดที่เคยเกรงกลัวและสยบต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติที่เคยสร้างค่านิยมให้คนทำตัวให้กลมกลืนกับธรรมชาติและจักรวาลก็เสื่อมถอยลงตามลำดับ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 51-52)

วิถีแห่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นเหตุให้พันธุ์พืชและสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ต้องสูญสิ้นไป โดยเฉพาะการตัดไม้ทำลายป่านั้น นับเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง แต่ก่อนที่ยังมีป่าอยู่นั้น ต้นไม้รับน้ำและเก็บน้ำไว้ในลำต้น ซึ่งน้ำที่อยู่ในลำต้นจะคอยแทรกซึมไหลออกมากลายเป็นธารน้ำลำคลองต่าง ๆ จนทำให้มีน้ำอยู่ตลอดทั้งปี แต่ในปัจจุบันป่าและต้นไม้หมดไป ทำให้เกิดการขาดน้ำและความชุ่มชื้น หลาย ๆ ภูมิภาคของประเทศแห้งแล้งเกือบเป็นทะเลทรายในฤดูแล้ง รวมทั้งเกิดพายุที่พัดพาเอาบ้านเรือนเสียหายด้วย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 56-57) ดังการคร่ำครวญของอังคาร กัลยาณพงศ์ ที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมของธรรมชาติอันเกิดจากมนุษย์ที่มีความโลภมุ่งให้ความสำคัญกับวัตถุเงินทองและแปรเปลี่ยนระบบคิดไปตามวิถีของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจนก่อให้เกิดพฤติกรรมทำลายธรรมชาติเพื่อตอบสนองความโลภท้ายที่สุดธรรมชาติกลับตอบโต้ด้วยภัยธรรมชาติที่รุนแรงอันส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ให้เผชิญกับความทุกข์ยากลำบาก ปรากฏใน “น้ำท่วมไทยเพราะใครอำมหิตฆ่าป่าไม้” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ความว่า

ฆ่าป่าไม้สลายโล่งเตียนแหลก ดินแยกแตกระแหงแห้งแล้งกร้าน
เทือกขุนผาโล้นป่าเลี่ยนล้าน มินานแหลกลาญเล่ห์ทะเลทราย ฯ
สัตว์ร้อยล้านร่านงกเงินทอง ปองล้างผลาญทุกป่าสยามหาย
ฟันฆ่าป่าไม้ตายมากมาย เหนือกฎหมายรัฐไร้เดียงสา ฯ

Ref. code: 25595506032373NOS

สับสนฤดูฝนใหญ่ก็ไหลหลั่ง อดีตป่าทั้งหลายไร้คุณค่า
มิอาจซับซึมธาตุน้ำมหึมา ก็หลากไหลบ่าท่วมบ้านท่วมเมือง ฯ
....
น้ำป่าก็บ่าเชี่ยวไหลหลาก จากภูผาป่าชัฏช้ามาสิ้น
หลากหลายสายแควทุทมิฬ ก็นองกินเมืองหมู่ชนตรม ฯ
อีศานก็ซานซมจมน้ำตาย ปักษ์ใต้ก็นรกอกไหม้ไส้ขม
กลางเหนือตายก็เหลือที่ทุกข์ระทม เจ็บแสบสามสมอุทกภัยพาล ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 219)

กวีคร่ำครวญถึงความเลวร้ายของธรรมชาติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ “ฆ่าป่าไม้” “ล้างผลาญทุกป่า” จน “โล่งเตียน” อันเนื่องมาจากมนุษย์มีโลภจริต “ร่านงกเงินทอง” มองไม่เห็นคุณค่าของป่าไม้ อีกทั้ง “รัฐบาล” ไม่เข้ามาดูแลปล่อยให้ผู้กระทำผิดอยู่ “เหนือกฎหมาย” ซึ่งการทำลายธรรมชาติจนไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำจึงส่งผลให้เกิดภัยธรรมชาติ น้ำป่าไหลหลากไป “ท่วมบ้านท่วมเมือง” และทั่วทุกภาคทั้งกลาง เหนือ ใต้ อีสาน ผู้ได้รับผลกระทบจึงต้องหนีตาย อันเป็นภาวะของการเผชิญกับอุทกภัยที่ต้องอยู่ในสภาพที่ “ทุกข์ระทม” “เจ็บแสบ” เสมือน “นรกอกไหม้ไส้ขม”

เรื่องทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แร่ธาตุ ทรัพย์ในดินสินในน้ำ มนุษย์ได้ใช้ทรัพยากรอย่างล้างผลาญจนทำให้ระบบนิเวศวิทยาเสียดุลไปเป็นอันมาก เกิดความขาดแคลนทางวัตถุดิบที่เคยอุดมสมบูรณ์ มีการเสียเนื้อที่ป่าที่ทำให้ระบบนิเวศวิทยาเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเกิดจากการไปรับค่านิยมที่มนุษย์จะต้องเอาเปรียบธรรมชาติ เพราะเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งได้เปล่าจะต้องรีบไขว่คว้ามาครอบครองเพื่อตอบสนองความสุขของมนุษย์โดยมีความโลภและความเห็นแก่ตัวเป็นเหตุปัจจัยสำคัญ ในอดีตสอนให้มนุษย์อยู่อย่างเรียบง่าย ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว ก็ได้เปลี่ยนไปมาก เป็นการสะสมไว้กินไว้ใช้ได้หลายชั่วคน ความเปลี่ยนแปลงค่านิยมเช่นนี้เป็นการสนองเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวัตถุนิยมอีกด้วย (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2534, น. 39) ความคิดความเชื่อเช่นนี้ปรากฏเป็นการคร่ำครวญในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ที่พรรณนาถึงความทุกข์ของตัวละครวัยชราที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ไม่พึ่งพาธรรมชาติอย่างเกินความจำเป็น แต่กลับได้รับความทุกข์ยากลำบาก อันเนื่องมาจากมนุษย์มีความโลภและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ดังความในบท “ตากับยาย” ใน *เพียงความเคลื่อนไหว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

เรื่องจริงไม่อิงนิยาย ตากับยายอยู่ชายป่า
ทำไร่และไถนา ตามประสาอยู่อย่างไทย
ตายายไม่มีลูก แกปลูกเรือนหลังไม่ใหญ่
ชายป่านั้นมีไม้ แกเลื่อยมาทำฝากระดาน
ปลูกข้าวพอได้ข้าว ถั่วฝักยาวเลื้อยบนร้าน
ดอกบวบชะอวบบาน สุขสบายสองยายตา
อยู่มาไม่ช้านาน เกิดเหตุการณ์ธรรมดา
รถยนต์พาคนมา ตัดต้นไม้เข้าในเมือง
ป่าเหี้ยนเตียนโล่งหมด ไปจนจรดเขาหัวเหลือง
แดดร้อนราวไฟเรือง ลุกลามไหม้ไร่นาแล้ง
ฝนตกซกซกไหล น้ำบ่าไปในทุกแห่ง
นาล่มแล้วนาแล้ง น้ำนองหน้าสองตายาย

(เพียงความเคลื่อนไหว, 2544, น. 67)

กวีคร่ำครวญด้วยการบอกเล่ารำพันถึงวิถีชีวิตของ “ตา” กับ “ยาย” ที่อาศัยอยู่ชายป่า ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยการ “ปลูกข้าว” ปลูกพืชผักสวนครัวอย่าง “ถั่วฝักยาว” “ต้นบวบ” มากินกันเอง แม้การสร้างบ้านก็อาศัยต้นไม้ในชายป่ามาทำ “ฝากระดาน” ไม่มาก เพราะ “ปลูกเรือนหลังไม่ใหญ่” แสดงให้เห็นถึงการไม่คิดทำลายธรรมชาติ แต่ตากับยายอยู่มาไม่นานก็เกิดเหตุการณ์ “ธรรมดา” ที่คนในเมืองเข้ามาบุกรุกทำลายป่า “ตัดต้นไม้” ด้วยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงและควบคุมธรรมชาติจน “เตียนโล่ง” ส่งผลให้อากาศแปรปรวนทั้ง “แดดร้อน” จน “ไร่นาแล้ง” อีกทั้ง “ฝนตก” หนักจนน้ำไหลบ่าท่วมนา ตากับยายจึงมีแต่น้ำตานองหน้าเพราะแหล่งทำมาหากินและแหล่งที่อยู่อาศัยถูกทำลายจนสูญสิ้นไป

ในการนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาจัดการกับสภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติในบริบทของการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและระบบนิเวศ ซึ่งวิกฤตทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม ดังความคร่ำครวญใน *จารึก ร.ศ. 200* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

บ้านเมืองเราตอนนี้มีมรสุม ฟ้าก็คลุ้มดินก็คล้ำระส่ำระสาย
นาคพ่นน้ำฉ่ำฉ่าบ่าทลาย น้ำตาปรายประแต้มแก้มแผ่นดิน

Ref. code: 25595506032373NOS

โอ้เขื่อนรอบขอบคันไม่กั้นน้ำ เขื่อนใจดำหรือว่าใครหนอใจหิน
ตัดต้นไม้ไม่เหลือเกื้อธรณินทร์ น้ำจึงรินไหลแรงแข่งน้ำตา
โรงนาอยู่ใต้น้ำช้ำหดหู่ โรงงานอยู่ใต้ควันประจันหน้า
หนุ่มนาล่มไร่พังนั่งตัวชา สาวโรงงานฉันทนาถูกด่าทอ
(จารึก ร.ศ. 200, 2526, น. 35)

กวีคร่ำครวญถึงผลกระทบของธรรมชาติอันมีสาเหตุสำคัญมาจากวิถีของการพัฒนาและความโลภของมนุษย์ที่มุ่ง “ตัดต้นไม้” ทำลายป่า เมื่อเกิดความแปรปรวนของธรรมชาติจึงไม่มีต้นไม้คอยดูดซับหรือกักเก็บน้ำไว้ให้มนุษย์ได้ใช้อย่างสมดุล จนเกิดน้ำไหลบ่าไปทั่วทั้งบ้านเมือง โรงงานและไร่นา แม้แต่วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำอย่างเขื่อนก็ไม่อาจกั้นน้ำได้ การกระทำของมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาตินี้ จึงก่อให้เกิดเป็นความเสียหายต่อวิถีชีวิตของมนุษย์และนำไปสู่ความทุกข์โศกเศร้าเมื่อไม่สามารถต้านทานความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้ ดังการใช้จินตภาพเปรียบเทียบการร่ำไห้ว่า “น้ำตาปรายประแต้มแก้มแผ่นดิน” “น้ำจึงรินไหลแรงแข่งน้ำตา” ทั้งนี้เป็นเพราะความโลภของมนุษย์ที่มุ่งหวังจะครอบครองธรรมชาติ

โลกใบนี้มีทรัพยากรดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความโลภไม่รู้จบสิ้นของมนุษย์ที่เป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจกระแสหลัก คือ ทุนนิยม และบริโภคนิยม จึงเกิดสภาวะการเอารัดเอาเปรียบอย่างล้ำลึก และเกิดการทำลายระบบนิเวศน์อย่างไร้ขอบเขต (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545, น. 87) ดังการคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อถึงการกระทำของมนุษย์ที่พยายามเข้ามาควบคุมและครอบครองธรรมชาติเพื่อตอบสนองความโลภของตนจนส่งผลให้เกิดความปั่นป่วน ความตื่นตระหนกของสัตว์ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ส่งผลร้ายต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกบ้านเรือน ปรากฏใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ว่า

มวลนกก็ผกหนี ละฝูงมีไม่มากมาย
ทุกตัวเหมือนกลัวตาย ทั่วโค้งคุ้งเพราะฝูงคน
หนองน้ำกลับดำเน่า มัจฉาเหล่าดูลานลน
แล้งแห้งทุกแห่งหน มิเห็นหนองน้ำหนองไหน
....
ซูบโวแห่งโกสุม ซึ่งแตกพุ่มแลผลพวง
กลิ่นหอมเคยห้อมหวง ก็หายห่างจนจางหอม

Ref. code: 25595506032373NOS

ทุกสิ่งเคยสิงสู่ ทุกอย่างอยู่เหมือนจำยอม
ทั้งหลายที่รายล้อม เสมือนซากแห่งกากทราม
บอบช้ำคือธรรมชาติ อันสูญขาดทั่วเขตคาม
บรรลัยบ่าไหลหลาม เข้าผลาญเราทุกเหย้าเรือน

(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น. 75-77)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อถึงความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติด้วยการแสดงภาพ “มวลนกผกหนี” ซึ่งแต่ละฝูงนั้นมีจำนวนไม่มากนัก และทุกตัวต่างแสดงอาการ “กลัวตาย” เพราะบินไปทางไหนก็เห็นแต่ “ฝูงคน” ที่พยายามเข้ามาครอบครองธรรมชาติทุกส่วน จึงก่อให้เกิดการขาดแคลนแหล่งน้ำ ดังที่กวีให้รายละเอียดของ “หนองน้ำ” ที่มีสีดำ และสื่อผัสสะของกลิ่นน้ำเน่าเหม็น ส่งผลให้ปลาต่าง “ลนลาน” บางพื้นที่ก็ “แห้งแล้ง” จนไร้น้ำในหนอง ส่วนดอกไม้ที่เคย “แตกพุ่ม” ให้ “ผลพวง” ก็ “ซูบโซ” และไม่ส่ง “กลิ่นหอม” เหมือนเคย การคร่ำครวญถึงการ “สูญขาด” ธรรมชาติที่งดงามเหล่านี้เพื่อสื่อให้เห็นถึงความ “บอบช้ำ” ของธรรมชาติ สรรพสิ่งต่าง ๆ ถูกทำลาย “เสมือนซากแห่งกากทราม” เนื่องจากการกระทำของมนุษย์

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงธรรมชาติถูกทำลายอันเกิดจากความโลภของมนุษย์ที่พยายามเข้ามาครอบครองธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์และความสุขส่วนตน ดังปรากฏใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ความว่า

เหม่อมองแล้วหมองหม่น ทวีคนทวีคูณ
โลกสวยพลันม้วนสูญ มิหอมหวานเช่นวานวัน
ถือสุขใยถูกสาป ให้เห็นภาพแห่งเผ่าพันธุ์
พฤกษ์ – สัตว์โดนคัดสรร **สังเวยคนเพื่อผลคาว**
หมอกมัวสลัวเมือง ทุกราวเรื่องมีเรื่องราว
ใจเหน็บจึงเจ็บหนาว แลหดหู่มิรู้หาย

(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น. 73-74)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงความ “หมองหม่น” ของธรรมชาติด้วยความรู้สึก “หดหู่” ระคน “เจ็บใจ” เพราะธรรมชาติเคยสวยงาม “หอมหวาน” กลับต้อง “ม้วยสูญ” เนื่องจากมนุษย์มุ่งทำลาย “พฤกษ์-สัตว์” เพื่อผลประโยชน์ แสดงให้เห็นถึงการถือความโลภและความสุขส่วนตนของมนุษย์จนสร้างความเดือดร้อนแก่ธรรมชาติและสร้างมลพิษเกิด “หมอกมัว” ไปทั่วเมือง

Ref. code: 25595506032373NOS

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังกำหนดให้ธรรมชาติแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจเช่นเดียวกับมนุษย์เพื่อสื่อแสดงให้เห็นความเจ็บปวดรวดร้าวของธรรมชาติที่ถูกทำลายด้วยมือมนุษย์ ปรากฏในบท “ประสบกาฬ” ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ* ของ แรคำ ประโดยคำ ความว่า

อัญขยมยังเยาว์ยังเดากาล
ข้างเขาเนานาน ทำนองไพร
คอยตนเติบกล้าระย้าใบ
ด้วยหวังตั้งใจ เป็นประจำ
แต่แล้ววันหนึ่งอึงอลคำ
พบผู้กระทำ กระเทือนทรวง
ล่มหล้าย่าปู่ไปทั้งปวง
เกิดทัดทานทวง สิทธิตน
เนื้อเบื้อเหลือหลายซอนกายรน
นกหกตระดกดล บินด่วนไป
สักสิ้นศรีศักดิ์สลักใจ
หวีดร้องก้องไกล กังวานเวียน
กระยาเลยกระเวยกระวายเพียร
จากญาติดาษเดียร ร่ำไห้ดัง
อัญขยมนิ่งขึงตะลึงฟัง
เสียงสะท้านทัง ปถพี
แต่ละต้นแต่ละต้นแต่ละที
ฟ้ามืดสว่างทวี วาดลำเนา
....
เพื่อนของอัญขยมบ้างล้มลง
บ้างก็ปลดปลง บ้างพิการ
อัญขยมข่มใจอาลัยลาน
ซบยอดโศกปาน จะแตกทรวง
ล้วนศพเครือญาติไม่อาจลวง
ดังดับแดดดวง มืดด่วนมา

Ref. code: 25595506032373NOS

ทีละศพทีละศพลับตา
เขาชักศพพา ลากพรัดไพร
(ดิน น้ำ ลม ไฟ, 2535, น. 56-59)

กวีสมัยใหม่กำหนดให้ “ต้นไม้” ใช้คำแทนตัวเองว่า “อัญขยม” ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาเขมรแปลว่าข้าพเจ้า เพื่อสื่อนัยถึงความขรึมขลัง ศักดิ์สิทธิ์ และความเก่าแก่ของผืนป่าตามศักดิ์ของคำที่กวีไทยมักใช้คำนี้ในบทประณามพจน์หรือบทไหว้ในวรรณคดีโบราณ อาจกล่าวได้ว่าแรคำจงใจเลือกใช้คำที่มีศักดิ์สูงนี้เพื่อบ่งบอกถึงสถานะของป่าที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานและเป็นป่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ตามระบบคิดดั้งเดิมของไทย หากการดำรงอยู่ของผืนป่าที่สืบทอดสายพันธุ์เรื่อยมาจากรุ่น “ย่าปู่” ได้ถูกทำลายลงจน “เกินทัดทานทวง สิทธิตน” หรือมิอาจธำรงความศักดิ์สิทธ์ไว้ดังเดิมได้

สภาพของผืนป่าที่ถูกทำลายจึงถูกถ่ายทอดผ่านการคร่ำครวญของ “อัญขยม” ต้นไม้วัยเยาว์ที่พบเห็น “ผู้กระทำ” หรือมนุษย์เข้ามาทำลายป่าไม้ ส่งผลให้ต้นไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจอย่าง “ไม้สัก” และ “ไม้กระยาเลย” แสดงกิริยาอาการ “หวีดร้อง” และ “ร่ำไห้” ตลอดจนสัตว์นานาชนิดที่เคยอยู่ร่วมระบบนิเวศน์เดียวกันอย่าง “เนื้อ” เบื้อ” “นก” ต่างหลบเร้น “ซอนกาย” และแสดงกิริยาเหมือนคนคือ “ตระดก” “กระเวยกะวาย” หรือร้องขอความช่วยเหลือก้องดังไปทั่วทั้งไพร กิริยาอาการต่าง ๆ ของธรรมชาติเหล่านี้ส่งผลให้ “อัญขยม” แสดงความรู้สึกทุกข์ใจอย่างแสนสาหัสราว “โศกปานจะแตกทรวง” เพื่อสื่อแสดงให้เห็นความทุกข์โศกโหยหาอาลัยจากการสูญเสีย “เครือญาติ” หรือพี่น้องปู่ย่าของตน “บ้างล้มลง” “บ้างปลดปลง” “บ้างพิการ” ซึ่งมนุษย์เป็นผู้พลัดพรากพงศ์พันธุ์เหล่านี้ไปจากป่า ดังความว่า “เขาชักศพพา ลากพรัดไพร” อันสื่อให้เห็นว่ามนุษย์มีความโลภจึงมุ่งพัฒนาบ้านเมืองและเศรษฐกิจด้วยการครอบครองธรรมชาติโดยเฉพาะการตัดต้นไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ จนส่งผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างรุนแรง

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญด้วยความโหยหาอาลัยธรรมชาติที่เคยมีความสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างกลมกลืนยังผลให้วิถีชีวิตของมนุษย์มีความสุขทั้งกายใจ หากปัจจุบันเกิดการรุกล้ำธรรมชาติอันส่งผลให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปและเกิดความทุกข์เพราะการขาดไร้ธรรมชาติดังความในบท “หวัดลงใจ” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

1...
ก เอ๋ย ก ไก่
เคยปลุกครัวไฟในยามสาง

2....
ม มาบัดนี้ยังมีนก
ร้องเสียงตื่นตระหนกตกประหม่า

Ref. code: 25595506032373NOS

น นกให้ฤกษ์ร้องเบิกทาง
ค คนจึงต่างก็ตื่นตอน
ตื่นพร้อมเพลงไก่ให้เพลงก้อง
พร้อมเพลงนกร้องเพลงนกร่อน
รุ่งในน้ำเสียงมิเกี่ยงงอน
รอการสัญจรแห่งตะวัน
เป็นเรื่องบรรจงมาเจิมจิต
เจิมทุกชีวิตไม่เคยหวั่น
เปิดเผยคุณค่าอยู่ครบครัน
รอการประจัญแห่งดวงใจ
ล้วนเป็นความสุขทุกพันธะ
สุขกับอิสระซึ่งอยู่ใกล้
สุขกับสงบมิสบภัย
และสุขกับวัยที่ผ่านมา

มีไก่ก็อยู่ในนาฬิกา
ปลุกไม่เป็นเวลาสักวันเดียว
ค คนต่างตื่นมาตกยาก
เอาความลำบากมาขับเคี่ยว
เอาความอัดอั้นไปขวั้นเกลียว
เอาใจไปเกี่ยวกับกองทุกข์
อยู่อย่างหวั่นไหวไม่รู้แล้ว
ชีวิตไม่แคล้วฉุกละหุก
อดทนจนพอกับทรยุค
ให้นรกมาซุกอยู่กลางทรวง

(ลานชเล, 2533, น. 111-112)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยการเปรียบต่างให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ ตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าก็อาศัยเสียง “นก” เสียงเพลง “ไก่” ปลุกให้ตื่นก่อนแสงตะวัน สรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวจึงเป็นเสมือนเครื่อง “เจิมจิต” และ “เจิมทุกชีวิต” ให้คนตระหนักรู้คุณค่าของธรรมชาติที่ส่งผลให้ชีวิตมีแต่ “ความสุข” มี “อิสระ” และรู้สึก “สงบ” อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเข้าใจ ในขณะที่ปัจจุบันธรรมชาติถูกทำลาย ซึ่งกวีพร่ำรำพันว่าแม้ยังมีนกหลงเหลืออยู่แต่เสียงร้องก็ไม่เหมือนในอดีต กลายเป็นเสียงแห่งความ “ตื่นตระหนก” ส่วนไก่ที่เคยได้ยินเสียงยามเช้าก็กลายเป็นภาพไก่ที่อยู่ในนาฬิกาตามกระแสของการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมนุษย์ให้พึ่งพิงเทคโนโลยีมากกว่าธรรมชาติ ธรรมชาติและสรรพสิ่งที่ถูกรุกรานจึงส่งผลต่อวิถีชีวิตให้ผู้คนต่างตื่นกลัว มีแต่ความ “อัดอั้น” และจมอยู่ใน “กองทุกข์” ท่ามกลางความลำบากและขาดความมั่นคงทางจิตใจ อันเป็นผลมาจากมนุษย์ขาดความสัมพันธ์กับธรรมชาติจึงเปรียบเสมือนการปล่อยให้ “นรก” เข้ามารุมเร้าจิตใจให้ทุกข์ทรมานไม่ต่างจากธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปทำลาย

การคร่ำครวญถึงวิถีแห่งการพัฒนาและโลภจริตของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาตินั้น ยังปรากฏในผลงานของกวีสมัยใหม่ใน *ลำนำวเนจร* ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ปิง วัง ยม น่านผสานสาย แผกคลื่นคืนคลายกลายเสนอ
รวมธารผ่านทางพบเจอ เสมอแม่น้ำเจ้าพระยา
....
ลำน้ำสายหนึ่ง อาบซึ้งฉ่ำใจไหลรี่
สีเอยสีใสไม่มี สีดำสีนี้สีใคร
(ลำนำวเนจร, 2538, น. 28)

กวีคร่ำครวญถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่ประกอบไปด้วยสายน้ำ ปิง วัง ยม น่าน ไหลมารวมกันด้วยความโหยหาอาลัยถึงความใสสะอาดของสายน้ำที่ปัจจุบันกลายเป็น “สีดำ” แสดงถึงน้ำเน่าเสีย อันเนื่องมาจากการมุ่งเน้นพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมที่มักปล่อยของเสียลงสู่แม่น้ำ รวมทั้งมนุษย์ใช้แม่น้ำอย่างไม่รู้คุณค่าจึงส่งผลกระทบต่อแม่น้ำและระบบนิเวศน์ที่อยู่ภายในแหล่งน้ำจนยากจะกลับคืนสู่ความสะอาดดังเดิม

จะเห็นได้ว่า ท่ามกลางสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งการมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ทันสมัย พบว่ากวีไทยสมัยใหม่ได้คร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกอันเข้มข้นและกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านร่วมรู้สึกถึงผลกระทบของธรรมชาติที่มีมนุษย์เป็นผู้ทำลาย อันมีผลพวงมาจากโลภจริตหรือความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ที่มุ่งให้ความสำคัญกับวัตถุเงินทองและแปรเปลี่ยนระบบคิดจากการเคารพและสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติมาเป็นการมุ่งหวังจะครอบครองธรรมชาติด้วยการใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีที่เป็นผลผลิตทางวิทยาศาสตร์มาช่วยทุนแรงและเพิ่มผลผลิตเพื่อความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ซึ่งการทำลายธรรมชาติอย่างขาดจิตสำนึกของมนุษย์นี้ กวีชี้ให้เห็นว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมไทยมาแต่โบราณนั้นได้กลายเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งมนุษย์ไม่ได้ตระหนักและคิดจะรับรู้เสียงคร่ำครวญและความทุกข์โศกของธรรมชาติ กวีจึงบ่งบอกถึงภาวะวิกฤติทางธรรมชาติที่จะนำภัยอันตรายมาสู่มนุษย์ด้วยผลแห่งการกระทำของมนุษย์ที่ไม่ผดุงรักษาธรรมชาติไว้เหมือนในอดีต

4.2.3 ธรรมชาติสื่อความจริงแท้ของชีวิต

ในยุคต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจนถึงหลังสงครามเย็นและเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะความตกต่ำทางจริยธรรม ท่ามกลางปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจที่หนักหน่วงขึ้นตามลำดับ สภาวะดังกล่าวดูจะทำให้กวีซึ่งผิดหวังในความเลวร้ายในสังคมมุ่งมั่นที่จะค้นหาทางออก จึงหันเข้าหาการเรียนรู้จากธรรมชาติ โดยมีพื้นฐานความคิดว่า ธรรมชาติมีคุณงามความดี มีจิตวิญญาณรับรู้คุณงามความดี และ

Ref. code: 25595506032373NOS

ธรรมชาติยังเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุด คือความรู้อันเป็นสัจธรรม ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่จึงไม่เป็นเพียงวัตถุธาตุที่สนองประโยชน์ทางกายภาพ แต่มีค่าในตัวเองและมีคุณค่าในเชิงจริยธรรม ในโลกทัศน์ไทยความจริงหรือธรรมะย่อมดำรงอยู่แล้วในธรรมชาติ ดังปรากฏว่า ธรรมะ และ ธรรมชาติ มีรากศัพท์เดียวกัน และสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบด้วยพระองค์เองที่เรียกว่าตรัสรู้ก็คือกฎของธรรมชาติหรือสัจธรรม เพื่อไปสู่การค้นพบเช่นนี้ บุคคลอาจเจริญรอยตามได้ด้วยการพินิจพิจารณาจนมองเห็นสิ่งที่ปรากฏในความเป็นจริง การเรียนรู้กฎธรรมชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาธรรมะ (กอบกาญจน์ ภิญโญมารค, 2554 ,น.103) ซึ่งในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่จะใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิต ดังปรากฏในบท “จากมารดา” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

โรยร่วงปวงมิ่งไม้ สุมาลัย
เปรียบช่วงชราผ่านใจ จ่อมไหม้
ชีพมนุษย์อยู่นานไฉน ไป่ร่วง ดับฤๅ
แรงแห่งกาลผลาญได้ ป่นแม้จักรวาล ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521,น. 27)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญโดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงสัจธรรมของชีวิต โดยเฉพาะความเป็นอนิจจังหรือความไม่เที่ยงของชีวิตที่ย่อมแปรเปลี่ยนไป ซึ่งกวีเปรียบเทียบชีวิตมนุษย์นี้เหมือนกับใบไม้ที่ “โรยร่วง” เมื่อถึงช่วงวัยชราและชี้ให้เห็นว่าไม่มีมนุษย์คนใดจะอยู่ได้นานหรือคงอยู่ในสภาพเดิมได้ย่อมสูญสลายไปตามกาลเวลา

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิตหรือสามัญลักษณะของสรรพสิ่งคือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์” โดยแสดงทัศนะผ่านการเสื่อมสลายของใบไม้และดอกไม้ที่เป็นไปตามปกติธรรมดา ดังความในบท “ในวสันต์” ใน *ลำนำวเนจร* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

ลมพัดพฤกษ์ไพรใบพลิก ดูพฤกษ์ริกริกพลิกไหว
วิญญาณลึกลึกพฤกษ์ไพร หัวเราะร้องไห้ใกล้ภู
สีเขียวแห่งใบไล้วาด ภาพเขียนธรรมชาติหยัดอยู่
เข้มเขียวเรียวแต่งแห่งฤดู บางใบร่วงกู่ฤดูกาล

Ref. code: 25595506032373NOS

ดอกสักเหลืองแซมใบเขียว รับเรียวพิรุณอุ่นหวาน
ว้าเหว่ฤดูดอกสักบาน ราวดอกสักผ่านน้ำตา
ฉันพบ ฉันดู ฉันเห็น สิ่งที่เคยเป็นปรารถนา
เดี๋ยวร่วง เดี๋ยวร่วงพรูมา ช้าช้าแล้วก็ซบดิน
ฉันได้ ฉันมี ฉันเสีย ปวดเพลียเบาว่างร้างสิ้น
ตำนานดอกสักชีวิน ฟ้ารินน้ำตามาซับ
ภูนั้นร้องเพลงบทเศร้า ธารนั้นเริ่มเล่าเพลงหลับ
ป่านั้นดอกสักร่วงทับ ชีพนี้ร้าวรับทระนง
(ลำนำวเนจร, 2538, น. 77)

ไพวรินทร์ ขาวงาม แสดงภาพ “สีเขียวแห่งใบไม้” และ “ดอกสักเหลือง” ที่ “ร่วง” ไปตามฤดูกาล อันเป็นภาพที่ชวนให้กวีรู้สึก “ว้าเหว่” และทุกข์โศกมี “น้ำตา” ด้วยตระหนักถึงความผันแปรที่นำไปสู่ความเสื่อมสลายของชีวิต ซึ่งดำเนินไปตามกฎธรรมชาติของการ “ตั้งอยู่ และดับไป” เป็นธรรมดา ดังที่กวีเล่นคำเล่นความว่า “**ฉันพบ ฉันดู ฉันเห็น** สิ่งที่เคยปรารถนา **เดี๋ยวร่วง เดี๋ยวร่วงพรูมา** ช้าช้าแล้วก็ซบดิน” และ “**ฉันได้ ฉันมี ฉันเสีย** ปวดเพลียเบาว่างร้างสิ้น” เพื่อแสดงความไม่จีรังของสรรพสิ่งและชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ย่อมดำรงอยู่ในสภาวะแห่งทุกข์เมื่อสรรพสิ่งรอบตัวสูญสลายไปตามกาลเวลาและไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ดังที่กวีพรรณนาภาพธรรมชาติให้แสดงพฤติกรรมและอารมณ์โศกเศร้าอย่างมนุษย์ว่า “ท้องฟ้ารินน้ำตา” “ภูนั้นร้องเพลงบทเศร้า” “ธารนั้นเริ่มเล่าเพลงหลับ” เพื่อช่วยถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจและขับเน้นความทุกข์โศกของกวีให้รุนแรงยิ่งขึ้น

การคร่ำครวญในผลงานของกวีสมัยใหม่เพื่อสื่อสารสัจธรรมถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิตยังปรากฏเป็นการพรรณนาถึงดอกไม้ที่เสื่อมสลายผ่านฤดูกาลอันเป็นการเดินทางผ่านความทุกข์โศกเศร้าเฉกเช่นเดียวกับการเดินทางของชีวิตมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับความทุกข์และความเสื่อมของสังขาร ดังความในบท “ฝุ่นดอกไม้” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ถนนสายแห่งนั้นนิ่งสนิท ชีวิตเรียงรายกรายผ่าน
กล่นเกลื่อนมาลีคลี่บาน ปลิวฟุ้งฤดูกาลผ่านทาง
สายหยุดหยุดกลิ่นยามสาย ลาหยุดปลิวหายไร้ห่าง
ลมแล้งแล้งปลิวอ้างว้าง ซบข้างกรวดหินดินทราย

Ref. code: 25595506032373NOS

เบญจมาศคาดสีเหลืองอ่อน เทวีแห่งภมรร่อนหาย
พิกุลกรุ่นกลิ่นกำจาย ฟ้อนฟ้าเวี่ยรายคว้างรี่
ปวดกลีบชอกช้ำจำปี โศกที่จำปาอาวรณ์
มะลิอำลาไปลับ ดอกแก้วแววดับลับซ่อน
....
บานไม่รู้โรยรู้ร่วง รู้ลอยถามทวงใจถวิล
จันทร์กะพ้อตัดพ้อชีวิน พ้อซึ้งถึงสิ้นวิญญาณ
โอ้มวลดอกไม้ในโลก อาบโศกอุ้มเศร้าร้าวฉาน
ปลิดปลิวลิ่วล่องทรมาน เป็นฝุ่นฟุ้งซ่านชั้นฟ้า
โอ้มวลชีวีนี่หนอ บานรอร่วงสลายไร้ค่า
ลอยไปในสายลมพา เหือดหายลับตาลับใจ
ถนนสายแห่งนั้นนิ่งสนิท ดอกไม้ชีวิตปลิดไหว
ปลิวไปโอ้ฝุ่นดอกไม้ ไม่รู้หนใดปลายทาง

(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 67-68)

ไพวรินทร์ ขาวงาม พรรณนาถึงดอกไม้นานาพันธุ์ที่เดินทางผ่าน “ฤดูกาล” ซึ่งต่างก็มีชีวิตที่ “อ้างว้าง” “ชอกช้ำ” “อาบโศกอุ้มเศร้า” และบานเพื่ออับเฉา “รอร่วงสลายไร้ค่า” กลายเป็นฝุ่นดอกไม้ปลิวไปตามสายลมที่ “ไม่รู้หนใดปลายทาง” เพื่อเปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสังขารและจิตใจที่ต้องเผชิญกับความทุกข์โศกเศร้าหมุนเวียนไปตามฤดูกาลตลอดจนมิอาจหลบเลี่ยงความเป็นจริงของกฎธรรมชาติที่ “ตั้งอยู่ ดับไป” ได้

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการนำธรรมชาติมาเป็นสื่อแสดงความจริงของชีวิตผ่านการพรรณนาภาพความเสื่อมสลายของใบไม้ที่เปลี่ยนสีและแปรสภาพไปตามกาลเวลา ดังปรากฏในบท “เกวียนคร่ำ” ใน *น้ำพุรุ้ง* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

บ้างก็ซีดจางต่างจากหมู่ บ้างเหลืองพอดูอยู่เป็นหย่อม
บ้างก็เหลืองเข้มเหลืองเต็มตรอม บ้างเกือบจะพร้อมย้อมน้ำตาล
เรี่ยรายราร้างอยู่อย่างนั้น ห่มแสงตะวันอันอ่อนหวาน
เงียบจนหงอยเหงาเงียบร้าวราน นิ่งในหมอกม่านหวานละไม

Ref. code: 25595506032373NOS

อากาศยังชุ่มยังอุ้มชื้น เงาไม้พลิกฟื้นยังตื่นไหว
น้ำค้างพร่างระยับยังวับไว แต่ไม้ร่วงทุกใบไม่ไหวติง
(น้ำพุรุ้ง, 2538, น.16)

กวีพรรณนาคร่ำครวญโดยให้ภาพของใบไม้ที่รอการร่วงโรยลงพื้นดิน ซึ่งมีสีสันแตกต่างกันทั้ง “ชีดจาง “เหลืองเป็นหย่อม” “เหลืองเข้ม” “เหลืองเต็มใบ” และสี “น้ำตาล” อันบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายของธรรมชาติ ภาพธรรมชาติเหล่านี้ช่วยเร้าอารมณ์ของกวีให้รู้สึก “หงอยเหงา” และ “ร้าวราน” และทำให้กวีตระหนักถึงความจริงแท้ของชีวิตมนุษย์ที่ไม่อาจก้าวพ้นจากความเปลี่ยนแปลงไปได้ ในเมื่อสุดท้ายชีวิตมนุษย์นั้นก็เหมือน “ไม้ร่วงทุกใบไม่ไหวติง”

การคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังกำหนดให้ธรรมชาติแสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเช่นเดียวกับมนุษย์เพื่อสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิตโดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ในสภาวะของการเกิดขึ้น เสื่อมสลาย และดับไปเป็นวัฏจักร ดังความในบท “แหนงฉงาย” ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

อัญขยมก้มดูแผ่นดินกว้าง พบแผ่นดินกระด้างพรางเศิกเสี้ยน
อัญขยมก็ยิ่งจะวิงเวียน จวนเจียนซมซบสลบกาย
ดูใบของตัวอย่างทั่วถึง ดูแล้วตกตะลึงเสียเหลือหลาย
ใบเคยเขียวขจีเขียวคลี่คลาย เหลืองรายแทนเขียวเรียวหัวใจ
โอ้ใบเคยสดสลดเฉา ม้วน ริม ใบเข้าคราวเจ็บไข้
ใบหนึ่งร่วงรอใบต่อไป ถมดินแล้งไร้ไม่แล้งเลย
อัญขยมห่มน้ำตาอาลัยรัก ยากนักจักสรรคำมาพร่ำเอ่ย
สะท้านสะทกอกใจด้วยไม่เคย ร่างเอยทำไมไร้พลัง
(ดิน น้ำ ลม ไฟ, 2535, น. 63)

บทคร่ำครวญข้างต้น กวีกำหนดให้ธรรมชาติอย่างใบไม้เรียกแทนตัวเองว่า “อัญขยม” และแสดงกิริยาอาการและอารมณ์ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ว่า “วิงเวียนจวนเจียนซมซบสลบกาย” เมื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของรูปร่างและสีสันว่าจากที่เคย “เขียวขจี” กลับกลายเป็นสีเหลืองเข้ามาแทนที่ และจากที่เคยเป็นใบ “สด” ก็กลายเป็นใบที่แห้งเหี่ยวเฉา ตลอดจนรูปร่างเปลี่ยนไปเป็น “ม้วนริมใบเข้า” ซึ่ง “อัญขยม” ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก “ตกตะลึง” “สะท้านสะทกอกใจ” เมื่อเห็นสภาวะที่เปลี่ยนผันและเสื่อมสลายของตนดังการคร่ำครวญรำพันว่า “ร่างเอย

Ref. code: 25595506032373NOS

ทำไมไร้พลัง” รวมทั้งแสดงความเศร้าโศกสะเทือนใจเป็นการร่ำไห้มีน้ำตาเมื่อเห็นใบไม้ใบอื่นร่วงโรยลงไปสู่พื้นดิน จนนำไปสู่ความรู้สึกโหยหา “อาลัยรัก” ในรูปร่างของตนที่แปรเปลี่ยนไปมากยิ่งขึ้น ท่ามกลางความเสื่อมสลายของใบไม้นี้ได้แสดงให้เห็นสัจธรรมข้อสำคัญคือความไม่เที่ยงของชีวิตและสรรพสิ่ง และสื่อนัยถึงชีวิตมนุษย์ที่ประสบกับความผันผวนเปลี่ยนแปลงไปจากสภาวะเดิมจนนำไปสู่ความรู้สึกเศร้าโศกโหยหาอาลัยเมื่อรับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ได้ แต่ทั้งการเสื่อมสลายของใบไม้และการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่หมุนเวียนเป็นวัฏจักรของการเกิด ตั้งอยู่ และดับไปของชีวิต

การคร่ำครวญในผลงานของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อถึงความจริงแท้ของชีวิตหรือการเข้าใจในกฎของความไม่เที่ยงแท้ผ่านการเรียนรู้จากความเสื่อมสลายของธรรมชาติที่ดำรงอยู่อย่างตามปกติธรรมดา ดังปรากฏในบท “แล้งที่ร่วงราย” ใน *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

แกรบเกรียบเมื่อเหยียบใบไม้กรอบ แล้งไล้รุมรอบทุกกรอบกร้าน
กระจ่างฟ้ากว้างกว้างก็ว่างงาน แรงร้อนตะวันฉานอยู่ฉาดโชน
แลแล้วก็แล้งอยู่ซึมลึก ซับชอุ่มพุ่มพฤกษ์ลิบลิบโน่น
ละอองฝุ่นเร้นตามาปลอบโยน จะอ่อนโอนอย่างไรให้ขัดเคือง
ลำคลองขุ่นข้นเกือบแห้งขอด นิมิตการอยู่รอดก็กรอบเหลือง
เป็นความหงอยเหงาที่เปล่าเปลือง เมื่อแล้งคือเรื่องที่เป็นจริง
ร้างกับวันวัยใบไม้ร่วง เหมือนการหลอกลวงที่แน่นิ่ง
เหมือนการหลับใหลมิไหวติง เหมือนสุสานทุกสิ่งที่เสื่อมโทรม
ลมระไม้ร้อนก็รอนร้าว กรอบเกรียมร่วงกราวราวถาโถม
ร่างอย่างหดหู่ร่วงจู่โจม ลงโลมแผ่นดินดั่งสิ้นฤทธิ์
เกินการต้านต่อทรยศ คือกฎธรรมชาติประกาศสิทธิ์
เกินความหม่นหมองของชีวิต คือแล้งรายพิษเข้าลิดรอน

(แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์, 2528,น. 58-59)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาคร่ำครวญถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมดาของสรรพสิ่งในโลกธรรมชาติด้วยการแสดงภาพอันชวนเศร้าหมองนั่นคือภาพ “ใบไม้กรอบ” ที่รุมอยู่รอบตัวกวี ท่ามกลางบรรยากาศของความร้อนแรงจากแสงตะวันและลำคลองแห้งขอด อันเป็นเหตุที่สัมพันธ์กับต้นไม้และใบไม้ที่ไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ ต้องแปรเปลี่ยนสภาพจากเขียว “ชอุ่ม

Ref. code: 25595506032373NOS

พุ่มพฤกษ์” เป็น “กรอบเหลือง” หรือ “กรอบเกรียม” และร่วงโรยลงบนพื้นดินไปตามกาลเวลา ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่คงที่ของธรรมชาตินี้จึงแสดงความเป็น “อนิจจัง” ของสรรพสิ่งและชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เมื่อสรรพสิ่งไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ จึงก่อให้เกิด “ความหงอยเหงา” “หดหู่” หรืออยู่ในสภาวะแห่งความทุกข์ และดำเนินต่อไปภายใต้หลัก “อนัตตา” คือไม่สามารถบังคับควบคุมให้มีชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตามต้องการ ดังความว่า “เกินการต้านต่อทรยศ คือกฎธรรมชาติประกาศสิทธิ์ เกินความหม่นหมองของชีวิต คือแล้งรายพิษเข้าลิดรอน” การพรรณนาถึงความเปลี่ยนแปลงของ “ใบไม้” ภายใต้สภาวะของความแห้งแล้งนี้จึงเป็นสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิตมนุษย์ที่ต้องดำรงอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือสามัญลักษณะของสรรพสิ่งที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์” คือชีวิตมีการหมุนเวียนเปลี่ยนผันไปตามวัฏจักรของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ เสื่อมสลายและดับไปตามเหตุปัจจัย (อนิจจัง) และย่อมเกิดความทุกข์เมื่อเผชิญกับธรรมชาติที่ทำให้ชีวิตไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ (ทุกขัง) ตลอดจนไม่สามารถบังคับหรือควบคุมให้ชีวิตอยู่ยั่งยืนได้ตามต้องการ (อนัตตา)

ในการคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความจริงของชีวิตที่ไม่จีรังหรือแปรเปลี่ยนไปจากปกติธรรมดาอันเป็นที่ตั้งของความทุกข์นั้น กวีไทยสมัยใหม่ยังใช้ธรรมชาติแสดงภาวะแปรปรวนเพื่อเชื่อมโยงกับความทุกข์โศกเศร้าของมนุษย์ ดังปรากฏในบท “โศกาลัย” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ความว่า

โหมกระหน่ำหนักหน่วง	ทลายร่วงหลั่งเทจากเวหน
ดิ่งสายลงสู่ภูวดล	เป็นห่าฝนเนืองนองหมองพยับ
ถี่ถั่งดั่งนภาอาดูรเทวษ	ชลเนตรไหลพรากฝากเย็นอับ
เวิ้งว้างอากาศอนาถซับ	สลดรับชลนาสารทิศ
ตกกระจายกลายเป็นน้ำตาโลก	ปฐพีวิปโยคโศกสถิต
ล้วนน้ำหลามรี่วารีฤทธิ์	กำซาบพิษพรรษาจาบัลย์
ไม้ไล่สะอื้นลมตรมสะบัด	ร้าวสลัดกำสรวลป่วนปั่น
ระงมห่มไห้ไม่เว้นพันธุ์	พลิ้วใบไหวหวั่นรันทด
อนธการปานพลีทวีมืด	ยาวยืดครอบงำแดนกำสรด
หนาวเย็นเร้นมามิราลด	ร่วมกำหนดโศกถนัดเป็นอัตรา
.....	.....
พสุธาชุ่มโชกโศกสภาพ	ค่อยกำซาบวารีทีละส่วน
เวิ้งกว้างอับหม่นฝนมวล	ก็ล้วนกว้างฟื้นคืนครอง

Ref. code: 25595506032373NOS

ต่างคืนตามค่าสถานะ ฟื้นภาวะยังซมตรมหมอง
ราวคืนฝันใฝ่ใจปอง ตามครรลองฟื้นตนตามหนชะตา
(ในเวลา, 2541, น. 118-120)

แรคำ ประโดยคำ ครั่ำครวญถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตโดยพรรณนาฉากธรรมชาติที่แปรผันไปจากปกติธรรมดาเกิดลม “โหมกระหน่ำหนักหน่วง” และเกิดพายุฝนตกลงมาเป็นจำนวนมากที่เรียกว่า “ห่าฝน” อันส่งผลให้ “ไม้ไล่สะอื้นลมตรมสะบัด” และ “พลิ้วใบไหวหวั่นรันทด” ตลอดจน “พสุธาชุ่มโชก” ทั้งนี้เพื่อสื่อนัยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกทุกข์เทวษของมนุษย์เมื่อต้องเผชิญกับความผันแปรในชีวิต และหากมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะเดิมได้ก็จะแสดงความทุกข์โศกเศร้าผ่านการร่ำไห้หรือหยาดน้ำตา ซึ่งเทียบได้กับภาพของน้ำฝนที่ “ตกกระจายกลายเป็นน้ำตาโลก” อีกทั้งแสดงความรู้สึกหวั่นไหวภายในใจซึ่งเทียบได้กับภาพของใบไม้ที่พลิ้วไหว ธรรมชาติยังสื่อแสดงให้เห็นว่าทุกสรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนผันไปตามเหตุแห่งปัจจัยและเงื่อนไขของเวลาอันบ่งบอกถึงการเคลื่อนที่และการสิ้นสุดลง ดังที่กวีได้พรรณนาภาพของน้ำที่ค่อยซึมเข้าไปในพื้นพสุธา และเมฆที่เคย “อับหม่น” กลับคืนตามสภาพเดิม เปรียบเหมือนชะตาชีวิตของมนุษย์ที่ความทุกข์โศกย่อมคลายความรุนแรงและผ่านพ้นไปตามกาลเวลาดังความว่า “ต่างคืนตามค่าสถานะ ฟื้นภาวะยังซมตรมหมอง ราวคืนฝันใฝ่ใจปอง ตามครรลองฟื้นตนตามหนชะตา”

กวีไทยสมัยใหม่ยังครั่ำครวญเพื่อชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงความจริงอันเปิดเผยของธรรมชาติซึ่งแสดงผ่านความไม่เที่ยงของชีวิตและสรรพสิ่งในอำนาจของเวลา และแสดงความโศกเศร้าสะเทือนใจว่ามนุษย์ยังมีความโลภไม่พึงใช้เวลาลดละกิเลสของตนจากการเรียนรู้ธรรมชาติ มนุษย์จึงเผชิญกับความทุกข์ที่เป็นความรุ่มร้อนใจไม่มีสิ้นสุด ดังปรากฏในบท “ขอนแก่นขอแทนค่าชีวิต” ใน *ลำนำภูกระดึง* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

โลกวัตถุมุคลั่งไปทั้งชาติ อำนาจเวลาจะฆ่าทุกสิ่ง
อาทิรูปโฉมโนมพรรณทิ้ง กลิ้งอย่างขอนไม้หมกไหม้ไฟ ฯ
แล้งแรงใจไหวปัญญากล้า จักกู้ค่ามิ่งขวัญนั้นไฉน
กิเลสมารจะประหารผลาญใจ เหลวเปล่าไปย่อยยับกับกาล ฯ
....
รื่นรื่นชื่นหอมมธุรสโศก หนาวปรโลกลอยมาลับลี้
หยุดอยู่แค่คุณธรรมความดี ที่อมตะอยู่คู่แดนดิน ฯ

Ref. code: 25595506032373NOS

แรงแห่งกาลจักรอันเชี่ยวกล้า ไหลฆ่าเทือกขุนผาผุกร่อนสิ้น
ป่นเป็นทรายกรวดไหลรินริน ธารถวิลผงชีวิตเวทนา
อันใดหนอไฉนในภพนี้ ที่วิเศษกว่าคุณค่าดินฟ้า
เตือนสติคิดด้วยฤทธิ์ปรัชญา เป็นปริศนาน่าอเนจอนาถเอย ฯ
(ลำนำภูกระดึง, 2516, น. 30-31)

กวีพรรณนาคร่ำครวญโดยใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องเตือนความตระหนักรู้ถึงความไม่เที่ยงแห่งชีวิตและเร้าให้ครุ่นคิดว่ามนุษย์ยังมีความโลภและยึดติดกับวัตถุ เช่น “รูปโฉมโนมพรรณ” หรือรูปร่างหน้าตา และยังไม่ลดละ “กิเลสมาร” ที่เข้ามา “ประหารผลาญใจ” หรือนำไปสู่ความเศร้าหมองของจิตใจ ซึ่งการถูกครอบงำด้วยอำนาจของกิเลสโดยไม่ใช้สติปัญญารู้เท่าทันความจริงของชีวิตก็เหมือนปล่อยชีวิตไว้กับความทุกข์ให้ “ย่อยยับกับกาล” หรือถูก “อำนาจเวลาฆ่าทุกสิ่ง” ไม่สามารถแสวงหาแก่นสารของชีวิตได้ กวียังคร่ำครวญให้ประจักษ์แจ้งว่าชีวิตของมนุษย์มีเวลาอยู่อย่างจำกัด ดังการผันผ่านของกลิ่น “หอม” จากดอกไม้และความหวานของ “มธุรส” ที่ลอยมาและ “ลับลี้” ไป รวมทั้งการกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของ “ขุนผา” ที่ “ผุกร่อนสิ้น ป่นเป็นทรายกรวด” อันแสดงให้เห็นว่าเวลาในชีวิตมนุษย์นั้นกำลังล่วงเลยไปตามธรรมชาติและไม่มีสิ่งใดจะอยู่อย่างจีรังได้ นอกจาก “คุณธรรมความดีที่อมตะอยู่คู่แดนดิน” กวีจึงเร้าให้มนุษย์เร่งเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ดังความว่า “อันใดหนอไฉนในภพนี้ ที่วิเศษกว่าคุณค่าดินฟ้า” เพื่อเตือนสติตนว่าต้องเร่งสร้างคุณค่าแท้ให้แก่ชีวิตภายใต้ข้อจำกัดของเวลาในชีวิต

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิตว่ามนุษย์มีเวลาอันแสนสั้น โดยใช้ความเคลื่อนไหวของบรรยากาศช่วงยามเย็นเป็นสื่อเปรียบเทียบว่าสรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติภายใต้ข้อจำกัดของเวลาที่หมุนเวียนไปอย่างรวดเร็ว ดังปรากฏใน *ขับไม้มโหรี* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

โอ้เวลาจะสายัณห์ คืนวันเวลามาเร้าเร่ง
ชีวิตเจ้าเอยเคยครื้นเครง วังเวงอ้างว้างอลวน
ละปีละปีล่วงไป เปล่าไร้เคว้งคว้างหว่างเวหน
หมายดาวพราวเกลื่อนเป็นเพื่อนยล บัดดลดวงดาวก็ดับวับ
ดับหวังครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่เคยเลยเจ้าจะคืนกลับ
ยิ่งไขว่ยิ่งคว้ายิ่งลาลับ ยิ่งทุกข์ยิ่งเทวษครวญ
(ขับไม้มโหรี, 2552, น. 15-17)

Ref. code: 25595506032373NOS

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พรรณนาความเคลื่อนไหวของบรรยากาศยามเย็น อันเป็นความเปลี่ยนแปลงตามวิถีธรรมชาติที่ดำรงอยู่ตามปกติเพื่อสื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ในชีวิตมนุษย์ว่าล้วนไม่เที่ยงแท้แน่นอนจากที่ชีวิต “เคยครื้นเครง” กลับเปลี่ยนแปลงเป็นความรู้สึก “อ้างว้างอลวน” และจากที่มีความใฝ่ฝันหรือมีความหวังในชีวิตที่แสนสุข ดังที่กวีใช้สัญลักษณ์ “ดวงดาว” เป็นสื่อก็กลับประสบกับความสูญสลายของความฝันนั้นได้ แม้จะ “ยิ่งไขว่ยิ่งคว้ายิ่งลาลับ” ก็ตาม อันเป็นการใช้ภาพพจน์ “ปฏิทรรศน์” ที่สร้างความขัดกันที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่เมื่อพิจารณาแล้วก็เป็นไปได้ และให้ความหมายที่ลึกซึ้งว่าหากมนุษย์ไขว่คว้าความฝันอย่างไร้ทิศทางและไม่หยุดนิ่งใช้สติปัญญาพิจารณาความจริงภายใต้เวลาอันจำกัดของชีวิตและกระแสแห่ง “วันเวลามาเร้าเร่ง” มนุษย์ก็มิอาจหลีกหนีความสูญเสียได้ดังความคร่ำครวญว่า “ยิ่งทุกข์ยิ่งเทวษครวญ”

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจจากการตกเป็นทาสของกิเลสและยังคงยึดมั่นถือมั่นในความรู้สึกและตัวตนของตนอย่างเต็มกำลังจนต้องหาทางออกของความทุกข์ด้วยการสนทนาเรียนรู้จากธรรมชาติที่แสดงให้เห็นสัจธรรมและการเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตด้วยปัญญาจากการสังเกตพินิจพิจารณาธรรมชาติที่ดำรงอยู่อย่างเปิดเผยเป็นปกติธรรมดา ดังความในบท “ธารน้ำไหล” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

โอ้ว่าข้านี้กิเลสหนา เดินทางมาสู่ร่มไม้ได้นิ่งตระหนัก
พบธารน้ำหนึ่งไหลได้ก้มวัก ชื่นความเย็นเห็นรู้จักทักสนทนา
“น้ำจ๋า ข้ายังเป็นทาสโลก ยังถือสุก แบกโศก ไว้เต็มบ่า”
น้ำบอก “จงวางใจในอนัตตา เรียนรู้ว่า โลกทุกข์และเปลี่ยนไป
น้ำชุ่มรอยแล้ง ณ แหล่งโลก ธรรมรำงับดับโศกแก่โลกได้
ธรรมชาติธรรมดา อยู่เช่นใด โลกย่อมให้ธรรมดาเธอเช่นนั้น
อย่าฟังเสียงพระพูด จงใช้ธรรมย้ำพิสูจน์ถึงธรรมนั้น
จงใช้ใจปฏิบัติใจในปัจจุบัน อย่างรู้ตัวทั่วทันการเปลี่ยนแปลง”
“แต่ข้านี้กิเลสหนามาสวนโมกข์ ยังแบกโลกหนักอึ้งขึ้งหน่ายแหนง”
“นั่นแหละเธอ พึงจำธรรมชาติแสดง ข้อธรรมแห่งธรรมชาติอยู่เป็นนิจ
นิจศีลคืองดงามตามปกติ สมาธิคือตั้งมั่นแห่งดวงจิต
คบปัญญาส่องสว่างทางมืดมิด เกลากิเลส วิเศษชีวิต วิจิตรดวงใจ
ข้าจึงนิ่งอยู่เนิ่นนาน ฟังทิพย์สำเนียงผ่านธารน้ำไหล
ธรรมชิตธรรมดา อยู่เช่นใด ข้าย่อมได้ธรรมดา อยู่เช่นนั้น
(ฤดีกาล, 2532, น. 23-24)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีใช้ภาพพจน์บุคคลวัตโดยให้น้ำมีชีวิตทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสื่อสารจากธรรมชาติกับกวี ซึ่งกวีได้พรรณนาคร่ำครวญกับน้ำถึงชีวิตที่ยังมี “กิเลสหนา” และยัง “ถือสุข แบกโศก” หรือยังไม่สามารถทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้ น้ำจึงแสดงให้เห็นความจริงในชีวิตว่าทุกสิ่งบนโลกนั้นล้วนไม่เที่ยงแท้ ต่างหมุนเวียนเปลี่ยนไป มีความทุกข์ และเป็น “อนัตตา” คือไม่มีตัวตนที่อาจยึดมั่นได้ หากชีวิตมนุษย์เข้าใจลักษณะสามัญของสรรพสิ่งหรือเข้าใจความจริงตาม “ธรรมชาติ” ตลอดจนรู้จัก “รำงับดับโศก” ก็จะเข้าถึงความ “ธรรมดา” ของชีวิตได้ กวียังชี้ให้เห็นว่าน้ำกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ใช้ใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ค้นพบความหมายของชีวิต ไม่ใช่ “ฟังเพียงเสียงพระพูด” และควรรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเพื่อขัดเกลากิเลสหนา จึงอาจกล่าวได้ว่าความรู้สึกทุกข์ใจที่กวีหลงยึดติดกับกิเลสหรืออวิชชาของตนเองนั้นสามารถปลดปล่อยเพื่อค้นพบคุณค่าของชีวิตได้ด้วยการใช้ใจพิจารณาความจริงหรือธรรมะที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญโดยใช้ธรรมชาติใกล้ตัวมาเป็นสื่อแสดงให้ผู้อ่านประจักษ์ในธรรมหรือใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือสื่อแสดงธรรมะ เพื่อให้มนุษย์เข้าถึงความจริงแท้ของชีวิต หากมนุษย์พินิจพิจารณาธรรมชาติที่ดำรงอยู่ตามปกติธรรมดาด้วยปัญญาจะค้นพบสัจธรรมหรือสามัญลักษณะคือ อนิจจัง ทุกข์ และอนัตตา โดยเฉพาะสัจธรรมข้อสำคัญคือความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งและชีวิตที่กวีสื่อแสดงผ่านความเสื่อมสลายของธรรมชาติหรือใช้ธรรมชาติแสดงวัฏจักรแห่งการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป แต่ถ้ามนุษย์ยังหลงยึดมั่นถือมั่นในกิเลสตัณหาโดยไม่ตระหนักถึงความเสื่อมสลายของสังขารและภาวะชั่วคราวของชีวิตที่มีเวลาเป็นเงื่อนไขจำกัด ตลอดจนไม่เพ่งพินิจธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่รอบตัวซึ่งแสดงความจริงอยู่ตลอดเวลานั้น มนุษย์ก็มิอาจพบคุณค่าแท้ของชีวิตหรือพบความสุขที่แท้จริงได้ หากต้องดำเนินชีวิตวนเวียนอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์เทวศต่อไปไม่รู้จบ

จากการศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อให้เห็นว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติสามารถสร้างภัยพิบัติและนำความทุกข์เดือดร้อนใจมาสู่มนุษย์ได้เมื่อต้องเผชิญกับความแปรปรวนผิดปกติของธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุม ยับยั้ง หรือหลีกเลี่ยงได้ ขณะเดียวกันความผิดปกติของธรรมชาติยังก่อให้เกิดความตระหนักในความอ่อนด้อยและข้อจำกัดของมนุษย์เมื่อเทียบกับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ แต่ภายหลังความเกรงกลัวในพลังอำนาจของธรรมชาติที่จะส่งผลกระทบต่อมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและส่งเสริมความคิดความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์โดยชี้นำให้มนุษย์เอาชนะธรรมชาติ จนเกิดเป็นโลภจริตหรือความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในการมุ่งครอบครองและกอบโกยธรรมชาติโดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยทุ่นแรงและเพิ่มผลผลิตให้รวดเร็ว จึงส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและระบบนิเวศน์

Ref. code: 25595506032373NOS

อย่างมากเพราะธรรมชาติไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างเพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุดได้ นอกจากนี้กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ดำรงอยู่ตามปกติธรรมดา แต่ธรรมชาติได้สื่อแสดงให้เห็นความจริงของสรรพสิ่งและชีวิต อันเป็นกฎธรรมชาติที่มนุษย์พึงเรียนรู้ โดยเฉพาะสามัญลักษณะคือ อนิจจัง ทุกข์ และอนัตตา ซึ่งการคร่ำครวญของกวีส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นความไม่เที่ยงแท้หรือความเสื่อมสลายของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เพื่อสื่อถึงความไม่จีรังของชีวิตมนุษย์ เมื่อคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้มนุษย์ย่อมเผชิญกับความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าเป็นธรรมดา

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

คำว่า การเมือง ในที่นี้หมายถึง กระบวนการและวิธีการที่จะได้มาและรักษาการสนับสนุนกิจกรรมที่ทำในนามสาธารณะหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม แม้คำนี้มักจะใช้กับรัฐบาล แต่กิจกรรมที่มีลักษณะของการเมืองก็เป็นที่สังเกตได้ทั่วไปในทุกกลุ่มคนที่ปฏิสัมพันธ์กันซึ่งรวมไปถึงในบรรษัท แวดวงวิชาการ และในวงการศาสนา (วรพิมพ์สุข ผ่องสมัย, 2551, น. 377)

คำว่า การปกครอง หมายถึง การใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศการปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น (วรพิมพ์สุข ผ่องสมัย, 2551, น. 377)

การเมืองการปกครองจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์และความมั่นคงของสังคมเป็นอย่างมากเพราะทุกสังคมจะต้องมีการจัดระเบียบระบบการเมืองและการปกครองเพื่ออำนวยประโยชน์ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและเพื่อควบคุมให้เกิดสันติสุข องค์กรที่จะทำหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินงานเพื่อรักษาความยุติธรรมและควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบก็คือรัฐบาล โดยมีหน่วยงานตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ เป็นผู้ปฏิบัติการ (สุธารัตน์ พงษ์แก้ว, 2535, น. 95) แต่จากการศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่า กวีสมัยใหม่พยายามชี้ให้เห็นความบกพร่องของระบบการเมืองการปกครองที่ไร้ประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลมีนโยบายที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนักการเมืองขาดศีลธรรมในการปฏิบัติหน้าที่เห็นแก่อำนาจและประโยชน์สุขส่วนตัวและพวกพ้องมากกว่าคำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวมจึงนำไปสู่ความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน นอกจากนี้กวียังคร่ำครวญถึงการใช้อำนาจเผด็จการที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนนำไปสู่

Ref. code: 25595506032373NOS

เหตุการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยจนนำไปสู่ความทุกข์โศกเศร้าสะเทือนใจจากการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชน ดังนี้

4.3.1 อำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง: ความทุกข์เดือดร้อนของประชาชน

การเมืองในปัจจุบันเป็นเรื่องของการใช้อำนาจของผู้ที่มีอำนาจรัฐในการปกครองผู้คนในสังคม เพื่อจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสังคม เพื่อบรรลุซึ่งเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความหมายของการเมืองดูเหมือนจะวนเวียนอยู่ในบริบทของคำว่า “อำนาจ” และ “ผลประโยชน์” ที่บ่มเพาะเป็นองค์ความรู้ในเรื่องการเมืองที่คนทั่วไปมักพูดว่า “การเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์” นัยของคำนี้ตามความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมที่มองการกระทำของนักการเมืองคือ “ผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง” เป็นสำคัญ การรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมมีไม่มากในสังคมปัจจุบัน เนื่องมาจากคนส่วนใหญ่มองว่า “ผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง” ของนักการเมืองเป็นเรื่องปกติและความคิดความเชื่อนี้มีอิทธิพลครอบงำคนส่วนใหญ่มากกว่าที่จะคิดว่า“การเมืองเป็นเรื่องของความเสียสละของผู้นำ” (วรพิมพ์สุข ผ่องสมัย, 2551, น. 389) ในฐานะของกวีไทยสมัยใหม่ที่เป็นสมาชิกของสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากความคิดความเชื่อเช่นนี้จึงถ่ายทอดทัศนะและอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งผ่านบทคร่ำครวญโดยกล่าวถึงรัฐบาลอันเป็นตัวแทนของคนในสังคมโดยรวม และต้องมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารประเทศโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของบุคคลและสังคมให้มีความสงบสุข แต่การทำงานของรัฐบาลยังไร้ประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ ไม่คำนึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังปรากฏในบท “บันทึกป่าแก้ว” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

เด็กเล็กกระท่อมน้อย กลางนา
ไฟก่อหุงข้าวปลา ใหม่ร้า
รอพ่อแม่จักมา สายเที่ยง
ซึ่งท่านรีบดำกล้า เร่งแล้วนาหลาย ฯ
อโหเห็นเด็กเล็กแล้ว อนิจจา
ชีพซึ่งไร้เดียงสา เปล่าคว้าง
หนังสือน่าปรารถนา แหนงหน่าย หายแฮ
รัฐไป่รู้ธุระสร้าง **สิ่งซึ้งคือคน ฯ**
....

Ref. code: 25595506032373NOS

การศึกษาอ่อนล้า กะลาครอบ อึ่งเอย
รบซ่องกามทดสอบ ที่กล้า
คอร์รัปชั่นของชอบ ลอบชื่น ใจแล
ยศเลื่อนเร็วรุดหน้า คลั่งบ้าเหรียญตรา ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521, น. 150)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่คร่ำครวญด้วยความรู้สึกสงสารเศร้าสลดหดหู่เมื่อเห็นเด็กเล็ก “ไร้เดียงสา” หรือเด็กที่ยังไม่ทันรู้ความรู้ภาษาแต่กลับต้องทำงานหนักช่วยหุงหา “ข้าวปลา” ให้พ่อแม่กินเพราะท่านต้องรีบทำนาเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว ในทัศนะของกวีมองว่าเด็กเล็กควรได้รับการศึกษาหรือเรียนหนังสือ แต่ “รัฐไปรู้ธุระสร้าง” หรือไม่ได้บริหารประเทศด้วยการคำนึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ความสามารถ หากมุ่ง “คอร์รัปชั่น” หรือทุจริตคดโกงประชาชนโดยใช้หรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ อำนาจ และอิทธิพลที่มีอยู่เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้องให้ “ยศเลื่อนเร็ว” และมี “เหรียญตรา” เพื่อเสริมสร้างอำนาจและเกียรติยศ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ระบบอุปถัมภ์และความไม่เป็นธรรมที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือนักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการลิดรอนความเป็นธรรมจากประชาชนให้ทุกข์ยากเดือดร้อนไร้การศึกษา การศึกษาของไทยจึง “อ่อนล้า” ไม่มีความก้าวหน้า

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญอันเป็นเสมือนตัวแทนของชาวชนบทที่ต้องทุกข์ยากลำบากจากสภาพปัญหาความแห้งแล้งของท้องถิ่นซึ่งมิได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐจนนำไปสู่ความจำเป็นในการเดินทางพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านเกิดสู่เมืองหลวง ดังความในบท “พ่อแก้วแม่แก้ว” ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

ถึงนาร้านทุ่งแล้งทั้งแหล่งบ้าน ทุกเรือนร้านร่วงโรยน่าโหยไห้
คาตับแฝกแตกเกลื่อนกระจายไป ผู้แค้นไข้หอบแคนเข้ามาเมือง
“ละแล่นแตแต่ละแล่นตะลอนตะลอน มันแล้งร้อนเหลือร้ายไปทุกเรื่อง
เมืองก็ข้อง ฟ้าขัดแผ่นดินเคือง เฮาจึงเยื้องย่างมาหาเจ้านาย
โอละหนอเจ้านายอย่าหน่ายแหนง นายอยู่แพงกินแพงสบายหลาย
เอ็นดูด้วยช่วยเฮาอย่าให้ตาย อย่าให้เฮาต้องร้ายกว่านี้เลย”
....
จะหาน้ำจอกน้อยจากไหนหนอ เห็นแต่บ่อตาเบิ่งน้ำเจิ่งไหล
จะรดน้ำดำหัวก็เหือดใจ จะอวยชัยให้พรก็อ่อนระอา

Ref. code: 25595506032373NOS

คนเมืองหลวงเขาไม่แลดอกแม่เฒ่า เพราะป่าเขาคอนกรีตมันปิดหน้า
แต่เอาตัวรอดบ้างบางเวลา ก็โชคดีปรีดานักหนาแล้ว
(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532, น. 73-74)

กวีสมัยใหม่กล่าวถึงสภาพความแห้งแล้งของท้องถิ่นทั้ง “เถียงนาร้าง” ทุ่งแล้ง” “คาตับแฝกแตกเกลื่อน” สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนี้นำไปสู่ความจำเป็นที่ต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเข้าสู่เมืองเพื่อความสำเร็จและความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ความทุกข์ยากลำบากของชาวอีสานนี้กวีชี้ให้เห็นว่าเกิดขึ้นจากการมิได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ดังการคร่ำครวญและการวอนขอให้ “เจ้านาย” หรือเจ้าหน้าที่รัฐมองเห็นความ “แล้งร้อน” ของท้องถิ่น และอ้อนวอนขอความช่วยเหลือให้ดูแลอย่าให้ความเป็นอยู่เลวร้ายไปกว่าเดิม แต่รัฐกลับ “เอาตัวรอด” หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง มีความเป็นอยู่อย่างสบายคือ “อยู่แพงกินแพง” หลงใหลในความเจริญเปรียบเหมือน “ป่าเขาคอนกรีตมันปิดหน้า” จนไม่คำนึงถึงประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ในชนบท ชาวอีสานที่เดินทางสู่สังคมเมืองจึงยิ่งรู้สึกทุกข์โศกเศร้าและเจ็บปวดมากกว่าเดิม แม้จะหาน้ำ “จอกน้อย” มาใช้ก็ไม่มี จะเห็นก็เพียงแต่ “บ่อตาเบิ่งน้ำเจิ่งไหล” หรือเห็นแต่น้ำที่ไหลออกมาจากดวงตาของตนเอง เป็นภาพที่สื่อถึงความทุกข์เดือดร้อนใจเมื่อภาครัฐไม่เหลียวแลต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทถิ่นอีสาน

เราคงปฏิเสธได้ยากว่าภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ การเมืองที่ไม่ดีเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่ง การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ นักธุรกิจการเมืองที่ใช้เงินโปรยทางไปสู่อำนาจย่อมใช้เล่ห์กลเพื่อผลประโยชน์และอำนาจของตนหรือพวกตน แทนที่จะมีอุดมการณ์เพื่อบ้านเมือง และตั้งตนอยู่บนความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ใครมือยาวสาวได้สาวเอาในนามของผู้แทนปวงชนชาวไทยมีอยู่มากทั้งเปิดเผยและเร้นลับ ท่ามกลางการแทรกแซงของตลาดโลกที่มีคนหลายสัญชาติต่างมุ่งเน้นเศรษฐกิจ และพากันมาเก็งกำไรด้วยความร่วมมือบ้างรู้เท่าไม่ถึงการณ์บ้างของผู้มีอำนาจทั้งภาครัฐและเอกชน ประเทศชาติโดยรวมจึงเสียประโยชน์เพลี่ยงพล้ำในเกมส์เศรษฐกิจไร้พรมแดน สำแดงอาการป่วยอันน่าวิตก คนส่วนใหญ่ของประเทศพากันเดือดร้อนทั่วหน้า ความผิดสถานเดียวที่เป็นกรรมของคนส่วนใหญ่คือ การไปลงคะแนนเลือกตั้งเลือกคนที่ไม่ดีพอเข้ามาเป็นสภาผู้แทนราษฎร มาเป็นรัฐบาลหลายรัฐบาลต่อเนื่องกัน จึงส่งผลเป็นวิบากกรรมอันใหญ่หลวงและลุกลาม ไปทั่วทั้งกว้างและลึกยิ่งกว่าไฟลามทุ่ง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545, น. 166) กวีไทยสมัยใหม่ตระหนักถึงระบบการเมืองที่มีรัฐบาลไม่ซื่อสัตย์สุจริต ฉ้อฉล และไร้ประสิทธิภาพนี้จึงคร่ำครวญเพื่อแสดงทัศนะต่อระบบการเมืองการปกครองที่มีการวางแผนการทำงานไม่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศโดยเฉพาะคนในสังคมชนบท อีกทั้งกุม

Ref. code: 25595506032373NOS

อำนาจและผลประโยชน์อยู่เพียงส่วนกลางจึงนำไปสู่ความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน ดังปรากฏในบท “กรกฎาคม: ลมพรรษา” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ความว่า

ชะรอยกรรมทำมาแต่ปางหลัง จึงต้องนั่งชมทรุดไร้จุดหมาย
จะทำนาไปทำไมให้วอดวาย ครั้นจะขายหรือก็ให้เสียดายนา
ถ้าขายนาแล้วไม่รู้จะอยู่ไหน จึงเข้ากรุงมุ่งไปตายดาบหน้า
เป็นกรรมกรร่อนเร่เมืองเทวดา ไปจนกว่าชีวันแหลกบรรลัย
โอ้ชีวิตชนบทเหมือนหมดหวัง จะให้ยั้งหยัดยืนอย่างไรได้
อำนาจอยู่ส่วนกลางไม่กว้างไกล บ้านนอกไม่จำเริญถูกเมินมอง
แม้จะตั้งวางแผนก็แสนเข็ญ เสมือนเป็นแผนผักชีมีไว้ท่อง
ว่าพัฒนาชนบทตามทดลอง ได้ผลดีทำนองเท่านี้เอง

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 120)

บทกวีข้างต้น กวีสร้างตัวละครชาวนาให้คร่ำครวญโดยอ้างความเชื่อเรื่องบุญกรรมที่กระทำไว้ในอดีตจึงส่งผลให้ตน “ต้องนั่งชมไร้จุดหมาย” จะทำนาก็ได้ผลผลิตและราคาที่ไม่คุ้มต้นทุน จะขายนาก็ไม่ได้เพราะรู้สึกเสียดาย จึงตัดสินใจเดินทางพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านเกิดมุ่งสู่เมืองกรุงเพื่อไปเป็น “กรรมกร” คำคร่ำครวญของชาวนายังแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของชาวชนบทนั้นเหมือน “หมดหวัง จะให้ยั้งหยัดยืนอย่างไรได้” เพราะอำนาจของรัฐอยู่ที่ส่วนกลาง การมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นไม่ไปสู่ปวงชนชาวไทยส่วนใหญ่ในประเทศโดยเฉพาะ “บ้านนอกไม่จำเริญถูกเมินมอง” การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือ “การตั้งวางแผน” ที่กำหนดโดยรัฐนั้นจึงเหมือนกับ “แผนผักชี” ดังสำนวนผักชีโรยหน้า” หมายถึงการทำความดี หรือกระทำการใด ๆ เพียงเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่างานเสร็จแล้ว เรียบร้อยสวยงาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งนั้นยังไม่สำเร็จเรียบร้อยดี ซึ่งเป็นการคร่ำครวญเชิงเสียดสีถึงการทำงานของรัฐบาลที่ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทโดยเฉพาะชาวนาที่ต้องทุกข์ยาก “แสนเข็ญ” เดือดร้อนใจเพราะการบริหารงานของรัฐยังขาดความมั่นคงและไร้ประสิทธิภาพ

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองที่รัฐบาลมิได้มุ่งพัฒนาบ้านเมืองอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในชนบทที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวเนื่องกับเกษตรกรรม การละเลยต่อการทำหน้าที่ของผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่รัฐที่คนชนบทมองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารประเทศนั้นจึงสร้างความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่คนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ดังความในบท “ทุกข์ที่แท้” ใน *ลานชเล* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

พบทุกข์ที่แท้ของท้องถิ่น
เป็นทุกข์มาจากความยากจน
แต่คนคนนั้นอยู่ที่ไหน
หรือลืมคนยากที่ร่วมยุค
ละเอียดละอองเลยร้องไห้
คอยเพียงผู้แสดงความแล้งรัก
.....
ขวัญเอยขวัญถิ่น
เทพดาอารักษ์เคยดักดาน
ทิ้งทุกท้องถิ่นให้ถึงฆาต
เพราะผู้สามารถล้วนขาดใจ
ฝันเอยฝันสลาย
ภูมิปัญญาที่มีก็ม้วยมรณ์
แทรกซึมไปสิ้นทุกแห่งหน
คอยใครสักคนมาฆ่าทุกข์
ยังคงหลงใหลในความสุข
จึงได้แต่สนุกนมนานนัก
จะหวังพึ่งใครไม่ประจักษ์
เหมือนคอยให้ไข้หนักขึ้นทุกที
.....
ไยเจ้าโบยบินจากหมู่บ้าน
ก็หนีแล้งลนลานไปที่ใด
จะมีผู้สามารถก็หาไม่
แต่ยังเดินเหินได้ในนาคร
รอวันขวัญตายเถิดขวัญอ่อน
ไร้คนอาทรอย่างแท้จริง
(ลานชเล, 2533, น. 62)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความทุกข์ของคนชนบทที่มีความหวังรอคอยใครสักคน “มาฆ่าทุกข์” ที่เกิดจากความยากจนและความแห้งแล้งของท้องถิ่น โดยไม่รู้ว่าคนคนนั้นอยู่ที่ไหน เพราะเห็นแต่คนหลงใหลในความสุขส่วนตนและสนุกสนานอยู่กับพวกพ้อง การรอคอยจากผู้ “แล้งรัก” หรือแล้งน้ำใจช่วยเหลือคนยากลำบากนั้นจึงเร้าความรู้สึกเจ็บทุกข์ใจมากยิ่งขึ้น เสมือน “คอยให้ไข้หนักขึ้นทุกที” แม้แต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลและความดีงามอย่าง “ขวัญ” และ “เทพดาอารักษ์” ที่ปกปักรักษาผู้คนในท้องถิ่นตามความเชื่อของคนไทยยังหนีหายไปจากหมู่บ้าน เพราะทนความแห้งแล้งที่ครอบคลุมไปทุกแห่งไม่ได้ ความหวังของคนชนบทอันมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับเกษตรจึงทำได้เพียงรอคอยความช่วยเหลือจากผู้ปกครองบ้านเมืองหรือรัฐบาลที่มีความรู้ความสามารถ แต่ “ผู้สามารถล้วนขาดใจ” หรือไม่ทำหน้าที่ดูแลประโยชน์สุขของประชาชน กลับ “เดินเหินได้ในนาคร” อย่างสุขสบาย วิถีชีวิตเกษตรกรรมของคนชนบทอันเป็นภูมิปัญญาสั่งสมมาช้านานจึงรอวัน “ม้วยมรณ์” หรือความเป็นท้องถิ่นกำลังถูกทำลาย “ไร้คนอาทรอย่างแท้จริง”

ระบบการเมืองการปกครองที่รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบ้านเมืองในสังคมชนบทอันมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม แต่กลับบริหารงานที่เอื้อประโยชน์ต่อคนรวยหรือนักธุรกิจจึงเกิดผลให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คนดังความที่ว่า “ผลของการโยกย้ายถิ่นฐานมาจากการเกิดโรงงานอุตสาหกรรม และการใช้พื้นที่ทางเกษตรอุตสาหกรรม รวมทั้งการกระจายตัวของ

Ref. code: 25595506032373NOS

แหล่งธุรกิจด้วยการบริหารต่าง ๆ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม จนผู้คนในท้องถิ่นแต่เดิมปรับตัวไม่ทัน โดยเฉพาะคนในสังคมชาวนาที่มีบ้านเรือน มีที่ดินพออยู่อาศัยและทำกิน ตลอดจนอยู่รวมกันในชุมชนหมู่บ้านฉันญาติพี่น้องร่วมบ้าน กำลังถูกพลังทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมปรับเปลี่ยนให้มาเป็นคนที่ขายแรงงานในสังคมกรรมกรแทน” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 59) โดยมีรัฐบาลสนับสนุนการดำเนินงานทางเศรษฐกิจแบบนี้ ประชาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ จึงไม่มีทางเลือก และจำต้องปรับตัวตามกระแสสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่การปรับตัวไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นไม่อาจประสบความสำเร็จได้ง่ายหรือมีชีวิตที่ดีขึ้น กลับพบกับความทุกข์ใจจากการเพลี่ยงพล้ำเสียประโยชน์ให้แก่อำนาจรัฐที่อ้างการพัฒนาบ้านเมืองเพื่อพวกพ้องตนเองมากกว่า ดังความคร่ำครวญในบท “เมธีแห่งท้องทุ่ง” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ฟังผู้เฒ่าเล่าถึงแต่ท้องทุ่ง ครั้งเคยรุ่งพรรณราย รายรวงข้าว
อร่ามเรืองเหลืองรวงเคยหน่วงราว จะจูบด้าวคารวะธรณิน
ว่าจบจากโรงเรียนแห่งทุ่งกว้าง เคยจดทิศจำทางได้ทั้งสิ้น
เคยท่องลมหวนน้ำระรื่นริน เคยอ่านฟ้าเขียนดินด้วยยินดี
ด้วยสอบผ่านวิชาแห่งทุ่งข้าว จึงรู้จักเรื่องราวแห่งท้องที
แม้ต่ำต้อยก็ยิ่งใหญ่เมื่อได้พลี โลกทัศน์เมธีแห่งทุ่งไกล
....
โอ้เรืองรัฐวัฒนาท้าสวรรค์ ระเริงชั้นเทพสนุกทุกเช้าค่ำ
แต่ทิ้งชั้นชาวมนุษย์ผู้ตรากตรำ ให้ใจขุ่นหน้าคล้ำลำเค็ญคาว
ฟังผู้เฒ่าเมธีแห่งท้องทุ่ง เล่านิทานโค้งรุ้งและทุ่งข้าว
ว่ารุ้งเพชรเจ็ดสีมณีพราว ต้องแหลกร้าวพร้อมรวงที่ร่วงโรย
....
วันนี้เมธีแห่งท้องทุ่ง มิอาจรอโค้งรุ้งเพราะขื่นขม
อำลาโค้งเคียวสนิมที่กร่อนคม มาโง่งมในเมืองใหญ่ ใกล้กะลา
(ฤดีกาล, 2532, น. 96-97)

กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญถึงการละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐที่ต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่อุทิศตนลำบากตรากตรำทำการเกษตรหลังจากที่กวีได้ฟังเรื่องเล่า “นิทานโค้งรุ้งและทุ่งข้าว” จาก “ผู้เฒ่าเมธี” ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนที่ดำรงชีวิตอย่างผสานกลมกลืนกับธรรมชาติจนมีความรู้ความชำนาญในการเรียนรู้ธรรมชาติ “เคยจด

Ref. code: 25595506032373NOS

ทิศจำทางได้ทั้งสิ้น เคยท่องลมหวนน้ำระรื่นริน เคยอ่านฟ้าเขียนดินด้วยยินดี” แต่ภูมิปัญญาของปราชญ์แห่งท้องนาที่สั่งสมประสบการณ์จากการทำนาจน “สอบผ่านวิชาแห่งทุ่งข้าว” นี้กลับไร้ค่าและเป็นเพียงอดีต เมื่อ “รัฐ” พยายามพัฒนาประเทศให้รุ่งเรืองเทียบเท่าสวรรค์และสนับสนุนคนที่เป็นพลเมือง “ชั้นเทพ” หรือผู้ที่มีอำนาจร่ำรวยจนละเลยพลเมือง “ชั้นชาวมนุษย์” หรือผู้ที่ไม่มีอำนาจและมีรายได้น้อย อีกทั้ง “ตรากตรำ” “ลำเค็ญ” ทำงานหนักอย่างวิถีชีวิตชาวนา ผู้เฒ่าเมธีจึงมิอาจรอ “โค้งรุ้ง” อันเป็นสัญลักษณ์ของความฝันหรือความหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้อีกต่อไป เพราะรุ้ง “แหลกร้าวพร้อมรวงที่ร่วงโรย” หรือความฝันถึงชีวิตในอุดมคตินั้นได้สูญสลายไปพร้อมกับการสูญเสียวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม และต้องจำใจ “อำลาโค้งเคียวสนิมกร่อน” หรือละทิ้งท้องทุ่งนามา “โง่งม” ใน “เมืองใหญ่” ที่ยังคงไร้รัฐช่วยเหลือหรือส่งเสริมความรู้ความสามารถตามแบบอย่างชาวนา อันเป็นความรู้สึกขื่นขมลำบากใจของผู้ไร้ทางเลือกอย่างผู้เฒ่าเมธี

การคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังสื่อความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนที่มีฐานะยากจน แต่กลับไม่ได้รับความช่วยเหลือดูแลจากผู้นำประเทศ ประชาชนจึงรู้สึกหมดหวังที่จะได้รับความจริงใจจากการบริหารประเทศของผู้นำ ดังความในบท “คำถามถึงคามไทย” ใน *เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก* ของคมทวน คันธนู ว่า

จงไขขานท่านผู้นำถึงคำถาม เคยมีความรักมอบให้ใครเขาบ้าง
เคยไหมที่มีหัวใจเลิกไร้ยาง หันมาสร้างเสริมคุณค่าประชาชน
....

ยังมีคนข้นแค้นเคืองเห็นเนืองนิตย์ ฉากชีวิตวันต่อวันไม่ผันเปลี่ยน
โลกลืมหลงจงใจแอบดูแนบเนียน ตีสีหน้าว่าคลื่นเหียนอาเจียนรด
โลกวันนั้นจรดวันนี้เคยมีไหม ความจริงใจให้คนจนให้คนอด
เหลือฝันใฝ่ไม่ฉลฉ้อไม่ทรยศ รู้จำจดใช่จับจดเสียหมดแล้ว
(เรียงถ้อยขึ้นร้อนถัก, 2541, น. 91-93)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยการตั้งคำถามว่า “จงไขขานท่านผู้นำคำถาม เคยมีความรักมอบให้ใครเขาบ้าง” เสมือนเป็นตัวแทนของประชาชนคนหนึ่งที่ตระหนักแล้วว่าผู้นำประเทศหรือรัฐบาลไม่เคยมีความรักความจริงใจให้แก่ประชาชน ทั้งที่มีคนยากจนอดอยากอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ผู้นำกลับ “ลืมหลง” และ “ตีสีหน้าว่าคลื่นเหียนอาเจียนรด” หรือแสดงอาการรังเกียจไม่ชอบใจประชาชนคนยากจน อีกทั้งคิดร้ายต่อประเทศด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือเบียดบังเงินที่

Ref. code: 25595506032373NOS

ควรเป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ กวีจึงคร่ำครวญรำพันด้วยการตั้งคำถามเชิงวาทศิลป์ “โลกวันนั้นจรดวันนี้เคยมีไหม ความจริงใจให้คนจนให้คนอด เหลือฝันใฝ่ไม่ฉลฉ้อไม่ทรยศ” เพื่อสื่อให้เห็นว่าทุกวันนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงทุกข์ยากลำบากอันเนื่องมาจากความลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องส่งผลให้ระบบการบริหารประเทศไร้ประสิทธิภาพไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะถึงระบบการเมืองของไทยที่มีการบริหารประเทศที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อันส่งผลกระทบต่อประชาชนให้ได้รับความเดือดร้อนใจและประชาชนต่างไร้ความหวังที่จะมีผู้บริหารประเทศที่คำนึงถึงคุณความดีและความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชน ดังความในบท “รักประเทศ” ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

วันนี้แผ่นดินมีอำนาจเถื่อน ที่บิดเบือนอำนาจธรรมย่ำยีสมัย
คนถือธรรมอาจถูกจับหรือขับไกล คนถือไทอาจถูกฆ่าลวงตาคน
วันนี้ ณ ขอบฟ้าของประเทศ ดั่งอาดูรพูนเทวษดูคล้ำหม่น
ยิ่งแหงนหน้ามองฟ้าประชาชน เหมือนเมฆฝนครึ้มฟ้ามามืดนัก
มามืดในใจน้อยคอยแต่แสง มาไร้ในเรี่ยวแรงแข่งแต่ศักดิ์
หลอกแต่ว่าวันนี้มีความรัก แต้มอยู่เต็มอาณาจักร ประเทศไทย ฯ
(ฤดีกาล, 2532, น. 61)

กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อถึงระบบการเมืองของไทยที่มี “อำนาจเถื่อน” หรืออำนาจแห่งความไม่ถูกต้องตามกฎหมายเข้ามา “บิดเบือน” หรือทำให้อำนาจแห่งธรรมเปลี่ยนไป แม้จะมีผู้ดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” คือความดีความถูกต้องและ “ไท” คือการไม่ยอมตกเป็นทาส ต้องการมีอิสระและเสรีภาพ ก็กลับถูกอำนาจเถื่อนมุ่งขับไล่และทำร้าย กวีในฐานะเป็นประชาชนคนไทยจึงแสดงความเศร้าสะเทือนใจ “อาดูรพูนเทวษ” เมื่อหมดความหวังที่จะพึ่งพาอำนาจรัฐดังการให้ภาพเปรียบเทียบว่า “เหมือนเมฆฝนครึ้มฟ้ามามืดนัก” กวีจึงทำได้เพียงแต่หลอกตัวเองว่าประเทศไทยทุกวันนี้ยังมีความรักความจริงใจจากรัฐอยู่

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงระบบการเมืองของไทยที่ขาดไร้คุณภาพเนื่องจากข้าราชการไทยไม่ดูแลผลประโยชน์ของประชาชน แต่กลับเอารัดเอาเปรียบประชาชนด้วยความโลภอยากได้ของเซ่นสรวงประหนึ่งเป็นเทพ ซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน ดังความในบท “เซ่นวักตั๊กแตน” ใน *เห่ลูกทุ่ง* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ตะกลามตะกละเจ้า เจี้ยวศาล นี้เวย
หน้าที่รับราชการ กับฟ้า
บำเรอประสานงาน ชาวโลก
อินทร์จักขายน้ำหน้า ผิดข้อทรงประสงค์ ฯ
เอ องค์สถิตด้าว แดนหน ใดฦๅ
โปรดประชาชนดล เดือดร้อน
ทำนาอย่างยากจน เจียนจิต
เนื้อสุกรสักก้อน หนึ่งน้อยฦๅมี ฯ
ดูทีเทพเจ้าสัตว์ สกปรก
น้องพี่น้ำตาตก ทุกข์ไข้
หมูเห็ดเป็ดไก่ยก สรวงเซ่น ก่อนรา
จึงจักช่วยเหลือให้ ห่างเศร้าสโมสร ฯ
(เห่ลูกทุ่ง, 2509, น. 18)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ครั่ำครวญในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ถึงการทำงานของ “ข้าราชการ” ซึ่งต้องทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขประชาชนในยามเดือดร้อน แต่กวีเสียดสีว่าข้าราชการทำตัวเสมือน “เทพ” อยู่บนฟ้าบนสรวงสวรรค์ แม้พระอินทร์อันเป็นเทพตามความเชื่อของคนไทยที่จะคอยดูแลความทุกข์ของประชาชนให้พ้นจากความเดือดร้อนยังต้อง “ขายน้ำหน้า” หรือไม่สามารถช่วยเหลือสิ่งใดได้ กวียังพรั่ำรำพันในเชิงประชดประชันว่า “ข้าราชการ” นั้น “สถิตด้าว แดนหนใด” ถึงทำให้ประชาชนยังคง “เดือดร้อน” ทุกข์ยากลำบากอยู่เช่นนี้โดยเฉพาะความยากจน ขัดสนไม่มีอาหารที่ดีกิน แม้จะหา “เนื้อสุกรสักก้อน” ก็ไม่มี อาหารที่ดีอย่าง “หมูเห็ดเป็ดไก่” ต้องไป “สรวงเซ่น” อันสื่อนัยถึงการติดสินบนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือให้ “ห่างเศร้า” เลย เหลือเพียง “น้องพี่น้ำตาตก” ที่เป็นการรั่ำไห้เพื่อสื่อความทุกข์เดือดร้อนใจของประชาชนอันเป็นผลมาจากการกระทำของข้าราชการไทยที่ไม่รู้จักหยุดความ “ตะกลามตะกละ” หรือโกงกินประชาชนเพียงเพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง

การครั่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังสื่อถึงระบบการเมืองการปกครองที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแลประชาชนอย่างตำรวจใช้อำนาจหน้าที่ประพฤติปฏิบัติงานในทางไม่ชอบ กลายเป็นผู้สนับสนุนการค้าประเวณีด้วยการซื้อบริการทางเพศอันส่งผลเลวร้ายต่อสังคมและนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนใจของหญิงสาวที่ต้องจำยอมขายร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังความในบท “นาฏกรรมบนลานกว้าง” ใน *นาฏกรรมบนลานกว้าง* ของคมทวน คันธนู ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

สงสารสาวอีสานผู้กร้านแดด ต้องทนแปดเปื้อนคาวฉาวอันฉาวแฉะ
ทั้งฝูงเหลือบริ้นกลุ้มเข้ารุมแทะ หวังพึ่งรัฐ...แค่นั้นแหละกลไกรัฐ
เมื่อตำรวจเมาเหล้าโซเข้าซ่อง อยากขึ้นห้องฮึ้มฮั่มเปลื้องกำหนัด
คาวคละคลุ้งโสโครกเต็มโลกทัศน์ มองผู้หญิงเยี่ยงสัตว์อย่างสิ้นคิด
ถืออำนาจบาตรใหญ่เหยียบไปทั่ว แมงดาเห็นหดหัวแทบตัวบิด
ยึดเครื่องแบบ-บารมีเป็นชีวิต อำมหิตเหี้ยมโหดไม่ลดละ
สมเพชสาวอีสานถูกหาญหัก ให้ระบายน้ำรักโดยกักขฬะ
เจอตำรวจเมาเลอะยิ่งเงอะงะ เกิดอาการแขยงขยะและหวาดกลัว
กระถดถอยก็ถูกโถมปล้ำโจมจู่ สำนึกสาวขืนสู้ชายผู้ชั่ว
จึงถูกเตะถูกตบไปทั้งตัว น้ำตากลั้วน้ำกามและความแค้น
(นาฏกรรมบนลานกว้าง, 2546, น. 87)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยความสงสาร “สาวอีสาน” ที่ต้องทนทุกข์ขายบริการทางเพศให้กับ “ตำรวจ” ที่เสพติดอบายมุข “เมาเหล้าโซ” และหลงใหลในกาม มองหญิงสาว “เยี่ยงสัตว์” เสมือนมีหน้าที่ให้ “ระบายน้ำรัก” เท่านั้น กวีแสดงทัศนะผ่านบทคร่ำครวญนี้ว่าตำรวจไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ แต่กลับให้การสนับสนุนการค้าประเวณีและทำร้ายหญิงสาวด้วยการ “โถมปล้ำโจมจู่” ตำรวจจึงเปรียบเสมือน “เหลือบริ้น” และ “แมงดา” ที่สร้างความเลวร้ายให้กับสังคมและนำความทุกข์เดือดร้อนใจมาสู่หญิงสาวที่ไม่มีทางเลือกในชีวิต หญิงสาวที่ค้าบริการทางเพศจึงรู้สึกหมดสิ้นความหวังและความศรัทธาในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังความว่า “หวังพึ่งรัฐ...แค่นั้นแหละกลไกรัฐ” เพราะถ้าหาก “ขืนสู้” หรือเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของตนก็ถูกทำร้ายร่างกายทั้ง “เตะ” และ “ตบ” หญิงโสเภณีจึงเหลือเพียงความทุกข์ระทมใจ “น้ำตากลั้วน้ำกาม” เท่านั้น

การคร่ำครวญเพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ของตนและพวกพ้องมากกว่ามีอุดมการณ์เพื่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง ประชาชนจึงได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนไม่สิ้นสุด ดังความในบท “การเมืองเล่นการเมือง” ใน *เล่นคำอำนาจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

วิบากกรรม ทุนน้ำเน่า ทุนเน่าหนอน กิเลสร้อน กิเลสเย็น เล่นถลำ
ตีนสะดุด เห็นแก่ตัว หัวคะมำ ตึกยิ่งสูง คนยิ่งต่ำ จิตลำเค็ญ
การเมืองคือ ชิงต่อรอง ผลประโยชน์? การเมืองคือ โลภหลงโทษ โกรธแค้นเข็ญ?
การเมืองคือ ความชั่วร้าย ที่จำเป็น? การเมืองคือ แข่งคิดเห็น เล่นเลือดเนื้อ?

Ref. code: 25595506032373NOS

ประชาธิปไตย แบบไทยไทย หลายทศวรรษ อำนาจรัฐ อำนาจราษฎร์ ร้ายกาจเหลือ
ประวัติศาสตร์ ชนะ-พ่าย ตายเป็นเบือ ประชาชน ยังเป็นเหยื่อ เพื่อกลกิน
เพื่อกลโกง เพื่อกลกู สู่อำนาจ อุดมการณ์ เพื่อชาติ อาจเดือดดิ้น
เพื่อบ้านเมือง เพื่อประชา เพื่อฟ้าดิน คำขวัญสวย อาจเพื่อสิ้น แผ่นดินไทย
(เล่นคำอำนาจ, 2555,น. 25-26)

กวีสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์สะเทือนใจในฐานะประชาชนคนหนึ่งที่อยู่ในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่กลับตกเป็น “เหยื่อเพื่อกลกิน” เสมือนเป็น “วิบากกรรม” ของตนที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากอำนาจรัฐ ทั้งที่รัฐพยายามสร้างอุดมการณ์เพื่อชาติ เพื่อบ้านเมืองและเพื่อแผ่นดินไทย กวียังแสดงทัศนะต่อการเมืองด้วยการขยายความในเชิงลบว่าการเมืองเป็นเรื่องของ “ผลประโยชน์” “ความโลภ” “ความชั่วร้าย” และ “แข่งคิดเห็น” หรือแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันจนนำไปสู่การสูญเสีย “เลือดเนื้อ” ระบบการเมืองการปกครองของไทยจึงสะท้อนถึง “กิเลส” ความ “เห็นแก่ตัว” และ “จิตลำเค็ญ” ของผู้มีอำนาจ ที่ไม่ว่าประชาธิปไตยจะผ่านมาหลายทศวรรษ ประชาชนก็ยังคง “เดือดดิ้น” หรือทุกข์ยากลำบากไม่ได้รับผลประโยชน์จากการใช้เล่ห์กลโกงของอำนาจรัฐอยู่เช่นเดิม

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อทัศนะเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศมีแต่ความโลภเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องมากกว่าคำนึงถึงผลประโยชน์ของบุคคลและสังคมให้มีความสงบสุข ดังความในบท “ประวัติศาสตร์” ใน *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

พลีชีพเพื่อชาติได้ ฉันใด
ก็อาจพลีชาติไป เปล่าสิ้น
พลีชาติเพื่อชีพใคร บางกลุ่ม
แก่งแย่งชิงเศษชิ้น ชาติซ้ำอับเฉา
เอาเมืองมาเล่นแก้ การเมือง
รัตนโกสินทร์เคือง ขุ่นข้อง
ปากพล่อยและถ้อยเปลือง สูญเปล่า
ทวยราษฎร์หวาดหวีดร้อง ทุกข์ร้อนระงมเสียง
(คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ, 2539, น. 34)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยความรู้สึกเศร้าเสียดายที่บรรพบุรุษของไทยยอม “พลีชีพเพื่อชาติ” ให้คนไทยรุ่นหลังได้อยู่อย่างสงบสุข แต่การพลีชีพกลับ “เปล่าสิ้น” เมื่อมีคนบางกลุ่มที่เป็นผู้บริหารประเทศต่าง “แก่งแย่งชิงเศษชิ้น” หรือแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเสมือน “เอาเมืองมาเล่น” กัน ชาติบ้านเมืองจึง “ช้ำอับเฉา” หรือมีสภาพทรุดโทรมลงจากการกระทำของผู้บริหารประเทศที่ไร้ประสิทธิภาพ และยังเป็นเหตุให้ “ทวยราษฎร์” ต่าง “ทุกข์ร้อนระงมเสียง”

ในการคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่ยังตอกย้ำถึงอำนาจทางการเมืองที่มีการแบ่งขั้วอำนาจกันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องก่อให้เกิดการแตกแยกทางความคิดและการแข่งขันแย่งชิงกันจนนำไปสู่สงครามการเมือง ประชาชนจึงต้องทุกข์ระทมใจเมื่อเห็นคนไทยหันมาฆ่ากันเอง ดังคำคร่ำครวญในบท “แผ่นดินเดิม แผ่นดินเดียว” ใน *เล่นคำอำนาจ* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

หนาวหนาว ร้อนร้อน ร้ายร้าย รายวัน เป็นจริง หรือฝัน ของฉัน ของเธอ
แผ่นดิน ของเรา ร่ำไห้ เหมือนเพ้อ พระเจ้า ละเมอ หรือคน คร่ำครวญ
สงคราม ความรัก ความรัก สงคราม ป่าเถื่อน ลุกลาม ภูตผี โหยหวน
รอยเลือด น้ำตา ค่าควร มิควร คนไทย ทั้งมวล ล้วนจ่าย ราคา

.....

สังเวยชีวิต อุทิศสิ่งใด
ควันปืนบังใจ ควันไฟบังตา
แลกด้วยชีวิต ซ่อนปริศนา
ไทยฆ่า ใครฆ่า ฆ่าไทย ฆ่าไทย

.....

ความสุขเพรียกหา ราคาหัวใจ
อยู่ไหน อยู่ไหน ใครแย่งเราไป
หรือไม่เหมือนเดิม อีกต่อไป ไม่เหมือนเดิม อีกต่อไป

.....

สงคราม การเมือง การเมือง สงคราม ขยี้ ใจเมือง ใครหรือ สะใจ
เด็ดดึง ดวงดาว สะเทือน ดอกไม้ แผ่นดิน ร่ำไห้ อาลัย ประชาชน

(เล่นคำอำนาจ, 2555,น. 22-23)

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีครำ่ครวญโดยให้ภาพความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนอันเป็นผลมาจาก “สงครามการเมือง” ที่คนไทยหันมา “ฆ่าไทย” ด้วยกันเมื่อต่างฝ่ายต่างมีความคิดเห็นสนับสนุนฝ่ายของตนเพื่อผลประโยชน์จนเกิดความแตกแยก ทั้งที่ระบบการเมืองการปกครองต้องเป็นเรื่องของความสามัคคีในการบริหารประเทศเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและชาติบ้านเมือง แต่เมื่อการเมืองกลายเป็นเรื่อง “หนาวหนาว ร้อนร้อน ร้ายร้าย รายวัน” จากการมุ่งเข่นฆ่ากันโดยปล่อยให้อำนาจของกิเลสตัณหาเข้าครอบครองดังความเปรียบ “ควันปืนบังใจ ควันไฟบังตา” จนเป็นเหตุให้สูญเสียเลือดเนื้อและน้ำตา กวียังแสดงอารมณ์สะเทือนใจด้วยการใช้จินตภาพที่ไม่มีชีวิตอย่าง “แผ่นดิน” แสดงอาการ “ร่ำไห้” เพื่อสื่อถึงความทุกข์เดือดร้อนของคนไทยทั้งมวลที่ “เพรียกหา” ความสุข และแสดงความโหยหาอาลัยที่ต้องมีประชาชน “สังเวยชีวิต” จากสงครามทางการเมือง

จะเห็นได้ว่า ระบบการเมืองการปกครองมีความสำคัญต่อความมั่นคงและความสงบสุขของคนในสังคม โดยทุกสังคมต้องมีการจัดระบบระเบียบหรือกำหนดวางแผนนโยบายเพื่อผลประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวม แต่กวีสมัยใหม่ชี้ให้เห็นผ่านการครำ่ครวญว่าระบบการเมืองการปกครองของไทยที่ดำเนินงานโดยรัฐบาลและมีหน่วยงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ มิได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความถูกต้องในสังคมหรือเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในประเทศ หากการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องที่มีทั้งการทุจริตต่อหน้าที่ ฉ้อโกง เรียกสินบนจากประชาชน ตลอดจนการแก่งแย่งแข่งขันชิงตำแหน่งหน้าที่และอำนาจทางการเมือง ซึ่งการเอารัดเอาเปรียบประชาชนและการขาดความเสียสละเพื่อประเทศชาติบ้านเมืองนี้จึงนำไปสู่ความทุกข์ยากเดือดร้อนใจของประชาชน

4.3.2 ประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม:การต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามแบบอย่างที่รับมาจากทางตะวันตกใน พ.ศ. 2475 ลงมานั้น ก็หาได้หมายความว่า ความคิดและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยจะแพร่หลายเข้ามาแทนที่ระบบการปกครองเดิมของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทยไม่ ทำนองตรงกันข้าม กลับเป็นสิ่งที่จำกัดอยู่ในคนกลุ่มน้อยที่เป็นปัญญาชนและเป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะการปกครองแบบประชาธิปไตยและวิถีทางประชาธิปไตย เป็นเรื่องที่ตรงข้ามกับความรู้สึกนึกคิดและความเคยชินที่ผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศรับรู้และยอมรับมาเป็นเวลาช้านานหลายทศวรรษโดยเฉพาะเรื่องที่มาแห่งอำนาจในการปกครองแผ่นดิน ของเดิมคือสิ่งที่ได้มาจากอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ แต่ในเรื่องของความเป็นประชาธิปไตย อันเป็นผลผลิตจากสังคมตะวันตกนั้น ที่มาของอำนาจในการปกครองแผ่นดินมาจากเบื้องล่างคือจากคนกลุ่ม

Ref. code: 25595506032373NOS

ใหญ่ในบ้านเมือง โดยมีอุดมคติของความทัดเทียมกันหรือความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคนเป็นพื้นฐาน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 47-48)

คนในสังคมไทยสมัยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการปกครองเดิมมาเป็นระบบประชาธิปไตยนั้น ส่วนใหญ่ก็ยังไม่คิดว่าตนคือผู้ที่จะควบคุมจักรวาล ยังเป็นผู้ที่สยบต่อจักรวาลและเชื่อมั่นในบุญบารมีของคนใหญ่คนโตอย่างแต่เดิม จึงทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์อย่างสืบเนื่อง และระบบเช่นนี้ก็ยังคงอยู่ในสมัยหลัง ๆ ลงมา จนทำให้บุคคลที่เป็นคนสำคัญหรือผู้ที่อยู่ในชนชั้นปกครองที่มีหัวก้าวหน้าในเรื่องประชาธิปไตยเอง ก็หวนกลับมาชื่นชมกับการเป็นผู้มีบุญบารมีแบบเดิม โดยเห็นว่า ตัวเองเป็นผู้ที่ถูกต้องและมีความสำคัญ จนยอมรับการขัดแย้งไม่ได้ ถ้าหากมีการขัดแย้งขึ้น ก็มักเหมาเอาเป็นสิ่งเลวร้ายไปหมด กลายเป็นเรื่องใหญ่โตที่จะทำให้เกิดความพินาศ เช่น การล้มล้างรัฐบาล หรือราชบัลลังก์ไปก็มี อย่างเช่นในตอนหลัง ๆ ลงมานั้น มักอ้างการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์กับผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งทางการเมืองและวัฒนธรรม จนถึงกับมีการจองจำขังคุก หรือใช้กำลังปราบปรามในลักษณะที่เป็นความรุนแรงก็มี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 49)

การออกกฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์นั้น มีที่มาจากการไม่ยอมรับความขัดแย้ง อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการเป็นประชาธิปไตยนั้นเอง ดังนั้นการเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทยที่แล้วมาจึงกลายเป็นเรื่องการอ้างอิงและการโฆษณาชวนเชื่อ มากกว่าการมีความคิดและอุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตย เป็นลักษณะการอ้างเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและความชอบธรรมเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็มีผลตามมา คือทำให้บุคคลที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและอาชีพที่กลายเป็นชนชั้นผู้นำหรือผู้ที่มีความมั่งคั่ง ชื่นชมในอำนาจวาสนาของตน จนไม่อยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะจะทำให้ตนต้องสูญเสียความสุขและความยิ่งใหญ่ไป (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 49-50) หรืออาจกล่าวได้ว่าเนื้อแท้ของการเมืองที่ชอบอ้างประชาธิปไตยหรือประโยชน์สุขของประชาชนนั้นกลายเป็นข้ออ้างที่เลื่อนลอย ซึ่งการเมืองของไทยยังต้องการเวลาที่จะพัฒนาและเติบโตอีกมาก และในความเป็นจริงคนไทยรับวัฒนธรรมการเมืองจากชาติตะวันตกตามระบอบประชาธิปไตยเข้ามาอย่างฉาบฉวย ใช้ประชาธิปไตยเป็นข้ออ้างว่ามาจากประชาชน ของประชาชน และเพื่อประชาชน แต่โดยเนื้อแท้เป็นเรื่องของธุรกิจการเมือง ซึ่งมีผลประโยชน์กับบริษัทข้ามชาติ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2534, น. 12) กวีไทยสมัยใหม่ได้สื่อแสดงทัศนะถึงระบบการเมืองว่าใช้ประชาธิปไตยเป็นเพียงข้ออ้างว่าทำเพื่อประชาชน แต่แท้จริงแล้วมีการจำกัดสิทธิเพื่อผลประโยชน์ให้แก่ชาวต่างชาติและคนไทยเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ดังคำคร่ำครวญในบท “มิมีใครจะใฝ่ฟัง” ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

ประมวลความสยามพากษ์ วจีจากสุวาจา
ปฐมเหตุประเทศทา- รกรรมทั่ว ณ ถิ่นไทย
ทุศีลสารทิศสิบ ก็รวบริบประโยชน์ไป
ประชาชนประเชิญภัย กระแด่วดิ้นกระดักแด
ตระบัดสัตย์ตะแบงสิทธิ์ ก็ปกปิดก็ปรวนแปร
และลดเลี้ยวมิเหลียวแล ประหลาดล้วนประลัยลาญ
ประชาธิปไตยเถื่อน ก็เปรอะเปรื่อนประจงจาร
ตระหนักแน่ว ณ ดวงมาน มิมีใครจะใจจริง
จะโอ่เอกราชฤๅ ก็ถูกยื้อและแย่งชิง
ปิศาจผีฝรั่งสิง กระสือแทรก กระเสาะทรวง
ฉะนี้ฤๅจะเรียกไทย เพราะนอกใสสีในกลวง
วจีเปล่าประโยชน์ปวง มิมีใครจะใฝ่ฟัง ฯ

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532,น. 45-46)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อถึงความทุกข์ทรนทุราย “กระแด่วดิ้น” ของประชาชนชาวไทยเมื่อถูกผู้บริหารประเทศหรือรัฐบาล “ตระบัดสัตย์” “ปกปิด” และ “ลดเลี้ยว” อันสื่อนัยถึงการจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันพึงมีพึงได้แก่ประชาชน ส่งผลให้ประชาชนต้อง “ประเชิญภัย” และถูกทำลายจนย่อยยับ “ประลัยลาญ” เมื่อประชาธิปไตยในสังคมไทยเป็นเพียงเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นข้ออ้างว่ามาจากประชาชนและเพื่อประชาชน แต่ความเป็นจริงเรื่องราวทางการเมือง “มิมีใครจะใจจริง” และ “ตะแบงสิทธิ์” เพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายรัฐบาล และยิ่งเมืองไทยยอมให้ “ปิศาจ” “ผีฝรั่ง” “กระสือ” ที่เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลและวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามาแทรกแซงประเทศไทย สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยจึงยิ่ง “ถูกยื้อและแย่งชิง” ไป ระบอบการปกครองที่ถือมติของปวงชนเป็นใหญ่นี้จึงเหมือน “นอกใสสีในกลวง” หรือดูภายนอกสวยงาม แต่แท้จริงแล้วภายในดูแย่ คำประกาศถึงสิทธิและเสรีภาพจึง “มิมีใครจะใฝ่ฟัง”

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญถึงระบบการเมืองที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน มองประชาชนเป็นเพียงคนที่ขาดความรู้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยได้ ประชาธิปไตยในทุกวันนี้จึงเหลือเพียงครึ่งใบ อันสื่อนัยถึงระบอบการปกครองที่เป็นแบบประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์เป็นธรรม เนื่องจากมีการปกครองแบบเผด็จการร่วมอยู่ด้วย ดังความในบท “พฤษภาคม: วิสาขะอนิจจา วิสาขะ” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

Ref. code: 25595506032373NOS

โอ้อกเอ๋ยคนไทหัวใจหิน ถูกเขาหมิ่นหยามเล่นเป็นแถว ๆ
นับว่าซื่อโง่บ้าตาขาดแวว ไม่มีแนวประชาธิปไตย
ต้องถูกปกถูกครองถูกจองจำ จะเลือกหนทางธรรมย่อมไม่ได้
เป็นเพียงคนครึ่งตัวครึ่งหัวใจ ไม่มีบุญเต็มใบให้เบิกบาน
ถูกเขาหลอกให้หลงตกลงหลุม ให้ขุดคุ้มเกล้าหลงในสงสาร
ตกอบายไพร่ฟ้าทุกอาการ รอสวรรค์บันดาลทุกวารวัน

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 110)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญในฐานะที่เป็นประชาชนชาวไทยที่อยู่ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งระบอบนี้ต้องเป็นประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจตัดสินใจที่จะเลือกผู้แทนมารับมอบอำนาจตัดสินใจของตนไปจากการเลือกตั้ง และผู้แทนจะเลือกนายกรัฐมนตรีและผู้ร่วมขบวนการปกครองเพื่อใช้อำนาจตัดสินใจในนามของประชาชน ซึ่งจะต้องตัดสินใจในการบริหารกิจการของประเทศชาติเพื่อส่วนรวม แต่การคร่ำครวญของกวีชี้ให้เห็นว่าคนไทย “ถูกปกถูกครองถูกจองจำ” เป็นการย้ำว่าประชาชนนั้นเป็นผู้ถูกกระทำจากระบอบการปกครองที่ไม่เป็นธรรม ถูกมองว่าเป็นคน “ซื่อโง่บ้า” ไม่มีความรู้เรื่องประชาธิปไตย และถูกหลอกให้เชื่อในระบบของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคของคนในสังคม แต่คนส่วนใหญ่ในบ้านเมืองกลับไม่ได้สิทธินั้น เสมือน “ตกลงหลุม” “ตกอบายไพร่ฟ้า” สื่อถึงความทุกข์ระทมใจเมื่ออยู่ในที่ที่ปราศจากความเจริญวนเวียนไม่รู้จบจะ “รอสวรรค์บันดาลทุกวารวัน” หรือรอให้มีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เป็นธรรมจากรัฐก็คง “ไม่มีบุญเต็มใบให้เบิกบาน” เพราะประชาธิปไตยทุกวันนี้เหลือเพียงครึ่งใบคือมีอำนาจเผด็จการเข้ามาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเหลือ “เพียงคนครึ่งตัวครึ่งหัวใจ”

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏเป็นความเศร้าสะเทือนใจอันเป็นผลมาจากประชาชนชาวไทยไม่มีสิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หากสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนกลับตกไปอยู่กับคนที่มีอำนาจทางการเมือง ดังความในบท “มิถุนายน: 2475 รำลึก” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า

และแล้วเดือนมิถุนายนมาถึง เป็นเดือนซึ่งจำได้ไม่สิ้นสุด
เปลี่ยนแปลงการปกครองของสมมุติ เขาว่าเลิศประเสริฐประดุจนิรันดร
โอ้วันที่ 24 เดือนมิถุนา พ.ศ. 2475 อณุสรณ์
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ขาดตอน มาเล่นกลอนบทประชาธิปไตย
....

Ref. code: 25595506032373NOS

โอ้ประชาธิปไตยเมืองไทเอ๋ย ยังไม่เคยรู้รสความสดชื่น
ช่างไม่มีจีรังไม่ยั่งยืน เพราะว่าคนถือปืนเขาไม่ยอม
ประชาชนคนไทก็ใจหาย ต้องถูกคนสนตะพายเหมือนควายผอม
บางทีถูกลงโทษจนโตรดตรอม ถูกกั้นล้อมความคิดถูกปิดตา
อยู่อย่างคนเขาไม่ให้คนอยู่ เขาจะให้อุดอู้อยู่อย่างหมา
ใครแสดงแจ้งวจีมีปัญญา หมายความว่าชีวันอันตราย
....
ประชาชนคนไทไม่ได้โง่ ที่โง่งั่งนั่งโก้นั่นคนอื่น
ราษฎรอ่อนช้ำทนกล้ำกลืน เพราะคนโง่เขาไม่คืนอำนาจจริง

(นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่, 2524, น. 113-116)

กวีคร่ำครวญโดยใช้การหมุนเวียนของเวลามาเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดในลักษณะนิราศ แต่กวีมิได้ใช้เป็นสื่อแสดงถึงการจากพรากนางอันเป็นที่รัก หากใช้เป็นสื่อในการครำ่ครวญถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ระบอบนี้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับบ้านเมืองโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ได้รับมอบความไว้วางใจให้เป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจแทนประชาชน ในนามของประชาชนหรือในนามของประเทศชาติทั้งหมด แต่กวีชี้ให้เห็นผ่านการครำ่ครวญว่าประชาชนไม่ได้รับสิทธิหรืออำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องของบ้านเมืองโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง หรือยัง “ไม่เคยรู้รสความสดชื่น” ของคำว่าประชาธิปไตยเลย เพราะอำนาจอยู่ที่ “คนถือปืน” อันสื่อนัยถึงผู้ถืออำนาจรัฐหรือนักการเมืองที่คอยปิดตาและปิดกั้นความคิดเห็นใด ๆ ของประชาชนที่จะขัดกับผลประโยชน์ของตน หากผู้ใด “แสดงแจ้งวจีมีปัญญา” ชีวิตของผู้นั้นก็จะตกอยู่ในอันตราย ประชาชนคนไทยจึงรู้สึก “อ่อนช้ำทนกล้ำกลืน” กับระบอบประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์และนำไปสู่ความทุกข์ระทมใจจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพทางด้านความคิด ดังที่กวีใช้จินตภาพว่า “ถูกคนสนตะพายเหมือนควายผอม” และ “ถูกลงโทษจนโตรดตรอม” อันเป็นจินตภาพเปรียบเทียบกับทุกข์ทางกายเพื่อสื่อแสดงอาการหรือความทุกข์ในลักษณะเจ็บปวดรวดร้าว รวมทั้งความสิ้นหวังกับระบอบประชาธิปไตยที่ไม่ธรรมแก่ประชาชน

การครำ่ครวญของกวีสมัยใหม่ยังสื่อถึงระบบการเมืองที่ใช้อำนาจของกฎหมายเข้ามาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่เอื้อประโยชน์ต่อการคดโกงหรือฉ้อราษฎร์บังหลวงให้กับกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเพื่อให้ได้เงินมาเป็นเครื่องแสดงถึงเกียรติยศและหน้าตาทางสังคม

Ref. code: 25595506032373NOS

มากกว่าจะมุ่งพัฒนาบ้านเมืองหรือช่วยเหลือคนยากจนให้มีความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคกันตามอุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตย ดังความในบท “เพื่อคนจน” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ว่า

เหงื่อเลือดแห่งใครเล่า ที่เลี้ยงดูคนทั่วแดน
อาใครที่ทอดแขน ออกพลิกพื้นทำผลิตผล
ใครแฝงเป็นกาฝาก เหมือนทากคอยดูดเลือดคน
ใครรวยใครสุขล้น เกาะติดหลังทุกเวลา
ใครกินใครกอบโกย แต่อกเต็มด้วยเหรียญตรา
กฎหมายหรือกฎหมา ซึ่งแบ่งชาติและชนชั้น
เราร้องเราถูกรวบ ดูเขางาบอย่างงงงัน
เราเดินเราถูกดัน ด้วยอาวุธจ้องราวี
เราเผือดเราผอมพ่าย เราจึงพ่ายพวกภูตผี
....
มีสิทธิ์คือไร้สิทธิ์ ดังตีนติดคาโซ่ตรวน
คนรวยเลือกสิทธิ์ล้วน เสรีภาพจนเกินพอ
เสรีการสูบเลือด ทั้งคดโกงทั้งโคตรกอ
บ้ายศและบ้ายอ ยิ่งกิ้งก่าชูคอกาง

(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521,น. 111-112)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเสมือนเป็นตัวแทนของคนยากจนในฐานะของชนชั้นแรงงานที่ต้องรับภาระงานสูญเสียเหงื่อและเลือดเพื่อคนในสังคมที่กำลังมุ่งเน้นพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ในทัศนะของกวีระบบการเมืองการปกครองของไทยจึงเป็นเรื่องของอำนาจและสร้างความชอบธรรมโดยการบังคับใช้ “กฎหมาย” เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชนชั้นผู้นำหรือคนรวยให้ “กอบโกย” จนมีความมั่งคั่งเสมือนเป็น “ทากดูดเลือด” ประชาชน แม้ประชาชนจะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อความเท่าเทียมกันของคนในสังคมตามอุดมคติของระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ถูกจำกัดสิทธิด้วยการถูก “รวบ” หรือถูกคุมขัง และถูกข่มขู่ด้วย “อาวุธจ้องราวี” ประชาชนชนชั้นล่างจึงไม่มีอำนาจอันชอบธรรมที่จะใช้เสียงเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เมื่อระบบการเมืองการปกครองของไทยมีแต่การ “คดโกง” และยึดถือเกียรติยศ คำสรรเสริญเยินยอมากกว่าให้ความสำคัญกับประชาชนที่ยากจนส่วนใหญ่ในสังคมจึงนำไปสู่ความทุกข์ยากลำบากใจดังที่กวีใช้จินตภาพเปรียบเทียบความเจ็บทุกข์ทางกายว่า “ดังตีนติดคาโซ่ตรวน”

Ref. code: 25595506032373NOS

ในยุคของการแสวงหานั้นเป็นยุคที่กวีไทยทดลองงานของตนเอง ซึ่งเป็นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งซึ่งไม่อาจหาทางสรุปได้ว่าจะวางแนวทางในการเขียนไปในรูปแบบใด แต่เมื่อสภาพสังคมกำลังก้าวเข้าสู่ยุคที่ประชาชน นิสิต นักศึกษา เริ่มตื่นตัวทางการเมือง มีการเปิดเผยการคอรัปชั่น การปฏิบัติราชการโดยไม่สุจริต และการกระทำที่ส่อแววทุจริตของผู้บริหารแผ่นดิน โดยเฉพาะเรื่องของจักรพรรดินิยมที่แพร่อำนาจมาครอบงำการเมืองไทยมากขึ้น นั่นคือการเปิดเผยและแสดงความรู้สึกหวาดหวั่นต่อภัยที่อาจเกิดขึ้นจากจักรวรรดินิยมทั้งญี่ปุ่นและอเมริกา จึงเกิดกลุ่มงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตหรืองานวรรณกรรมแนวสังคมนิยมที่มีเนื้อหามุ่งเข้าสู่เป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้น อีกทั้งแสดงสภาพความเป็นจริงในสังคม (สมพร มันตะสูตร, 2525, น. 197-199)

ขณะที่กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตทำงานเพื่อชีวิตอยู่ ในช่วง พ.ศ 2514 - พ.ศ.2516 ก็มีการรวมตัวของนักศึกษากลุ่มหนึ่งในรามคำแหงซึ่งเชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมเพื่อชีวิต ได้ผลิตงานก้าวหน้าออกมาโดยเน้นประเด็นการเมืองเป็นสำคัญ โดยการนำกรณีเฮลิคอปเตอร์ตกที่ทุ่งใหญ่มาตีแผ่และกล่าวร้ายรัฐบาลถนอม-ประภาส และเปรียบเทียบรัฐบาลสมัยนั้นเป็นสัตว์จนเรื่องลุกลามไปถึงขนาดมีการลบชื่อนักศึกษาที่ออกหนังสือนั้นออกจากการเป็นนักศึกษาจนกระทั่งมีกลุ่มผู้เห็นด้วยกับข้อเขียนรวมตัวกันต่อต้านคำสั่งอันไม่ชอบธรรมของมหาวิทยาลัย อาจารย์กลุ่มหนึ่งออกหนังสือเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงคำสั่งและลุกลามไปถึงการยื่นข้อเรียกร้องขอรัฐธรรมนูญที่ถูกถ่วงเวลามาช้านานและเลยไปถึงการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงรัฐบาล โดยมีการเชิญชวนนิสิตนักศึกษา นักเรียนและประชาชนให้เข้าร่วมกันต่อสู้กับรัฐบาล เพื่อสิทธิ เสรีภาพ อันพึงมีโดยชอบธรรม จนเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 (สมพร มันตะสูตร, 2525,น. 200)

เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ได้ก่อกระแสความเคลื่อนไหวในหมู่นิสิตนักศึกษาและประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะความตื่นตัวในด้านการรักษาสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตน จะเห็นว่านิสิตนักศึกษาออกมาทำกิจกรรมนอกห้องเรียนกันเป็นจำนวนมาก เช่น การออกเผยแพร่ประชาธิปไตยในชนบท การแนะนำช่วยเหลือหาทางขจัดความทุกข์ยากของกรรมกร ชาวนา ชาวไร่ในการเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมจากรัฐบาลและนายทุน รัฐบาลในยุคนั้นให้ความสำคัญแก่เสรีภาพในการพูดและการเขียนของประชาชนมากกว่ายุคใด ๆ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเฉพาะในด้านร้อยกรองนั้นเหตุการณ์สะเทือนขวัญบางตอนเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดผลงานบันทึกเหตุการณ์และสดุดีวีรชนขึ้นมากมาย เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจอย่างแท้จริง (สมพร มันตะสูตร, 2525, น. 223) รวมถึงผลงานกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่มักถ่ายทอดเหตุการณ์การชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญตามระบอบประชาธิปไตยหรือเหตุการณ์ที่เรียกว่าวันมหาวิปโยคผ่านบทครำ่ครวญเพื่อสื่อ

Ref. code: 25595506032373NOS

ถึงความเจ็บปวดทุกข์ใจเมื่อต้องสูญเสียเหล่าวีรชนจากการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประธิปไตย

ในช่วง พ.ศ. 2519 การบริหารประเทศของคณะรัฐบาลเกิดความขัดแย้งทางการเมืองมากที่สุด มีการเคลื่อนไหวขององค์การต่าง ๆ เช่น นักศึกษา ประชาชน พรรคการเมือง บางพรรค กรรมกร ชาวไร่ ชาวนา กลุ่มแนวคิดแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่ายคือฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวา ความขัดแย้งของ 2 ฝ่ายทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ จนรัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ ในที่สุดก็เกิดเหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มนักศึกษากับฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน รวมทั้งกลุ่มนวพลซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองที่จัดตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านการเคลื่อนไหวของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้โดยเฉพาะกลุ่มลูกเสือชาวบ้านได้มาชุมนุมกันในบริเวณใกล้เคียงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการฆ่านักศึกษาแล้วลากไปเผากลางถนน เหตุการณ์เหล่านี้ได้ยุติลงเมื่อ พลเรือเอก สงัด ชะลออยู่ คุมกำลังยึดอำนาจในนามคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และมีการประกาศยุบขบวนการนักศึกษาทำให้นิสิตนักศึกษาเข้าร่วมสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (ธนิต เพ็ญชาลี, 2534, น. 40) จากนั้นคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้แต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีการโจมตีนักศึกษาหัวก้าวหน้าอย่างหนัก และมีการปิดหนังสือพิมพ์หลายฉบับ รวมทั้งกวาดล้างทำลายวรรณกรรมยุคเสรีภาพ หนังสือหลายเล่มที่วางขายเกลื่อนกลาดและมีเนื้อหาดีในฐานะที่จะสร้างสรรค์ประชาธิปไตยกลายเป็นหนังสือต้องห้าม เป็นการปิดหูปิดตาประชาชนอย่างไม่น่าจะเกิดขึ้นในประเทศไทยที่อ้างว่าเป็นประชาธิปไตย (สมพร มันตะสูตร, 2525, น. 229-230) ถึงบรรยากาศการเขียนวรรณกรรมทางการเมืองจะซบเซาลง แต่ก็มีผลงานกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่อยู่บ้างที่แสดงความคิดทางการเมืองและถ่ายทอดความรู้สึกสะเทือนใจผ่านบทคร่ำครวญถึงช่วงเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2519

เหตุการณ์การเมืองของไทยภายในประเทศที่เกิดขึ้นทั้งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จะเห็นได้ว่าเป็นเหตุการณ์สะเทือนขวัญที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานเป็นบทคร่ำครวญเพื่อบันทึกเหตุการณ์การสูญเสียและแสดงอารมณ์โศกเศร้าโหยหาอาลัยเพื่อสดุดีเหล่าวีรชน ดังการคร่ำครวญเพื่อสื่อความทุกข์โศกจากการสูญเสียเหล่าวีรชนจากการการต่อสู้กับอำนาจการปกครองระบอบเผด็จการในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

อโหเจ็บแสบสั่งไปทั้งโลก ทุกข์โศกสร่างสิ้นสยามหรือ
ระบบทรราชอุบาทว์ยังบันลือ ยืดยื้ออยู่เหยียบหัวใจไทย

Ref. code: 25595506032373NOS

กี่โกฏิม้วยก็มุ่งหมายมาด เพื่อชาติชื่นชมสังคมใหม่
ที่ยุติธรรมเลิศล้ำเกรียงไกร ปากกับใจเป็นมนุษย์แท้จริง ฯ
ปรโลกจะชะแง้แลหาหาย อย่าสายให้สูญสิ้นทุกสิ่ง
วีรชนพลีชีพไว้ท้วงติง อย่าทิ้งอิสรเสรีชัย ฯ
(บางกอกแก้วกำศรวล, 2521 , น. 218)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงทัศนะต่อระบบการเมืองการปกครองในช่วง พ.ศ. 2516 ที่เป็นระบบแบบเผด็จการ ประชาชนจึงไม่มีอำนาจต่อรองกับรัฐบาลและไม่ได้รับความเป็นธรรมจากนโยบายการบริหารประเทศจึงนำไปสู่เหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ที่นักศึกษาและประชาชนพากันออกไปเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยที่เป็นธรรมแก่ประชาชน การต่อต้านกับอำนาจเผด็จการของรัฐบาลในช่วงนั้นทำให้สูญเสียเหล่าวีรชนมากมาย ในทัศนะของกวีจึงเห็นว่าระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการนี้เป็น “ระบบทรราช” คือผู้ปกครองบ้านเมืองใช้อำนาจตามอำเภอใจ นำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อยู่ใต้การปกครองของตนหรือยังคงเป็นระบบที่ “เหยียบหัวใจ” ของคนไทยให้เจ็บปวด และการพลีชีพของวีรชนเพื่อ “ท้วงติง” สิทธิและเสรีภาพที่แท้จริงนั้นกลับไม่ได้รับความยุติธรรม เพราะ “ปากกับใจเป็นมนุษย์แท้จริง” อันสื่อนัยถึงการเสียดสีรัฐบาลที่ไม่ให้ประชาธิปไตยที่แท้จริงกับประชาชน จากเหตุการณ์การสูญเสียนี้กวีจึงแสดงความสะเทือนใจผ่านการคร่ำครวญว่า “เจ็บแสบไปทั้งโลก” เพื่อสื่อความรู้สึกเจ็บปวดใจในปริมาณมาก และพร่ำรำพันว่า “ทุกข์โศกสร้างสิ้นสยามหรือ” ซึ่งเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อสื่อความคิดและอารมณ์ที่เข้มข้นรุนแรงว่าไม่รู้ความทุกข์โศกเศร้าของประชาชนชาวสยามนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อใด

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏความเศร้าสะเทือนใจอันเป็นผลมาจากการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนที่ต่อสู้กับอำนาจเผด็จของรัฐบาลในเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ดังความในบท “อาทิตย์สิบสี่ตุลาคม วันมหาวิปโยค” ใน *อาทิตย์ถึงจันทร์* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ความว่า

บัดใจไหววาบห้วง เวหา
แร้งเหาะระเห็จลง ไล่ห้ำ
กราดมูลกระสุนสา- หัสสัตว์
ร่วงดั่งใบไม้ช้ำ กระชากปลิว
....

Ref. code: 25595506032373NOS

เลือดย้อยระยับต้อง ตาตะวัน
แดงยิ่งกว่าสีแดง ดาดด้าว
น้ำตาตกผกผัน เพชรพ่าย
ขาวกว่าขาวแก้วร้าว ราดไหล
(อาทิตย์ถึงจันทร์, 2546, น. 111-112)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อภาวะอารมณ์สะเทือนใจจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 หรือวันมหาวิปโยคโดยใช้สัญลักษณ์ “แร้ง” แทนอำนาจเผด็จการของรัฐบาลที่เข้ามา “ไล่ห้ำ” หรือเข้ามาทำร้ายเหล่าประชาชนหนุ่มสาวผู้บริสุทธิ์ด้วยการ “กราดกระสุน” เป็นเหตุให้สูญเสียเลือดเนื้อและความตายเป็นจำนวนมากดังที่กวีให้ภาพเปรียบเทียบการสูญเสียชีวิตเหมือน “ใบไม้ช้ำกระชากปลิว” และให้ภาพ “เลือดย้อย” ที่ยิ่งถูกกับแสงของตะวันก็ยิ่งเห็นสีแดงจากเลือดเต็มไปทุกพื้นที่ ภาพเหตุการณ์นี้กวีได้สื่อความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ที่มีทั้งการพลัดพราก ความสูญเสีย และความทุกข์โศกเศร้าผ่านการร่ำไห้ “น้ำตาตก” เป็นประกายราวกับ “เพชร” ยิ่งน้ำตาไหลเป็นสายยิ่งเห็นประกายสีขาวใสเหมือนกับ “แก้วร้าว” อันบ่งบอกถึงความทุกข์ระทมจากเหตุการณ์โหดร้ายที่ฝ่ายรัฐบาลกระทำต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังกล่าวย้ำถึงอำนาจเผด็จการของฝ่ายรัฐบาลที่กระทำต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ ผ่านการคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์สะเทือนใจที่ต้องพลัดพรากสูญเสียประชาชนที่ร่วมกันต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 ดังปรากฏในบท “อาทิตย์สิบสี่ตุลาคม วันมหาวิปโยค” ใน *อาทิตย์ถึงจันทร์* ความว่า

พลันพริบตาไป่ตั้ง สติตัว
เสียงแผดผ่าร่วงผลอย ราบพื้น
ปิศาจกราดใส่รัว เรียงตับ
เปรื่องประเคนเปรี้ยงครื้น กรุ่นควัน
พลิ้วพลิ้วพ่างพับฟื้น ผลอยผลอย
โดดโดดดิ้นดึงดัน ด่าวด้าว
ล้มล้มโลดโลดลอย เลือดเลือด
กรอดกรอดเกร็งกร้าวกร้าว ก่ายกาย
โหยหวนหวั่นวันวาย หวาดว้าง
ว้างหวาดหวั่นวันวาน หวาดว้าง

Ref. code: 25595506032373NOS

ปวดแปลบแปลบปลาบโปรย แปลบปวด
แคลงคลั่งเคืองแค้นค้าง คลั่งแคลง
(อาทิตย์ถึงจันทร์, 2546, น. 115)

กวีคร่ำครวญด้วยความรู้สึกโศกเศร้าระคนเจ็บแค้นอันเนื่องมาจากการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย โดยกวีนำเสนอให้เห็นภาพความรุนแรงของอำนาจเผด็จการฝ่ายรัฐบาลที่แทนด้วยสัญลักษณ์ว่า “ปิศาจ” ซึ่งมุ่งเข้ามากราดกระสุนใส่ประชาชนผู้บริสุทธิ์จนเกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิต ดังการให้ภาพความตายแบบเฉียบพลัน จากวรรคที่กล่าวว่า “เสียงแผดผ่าร่วงผลอย ราบพื้น” และให้ภาพอาการของผู้ที่ถูกปืนร่วงหรือหล่นไปโดยเร็วดังความว่า “พลิ้วพลิ้วพ่างพับฟื้น ผลอยผลอย” กวียังเสนอภาพความดิ้นรนของคนที่ต้องการจะหนีให้พ้นจากความตายดังความว่า “โดดโดดดิ้น ดึงดัน” และเสนอภาพของเหล่าวีชนที่ได้รับบาดเจ็บเลือดไหลนองเมื่อหนีไม่พ้นกระสุนปืน “ล้มล้มโลดโลดลอย เลือดเลือด” ตลอดจนภาพของคนที่กำลังจะตายอันมีลักษณะ “เกร็งกร้าวกร้าว” ภาพเหตุการณ์ความสูญเสียนี้กวีได้ถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจผ่านเสียงร้อง “โหยหวน” ซึ่งเป็นลักษณะเสียงที่คร่ำครวญด้วยความเสียใจหรือเจ็บปวด และถ่ายทอดความรู้สึก “หวาดหวั่น” พลันตื่นกลัว ผสานกับความรู้สึกเจ็บปวดปนความ “เคืองแค้น”เพื่อเป็นการตอกย้ำถึงอำนาจเผด็จการทางการเมืองที่โหดร้ายรุนแรงมุ่งทำร้ายประชาชนที่ปราศจากอาวุธและไม่มีทางสู้ ขณะเดียวกันกวีก็มุ่งปลุกสำนึกถึงความเสียสละของประชาชนเพื่อความถูกต้องดีงามและเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขปราศจากอำนาจทางการเมืองและประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม

การคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏความโศกเศร้าสะเทือนใจอันเกิดจากการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนในเหตุการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 ดังความในบท “เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว” ใน *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว* ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่า

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ ปลูกตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น ป่านฉะนี้ไม่เห็นมาฯ”
ขลุ่ยข้าครวญหวนโหยระโอยโอด พิไรโรธนาการสะท้านพร่า
เป่าคำหอมเหินลิ่วขึ้นปลิวฟ้า แล้วทอดช้า เฉื่อยฉ่ำประจำยาม
พอพระพายชายพัดก็ชัดชื่น ทุกถ้อยคำย้ำยืนไม่ขื่นขาม
....

Ref. code: 25595506032373NOS

คดข้าวใส่ห่อไปรอรับ ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง
เพลงขลุ่ยแผ่นครื้นสะอื้นครอง ไม่มีร่างไม่มีเงาเจ้าขุนทอง
ตะวันรุ่งเรื่อแรงจนแดงเลือด แผ่นดินเดือดดูน้ำก็คล้ำหมอง
เพลงขลุ่ยขาดห้วงท่วงทำนอง เสียงตะโกนกู่ก้องมาไกลไกล

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, 2532, น.169-170)

บทกวีข้างต้น กวีสมัยใหม่ได้ครำ่ครวญโดยกลวิธีการสืบสรรค์ด้วยการพาดพิงเพลง “วัดโบสถ์” ซึ่งเป็นเพลงกล่อมเด็กที่กล่าวถึง “เจ้าขุนทอง” วีรบุรุษที่ปล้นค่ายพม่าและต่อสู้กับพม่าจนตัวตายเพื่อปกป้องแผ่นดินไทย มาใช้ในบริบทของนักศึกษาที่ออกไปต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและรัฐธรรมนูญคืนมาให้แก่ประชาชนจนเสียชีวิตในเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2516 ซึ่งกวีได้สื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกโหยหาอาลัยผู้เสียชีวิตผ่านการสื่อแสดงภาพและเสียงของการเป่าเพลงขลุ่ยที่ “โอยโอด” “ทอดช้า” “สะอื้นคราง” และ “ขาดห้วงท่วงทำนอง” หรือวิธีดำเนินทำนองเพลงไทยอย่างหนึ่งให้มีลีลาแช่มช้า โหยหวน ระคนโศก และใช้ธรรมชาติเป็นสื่อเชื่อมโยงถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เลวร้ายจนมีนักศึกษาและประชาชนตายเป็นจำนวนมากโดยแสดงให้เห็นถึงความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติว่า “ตะวันรุ่งเรื่อแรงจนแดงเดือด แผ่นดินเดือดดูน้ำคล้ำหมอง” ความผิดปกติของธรรมชาตินี้ยิ่งเร้าอารมณ์ความรู้สึกทุกข์โศกเศร้าเมื่อการ “คดข้าวใส่ห่อไปรอรับ ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง” อันแสดงถึงความหวังของผู้อยู่เบื้องหลังการต่อสู้ที่รอการกลับมาของเหล่าวีรชนแต่ในที่สุด “ไม่มีร่างไม่มีเงาเจ้าขุนทอง”

การครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการแสดงอารมณ์สะเทือนใจที่เป็นความทุกข์โศกเศร้าจากเหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อตอกยำ้ถึงอำนาจเผด็จการของฝ่ายรัฐบาลที่กระทำการอันโหดร้ายต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ ดังปรากฏในบท “ตุลาคม: อาถรรพณ์” ใน *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ความว่า

จะกล่าวถึงหนุ่มเหน้าและสาวศรี บัดนี้ดูอนาถวาสนา
จะหวังใครไหนเล่าในโลกา ได้พึ่งพาฝากผีเพื่อนพี่น้อง
ต่างมองตาตาช้ำต่างร่ำไห้ บ้างเลือดไหลรันทดสยดสยอง
มองแผ่นดินนามประเทืองว่าเมืองทอง ได้แต่มองแล้วต้องหลบต้องหลับตา
ครั้นหลับตาแต่ว่าตายังเห็นภาพ เพื่อนทั้งหลายเดือนอาบกันพร้อมหน้า
....

Ref. code: 25595506032373NOS

บ้างก็ถูกลูกกระสุนจนพรุนพร้อย บ้างถูกร้อยเชือกลากไปกลางถนน
บ้างถูกเผาทั้งเป็นเหมือนเล่นกล แต่จริง ๆ เผาคนทั้งเป็นเป็น
ไม่เคยเห็นก็มาเห็นแล้วเช่นนี้ ไม่เคยมีก็มามีให้มองเห็น
เหลือรำลึกนึกน่าน้ำตากระเด็น เหลือลำเค็ญเสียจริง ๆ หัวอกเอย
เสียเพื่อนเหมือนร้าวมรกต ลมหายใจเหมือนจะหมดเสียแล้วเอ๋ย
(นิราศ 12 เดือน, 2524, น. 133-134)

กวีคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์เศร้าโศกที่สูญเสีย “หนุ่มเหน้า” และ “สาวศรี” หรือเหล่าวีรชนที่กำลังอยู่ในช่วงหนุ่มสาวจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในเดือนตุลาคมหรือวันมหาวิปโยคเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่การต่อสู้ครั้งนี้นำไปสู่ความทุกข์ใจให้แก่เหล่าวีรชนและประชาชนทั่วไปที่ต่าง “ร่ำไห้” เมื่อต้องเห็นภาพการเข่นฆ่าที่ทหารใช้อำนาจเผด็จการทำร้ายประชาชน ดังที่กวีแสดงให้เห็นภาพของวีรชนที่เป็นผู้ถูกกระทำทั้ง “ถูกลูกกระสุน” “ถูกร้อยเชือกลากไปกลางถนน” “ถูกเผาทั้งเป็น” ซึ่งภาพเหล่านี้เป็นเหตุการณ์สะเทือนอารมณ์ของกวีจึงถ่ายทอดผ่านการคร่ำครวญถึงเหตุการณ์นี้ว่า “ไม่เคยเห็นก็มาเห็นแล้วเช่นนี้ ไม่เคยมีก็มามีให้มองเห็น” เสมือนกับกวีไม่อยากเป็นผู้เห็นเหตุการณ์สะเทือนขวัญนี้ แต่เมื่อเห็นแล้วกวีจึงแสดงถึงความรู้สึกเจ็บปวดด้วยการร่ำไห้ “น้ำตากระเด็น” เมื่อต้องสูญเสีย “เพื่อนเหมือนร้าวมรกต” อันสื่อนัยถึงการสูญเสียสิ่งที่มีค่า เหมือนกับจะหมดลมหายใจตามไปด้วย ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นย้ำให้เห็นความทุกข์ของกวียิ่งขึ้น

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงความเศร้าโศกสะเทือนใจอันเป็นผลมาจากเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2516 ที่เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชน ดังความในบท “นิยายแผ่นดิน” ใน *แสงดาวแห่งศรัทธา* ของคมทวน คันธนู ว่า

หนาวลมเหนือ โหมกระหน่ำ
กลับซ้ำไหม้ เมื่อเห็นภาพเห็น
เย็นเยือกเข้า ขุนขน ขวัญเอย
มือตีนตน ตกห้อย
ตาพิราบเถลือกถลน ถูกถลก แขวนโอย
หยาดเลือดหยดไหลย้อย หยาดย้อยยังสนาม
ความเจ็บแค้นเคียดขึ้ง ขื่นขม
ทุกแห่งห้องใจถม ท่วมห้อง

Ref. code: 25595506032373NOS

พิราบระทม ถึงเพื่อน
พิลาปไห้ร้อง ร่ำหารนหา
(แสงดาวแห่งศรัทธา, 2521, น. 128-129)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะถึงเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 โดยสร้างบรรยากาศในช่วงเดือนตุลาคมที่เข้าสู่ฤดูหนาวแต่กวีกลับรู้สึก “ช้ำไหม้” หรือร้อนรุ่มใจเมื่อเห็นภาพเหตุการณ์นองเลือดของเหล่าวีรชนที่เสียสละตนเองเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและต่อต้านกับอำนาจเผด็จการของรัฐบาล ซึ่งกวีใช้สัญลักษณ์ "นกพิราบ" แทนนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เป็นผู้ถูกกระทำจากฝ่ายรัฐบาลจนได้รับบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ดังการพรรณนาภาพ “หยาดเลือดหยดไหลย้อย หยาดย้อยลงสนาม” ภาพเหตุการณ์ความสูญเสียนี้กวีได้สื่อความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ที่มีทั้งการพลัดพราก สูญเสียระคน “เจ็บแค้น” ผ่านการคร่ำครวญว่ารู้สึก “ขื่นขม” หรือรู้สึกช้ำใจแต่ต้องฝืนไว้ ไม่สามารถแสดงออกมาได้ และเล่นเสียงเล่นคำระหว่าง “พิราบ” ที่แทนเหล่าวีรชนกับ “พิลาป” หมายถึงคร่ำครวญรำพันและร้องไห้ เพื่อสื่อแสดงความทุกข์โศกโหยหาอาลัยหนุ่มสาวผู้บริสุทธิ์ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยคให้ผู้อ่านประจักษ์มากยิ่งขึ้น

กวีไทยสมัยใหม่ได้นำเสนอภาพเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างนิสิตนักศึกษาและประชาชนกับฝ่ายผู้มีอำนาจจากรัฐบาล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียเป็นจำนวนมาก ผ่านการคร่ำครวญในบท “เลือดท่วมธรรมศาสตร์” ใน *บนถนนและทางผ่าน* ของคมทวน คันธนู ความว่า

ด้านนอกริมฝั่งน้ำ คนหนุน เนื่องนา
ซอนซอกไหลบรรสม สุดเศร้า
ตำรวจไล่ยิงหมุน คว้างหมด
เลือดชุ่มน้ำทั้งเช้า ฟ่องฉาน
เสียงร้องโศกสลดก้อง กรรหึม
ปืนแข่งกังวานขรม ขับสิ้น
น้ำตาตกลงซึม ซับแม่ น้ำเอย
เนื้อเลือดทุกชิ้นย้ำ เรื่องขยาย
(บนถนนและทางผ่าน, 2526, น. 119)

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่มีนิสิตนักศึกษาและประชาชนออกมารวมตัวกันที่ท้องสนามหลวงเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย โดยกวีสื่อภาวะอารมณ์สะเทือนใจในช่วงเหตุการณ์ที่กลุ่มผู้เรียกร้องต่างแตกตื่นหนี “ซอนซอก” จากความโหดร้ายของอำนาจเผด็จการฝ่ายรัฐบาล กลุ่มผู้ต่อต้านไม่อาจปะทะกับฝ่ายรัฐบาลที่มีตำรวจเป็นตัวแทนคอยใช้ปืน “ไล่ยิง” ได้ จึงพากันหลบลงไปในแม่น้ำ และมีคนเป็นจำนวนมากที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อ กวีจึงคร่ำครวญเพื่อให้ร่วมรับรู้ความสูญเสียและความโศกเศร้าอาดูรจากเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า “สุดเศร้า” ผสานกับการพรรณนาภาพและ “เสียงร้องโศกสลด” ของผู้ต่อสู้ที่ดังก้องกังวานแข่งกับเสียงปืน การสูญเสียเหล่าวีรชนนี้ยังนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์โศกดังที่กวีใช้จินตภาพ “น้ำตาตก” ที่ไหลซึมไปกับแม่น้ำ และกวีมุ่งปลุกสำนึกทางการเมืองว่า “เนื้อเลือดทุกชิ้นย้ำ เรื่องขยาย” เพื่อชี้ให้เห็นว่าเลือดและความตายของประชาชนนั้นต้องได้รับการเชิดชูคุณงามความดี

กวีไทยสมัยใหม่ยังสร้างตัวละครให้คร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์โศกเศร้าสะเทือนใจเมื่อต้องสูญเสียลูกจากเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง ดังความในบท “ลูกแม่” ใน *สำนึกขบถ* ของคมทวน คันธนู ความว่า

วันที่ผืนแผ่นดินได้แดงเดือด ชุ่มด้วยรอยหยดเลือดแห่งลูกแม่
เช้าวันที่ฟ้าเปลี่ยวเกินเหลียวแล เห็นเพียงแต่สัตว์ป่าไล่ฆ่าฟัน
อกแม่หมองร้องไห้มิหายเหือด น้ำตาปิ้มเป็นเลือดอยู่หลายขัน
เฝ้านับเดือดและนับวัน กาลเวลาผลักดันให้แม่คิด
พวกโฉดเขลาเฝ้าด่ากระดูกลูก แต่แม่รู้อะไรถูกอะไรผิด
เพราะเชื่อมั่นไม่มีเมฆอันมืดมิด บดบังแสงแห่งอาทิตย์ทุกนาที
ยังกรวดน้ำทำบุญแต่เลิกบ่น เพื่อฝึกใจอดทนอย่างเต็มที่
เจ้ามิใช่ลูกแม่นับแต่นี้ ด้วยเจ้าคือลูกที่ดีของแผ่นดิน
(สำนึกขบถ, 2523, น. 112-113)

กวีสร้างตัวละคร “แม่” ให้คร่ำครวญเพื่อสื่อความทุกข์โศกเศร้าในบริบทของการสูญเสียลูกจากการถูก “สัตว์ป่าไล่ฆ่าฟัน” อันสื่อนัยถึงอำนาจเผด็จการได้ไล่เข่นฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์ในเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองช่วง 6 ตุลาคม 2519 จนเกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิต เหตุการณ์นองเลือดหรือ “ผืนแผ่นดินได้แดงเดือด ชุ่มด้วยรอยหยดเลือด” นั้นได้สร้างความสะเทือนอารมณ์ให้กับผู้เป็น “แม่” จึงคร่ำครวญว่าตนต้อง “น้ำตาปิ้มเป็นเลือดอยู่หลายขัน” อันเป็นการร่ำไห้

Ref. code: 25595506032373NOS

จนมีน้ำตาเป็นสายเลือด เพื่อสื่อแสดงให้เห็นความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ของแม่ที่มีทั้งการพลัดพราก สูญเสีย โหยหาอาลัย และทุกข์โศกเมื่อต้องสูญเสียลูก ขณะเดียวกันก็ภูมิใจในตัวลูกที่ยอมเสียสละชีวิตของตนเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพให้กับคนส่วนใหญ่ในแผ่นดิน

การสื่อทัศนะต่ออุดมการณ์และพลังของประชาชนที่ต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อสังคมประชาธิปไตยยังปรากฏในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ที่สื่อแสดงอารมณ์เศร้าโศกสะเทือนใจต่อเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองโดยเชื่อมโยงภาวะของอารมณ์ที่ลึกซึ้งกับสถานที่ที่เกิดความสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อของเหล่าวีรชน ดังความในบท “อนุสาวรีย์” ใน *เจ้านกกวี* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ทะยานทอดยอดเสียดฟ้า หาสวรรค์ ใดฤๅ
โอ! อนุสาวรีย์ ตะวัน แดดต้อง
โลมฝน อาบนวลจันทร์ ดาวจูบ
ประชาธิปไตย ร่ำร้อง เรียกใช้มหาชน
ถนนสายประวัติศาสตร์สร้าง สีถนน
เคยเลือดอาบกายคน อาบพื้น
อาบรากประวัติศาสตร์ดล อนุสติ
อาบราชดำเนิน สะอื้น อาบทั้งอนุสาวรีย์
(เจ้านกกวี, 2541, น. 141)

กวีคร่ำครวญโดยกล่าวถึง “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย กวีกล่าวถึงสถานที่นี้เพื่อจะเชื่อมโยงกับการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจเมื่อพื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่สำคัญของการชุมนุมทางการเมืองเพื่อต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และต่อต้านระบอบเผด็จการ เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การชุมนุมของประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การต่อสู้ทางการเมืองนี้กวีสื่อให้เห็นว่ามีแต่การสูญเสียเลือดและชีวิตของประชาชนผู้บริสุทธิ์ ดังการสร้างภาพให้เห็นว่าถนนราชดำเนินซึ่งเป็นถนนสายประวัติศาสตร์และอนุสาวรีย์ฯนี้มีแต่ “เลือดอาบ” จึงนำไปสู่ความรู้สึกเศร้าโศก โหยหาอาลัย ดังการใช้คำ “สะอื้น” เพื่อสื่อถึงอาการร้องไห้มากเนื่องจากเสียใจทุกข์ระทมจากเหตุการณ์ทางการเมือง

จะเห็นได้ว่า กวีไทยสมัยใหม่คร่ำครวญเพื่อสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจที่เป็นความทุกข์โศกเศร้าจากการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนที่มีทั้งนิสิต นักศึกษา และ

Ref. code: 25595506032373NOS

ประชาชนร่วมกันออกมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เป็นธรรม ในช่วง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเหตุการณ์ทางการเมืองหรือวันมหาวิปโยคที่นำไปสู่ความตายของเหล่าวีรชนเป็นจำนวนมากนี้ สะท้อนให้เห็นปัญหาหรือวิกฤตทางการเมืองที่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย กลับพบว่าการบริหารประเทศยังขาดความมั่นคงและไร้ประสิทธิภาพ ประชาชนยังไม่มีสิทธิและเสียงตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เนื่องจากเกิดการแทรกแซงของอำนาจเผด็จการจึงส่งผลให้ประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องอำนาจอธิปไตยและแสดงถึงความสำนึกในเสรีภาพของประชาชนท่ามกลางความโหดร้ายของอำนาจเผด็จการ

จากการศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวีไทยสมัยใหม่จะคร่ำครวญเพื่อสื่อทัศนะเกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองของไทยขาดไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากรัฐบาลที่มีผู้นำประเทศและมีหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ร่วมมือกันบริหารงานเพื่อประเทศหรือเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ หากทำงานโดยมุ่งหวังอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง การเอารัดเอาเปรียบด้วยการทุจริตต่อหน้าที่และฉ้อโกงที่เกิดขึ้นนี้จึงนำไปสู่ความทุกข์ยากลำบากของประชาชนที่ไร้สิทธิและเสรีภาพในการเรียกร้องความเป็นธรรมและประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวม ทั้งที่ประชาชนอยู่ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งระบอบนี้ต้องเป็นประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจในการตัดสินใจที่จะเลือกผู้แทนมารับมอบอำนาจตัดสินใจของตนไปจากการเลือกตั้ง และผู้แทนจะเลือกนายกรัฐมนตรีและผู้ร่วมขบวนการปกครองเพื่อใช้อำนาจตัดสินใจในนามของประชาชน ซึ่งจะต้องตัดสินใจในการบริหารกิจการของประเทศชาติเพื่อส่วนรวม การไม่ได้รับประชาธิปไตยที่เป็นธรรม รวมทั้งเกิดการแทรกแซงของอำนาจเผด็จการจึงนำไปสู่เหตุการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อความถูกต้องและเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวมส่งผลให้เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของเหล่าวีรชนเป็นจำนวนมาก อีกทั้งสร้างความเศร้าสะเทือนใจให้แก่กวีได้ถ่ายทอดความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ที่มีทั้งการพลัดพรากสูญเสีย โหยหาอาลัย อันเป็นการกระตุ้นเร้าให้ผู้อ่านสำนึกในคุณค่าของความดีงามและเชิดชูเกียรติเหล่าวีรชนที่เสียสละตนเองต่อสู้กับความเลวร้ายของอำนาจเผด็จการ

4.4 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม

บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ยังแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม โดยกวีไทยสมัยใหม่ได้ใช้ธรรมะหรือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นกรอบความคิดเพื่อสื่อแสดง “สาร” สำคัญผ่านบทคร่ำครวญ พร้อมทั้งกระตุ้นเตือน ชี้นำ และแนะแนวทางให้มนุษย์หลุดพ้นจากความ

Ref. code: 25595506032373NOS

ทุกข์โศกเศร้า ซึ่งคำว่า พุทธธรรม ในที่นี้ใช้ตามหนังสือ พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ) ของพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) มีคำอธิบายสรุปใจความได้ว่า

> พุทธธรรม หมายถึง หลักการหรือคำสอนที่มิใช่เพียงการคิดค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา หากเป็นคำสอนที่มุ่งหมายและแสดงแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง
>
> พุทธธรรม หมายถึง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าพุทธธรรมเป็นคำสอนที่มุ่งสำหรับคนทุกประเภท ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ คือ ครอบคลุมสังคมทั้งหมด
>
> และลักษณะทั่วไปของพุทธธรรมนั้น สรุปได้ 2 อย่างคือ
>
> 1. แสดงหลักความจริงสายกลางที่เรียกว่า “มัชเฌนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชเฌนธรรมเทศนา”ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น
>
> 2. แสดงข้อปฏิบัติสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงงมงาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุขสะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์เป็นตน
>
> การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ และเริ่มตั้งแต่บัดนี้ ความรู้ในหลักที่เรียกว่ามัชเฌนธรรมเทศนา ก็ดี การประพฤติตามมรรคาที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ก็ดี เป็นสิ่งที่ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพและระดับชีวิตใด สามารถเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้น ๆ
>
> ถ้าแยกพุทธธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ สัจธรรมส่วนหนึ่งกับจริยธรรมส่วนหนึ่ง โดยสัจธรรมคือธรรมชาติและกฎธรรมดา ส่วนจริยธรรมคือความรู้ในการประยุกต์สัจธรรม

จากความหมายของพุทธธรรมข้างต้น อาจสรุปได้ว่า พุทธธรรมคือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งให้มนุษย์ทุกคนเรียนรู้และเข้าใจจนนำหลักธรรมคำสอนนั้นมาใช้ในทางปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

Ref. code: 25595506032373NOS

ในการศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่า กวีไทยสมัยใหม่จะคร่ำครวญเพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมในแง่ของมนุษย์เข้าไปสัมพันธ์กับโลกและชีวิตด้วยกิเลสตัณหาและอุปทานจนก่อให้เกิดความทุกข์โศก คำว่า กิเลส หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ประกอบไปด้วย ความโลภ ความโกรธ และความหลง ส่วนคำว่า ตัณหา หมายถึงความอยากได้ อยากมี อยากเป็น หรือทะยานอยากในสิ่งที่อำนวยสุข ตลอดจนอยากให้ตัวตนพ้นไปจากสิ่งที่ไม่ปรารถนา ซึ่งความอยากนี้มีส่วนสัมพันธ์กับ อุปาทาน หรือความยึดมั่นถือมั่น ดังคำกล่าวที่ว่า

> เมื่ออยากได้สิ่งใด ก็ยึดมั่นเกาะติดเหนียวแน่น ผูกมัดตัวตนติดกับสิ่งนั้น ยิ่งอยากได้มากเท่าใดก็ยิ่งยึดมั่นแรงขึ้นเท่านั้น ในกรณีที่ประสบทุกขเวทนา อยากพ้นไปจากสิ่งนั้น ก็มีความยึดมั่นในแง่ชิงชังต่อสิ่งนั้นอย่างรุนแรง พร้อมกับที่มีความยึดมั่นในสิ่งอื่นที่ตนจะดิ้นรนไปหารุนแรงขึ้นในอัตราเท่า ๆ กัน จึงเกิดความยึดมั่นในสิ่งสนองความต้องการต่าง ๆ ยึดมั่นในภาวะชีวิตที่จะอำนวยสิ่งที่ปรารถนา ยึดมั่นในตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ยึดมั่นในความเห็น ความเข้าใจ ทฤษฎีและหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่สนองตัณหาของตน ตลอดจนยึดมั่นในแบบแผน วิธีการต่าง ๆ ที่สนองความต้องการของตัวตน
>
> (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2544, น. 131)

เมื่อมนุษย์เกิดกิเลสตัณหาอยากได้อยากมีในสิ่งต่าง ๆ โดยไม่เรียนรู้เท่าทันความจริง รวมถึงยึดมั่นถือมั่นในตัวตนอยากให้เป็นไปอย่างที่ใจต้องการ เอาความปรารถนาของตนเป็นที่ตั้งหรือข้อกำหนดชีวิตของตน จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญหาหรือความรู้สึกทุกข์โศกเศร้า ดังที่กวีไทยสมัยใหม่สื่อความคิดนี้ผ่านบทคร่ำครวญในบท “สุนทรีย์แห่งชีวิตของมนุษย์” ใน *ปณิธานกวี* ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ความว่า

กระจิริดมิรู้แจ้งธุลีผง คือองค์อัตตาตัณหามหาศาล
หลงใหลติดพิษอวิชชาช้านาน อุดมการณ์ไม่มีที่หมายใด
อนิจจานี่หรือคือชีวิต ธุลีน้อยนิดว่ายสายน้ำตาไหล
จะจ่อมจมวนเวรมืดมามืดไป ไม่พบพุทธเจ้าเศร้าโศกนัก
(ปณิธานกวี, 2533, น. 48)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญเพื่อสื่อให้เห็นมนุษย์มีชีวิต “กระจิริด” เมื่อเทียบกับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียง “ธุลีผง” แต่กลับไม่ตระหนักรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตหรือหลงติดอยู่ในอวิชชา ปล่อยให้ตัณหาหรือความอยากได้อยากมีครอบงำจิตใจ ตลอดจนยึดมั่นถือมั่นในอัตตาหรือตัวตน อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่ไม่รู้แจ้งแห่งธรรมยังคง “ว่ายสายน้ำตาไหล” หรือวนเวียนอยู่ในวัฏฏะแห่งความทุกข์โศกเศร้า และไม่อาจพบ “พุทธเจ้า” หรือพบคุณค่าแท้ของชีวิตได้

กวีไทยสมัยใหม่ยังครำ่ครวญเพื่อสื่อให้เห็นว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์โศกเศร้าไม่มีวันสิ้นสุดอันมีสาเหตุมาจากความหลงยึดมั่นถือมั่นในตัวตนที่จะได้จะมีในสิ่งที่ปรารถนา จนไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของชีวิต ดังความในบท “ปริศนาในวิญญาณ” ใน *ปณิธานกวี* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

โศกกี่โลกจึ่งแล้ง แห้งหาย
เกิดนี่หรือคือตาย คลั่งไคล้
ไปไหนเล่าจุดหมาย นรกเก่า พอฤๅ
อื้ออึ่มคาวเน่าไหม้ อยู่ไร้สลายสูญ ฯ
....
ละเมอหลงคงตื่นด้วย หลับใหล
ใจไม่มีแก่นใจ เปล่าไร้
ศาสนากี่โลกไหว บ่หวั่น
ถือมั่นอัตตาไหม้ อยู่ม้วยสูญเสมอ ฯ
เอาสัจจธรรมซ่อนไว้ สรวงสรรค์
อยู่เพื่อเท็จลวงกัน เท่านั้น
นี่หรือค่ามนุษย์อัน นำโลก
โศกแก่ผีที่ปั้น ป่วยป้อนอเวจี ฯ
(ปณิธานกวี, 2533, น. 35)

กวีครำ่ครวญสื่อแสดงความทุกข์โศกของมนุษย์ที่ไม่ดับสลาย “แห้งหาย” ไป นับตั้งแต่เกิดมาก็เหมือนเผชิญกับความตายอยู่ตลอดเวลาเพราะมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความ “ละเมอหลง” ในสิ่งที่ “ไม่มีแก่นใจ” หรือขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ตระหนักรู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นอยู่ จึงเกิดความคิดที่ผิดพลาดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนคือ เห็นว่าสิ่งทั้งหลายนั้นมีตัวตน เป็นสิ่งแน่นอนตายตัว ยั่งยืนอยู่ได้ มนุษย์จึง “ถือมั่นอัตตา” เห็นว่าสิ่งที่ยึดถือไว้ไม่แตกดับสูญสลายไป และ

Ref. code: 25595506032373NOS

ต้องการยึดมั่นไว้ไม่รู้จบ ความคิดและการกระทำของมนุษย์เช่นนี้จึงเหมือน “เอาสัจจธรรมซ่อนไว้” หรือปิดบังความจริงโดยไม่พยายามเรียนรู้และจัดการกับปัญหาของตนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วยความไม่รู้ ชีวิตของมนุษย์จึงประสบแต่ความทุกข์โศกเศร้าอยู่อย่างไร้คุณค่า ดังที่กวีแสดงความรู้สึกโศกเศร้าเสียดายที่ผีอุตส่าห์ปั้นให้มนุษย์เกิดมาบนโลกเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่โลก แต่กลับ "อยู่เพื่อเท็จลวงกัน เท่านั้น”

ในบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังปรากฏการแสดงอารมณ์โศกเศร้าสะเทือนใจเมื่อเห็นมนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไม่รู้เท่าทันความจริง หากหลงผิดยึดถือแต่กิเลสตัณหาและยึดถือในความเป็นตัวตนจึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ดังความในบท “ปริศนา” ใน *บางกอกแก้วกำศรวล* ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

ชีวิตมนุษย์สุดลงก็แค่นี้ หรือมีอะไรมากไปกว่านั้น
คือโลภกินนอนแล้วสืบพันธุ์ เว้นแต่อรหันต์รู้พุทธธรรม ฯ
ยิ่งคิดไกลใจไหวสังเวช เหตุอัตตาดิบดึกลึกล้ำ
เหตุอสุภอดสูอยู่ประจำ ยังครอบงำกิเลสลึกคึกคะนอง ฯ
....
อย่างนี้นี่หนออนาถชาติมนุษย์ ขาดพุทธธรรมนำจิตรสว่างไสว
โลกจึ่งร้อนนรกร้ายรุมไฟ หมกไหม้ไปทั่วฟ้าสากล ฯ
(บางกอกแก้วศรวล, 2521, น. 132)

กวีคร่ำครวญด้วยความรู้สึก “สังเวช” หรือเศร้าสลดหดหู่ใจเมื่อเห็นว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นแสนสั้นซึ่งเป็นไปตามข้อจำกัดของเวลาที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงคือ เกิดขึ้นและดับไป แต่มนุษย์ยังคงมีความ “โลภ” หรือความอยากได้ไม่รู้จักพอทั้ง “กินนอนแล้วสืบพันธุ์” อีกทั้งหลงยึดมั่นถือมั่นใน “อัตตา” อยากให้ตัวตนหรือสิ่งที่ปรารถนาสำหรับตอบสนองความสุขนั้นคงอยู่ ไม่อยากให้เปลี่ยนแปลงหรือดับสูญไป ชีวิตของมนุษย์ที่มีทั้งกิเลสตัณหาและอุปทานเป็นที่ตั้งนี้กวีชี้ให้เห็นว่าเป็นการ “ขาดพุทธธรรมนำจิตรสว่างไสว” หรือมนุษย์ขาดการเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงเผชิญอยู่กับความทุกข์ใจดังการใช้จินตภาพเปรียบเทียบความทุกข์โศกที่เป็นความรุ่มร้อนกระวนกระวายใจของมนุษย์บนโลกกับความร้อนของไฟในนรกว่า “โลกจึงร้อนนรกร้ายรุมไฟ หมกไหม้ไปทั่วฟ้าสากล”

Ref. code: 25595506032373NOS

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญด้วยความวิตกกังวลใจเมื่อเห็นมนุษย์มีกิเลสตัณหาพร้อมทั้งชี้นำว่าชีวิตมนุษย์นั้นแสนสั้นจึงควรละทิ้งตัณหาที่จะก่อให้เกิดทุกข์ ดังความใน *วันวัยในชีวิต* ของ คมทวน คันธนู ว่า

คิดก็วิตก อกก็ระรุ่ม
สาวและก็หนุ่ม เนียและก็นัว
ยากบริสุทธิ์ ดุจภาวะบัว
ยอมสละตัว ไม่สละใจ
โลกหฤโหด โกรธและก็เกรี้ยว
ทุกขณะเทียว ใคร่และก็ใคร่
ต่างก็จะแก่ง แย่งผลไว้
ด้วยกะจะไขว่ คว้าเฉพาะตน
....
ชีวิตหนึ่ง พึงพิเคราะห์บ้าง
ใช่จะระยาง โยงระระสาย
แค่ตณหา คร่าและทลาย
ชีพซะกระจาย จนจะกระเจิง
ชีวิตนั้น วันและก็วัย
ควรรึจะให้ กาม (ะ) เถลิง
รังปะทุเผา เราดุจ (ะ) เพลิง
ชั่วสุข (ะ) เริง แต่ทุกข (ะ) ยาว
(วันวัยในชีวิต, 2531, น. 44-45)

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญด้วยความวิตกกังวลและร้อนรุ่มใจเมื่อพบหนุ่มสาวมีจิตใจไม่บริสุทธิ์ ไม่ใส่ใจในธรรมหรือคุณความดีที่กวีเปรียบเหมือนดอกบัว กล่าวคือหนุ่มสาวไม่พึงเรียนรู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิตกลับหลงใหลในกิเลสตัณหาโดยเฉพาะกามตัณหาที่ “ยอมสละตัว” แต่ไม่สละใจหรือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และมีจิตที่ยึดมั่นกับความโกรธและความอยากได้อยากมีจนเกิดการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง กวีจึงชี้นำให้มนุษย์พึงพิเคราะห์หรือพิจารณาใคร่ครวญถึงชีวิตว่ามนุษย์มีชีวิตแสนสั้นภายใต้ข้อจำกัดของเวลาและความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่

Ref. code: 25595506032373NOS

ไม่อาจหลีกพ้นไปได้ จึงไม่ควรปล่อยให้ตัณหามาทำลายชีวิตเพราะตัณหาเปรียบเหมือนกับ “เพลิง” ที่คอยเผาไหม้ใจให้มนุษย์มีแต่ความทุกข์ที่ยาวนาน

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อทัศนะถึงเรื่องกิเลสตัณหาที่ทำให้โลกมนุษย์ต้องตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์โศก ดังความใน *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย* ของคมทวน คันธนู ว่า

โลก “เย็น” นั้นเห็นยาก เพราะแรงอยากคนแผลงยิง
ความเศร้าจึงเข้าสิง- สถิตรุมแสนรุ่มร้อน
ด้วยในหัวใจนั้น มีแรงฝันคือไฟฟอน
ตัณหาอุทาหรณ์ ดังฟืนเสริมใส่เติมซ้ำ
(ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย, 2541, น. 105)

กวีคร่ำครวญถึงความไม่สงบสุขที่เกิดขึ้นบนโลกดังความว่า “โลก ‘เย็น’ นั้นเห็นยาก” อันเนื่องมาจากมนุษย์มีความอยากได้อยากมีซึ่งกวีเปรียบความอยากหรือตัณหานี้เหมือนกับไฟที่มีฟืนเป็นเชื้อไฟคอยเผาไหม้ใจของมนุษย์ให้ย่อยยับ มนุษย์จึงเกิดความทุกข์โศกเศร้าที่เป็นความ “รุ่มร้อน” กระวนกระวายใจไม่รู้จุดสิ้นสุดเพราะยังมี “แรงอยาก” เป็นที่ตั้งของชีวิต

บทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแสดงทัศนะถึงความมืดบอดของยุคสมัยที่มนุษย์เกิดกิเลสจนละเลยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธจ้า มนุษย์จึงประสบกับความทุกข์โศกเศร้า ดังความในบท “เปลวไฟและนักฝัน” ใน *ม้าก้านกล้วย* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ว่า

ท่ามกลางความมืดยุคสมัย ทางออกอยู่ไหนกันนี่
จักพร่างโดยพรุ่งระพี หรือมืดอย่างนี้อีกนาน
บาดแผลระยับอกยุค ฝนเลือดตกชุกแดงฉาน
น้ำตานองแต้มแก้มกาล ผาหินวิญญาณทลายลง
มโนธรรมคร่ำครวญหวนไห้ ศักดิ์ศรีเกลือกในฝุ่นผง
โลภโมโทสันมั่นคง ชายธงปิศาจสะบัดปลิว
คนพาลมากพวกอ้วนพี คนดีโดดเดี่ยวผอมหิว
สาวกปิศาจโห่ฮิ้ว กลบเสียงถ้อยพลิ้วธรรมเพราะ
(ม้าก้านกล้วย, 2538, น. 96)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญถึงยุคสมัยที่เกิดความมืดสื่อนัยถึงความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในสังคมเพราะมนุษย์เกิดกิเลส “โลภโมโทสัน” คือมีความอยากได้อยากมีมากจนสังคมปัจจุบันเกิดความผิดปกติไปจากเดิมคือ “คนพาล” มีมิตรสหายและมีความเป็นอยู่ที่ดีจน “อ้วนพี” ในขณะที่ “คนดี” ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากจนร่างกายซูบผอม ความเสื่อมถอยของยุคสมัยที่มนุษย์มีกิเลสและละเลย “มโนธรรม” หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีไปนี้จึงเปรียบเสมือนการปล่อยให้ “ปิศาจ” หรืออำนาจอันชั่วร้ายเข้ามารุกรานหรือทำลาย “ธรรม” ให้สูญสิ้นไป มนุษย์จึงดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความเจ็บปวดรวดร้าวใจเสมือนมี “บาดแผล” อยู่ที่ใจ และต้องเผชิญกับความโศกเศร้า “น้ำตานองอาบแก้ม” จนกลายเป็นเลือดเสมือนกับ “ฝนเลือดตกชุก” โดยไม่รู้ว่าความทุกข์โศกเศร้านี้จะสิ้นสุดลงเมื่อใดหากมนุษย์ยังมีกิเลสอยู่อย่างมั่นคงในจิตใจ ดังที่กวีตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบว่า “ทางออกอยู่ไหนกันนี่” และ “หรือมืดอย่างนี้อีกนาน”

กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญโดยชี้ให้เห็นว่ากิเลสและการยึดมั่นถือมั่นในอัตตาเป็นสิ่งที่มิอาจนำพาชีวิตมนุษย์ไปสู่นิพพานได้ มนุษย์จึงต้องต่อสู้ขับเคี่ยวกับกิเลสเพื่อให้บรรลุปลายทางอันแท้จริงหรือข้ามพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ ดังที่กวีเปรียบมนุษย์เป็นปลาว่าต้องว่ายน้ำข้ามห้วงมหรรณพที่แทนวัฏสงสาร ในบท “ปลาคนวนว่ายเวิ้งชเลโลก ใน *ฤดีกาล* ของไพวรินทร์ ขาวงาม ความว่า

ปลาคนวนว่ายเวิ้ง ชเลโลก
คนเปลี่ยวคลื่นเชี่ยวโศก โลกกว้าง
คนผู้ละโมบโภค ผลเหยื่อ
เกี่ยวเบ็ดเสร็จสรรพขว้าง ไขว่คว้าปลาคน
วนวนว่ายว่ายเวิ้ง วังเวง
ชเลลึก นึกตัวเอง อนาถโอ้
กิเลสลึก นึกกริ่งเกรง คลื่นกิเลส
คิดลึก นึกแล่นโล้ ลึกซึ้งชเลฝัน
ข้ามมหรรณพห้วง แสวงหา มหรรณพ
ข้ามยอดคีรีอา- กาศนั้น
เสาะแสวงดื่นดาริกา เก็บประดับ ใจเอย
ข้ามอัตตาตนดั้น ดิ่งพ้นโพ้นทะเล
(ฤดีกาล, 2532, น. 128)

Ref. code: 25595506032373NOS

บทกวีข้างต้น กวีคร่ำครวญโดยการเปรียบเทียบคนเป็นปลาที่ว่ายวนอยู่ในห้วง “ชเลโลก” หรือห้วงน้ำขนาดใหญ่ที่แทนวัฏสงสารตามกรอบคิดของพุทธศาสนา ซึ่งมนุษย์จะต้องต่อสู้กับกิเลสในใจตนอันเปรียบเสมือน “คลื่นเชี่ยว” และต้องตกเป็นเหยื่อของ “คนผู้ละโมบ” ตลอดจนต้อง “ข้ามอัตตาตน” หรือทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนให้ได้ อันเป็นภาระที่หนักหนาของมนุษย์คือมนุษย์ต้องจมอยู่กับความทุกข์โศกเศร้าและความมืดบอดในใจตนอยู่เสมอจนกว่าจะก้ามข้ามห้วงมหรรณพได้

กวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อให้เห็นว่าความอยากได้อยากมีจนไม่เรียนรู้เท่าทันความพอดีในจิตใจของตนเองเป็นกิเลสตัณหาที่มิเพียงทำร้ายผู้อื่นเท่านั้น หากยังส่งผลให้ตนเองต้องประกับความทุกข์ความเจ็บปวด ดังปรากฏในบท “เป็นที่สุดปองสม” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำความว่า

สืบเท้าไปตามทาง หวาดหวั่นอย่างไม่เคยเป็น
พยายามสงบเย็น ทั้งที่ร้อนซอนทรวงใน
คิดว่าด้วยควบคุม ครองสุขุมสมดั่งใจ
ช่วงเท้าที่ทอดไป จึงสม่ำเสมอดี
....
ระมัดระวังมาด แปลกประหลาดฤดีดาล
ระแวงไยแบ่งบาน ตามฝีเท้าที่ก้าวเดิน
ยาวนานในคำนึง ค่อยเครียดตึงต่อดำเนิน
จวบจนได้เผชิญ กับบันไดที่ใฝ่ปอง
สถิตนิ่งอยู่ตรงหน้า ดูควรค่าบันไดทอง
หลากขั้นตามครรลอง ประหนึ่งเชิญเดินขึ้นไป
....
เพ่งมองเห็นช่องทาง เป็นช่องว่างพอผจญ
รีบก้าวแทรกกลุ่มคน เบียดขึ้นไปไม่รั้งรอ
ก้าวได้ไม่กี่ก้าว ก็ถึงคราวต้องติดออ
กีดกายใครไม่พอ ยังกีดขวางทางขึ้นลง
ติดค้างอยู่บนขั้น ต่างปิดกั้นกันตรงตรง
คล้ายติดเจตจำนง ต่างนิ่งข่มความรำคาญ

Ref. code: 25595506032373NOS

แปลกแท้เกิดแต่ใจ มโนมัยพิสดาร
ดุจฟื้นคืนอาการ คึกคะนองเต็มพลัง
โผนผกอกกระเจิง เหมือนเหยียบเพลิงร้อนประดัง
ฮึกหาญทะยานยัง ยากหยุดรออีกต่อไป
เบียดแทรกคนข้างหน้า มานะกล้ามโนมัย
ออแตกโดยฉับไว ต่างซวนเซโดยฉับพลัน
ได้ยินเสียงโวยวาย แซ่กระจายอยู่ในกรรณ
ดังเสียงมากดดัน ให้ตื่นฝ่าปราการคน
ไม่เหลือมาดสุขุม เกินควบคุมอาชากมล
ใฝ่เฟื่องถึงเบื้องบน ที่สุดขั้นบันไดเดิน
ฝ่าไปได้ครึ่งทาง ปลาตร้างความเพลิดเพลิน
จู่จู่เท้าบังเอิญ สะดุดขั้นถลันซวน
พริบตาผวาลม แล้ววูบล้มไม่ร้องครวญ
เสียขวัญเหลือประมวล ล้มคว่ำฝันคาบันได
เจ็บจุกลุกลำบาก สุดออกปากบอกใครใคร
ทรวงลับมโนมัย ไม่เหลือหาญชาญศักดา
เหลือแต่เท้าผู้คน ยืนล้อมตนเป็นอัตรา
รุ่มร้อนในอุรา เสมอแม้นแสนอับอาย
เจ็บชาสองฝ่ามือ พลิกดูหรือยังเห็นลาย
แม้ตาจะพร่าพราย หากไม่พ้นเห็นมลทิน
แวบนึกให้อนาถ หมายที่มาดมาพังภินท์
ได้เพียงธุลีดิน เปื้อนสองมือคือรางวัล
(ในเวลา, 2541, น. 82-84)

กวีคร่ำครวญโดยเปรียบเทียบความอยากได้อยากมีเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเหมือนกับการเดินขึ้นบันไดไปสู่จุดสูงสุด แต่การจะเดินผ่านขั้นบันไดไปสู่จุดสูงสุดนั้นกวีชี้ให้เห็นว่าต้องพบกับคนที่มีความปรารถนาเช่นเดียวกันเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการกีดขวางทางขึ้นลงและหากไม่กำหนดจิตของตนให้รู้จักรอคอยหรือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็อาจนำไปสู่ความเห็นแก่ตัวจนทำร้ายผู้อื่นดังที่กวีรู้สึก “ฮึกหาญทะยานยัง ยากหยุดรออีกต่อไป เบียดแทรกคนข้างหน้า มานะกล้ามโนมัย” ซึ่งการไม่ควบคุม “มโนมัย” หรือควบคุมจิตให้รอบคอบก็เหมือนกับปล่อยจิตให้อยู่กับไฟ

Ref. code: 25595506032373NOS

หรือ “เพลิงร้อน” ที่แม้จะฝ่าข้ามขั้นบันไดไปได้ครึ่งทางก็อาจพลาดพลั้งได้เพราะความอยากความปรารถนาของตนที่เกิดขึ้นจนขาดการเรียนรู้เท่าทันตามภาวะความเป็นจริง ดังที่กวีประสบกับการ “สะดุดขั้นถลันชน” และ “ล้มคว่ำฝันคาบันได” หรือไม่อาจดำเนินชีวิตไปสู่จุดสูงสุดตามที่ตนมุ่งหวังไว้ จึงนำไปสู่ความรู้สึกเจ็บปวด “รุ่มร้อนในอุรา” และเจ็บทั้งร่างกายเพราะความมืดบอดภายในจิตใจของตนเอง

กวีไทยสมัยใหม่ยังสื่อแสดงความคิดผ่านบทคร่ำครวญว่ามนุษย์มีความปรารถนาอยากได้อยากมีเพื่อตอบสนองความสุขจนได้ในสิ่งที่ปรารถนาแล้วก็เกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของตน แต่ในขณะที่ปล่อยให้ความอยากและความยึดถือสิ่งนั้นมากเท่าใดก็ก่อให้เกิดการมองข้ามสิ่งทั้งหลายตามสภาพที่มันเป็นหรือละเลยการปฏิบัติตนด้วยสติปัญญาตามเหตุและผลมากขึ้นเท่านั้น อันเป็นความผิดพลาดในการดำเนินชีวิตจนนำไปสู่ความทุกข์เจ็บปวดใจ ดังความในบท “บัลลังก์ไกว” ใน *ในเวลา* ของแรคำ ประโดยคำ ว่า

โอละเห่เอกาพริบตามอง บัลลังก์ต้องวูบต่ำหว่ำกมล
ต่ำลงเสมอประเดิมเมื่อเริ่มแรก ก่อนแหวกอากาศผงาดฉงน
สูงขึ้นอีกทางเวิ้งว้างตน วูบวนลงใหม่ไวเช่นเดิม
สลับเวียนขึ้นลงไม่คงที่ ค่อยมีใจนึกฮึกเหิม
หวังลอยสูงสุดรุดใจเคลิ้ม สุขเสริมอารมณ์ปานสมคะนึง
วิบไวไม่ระวังพลั้งพลาด ร่วงอากาศง่ายง่ายหงายหลังผลึ่ง
วูบไวในอกตกตะลึง ตกถึงพื้นดินสิ้นบัลลังก์
แปลบปลาบซาบรสกำสรดปวด ร้าวรวดใจกายมลายหวัง
เจ็บจุกทุกข์ช้ำเพียงลำพัง ยังมองเห็นเงาขลังบัลลังก์ลอย
(ในเวลา, 2541, น. 28 - 29)

กวีคร่ำครวญโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความอยากได้อยากมีของมนุษย์เหมือนกับการนั่งบัลลังก์ไกวเพื่อลอยไปสู่จุดสูงสุดหรือไปสู่สิ่งที่ปรารถนาเพื่อตอบสนองความสุขดังความว่า “หวังลอยสูงสุดรุดใจเคลิ้ม สุขเสริมอารมณ์ปานสมคะนึง” แต่กวีชี้ให้เห็นว่าความอยากหรือความปรารถนานั้นทำให้มนุษย์ขาดการพิจารณาไตร่ตรองถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่ดำรงอยู่เป็นปกติธรรมดานั้นคือ มี “สูงขึ้น” และ “วูบวนลงใหม่” สลับเวียนขึ้นลงอยู่เช่นนี้อันสื่อนัยถึงความไม่เที่ยงแน่นอนของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงเกิดความ “พลั้งพลาด” ตกบัลลังก์ไกวได้โดยง่ายหรือประสบกับความผิดพลาดในการดำเนิน

Ref. code: 25595506032373NOS

ชีวิตจนนำไปสู่ความรู้สึก “ร้าวรวดใจกาย” และ “เจ็บจุกทุกข์ช้ำ” อยู่เพียงลำพังเพียงเพราะมีกิเลสตัณหาเกิดขึ้นในใจตน

จากการศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ กวีสมัยใหม่ได้สื่อแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมด้วยความเข้าใจในแก่นแท้ของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงสามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านหรือเพื่อนมนุษย์ได้ขบคิดถึงปัญหาของมนุษย์ที่มีกิเลสตัณหาและอุปทานหรือความยึดมั่นถือมั่นจนก่อให้เกิดการเบียดเบียนผู้อื่น รวมทั้งทำร้ายตนเองให้เกิดความทุกข์ พร้อมทั้งชี้นำให้เพื่อนมนุษย์ขัดเกลาจิตใจด้วยการละทิ้งกิเลสตัณหาและอัตตาของตนเอง ตลอดจนปลุกเร้าให้มนุษย์เรียนรู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิตเพื่อก้าวไปสู่หนทางที่พ้นจากความทุกข์โศกเศร้า อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ

กล่าวได้ว่า การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญจากระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและแสดงความคิดเกี่ยวกับชีวิตอันเกิดจากการพลัดพรากสูญเสียคนรักหรือสิ่งที่รักไปสู่การคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจและความคิดเห็นที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ธรรมชาติ การเมืองการปกครอง และพุทธธรรม โดยกวียังคงแสดงความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ที่หลากหลายมีทั้งการพลัดพรากสูญเสีย ความผิดหวัง ความทุกข์ระทมใจ ความโหยหาอาลัย ซึ่งความหลากหลายทางอารมณ์ที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญนี้เป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักและฉุกคิดถึงปัญหาหรือสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจะสังเกตได้ว่าในการสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อความคิดหรือทัศนะของกวีมิได้มีการสืบทอดขนบเท่านั้น หากยังมีการปรับเปลี่ยนหรือสร้างสรรค์ใหม่ ตลอดจนนำขนบการพรรณนาเดิมมาใช้เพื่อสื่อความให้แก่ตัวบทใหม่ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยกำหนดกรอบแห่งการสร้างงาน อันสื่อถึงการธำรงรักษาภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ของไทยและสื่อถึงการแตกยอดทางความคิดของกวีที่เกิดจากเรียนรู้และเข้าใจโลกและชีวิต ตลอดจนเข้าใจรากเหง้าและพลังของขนบวรรณศิลป์เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานได้หลากหลายมิติและไม่รู้จบ

Ref. code: 25595506032373NOS

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

บทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างงานของกวี จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทครำ่ครวญว่าเป็นอย่างไร และวิธีการสร้างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่มีการสืบทอด ปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดที่เรียกว่าการสืบสรรค์อย่างไร ตลอดจนสื่อแนวคิดสำคัญประการใดบ้าง โดยขอบเขตของการศึกษาผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุจิตต์ วงษ์เทศ คมทวน คันธนู แรคำ ประโดยคำ และไพวรินทร์ ขาวงาม การเลือกผลงานของกวีดังกล่าวเพราะมีลักษณะเด่นด้านการสืบสรรค์ในการพรรณนาครำ่ครวญ คือ มีการสืบทอดบทครำ่ครวญจากอดีตและนำมาปรับเปลี่ยนหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้เข้ากับบริบทงานของกวีร่วมสมัย อีกทั้งมีเนื้อหาและแนวคิดที่โดดเด่นในเชิงสังคม ตลอดจนผลงานของกวีเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างงานของกวีรุ่นหลัง

ลักษณะของบทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่พบคือ การเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ การรำลึกถึงอดีตอันแสนสุข และการแสดงความทุกข์ระทมที่มีต่อชีวิตและสังคม ซึ่งกวีไทยสมัยใหม่ยังสืบทอดลักษณะการครำ่ครวญจากอดีต หากแต่เรื่องราวที่นำมาครำ่ครวญนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

บทครำ่ครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีความสำคัญต่อการสร้างงานของกวีที่มีต่อผู้อ่านโดยตรง ทั้งการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งหรือเปิดเผยความในใจให้เห็นภาวะแห่งทุกข์โศกเศร้า และเป็นสื่อแสดงทัศนะอันเกี่ยวกับชีวิตและสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเอื้อประโยชน์ให้กวีได้แสดงความรู้ความสามารถทางวรรณศิลป์ของไทย

การศึกษาวิธีการสร้างบทครำ่ครวญของกวีไทยสมัยใหม่พบว่า กวีสร้างบทครำ่ครวญโดยการพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้คำ และการใช้ฉันทลักษณ์ ซึ่งเป็นกลวิธีการประพันธ์ตามขนบวรรณศิลป์ของไทย อันแสดงให้เห็นว่า แม้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ขนบวรรณศิลป์ของไทยยังคงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์บทครำ่ครวญให้เข้ากับบริบทแห่งยุคสมัยของตน กวีไทยสมัยใหม่บางคนอาจจะมีลีลาวรรณศิลป์แตกต่างไปจากอดีตอยู่บ้าง แต่ความสามารถในการสร้างความงามทางภาษา มิเพียงช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นแง่งามทางภาษาวรรณศิลป์เท่านั้น หากยังช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจและเกิดจินตนาการร่วมรับรู้ประสบการณ์ทาง

Ref. code: 25595506032373NOS

ความคิดและความรู้สึกของกวีได้ดียิ่งขึ้น กวีไทยสมัยใหม่จึงเป็นผู้แสดงออกซึ่งพลังทางปัญญาและพลังทางวรรณศิลป์สามารถธำรงรักษาภูมิปัญญาของไทยและสามารถพัฒนาสร้างสรรค์ได้หลากหลายมิติและไม่รู้จบ

ส่วนการสืบสรรค์บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่ามีทั้งการดัดแปลง การพาดพิง และการล้อเลียน วิธีการสืบสรรค์นี้แสดงให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่มิได้ดำเนินรอยตามขนบเท่านั้น หากยังพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่ ตลอดจนนำของเดิมมาสื่อความหมายใหม่ อันจะทำให้เห็นมิติของการสร้างงานและวิธีคิดของกวีที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย การสืบสรรค์ดังกล่าวยังทำให้เกิดผลในแง่การสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและความคิดของกวีที่ไม่ถูกจำกัดกรอบแต่เพียงแบบแผนความคิดเดิม แต่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญไปในวงกว้าง อันจะทำให้เห็นการแตกยอดทางความคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่เกิดจากความเข้าใจแก่นของวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยอย่างแท้จริง

การศึกษาแนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่า กวีไทยสมัยใหม่สื่อแนวคิดสำคัญผ่านบทคร่ำครวญจำแนกได้ 4 ประเด็น คือ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม ซึ่งกวีจะสื่อ “สาร” ความคิดเหล่านี้แก่ผู้อ่านผสานกับอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งที่มีทั้งการพลัดพรากสูญเสีย ความทุกข์โศกเศร้า โหยหาอาลัย อันเป็นการคร่ำครวญเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านได้ตระหนัก ฉุกคิด ตลอดจนมองเห็นปัญหาของมนุษย์และสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม กวีชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางกระแสพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าและทันสมัยตามโลกตะวันตกอย่างรีบเร่งนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและการค้าเสรีที่เข้ามากำหนดสถานะของสังคมไทยได้ก่อให้เกิดการรุกล้ำพื้นที่ทำกินและยังส่งผลกระทบต่อคนในสังคมโดยเฉพาะคนในสังคมชนบทที่มีวิถีเกษตรกรรมต้องไร้ที่ดินทำกินและไม่อาจปรับตัวตามวิถีของการพัฒนาได้ การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยยังก่อให้เกิดการหลงลืมและทอดทิ้งคุณค่าของวัฒนธรรมไทย เนื่องมาจากคนไทยมีระบบความคิดความเชื่อที่ถูกครอบงำจากกระแสตะวันตกว่าวัฒนธรรมไทยหรือภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสมมานั้นเป็นเรื่องล้าสมัยและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ หากจะทำประเทศให้ทันสมัยต้องเลียนแบบโลกตะวันตก ความผันแปรที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การสูญสิ้นความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และพลังทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยและอาจนำไปสู่ความตายของวัฒนธรรมไทยในไม่ช้า

Ref. code: 25595506032373NOS

กระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมได้ส่งผลให้คนในสังคมไทยให้คุณค่ากับการแสวงหาวัตถุเงินทองเพื่อเป็นเครื่องกำหนดสถานะ ความมั่งคั่ง ร่ำรวย และมีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น และเพื่อแสดงออกในเรื่องความเป็นชนชั้นทางสังคม สังคมไทยจึงเกิดปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนรวยกับคนจน และนายทุนกับชาวนาชาวไร่ ซึ่งกวีแสดงทัศนะนี้ผ่านบทคร่ำครวญโดยชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยหรือมีการศึกษาจะเป็นผู้ที่เข้าถึงแหล่งทุนและได้รับผลประโยชน์อย่างรวดเร็วจากกระแสพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการไม่เคารพสิทธิเพื่อนมนุษย์ และมองคนที่ยากจนกว่าเป็นคนไร้ค่าตลอดจนเอารัดเอาเปรียบทุกวิถีทาง การคร่ำครวญของกวีจึงเป็นเสมือนตัวแทนของคนยากจนโดยสื่อให้เห็นว่าคนยากจนหรือคนไร้การศึกษาหรือมีการศึกษาน้อยอย่างกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือชาวนาชาวไร่ต้องตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบและต้องทุกข์โศกเศร้าจากการขาดไร้เงินและถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์คนหนึ่งพึงมีพึงได้ในสังคมเพื่อสื่อนัยถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

กวีไทยสมัยใหม่ยังแสดงทัศนะผ่านบทคร่ำครวญถึงความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ที่มีความโลภและลุ่มหลงยึดถือ “เงินตรา” เป็นเป้าหมายของชีวิต และมุ่งแสวงหาความพรั่งพร้อมทางด้านวัตถุโดยพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อผลประโยชน์ และไม่คำนึงว่าการกระทำของตนได้นำไปสู่การทำลายชีวิตและสรรพสิ่งบนโลกอย่างเห็นแก่ตัว ดังจะเห็นได้จากการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มนุษย์เกิดความต้องการทางด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นจนนำไปสู่กระบวนการแข่งขัน แย่งชิงทรัพยากร ตลอดจนเอารัดเอาเปรียบเพื่ออำนาจและชัยชนะเหนือผู้อื่นซึ่งเป็นวิถีแห่งสงครามที่บ่งชี้ว่ามนุษย์ขาดไร้มิติทางจิตวิญญาณ และมนุษย์ไม่อาจพบความสุขได้ท่ามกลางภาวะสงคราม

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ กวีชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถสร้างภัยพิบัติอันตรายและนำความทุกข์ยากเดือดร้อนใจมาสู่มนุษย์ได้เมื่อต้องเผชิญกับความแปรปรวนผิดปกติของธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปควบคุม หรือหลีกเลี่ยงได้ จึงก่อให้เกิดความตระหนักในความอ่อนด้อยและข้อจำกัดของมนุษย์เมื่อเทียบกับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ในขณะเดียวกันกวีสมัยใหม่ยังคร่ำครวญเพื่อสื่อให้เห็นว่าธรรมชาติถูกทำลายจากการกระทำของมนุษย์ที่มีโลภจริตจนแปรเปลี่ยนระบบคิดจากการเคารพและสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติมาเป็นการมุ่งครอบครองและกอบโกยธรรมชาติด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อช่วยทุ่นแรงและเพิ่มผลผลิตตอบสนองความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมไทยมาแต่โบราณจึงกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน นอกจากนี้กวีสมัยใหม่ยังสื่อแนวคิดผ่านบทคร่ำครวญว่าธรรมชาติสื่อแสดงความจริงแท้ของชีวิต ซึ่งมนุษย์สามารถเรียนรู้กฎของธรรมชาติหรือสามัญลักษณะคือ อนิจจัง ทุกข์ และอนัตตา ผ่านความเปลี่ยนแปลง

Ref. code: 25595506032373NOS

ของธรรมชาติ โดยเฉพาะความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตที่กวีจะสื่อผ่านความเสื่อมสลายของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่กวีสื่อผ่านบทคร่ำครวญนั้น กวีได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองการปกครองของไทยไร้ประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากรัฐบาลที่มีผู้นำประเทศและมีหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ร่วมมือกันบริหารงานเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ในประเทศ หากทำงานโดยมุ่งหวังอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง อีกทั้งเอารัดเอาเปรียบด้วยการฉ้อโกงและทุจริตต่อหน้าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนให้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนใจ เนื่องจากไร้สิทธิและเสรีภาพในการเรียกร้องความเป็นธรรมและประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวม กวีไทยสมัยใหม่ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจึงคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์สะเทือนใจเสมือนเป็นตัวแทนของประชาชนคนหนึ่งที่อยู่ในระบอบประชาธิปไตย แต่กลับรู้สึกทุกข์ท้อสิ้นหวังกับระบอบประชาธิปไตยที่ยังไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน และชี้ให้เห็นว่าการที่ประชาชนไม่ได้รับประชาธิปไตยที่เป็นธรรมนั้นเกิดจากการแทรกแซงของอำนาจเผด็จการจนนำไปสู่เหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนตุลาคมหรือวันมหาวิปโยคที่ประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อความถูกต้องและเพื่อผลประโยชน์ของคนในชาติ ส่งผลให้เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตเป็นจำนวนมาก กวีไทยสมัยใหม่ยังคร่ำครวญโดยชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองการปกครองในปัจจุบันมีการแบ่งขั้วอำนาจกันเพื่อผลประโยชน์จนก่อให้เกิดการแตกแยกทางความคิดและเกิดการแข่งขันแย่งชิงกันที่นำไปสู่สงครามทางการเมืองกล่าวคือคนไทยหันมาเข่นฆ่ากันเองเพียงเพราะต่างฝ่ายต่างมีความคิดเห็นสนับสนุนเฉพาะฝ่ายของตน การคร่ำครวญของกวีสมัยใหม่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองจึงไม่เพียงสื่อภาวะอารมณ์สะเทือนใจของประชาชนคนไทยที่ต้องทุกข์ใจเพราะขาดความมั่นคงและความสงบสุขภายในชาติเท่านั้น หากกวียังมุ่งปลุกสำนึกประชาชนในเรื่องสิทธิและเสรีภาพเพื่อชาติบ้านเมืองด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมที่สื่อผ่านบทคร่ำครวญ กวีไทยสมัยใหม่จะถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งให้มนุษย์ทุกคนเรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะในแง่ของมนุษย์เข้าไปสัมพันธ์กับโลกและชีวิตด้วยกิเลสตัณหาและอุปทานหรือความยึดมั่นถือมั่นจนก่อให้เกิดความทุกข์โศกเศร้าทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งกวีจะชี้นำให้ผู้อ่านหรือเพื่อนมนุษย์ขัดเกลาจิตใจด้วยการละทิ้งกิเลสตัณหาและอัตตาของตนเอง พร้อมทั้งปลุกเร้าให้มนุษย์พึงเรียนรู้เท่าทันความจริงของชีวิตเพื่อก้าวพ้นจากความทุกข์โศก

กล่าวได้ว่า การสร้างบทคร่ำครวญของกวีไทยสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและแสดงความคิดเกี่ยวกับชีวิตอันเกิดจากการพลัดพรากสูญเสียคนรักหรือสิ่งที่รักไปสู่การคร่ำครวญเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจและแสดงความคิดเห็นที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ธรรมชาติ การเมืองการปกครอง และ

Ref. code: 25595506032373NOS

พุทธธรรม โดยกวียังคงแสดงความเข้มข้นรุนแรงของภาวะอารมณ์ผ่านบทคร่ำครวญเพื่อกระตุ้นเร้าความคิดผู้อ่านให้นึกถึงปัญหาหรือสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจะสังเกตได้ว่าในการสร้างบทคร่ำครวญเพื่อสื่อแนวคิดหรือทัศนะนั้น กวีสมัยใหม่มิเพียงนำแบบแผนหรือขนบนิยมในอดีตมาสืบทอดเท่านั้น หากยังมีการปรับเปลี่ยน ตลอดจนนำมาสร้างสรรค์ใหม่ให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อันสื่อถึงการแตกยอดทางความคิดของกวีที่เกิดจากเรียนรู้และเข้าใจโลกและชีวิตตลอดจนเข้าใจแก่นของตัวบทหรือแบบแผนเดิมจึงนำมาเป็นรากฐานการสร้างสรรค์ผลงานแห่งยุคสมัยของตน

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี เป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้สนใจอาจจะศึกษาเรื่องดังกล่าวในกวีนิพนธ์ของคนรุ่นใหม่ หรืออาจศึกษาบทคร่ำครวญในงานเขียนประเภทอื่น อาทิ เรื่องสั้น นวนิยาย บทเพลง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาบทคร่ำครวญในวงกว้างมิได้จำกัดแต่เพียงงานเขียนประเภทกวีนิพนธ์ ผู้วิจัยยังเห็นว่าหากจะมีการศึกษาบทพรรณนาอื่น ๆ อาทิ บทประณามพจน์ บทพรรณนาตัวละครหรือบุคคล บทพรรณนาขบวนทัพ โดยให้ความสำคัญกับวิธีการสืบสรรค์ย่อมจะเป็นการขยายองค์ความรู้เรื่องขนบวรรณศิลป์ของไทยที่เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานได้หลากหลายมิติและไม่รู้จบ

Ref. code: 25595506032373NOS

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

กอบกาญจน์ ภิญโญมารค. (2554). *ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย.* กรุงเทพฯ: อินทนิล.

กุสุมา รักษมณี. (2549). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ.

คมทวน คันธนู. (2521). *แสงดาวแห่งศรัทธา.* กรุงเทพฯ: พี.พี.

คมทวน คันธนู. (2523). *สำนึกขบถ.* กรุงเทพฯ: กอไผ่.

คมทวน คันธนู. (2526). *กำสรวลโกสินทร์.* กรุงเทพฯ: อาทิตย์.

คมทวน คันธนู. (2526). *บนถนนและทางผ่าน.* กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

คมทวน คันธนู. (2528). *คนตกงาน.* กรุงเทพฯ: เพื่อนชีวิต.

คมทวน คันธนู. (2530). *วิเคราะห์วรรณกรรม วิจารณ์วรรณกร.* กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

คมทวน คันธนู. (2531). *วันวัยในชีวิต.* กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

คมทวน คันธนู. (2539). *รุ้งสายอันรายสรวง.* กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ แกรมมี่

คมทวน คันธนู. (2541). *ซับทรวงเป็นสรวงสร้อย*. เชียงใหม่: มิ่งขวัญ.

คมทวน คันธนู. (2541). *เรียงถ้อยขึ้นร้อยถัก*. เชียงใหม่: มิ่งขวัญ.

คมทวน คันธนู. (2546). *นาฏกรรมบนลานกว้าง*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิชาการ.

ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์. (2549). *ร้อยแก้วร้อยกรอง.* มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2536). *สุนทรียภาพในภาษาไทย.* (พิมพครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.

ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2544). *คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธเนศ เวศร์ภาดา. (2549). *หอมโลกวรรณศิลป์.* กรุงเทพฯ: ปาเจรา.

นรินทรธิเบศร์ (อิน). (2512). *โคลงนิราศนรินทร์.* พระนคร: กรมศิลปากร.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *ปากไก่และใบเรือ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แพรว.

นิตยา แก้วคัลณา. (2555). *บทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย*: ลีลา ความคิด และการสืบสรรค์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิตยา แก้วคัลณา. (2556). *สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรียภาพในกวีนิพนธ์ไทย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2526). *จารึก ร.ศ. 200*. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2529). *คำหยาด* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ก. ไก่.

Ref. code: 25595506032373NOS

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2529). *กรุงเทพทวารวดี จารึกไว้ในปีที่ 200 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2531). *ตากรุ้งเรืองโพยม*. กรุงเทพฯ: ก. ไก่.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2532). *เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: ก. ไก่.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2533). *ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 1*. กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้าพิมพการ.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2535). *ข้างคลองคันนายาว กระบวนที่ 2*. กรุงเทพฯ: หญ้าหอม.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2535). *มุมมอง*. กรุงเทพฯ: สารคดี.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2542). *พ่อสอนลูก.* กรุงเทพฯ : เกี้ยว-เกล้าพิมพการ.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2544). *เพียงความเคลื่อนไหว*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้าพิมพการ.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2546). *อาทิตย์ถึงจันทร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิชาการ.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2552). *ขับไม้มโหรี*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้าพิมพการ.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. (2520). *หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. *ลิลิตตะเลงพ่าย.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์. (2517). *เพลงกล่อมเด็ก.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์.

ประเวศ วะสี. (2541). “จากโลกาภิวัตน์ด้อยพัฒนาสู่โลกาภิวัตน์อาริยะ.” ใน *วิถีสังคมไทย สรรพนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์.* กรุงเทพฯ: โครงการจัดงานฉลอง 100 ปี รัฐบุรุษ อาวุโส นายปรีดี พนมยงค์.

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี. (2551). “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาจิต: การตามจิตเพื่อรู้ความจริงของชีวิต.” ใน *พระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2532). *ฤดีกาล*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2538). *ม้าก้านกล้วย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2538). *ลำนำวเนจร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2539). *คำใดจะเอ่ยได้ดั่งใจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2541). *เจ้านกกวี*. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม (2549). *คือแรงใจและไฟฝัน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2553). *ณ ที่ซึ่งแม่โพสพเคยสถิต*. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ไพวรินทร์ ขาวงาม และคนอื่น ๆ . (2555). *เล่นคำอำนาจ*. กรุงเทพฯ : สามสหาย.

Ref. code: 25595506032373NOS

ไพวรินทร์ ขาวงาม และคนอื่น ๆ . (2556). *วายุทุรยุค*. กรุงเทพฯ : สามสหาย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2465). *บทเสภาเรื่องพระราชวังสันกับสามัคคีเสวก.* พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

ยุค ศรีอาริยะ. (2539). *GOLBAL VISION: สู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่.* กรุงเทพฯ: บริษัท ไอโอนิค อินเตอร์เทรด รีซอลเซส จำกัด.

ยุค ศรีอาริยะ. (2541). *มายาโลกาภิวัตน์.* กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์.

ยุค ศรีอาริยะ. (2543). "ภูมิปัญญาบูรณาการ." ใน *วิถีสังคมไทย สรรพนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์.* กรุงเทพฯ: โครงการจัดงานฉลอง 100 ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รื่นฤทัย สัจจุพันธุ์. (2540). "ธรรมชาติ: สื่อสร้างเอกภาพงานวรรณศิลป์." ใน *สีสรรพ์วรรณศิลป์.* กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี่.

รื่นฤทัย สัจจุพันธุ์. (2540). "นิราศ:บทพิลาปรำพันรักและบันทึกประสบการณ์กวี." ใน *สีสรรพ์วรรณศิลป์.* กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี่.

รื่นฤทัย สัจจุพันธุ์. (2544). "นวลักษณ์ (NOVELITY) จากกรอบของนิราศที่ปรากฏในลำนำภูกระดึงและบางกอกแก้วกำศรวล." ใน *ศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดี.* กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2549). *สุนทรียภาพแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ณ เพชร.

แรคำ ประโดยคำ. (2533). *แรคำ: รวมบทกวีมีฉันทลักษณ์*. กรุงเทพฯ: คนวรรณกรรม.

แรคำ ประโดยคำ. (2533). *ลานชเล*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

แรคำ ประโดยคำ. (2535). *ดิน น้ำ ลม ไฟ*. กรุงเทพฯ: คณาธร.

แรคำ ประโดยคำ. (2538). *น้ำพุรุ้ง*. กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.

แรคำ ประโดยคำ. (2541). *ในเวลา.* กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.

วรพิมพ์สุข ผ่องสมัย. (2551). "การเมือง: ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุ่งเรืองและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา." ใน *พระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรรณคดีไทยเสภาขุนช้าง-ขุนแผน. (2505). (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา.

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. (2527). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลปากร, กรม. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

Ref. code: 25595506032373NOS

ศิลปากร, กรม. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ศิลปากร, กรม. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ศิลปากร, กรม. (2544). *ครรภครรลองร้อยกรองไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัท เอดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2536). “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย.” ใน *มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

สมพร มันตะสูตร. (2525). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: โอเดียรสโตร์.

สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช. (2538). “การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยอุตสาหกรรมกับการแลกมาด้วยความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม.” ใน *โลกาภิวัตน์กับสังคมเศรษฐกิจไทย.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์ การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา ภัทราชัย. (2540). *เพลงปฏิพากย์: บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย.* กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และขรรค์ชัย บุญปาน. (2507). *นิราศเมืองนนท์และนิราศมหาชัย.* พระนคร: ไทยแบบเรียน.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และขรรค์ชัย บุญปาน. (2508). *กลอนลูกทุ่ง.* พระนคร: หนุ่มสยาม.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และขรรค์ชัย บุญปาน. (2509). *เห่ลูกทุ่ง.* พระนคร: ม.ป.ท.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2524). *เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยามของสุจิตต์ วงษ์เทศ 2516-2523*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2524). *นิราศ 12 เดือน ฉบับไพร่.* กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และขรรค์ชัย บุญปาน. (2529). *กูเป็นนิสิตนักศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2548). *กลอนกัมปนาท*. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2541). *หวังสร้างศิลป์นฤมิต เพริศแพร้ว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2549). *เจิมจันทน์กังสดาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย.* กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุปาณี พัดทอง. (2540). *ศิลปะการประพันธ์ภาษาไทย: ร้อยกรอง*. โครงการตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Ref. code: 25595506032373NOS

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2516). *ลำนำภูกระดึง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับแก้ไขปรับปรุงใหม่). พระนคร: ศึกษิตสยาม.

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2521). *บางกอกแก้วกำศรวล.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2529). *กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5) . กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2533). *ปณิธานกวี* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2535). *ราชสดุดี มิ่งขวัญประชาธิปไตย.* กรุงเทพฯ: กองทุนเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ร่วมกับกองทุนโครงการรวมทุนน้ำใจไทย.

อังคาร กัลยาณพงศ์. (2542). *กวีศรีอยุธยา.* กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

อุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ), พระยา. (2531). *หลักภาษาไทย: อักขรวิธี วจีวิภาพ วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2534). *เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมกาวัฒนธรรมแห่งชาติ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2536). “พลวัตของสังคม-วัฒนธรรมไทย: ความอยู่รอดหรือหายนะ.” ใน *มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2545). *ศักยภาพในไทวิถี*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.

เอมอร ชิตตะโสภณ. (2539). *จารีตนิยมทางวรรณกรรมไทย: การศึกษาวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี่.

บทความวารสาร

กีรติกานต์ บุญฤทธิ์และคณะ. (2551). “โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ ม้าก้านกล้วยของไพวรินทร์ ขาวงาม.” ใน *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 7-34.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2528). "ธรรมชาติในนิราศไทย: จากบทพิลาปร่ำรักถึงบทพินิจปรัชญา." ใน *ภาษาและวรรณคดีไทย*. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (เมษายน): 74-94.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2538). "ม้าก้านกล้วย: นิราศแรมร้างจากฝัน." ใน *ภาษาและวรรณคดีไทย* ปีที่ 12 ฉบับที่ 1-2 (มิถุนายน-ธันวาคม): 75-86.

Thomas John Hudak. (1995). “The Kāmadasā In Classical Thai Poetry.” In Thai Literary Tradition, 158-159. Ed. Manas Chitakasem Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Ref. code: 25595506032373NOS

วิทยานิพนธ์

กีรติ ชนะไชย. (2547). *ฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบทอด การสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์กับ สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐกาญจน์ นาคนวล. (2547). *นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และไพวรินทร์ ขาวงาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์. (2546). *วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์).* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธนิต เพ็ญชาลี. (2534). *วิเคราะห์ร้อยกรองของคมทวน คันธนู.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

นิตยา แก้วคัลณา. (2551). *การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เบญจพร เนียรนาทสกุล. (2544). *จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพวรินทร์ ขาวงาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบญจวรรณ สุขวัฒน์. (2545). *ร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร. (2539). *ร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : วัจนลีลากับความคิดของกวี.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรเทพ โคชยางกูร. (2553). *การอ้างถึงในนิราศสมัยใหม่: กลวิธีการสื่อสารและการสร้างอารมณ์สะเทือนใจ.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพิมล พิมสวัสดิ์. (2542). *สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Ref. code: 25595506032373NOS

พระมหาสาคร ภักดีนอก. (2542). *วิเคราะห์กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิทยา เหรียญสุวรรณ. (2520). *ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์.* วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพ็ญพักตร์ สูงสุมาลย์. (2544). *การวิเคราะห์บทร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วรรณภา ชำนาญกิจ. (2549). *ขนบวรรณศิลป์กับประพันธศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศริญญา ขวัญทอง. (2547). *การวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา.* วิทยานิพนธ์ปริญญา อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุธารัตน์ พงษ์แก้ว. (2535). *การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของ อังคาร กัลยาณพงศ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุภาพร พลายเล็ก. (2541). *นิราศสมัยรัตนโกสินทร์: การสืบทอดขนบวรรณศิลป์จากพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณา ทับแจง. (2550). *การศึกษาความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์สิริ มีสมสืบ และศิวกานท์ ปทุมสูติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรชร ตราชู. (2538). *คุณค่าทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ร้อยกรองของอังคาร กัลยาณพงศ์.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อรพินทร์ บำรุงเมือง. (2544). *วิเคราะห์สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

Ref. code: 25595506032373NOS

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวนพวรรณ งามรุ่งโรจน์
วันเดือนปีเกิด	21 กรกฎาคม พ.ศ. 2532
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2554: ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ทุนการศึกษา	ปีงบประมาณ 2559: ทุนสนับสนุนการวิจัย ประเภททุนวิจัยทั่วไปสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Ref. code: 25595506032373NOS